

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Umit ZAKİR

SOVYET SONRASI KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ'NDE KÜLTÜR VE KİMLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ

Uluslararası İlişkileri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Umit ZAKİR

“SOVYET SONRASI KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ’NDE KÜLTÜR VE KİMLİĞİN
DÖNÜŞÜMÜ”

Danışman

Doç.Dr. SENEM ATVUR

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Umit Zakir'in bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkileri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr.Öğr.Üyesi FATİH FUAT TUNCER (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç.Dr. SENEM ATVUR (İmza)

Üye : Dr.Öğr.Üyesi CEREN UYSAL OĞUZ (İmza)

Tez Başlığı:	“SOVYET SONRASI KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ'NDE KÜLTÜR VE KİMLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ”
--------------	---

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 20/07/2020

Mezuniyet Tarihi : 20/08/2020

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Sovyet Sonrası Kazakistan Cumhuriyeti’nde kültür ve kimliğin dönüşümü” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Umit ZAKİR

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Umit Zakir
Öğrenci Numarası	20175238011
Enstitü Ana Bilim Dalı	Uluslararası İlişkileri
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Dr.Öğr.Üyesi SENEM ATVUR
Tez Başlığı	“Sovyet Sonrası Kazakistan Cumhuriyeti’nde kültür ve kimliğin dönüşümü”
Turnitin Ödev Numarası	1368711642

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 124 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 12/08/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları’nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 4

alıntılar dahil % 5’tir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu’nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu’nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları’nda öngörülen yüzdelerle sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

12/08/2020

Doç.Dr. SENEM ATVUR

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iii
TABLOLAR LİSTESİ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KÜLTÜR, KİMLİK VE KÜRESELLEŞME

1.1 Kültür.....	5
1.2 Kimlik.....	7
1.3 Küreselleşme.....	11
1.3.1 Küreselleşme Tanımı ve İçeriği.....	11
1.3.1.1 İdeolojik Küreselleşme.....	14
1.3.1.2 Bilgi ve İletişimin Küreselleşmesi	16
1.3.1.3 Ekonomik Küreselleşme	18
1.3.2 Küreselleşme Çağında Kimlik.....	20
1.3.3 Küreselleşme Çağında Kültür	26
1.4 Amerikanlaşma Kavramının Tarihi ve Temel Özellikleri	31
1.4.1. Amerikanlaşmanın Anlamı	33
1.4.2 Amerikanlaşma Sürecinin Temel Mekanizmaları	34

İKİNCİ BÖLÜM KAZAKİSTAN'DA KÜLTÜR VE KİMLİK

2.1. Kazakistan.....	37
2.2. Kazakistan'da Kültür ve Edebiyat	40
2.3. Kazakistan'da Kültürel Kimliğin Tarihsel Arka Planı	42
2.4. Kültürel Küreselleşme Sürecinde Kazakistan Kimliği	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLERİN KÜLTÜREL ETKİSİ

3.1 Orta Asya'daki Temel Bölgesel Aktör Olarak Rusya.....	49
3.1.1 Kazakistan'ın Etnik Rus Azınlığı	50
3.1.2 Kazakistan'da Rus Dili ve Eğitim	52
3.1.3 Kazakistan'daki Rus Medyası.....	56
3.1.4 Kiril'den Latin Alfabesine Geçiş.....	58
3.2 Kültür ve Amerika Birleşik Devletleri Üstünlüğü	61
3.2.1 İngilizce Dilinin Yayılması, Eğitim ve İdeoloji	63

3.2.2. Amerikan Kitle İletişim Araçları	70
3.3 Pan-Türkist Eğilimler ve Türk Dünyası	74
3.3.1 Türk Dili ve Eğitim.....	76
3.3.2. Türkçe Medya Alanında Kazakistan.....	78
3.3.3 Birleştirici Bir Faktör Olarak İslam	79
3.4 Uzak Doğu Ülkelerinin Etkisi.....	82
3.4.1 Çin Halk Cumhuriyeti ile İlişkiler	83
3.4.1.1. Çin Dili ve Eğitim	84
3.4.1.2. Kitle İletişim Araçlarında Çin Etkisi.....	87
3.4.1.3. Kazakistan'daki ÇHC Karşısı Duygular	89
3.4.2 Güney Kore	90
SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA	100
EKLER.....	118
Ek 1- Kazakistan Cumhuriyeti'nin resmi bayrağı.....	119
Ek 2- Kazakistan Cumhuriyeti'nin resmi arması.....	119
Ek 3- Kazakistan'ın Dünya Haritasındaki Konumu	119
Ek 4- Kadın Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Destekleyen İlk İzinli Mitingi	120
Ek 5- TÜRKSOY Üye Ülkeleri.....	120
Ek 6- TÜRKSOY Üye Ülkeleri Video Konferans Toplantısı.....	121
Ek 7- Dünya haritasında Yunus Emre Merkezleri	121
Ek 8- Kazakistan'daki Konfüçyüs Enstitüleri	122
Ek 9- Kazakistan'da Çin protestosu.....	122
Ek 10- Kazakistan'da Q-Pop temsilcisi Ninety One- Doksan Bir Grubu.....	123
ÖZGEÇMİŞ.....	124

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 İnsan Zihinsel Programlamasında Üç Benzersizlik Seviyesi	6
Şekil 3.1 1997-2016 Yılları Arasında Kazakistan'dan Rusya'ya Net Göç.....	50
Şekil 3.2 Farklı Rus Dili Yeterlilik Düzeylerine Sahip Kazakistan Yaş Gruplarının Ve Geleneksel Olarak Rusofonik Etnik Grupların Payı	53
Şekil 3.3 Kazakistan'daki Kazakça Dilini Kullanma Becerisinin Yaş Gruplarına Göre Oranı.....	54
Şekil 3.4 2003-2018 Yıllarında Kazakistan'daki İlköğretim Öğrencilerinin Eğitim Dilleri	55
Şekil 3.5 Kazakistan'da Farklı Dillerde Eğitim Oranları, 2003–2018.	55
Şekil 3.6 2019 EF Education First İngilizce Yeterlilik Endeksi Sonuçları	64
Şekil 3.7 2015-2018 Yıllarında Bolaşak Programı İle Yurtdışında Burslu Okuyan Öğrenciler.....	66
Şekil 3.8 Kazakistan'daki Mass Media Siciline Kaydedilen Televizyon ve Radyo Kanallarının Oranı	71
Şekil 3.9 Kazakistan'da Yerli ve Yabancı Uzun Metrajlı Sinema Filmi İzleyici Oranları	73
Şekil 3.10 Yunus Emre Enstitülerinin Bölgeye Göre Dağılımı	77
Şekil 3.11 2016 Yılı Bölgelere Göre TYS Katılımcı Dağılımı.....	78
Şekil 3.12 Çin'in Kazakistan'daki Kültürel Faaliyet Alanları.....	85

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Sosyal Bilimler Disiplinlerine Göre Küreselleşme	12
Tablo 2.1 Kazakistan hakkında genel bilgiler	37
Tablo 3.1 Latin alfabesine dayalı yeni Kazak dili alfabesi.....	59
Tablo 3.2 Batılılaşma Endeksi Puanlama Değerlendirme Tablosu (Westernization Index Scoring Rubric)	60

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AB	:Avrupa Birliği
BM	:Birleşmiş Milletler
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
GYSH	:Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	:Uluslararası Para Fonu
NATO	:Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
WB	:Dünya Bankası
INGO	: Uluslararası sivil toplum kuruluşu
TNC	: Ulus Ötesi Şirketler
IGO	: Hükümetler Arası Örgüt
BDT:	Bağımsız Devletler Topluluğu'nun
RT	:Russia Today
EF	:Education First
TEA	:İngilizce Öğretimini Geliştirme Programı
CRS	:Ortak Raporlama Standardı
TÜRKSOY	:Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı
FLEX	:Gelecek Lider Değişimi
UGRAD	:Global Lisans Değişim Programı
TYS	:Türkçe Yeterlik Sınavı

ÖZET

Modern Kazakistan toplumu hayatının çeşitli alanlarında önemli dönüşümler geçiriyor. Devam eden siyasi ve ekonomik dönüşümlerin yanı sıra, Kazakistan toplumu kültürel alanda somut niteliksel değişiklikler yaşamaktadır. Herhangi bir ülkede, güçlü duygular uyandıran ve bir ülkenin veya ulusun kimliğinin sembolleri olan tarih, dil, kültür ve din gibi siyasi yapı unsurları vardır, eğer bu unsurlar dışarıdan müdahaleye maruz kalırsa, nüfusun önemli bir kısmının değer yönelimleri değişecektir. Şu anda, Kazakistan'da bir yandan Sovyet supra-etnik kimliğinden ulusal kimliğe, diğer yandan yabancı devletlerin (Rusya, ABD, Türkiye, Çin Halk Cumhuriyeti ve Güney Kore) etkisinin hem iç hem de dış faktörlerinin neden olduğu yeni bir melez kimlik modeline dönüşüm sürecini gözlemlemekteyiz. Kazakistan nüfusunun kimliğinin tutumlarının yapısındaki değişikliklerin nedeni, büyük ölçüde bu bölgedeki kültürel küreselleşme süreçlerinin etkisidir, bunun sonucunda yeni kimlik modelleri ve yeni sosyal ilişki biçimleri ortaya çıkmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kazakistan, kültürel küreselleşme, kimlik oluşumu, Rusya, ABD, Türkiye, ÇHC, Güney Kore

SUMMARY

**THE SOCIAL AND CULTURAL EFFECT OF CULTURAL GLOBALIZATION ON
REPUBLIC OF KAZAKHSTAN IN THE POST SOVIET PERIOD**

Modern Kazakhstani society is undergoing significant transformations in various areas of its life. Along with the ongoing political and economic transformations, Kazakhstani society is undergoing tangible qualitative changes in the cultural sphere. There are elements of political structure in any country, such as history, language, culture and religion, which evoke strong feelings and are symbols of the identity of a country or nation, if these elements are invaded, then the value orientations of a significant part of the population will shift. Currently, we are witnessing in Kazakhstan the process of transition from the Soviet supra-ethnic identity, on the one hand, to the national identity, and to the transformation towards a new hybrid identity model, on the other hand, which is caused by both internal and external factors of the influence of foreign states (Russia, USA, Turkey, China and South Korea). The reason for the changes in the structure of the attitudes of the population of Kazakhstan in many respects is the influence of cultural globalization processes in this region, as a result of which new identification models and new forms of social relations arise.

Keywords: Kazakhstan, cultural globalization, identity formation, Russia, USA, Turkey, PRC, South Korea

ÖNSÖZ

Çalışmanın asıl amacı Kazakistan örneğinde bölge devletleri tarafından bağımsızlık kazandıktan sonra Orta Asya toplumlarının kültüründeki durum hakkında bilgi vermek ve uzun vadede kültürel süreçleri ve kültürler arası etkileri belirleyen mevcut eğilimleri tanımlamaktır. Ulusötesi kültür ve değişen siyasi ortamın, kültürel küreselleşmenin belirli bir ülkenin kimliğini, kültür ve eğitimini, kurumsal ortamını, dili, etnik kimliğini, dinini, kültürel ürünler pazarını, iş dünyasını nasıl değiştirdiği üzerine odaklanılmıştır. Modern Kazakistan'da Sovyet “kültürel inşa” deneyimi nasıl kullanılır ve dönüştürülür, siyasi durumun kültürel üretime yüklediği kısıtlamalar ve izolasyon, ekonomik fırsatlar sunan küreselleşmiş bir dünyayla nasıl etkileşir? İslamlaşmayı ne değiştirir? Toplumun küreselleşmesi ve gelecekte Batı tarzı bir kültüre dönüşme potansiyel nedir ve Orta Asya Bölge’sinin kültürel alanında ana aktörler kimlerdir? Kazakistan toplumu küreselleşme çağında kendini nasıl tanımlamaktadır? Tez çalışması içinde bu sorulara yanıt aranmıştır.

Dolayısıyla mevcut çalışma Orta Asya kültürünün bir “ansiklopedisi” değildir. Bu sadece mevcut sorunların ve sorunların üzerinde yükselmeye ve bu bölgede bir bütün olarak Kazakistan kültüründe neler olduğuna bir göz atmaya yönelik bir adımdır. Bu konuda söylenen her şey yazarın kişisel bakış açısidir ve herhangi bir resmi görüşü yansıtmamaktadır.

GİRİŞ

Küreselleşme modern dünyanın nesnel bir gerçeğidir. Dünyada yer alan insan topluluklarının tüm alanlarda birleşme, standardizasyon ve entegrasyon süreçlerini inkâr etmek mümkün değildir. Kültürel küreselleşme de böyle bir süreçtir. Kültürel küreselleşme çalışması ekonomik küreselleşme ve siyasi küreselleşme konusu kadar dikkat çekmese de bir dizi temel kavramı, birkaç önemli teoriyi, klasik yazarları (Appadurai, Barber, Bhahba, Hannerz, Huntington, Pieterse, Robertson, Tomlinson gibi), ders kitapları ve incelemeleri (Robertson, Tomlinson dahil) içermektedir. Bu alanda antropoloji, sosyoloji, iletişim, kültürel çalışmalar, coğrafya, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler gibi çeşitli disiplinlerden bilim insanlarının çalışmaları bulunmaktadır. Dolayısıyla, literatür birçok ülkede ve birçok dilde yayılan çok sayıdaki kaynaklar arasına dağılmıştır. Konu çok geniştir, çünkü eğer kültür öncelikle bir yaşam biçimi ya da insanların sembolik unsurları uygulaması yoluyla inşa ettiği bir anlam düzeni olarak kabul edilirse, o zaman kültürel küreselleşme, öncelikle belirli bir yer ile ilgili anlamın inşası, kimlikte bir değişiklik, benlik duygusu ve ortak fikirler, değerler, özelemler, mitler, umutlar ve korkularda bir değişiklik olarak anlaşılmalıdır (Ponarina, 2012:11).

Bugün, küreselleşme çağındaki kültürel etki stratejisi çoğu ülke tarafından devrimleri ihraç etmek değil, dünya sahnesinde kendi devlet markalarını tanıtmak, ülkenin olumlu imajını oluşturmak, uluslararası ortaklardan ve bölgesel komşulardan olumlu ilgi çekmek için kullanılmaktadır. Bu nedenle, uluslararası düzeyde dışsal kültürel etki sadece dışsal sonuçlara dönüşmekle kalmaz, aynı zamanda bireysel düzeyde belirli bir devlet için içsel sonuçları da vardır. Kültürel yumuşak nüfuz kaynaklarının ve araçlarının geliştirilmesindeki rekabet, sonuçta çok faydalı bir etki haline gelir: hem bir bütün olarak ülkede hem de devlet ve devlet dışı kurumlarda, liderlikte ve insanlarda güven düzeyini artırır. Öte yandan, baskın kültürlerin kültürel küreselleşmesi süreçleri, özellikle ulusal kültürlerle ne kadar nüfuz ederse, insanlar dil, din, gelenekler, kültür veya protestolar olmadan kendi iç bileşenlerini korumaya daha fazla çaba gösterirler. Yani, küresel dönüşümler çağında, halkların kimliklerini savunma ve sürdürme arzusuyla, modern dünyada insanların kendi kaderini tayin etme ve kimlik arzusuyla doğrudan ilişkili olan ulusal kimlik sorunları en önemlisidir. Gerçekten de yüzyıllar süren ulusal kültür modellerine karışan, sıklıkla gerçekleşen küreselleşme süreçleri, bazen birçok masum insanı kurban haline getiren çatışmalara neden olan dinler arası, etnik gruplar arası gerilim getirebilmektedir. Ne yazık ki, günümüzde ayrılıkçı fikirler ve etnik çatışmalar modern dünyanın ana sorunlarından biri haline gelmiştir. Dahası, kültürel değişim dostluğun temellerini atma

fırsatıdır ve ülkeler arasındaki ilişkilerde önemli bir rol oynar. Diplomatik ilişkilerin temeli kamuoyu ve ülkeler arasındaki kültürel değişimlerle ilgili ülkenin algısını etkileyebilir.

En önemli nokta ise kültürlerin etkileşimindeki değişiklikler kültürel kimlik konularına ilginin artmasına neden olmaktadır. Birey seviyesinde kültürel kimlik belirli bir kültüre ait olma hissi konusundaki öznel bir duygudur. Grup düzeyinde kültürel kimlik, bir grubun kendi kültürleri hakkında genel bir bakış açısı ve bu belirli kültürü diğerlerinden ayırt etmeyi mümkün kılan karakteristik özellikleridir. Kültürel kimlik, bir kendi kaderini belirleme arayışının sonucunda “Ben ve Öteki’nin” karşılaştırmasıyla kurulur. Etnograflar dünyadaki tüm toplumların birbirinden farklı kültürlere sahip olduklarını ifade etmektedirler. Kendine has bu kültürlerin varlığını devam ettirebilmesi için kültürel bileşenlerine bağlılığın sağlanması ve sürdürülmesi gerekmektedir.

Tylor'un (2010:5) da belirttiği gibi, “kültür, bilgi, inanç, sanat, ahlak, gelenekler, yasalar ve diğer yetenekleri içeren, insanlar tarafından toplumun üyeleri olarak paylaşılan ve bir nesilden diğerine aktarılan karmaşık bir bütündür”. Kültürün aktarımında ortaya çıkabilecek aksaklıklar, insanların ve kültürlerinin benzersizliğinin hızlı bir şekilde erozyona uğraması ve kaybolmasına neden olabilecektir. Kültürün doğuşu insanın kendisi kadar eskidir, onsuz insan bir hayvana indirgenir. Bu nedenle kültürün iki temel özelliği vardır: birincisi kültür öğrenilir, ikincisi kültür paylaşılır.

Sosyolojik olarak, herhangi bir toplumun üyelerinin yemek, dil, eğitim, müzik, dans, sanat, ziyaret, inanç, adlandırma gibi birçok etkinliği, bu çalışmanın odak noktası olan maddi olmayan kültürün sınırları içinde bulunur. Ulusların kültürel kimliği insanlığımız için çok önemlidir. Kültür başkalarıyla ilişki için bir tür plan veya harita sağlar. Sosyal yaşamda yolunuzu nasıl bulduğunuzu düşünün. Bir yabancıнын davranışı, karşısındaki bireyin bu davranışı nasıl anladığı ve yorumladığı ile bağlantılıdır; bir kültüre özgü sıradan bir davranış, başka bir kültürde hakaret olarak algılanabilir. Bu nedenle kültür, o kültürü paylaşan bireyler arasında anlam ifade etmektedir. Kültür o kültürü paylaşanlar için geniş, standartlaştırılmış, prefabrike cevaplar ve bu durumların her biri ile ilgili formüller veya tarifler sunar. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, bir kişinin kültürünü bilirsek, davranışlarını iyi anlayabilir ve hatta tahmin edebiliriz.

Bu araştırmaya duyulan ihtiyaç küreselleşmenin kültürel (etnik / dini / ulusal) kimlik üzerinde olan etkisinden ve Kazakistan'da yaşayan Kazak Türkleri arasındaki kültürel değerlerdeki, kendilerini belirleme sürecindeki etki artışından kaynaklanmıştır. Bu nedenle, Kazakistan'da yaşayan Kazakların kültürel yapısını aşındıran nedenleri ve bunların sonuçlarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Kazakistan'daki Kazak Türkleri arasında önemli kültürel örüntülerin aşınmasının nedenlerini ve sonuçlarını ortaya çıkarmak için, kültürel küreselleşmenin belirgin etkileri incelenmelidir.

Küreselleşmenin dikte ettiği koşullar bugünkü Kazakistan toplumunda kültürel heterojenlik ve kültürel özerklik problemlerini gündeme getirmektedir. Şu anki kültürel heterojenlik bağlamında kültürel kimliği etkileyen aktif bir tartışma ve kültürlerin durumu ve geleceği ile ilgili birçok görüş bulunmaktadır. Anti-küreselciler, küreselleşmenin hayatı daha da kötüye götüreceğini, benzersiz olan her şeyi tahrip ederek, insanlığı tek bir düzende birleştirip ulusal kültürlerin aşınmasına yol açacağını savunmaktadır. Globalistler bunun tam tersini iddia etmektedir; küreselleşme, modernleşme nedeniyle bazı anlaşılmazlıkların ortadan kalkmasının ve bir bütün olarak kültürel benzersizliğin korkulacak bir şey olmadığını, zaman içinde yeni bir dünya düzenine dönüşeceğini belirtmektedir. Dolayısıyla, devam eden değişiklikler, özellikle değişimin hızı ve ölçeği göz önüne alındığında, bilimsel araştırma ve sistemleştirmeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Kültürel küreselleşmenin günümüzde ulusal ve kültürel kimlikler üzerindeki etkisi, teorik bir sorun olarak görünse de aslında, belirli ülkelerin iç ilişkilerinde çok ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Bir ülkedeki kimlik krizinin uygun şekilde yönetilememesi ve çözülememesi Ukrayna Krizi'nde de görüldüğü gibi şiddete, iç savaşa ve hatta ülkenin parçalanmasına yol açabilir. Ukrayna nüfusunun Rus yanlısı ve Batı yanlısı olarak iki gruba ayrılması ve gruplar arasındaki çatışmaların artması ülkenin iç savaşa sürüklenmesinin önünü açmıştı. Kazakistan hükümetinin bu tür potansiyel gerginlikleri önlemek için kültürel küreselleşmenin etkilerini dikkate alması gerekmektedir. Küreselleşme sürecinin uluslar ve kimlikler üzerindeki etkisinin ulusal güvenlik ve toprak bütünlüğü ile ilgili sorunlar yaratabildiği unutulmamalıdır.

Bu bağlamda bu tez çalışmasında önce kültür, kimlik ve küreselleşme kavramları tanımlanacaktır. Küreselleşmenin kültürel etkileri arasında ön plana çıkan Amerikanlaşma tartışmaları da bu bölümde ele alınacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Kazakistan'ın kültürel kimliğinin gelişmesinde rol oynayan tarihsel olgulara değinilecek, ardından 1991 sonrasında bağımsızlığın kazanılmasının etkileri ele alınacaktır. Kazakistan'ın bağımsızlığının küreselleşme sürecine denk gelmesi, ülkeyi farklı aktörlerin ekonomik, siyasal ve kültürel etkilerine açık hale getirmiştir. Bu nedenle çalışmanın üçüncü bölümünde, Kazakistan kültürüne etki eden dört farklı bölgesel eğilim incelenecektir. Orta Asya'daki temel aktörlerden biri olan ve Sovyet dönemindeki kültürel hakimiyetini sürdürme arayışında olan Rusya, küresel anlamda kültürel benzeşmenin merkezinde yer alan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kazakistan ile kültürel ve tarihsel bağlara sahip Türkiye ve son dönemde küresel ve bölgesel etkilerini artırma yönünde aktif politikalar yürüten Uzakdoğu ülkeleri Kazakistan'daki ekonomik ve kültürel faaliyetleri çerçevesinde Kazak kültürüne etkileri yönünden ele alınacaktır. Bu çalışma Türkçe literatüre Orta Asya çalışmaları bakımından katkı sunmayı amaçlamaktadır; Kazakistan örneğinde küreselleşmenin kültürel

etkilerinin incelenmesi, Orta Asya bölgesine yönelik benzer çalışmalar ve Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarının geliştirilmesi açısında da kaynak niteliği taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR, KİMLİK VE KÜRESELLEŞME

1.1 Kültür

Kültür karmaşık bir kavramdır ve genel olarak kabul gören bir tanımı yoktur. Kültür, eserlerdeki düzenlemeleri de dahil olmak üzere insan gruplarının ayırt edici başarılarını oluşturan, sembollerle düşünme, hissetme ve tepki verme, edinme ve aktarma yöntemlerinden oluşur: kültürün temel çekirdeği geleneksel yani tarihsel olarak türetilmiş ve seçilmiş fikirlerden ve özellikle değerlerden oluşmaktadır (Kluckhohn vd., 1951: 86-101). Scheine (1990: 109-119) kültürü yönetsel terimlerle “insanların örgüt, otorite sistemi ve çalışanların katılım ve bağlılık derecesi hakkında nasıl hissettiği” şeklinde tanımlamıştır; kültür yaygın olarak tutulan, paylaşılan bir değerler, inançlar ve fikirler kümesi olarak belirmiştir. Kültür, toplumu ve yaşam biçimini ifade eder. Belirli bir toplumdaki diğer insanlarla paylaştığımız, bize ait olma ve kimlik duygusu veren bir dizi değer ve inanç ya da öğrenilmiş davranışlar kümesi olarak tanımlanır (Lee, 2006: 95). Bu nedenle, diğer ülkelerden ve diğer kültürlerden birçok insanla etkileşim kurma çağrısı nedeniyle kültürel anlayış daha da önem kazanmaktadır. Bodley (1999:12), ayrıca kültürün üç temel bileşenini ekler: insanların düşünceleri, davranışları ve ürettikleri malzeme ürünleri. Tüm kültür biçimleri, bireylerin algılarına ve farklı yaşam koşullarına tepki göstermelerine yardımcı olan ve etkileyen benzersiz yollar ve değer sistemleri sergiler (Walsham, 2002: 359-380). Ulusal kültür, bir ulusun üyeleri tarafından paylaşılan derin bir değer kümesini ifade eder (Gurung ve Prater, 2006: 24-43). Kültürlerin aldığı biçimler, insanların ne düşünebileceğinin, hayal edebileceğinin ve öğrenebileceğinin yanı sıra, kolektif davranışların ekosistemlerde yaşam biçimlerini nasıl şekillendirdiği ve sürdürdüğüne bağlıdır.

Kültür, kalıtsal değildir, öğrenilir; kişinin genlerinden değil, sosyal ortamından kaynaklanır. Kültür bir tarafta insan doğasından, diğer tarafta bireyin kimliğinden ayırt edilmelidir. Şekil 1.1’de insanın zihinsel yapılanması içinde insan doğasının, kültürün ve kimliğin oluşumu gösterilmiştir; ancak insan doğası ve kültürü ile kültür ve kimlik arasındaki sınırların tam olarak nerede olduğu sosyal bilimciler arasında bir tartışma konusudur. İnsan doğası, Rus profesörden Avustralya aborjinlerine kadar tüm insanların ortak noktasıdır: kişinin zihinsel yazılımındaki evrensel düzeyi temsil eder. Kişinin genleriyle miras alınır; bilgisayar benzetmesi içinde kişinin fiziksel ve temel psikolojik işleyişini belirleyen “işletim sistemidir” (Hofstede ve Bond, 1984: 417-433). İnsanın korku, öfke, sevgi, sevinç, üzüntü, başkalarıyla ilişki kurma, kendini oyalama veya egzersiz yapma yeteneği, çevreyi gözlemleme ve diğer insanlarla konuşma olanağı hepsi bu

zihinsel programlamaya aittir. Ancak kişinin bu duygularla oluşan korkuyu, sevinci, gözlemleri nasıl ifade ettiği kültür tarafından değiştirilir. İnsan doğası, terimin önerdiği gibi 'insan' değildir, çünkü belirli yönleri hayvan dünyasının bazı bölümleriyle paylaşılır.

Şekil 1.1 İnsan Zihinsel Programlamasında Üç Benzersizlik Seviyesi

Kaynak: Hofstede ve Bond, 1984: 417-433.

Öte yandan, bireyin kimliği, başka hiçbir insanla paylaşmadığı eşsiz kişisel zihinsel programlar dizisidir. Kısmen, bireyin eşsiz gen kümesiyle miras alınan ve kısmen öğrenilen özelliklere dayanır. 'Öğrenilmiş', kolektif programlamanın (kültürün) yanı sıra benzersiz kişisel deneyimlerin etkisi ile değiştirilir.

Kültür kademeli değişime tabidir. Herhangi bir toplumun kültürünün herhangi bir antropolojik açıklaması, belirli bir zamanın bir anlık görüntüsü olabilir. Etnograf, kültürel bir çalışmayı tamamladıktan birkaç yıl sonra geri dönerse, aynı durumu bulamaz, çünkü tamamen statik kalan bir kültür bulunmamaktadır. 20. yüzyılın başlarında antropologlar -özellikle yapısal / işlevsel yönelimli olanlar- bazı toplumların değişim güçlerinin kültürel muhafazakarlık tarafından reddedildiği bir devlet dengesinde olduklarını öne sürerek kültürel dinamikleri ön plana çıkarma eğilimindeydiler (Stavropolsky, 2003:112-118). Küçük ölçekli, basit teknolojiye sahip, hazırlayıcı toplumlar modern, sanayileşmiş, son derece karmaşık toplumlardan daha muhafazakâr olma eğilimindedir (ve dolayısıyla daha az ve yavaş değişir); buna karşın genel olarak değişimin tüm kültürlerin sabit bir özelliği olduğu kabul edilmektedir. Kültürel değişimin, kültürel inovasyonun (yani yeni düşünceler, normlar veya maddi öğelerin getirilmesi) hem iç hem de dış güçlerin bir sonucu olarak gerçekleştiği kabul edilir (Egorkin, 2006: 14-24). Belirli bir kültür içerisinde işleyen değişim mekanizmalarına keşif ve icat denir. Keşif ve icadın önemine rağmen, bir kültüre getirilen

yeniliklerin çoğu diğer kültürlerle etkileşim sonucunda benimsenmektedir. Bu süreç kültürel yayılma, kültürel öğelerin bir kültürden diğerine yayılması olarak bilinir (Barnard, 2004: 256). Yeni kültürel öğelerin oluşturulması için çaba harcamamak açısından bakıldığında dışarıdan gelen kültürü kabul etmenin önemi daha iyi anlaşılabilir. Yani, bir başkasının icadını veya keşfini ödünç almak, onu yeniden keşfetmekten ya da icat etmekten çok daha kolaydır. Arka plan ve zamanla sınırlı olan her kültürdeki bireyler, ödünç aldıkları takdirde çok daha az çabayla yeni fikirler edinirler. Farklı etkileşimlerle şekillenen ve yenilenen kültür, grup ve birey kimliğinin tanımlanmasında da önemli bir rol oynamaktadır.

1.2 Kimlik

Kimlik olgusu, her biri bu sorunun tartışılmasına ve çözümüne katkıda bulunan felsefe, psikoloji, sosyoloji, dilbilim vb. gibi beşerî bilimlerin temsilcilerinin dikkatini senelerdir çekmektedir. Fransız filozof Paul Ricoeur ve etkileşimciliğin kurucularından biri olan J. Mead çalışmalarında, ‘özdeşlik’ yoluyla kimlik kavramını açıklamıştır (Mid ve Kravchenko, 1994: 496). “Ben de başka birinin “ötekisiyim” adlı eserinde, Ricoeur (çev. Blamey, 1992:21) dört öz düzey tanımlamaktadır: dilsel (konuşan konunun kimliği), pratik (eylemin etkeninin kimliği), anlatı (öykünün anlatıldığı karakterin kimliği) ve etik-yasal (eylemlerinden sorumlu olan özne konusu). Eğer bir ‘özün’ oluşumu dört seviyede de aynı anda meydana gelirse, kendi kendini tamamen inşa etmiş sayılır.

Mead'e göre, benlik, sosyal ve kişisel etkileşiminin bir sonucu olarak oluşan kişilikle bir bütündür. İlk olarak, kimlik, zaman içinde bireyin bilincini kendi olarak tanıtacağı şekilde, diğer insanların belirli davranışları, normları ve değerleri içinde var olur (Mid ve Kravchenko, 1994: 496). Ayrıca, başkalarından ödünç alınan özellikler “kendi” haline gelir, yansıma yoluyla birey kendini sosyal ben olarak görmeye başlar ve kendisine çeşitli sosyal roller edinmeye başlar. Bu bağlamda, J. Mead bilinçli ve bilinçsiz kimlikleri tanımlar. Yazar, bilinçsizce normları, alışkanlıkları ve ritüelleri kabul etmenin yanında bilinçli kimliğin, bireyin davranışları hakkında bağımsız düşünce geliştirebilmesiyle ilintili olduğunu ortaya koymaktadır (Mid ve Kravchenko, 1994: 495). Araştırmacılara göre, doğuştan bir kişiye kimlik verilmemiştir, ancak yaşamı boyunca oluşmakta ve sürdürülmektedir. Psikolojide kimlik, kişiliğin oluşumunu ve toplumdaki işleyişini etkileyen bir tür fenomen olarak görülmektedir (James vd., 1982:288).

Psikolojideki “kimlik” kavramı ilk defa Amerikalı psikolog ve felsefe profesörü olan William James ve diğerleri (1982: 288) tarafından kullanılmıştır. Bu kavramın gelişmesine katkı sağlayan ise ünlü psikolog Erik Erikson’dır. Kimliğin bileşenleri arasında, E. Erikson bireysellik (kendi özgünlüğünü hissetme), birlik ve sentez (kendisinin içsel bir bütünsel imajı) ve sosyal

dayanışma (bir toplumsal gruba ait olma duygusu, toplum) gibi karakteristikleri belirlemiştir. (Tolstyh, 2011:149). Ona göre kimlik, “kişinin” dünya ile olan ilişkisinin tüm zenginliklerinde, “ben” ve durumdaki değişimlere bakılmaksızın kişinin “ben” in yeterliliğini ve istikrarlı bir şekilde sahip olma hissini; birey, gelişiminin her aşamasında kendisinden önce ortaya çıkan sorunları tam olarak çözme becerisidir (Mid, 1994: 12).

Analitik psikolojinin kurucusu Carl Gustav Jung (2010:7), toplumda insan kimliği sorununu vurgulamaktadır. Bireye dayatılan sosyal normlarla ilişkili olan bir insan (person) kavramını ortaya atmıştır. Bilim insanının anlayışındaki benlik, bir insanın kişisel özelliklerinin olduğu ruhun bilinç dışı merkezidir (Jung, 2010: 352). Sosyolojik bir bakış açısına göre kimlik, bu bireyin ait olduğu sosyal grupların temsilcilerinin normları, idealleri, değerleri, rolleri ve ahlakının bulunduğu bir kategoridir (Osipova, 1999: 672). Kimlik sadece belirli bir toplum tarafından önceden tanımlanmış, sadece topluluk içinde mümkün olan parametrelerden oluşmaktadır.

Kimlik oluşumunu etkileyen faktörleri analiz ederken araştırmacılar iki çeşit faktörü birbirinden ayırır. Bir insanı toplum açısından tanımlamak için önemli olan faktörler ve insan bakış açısından önemli olan faktörler (Butchek ve Kormochi, 2014: 187). Buna göre kimlik yapısında iki seviye göze çarpmaktadır: sosyal ve bireysel. Bireysel kimlik, bireye özgünlüğün kalitesini veren özelliklerin bir birleşimi ise, sosyal kimlik, bireyin sosyal ortamının beklenti ve normlarıyla özdeşleşmesinin (kimlik tespiti) sonucudur. Sosyal kimliğin en önemli işlevleri arasında, bir kişinin kendini güvende hissedeceği, aynı zamanda başkalarını kendini gerçekleştirme ve kendini ifade etme konusunda etkileyen ve değerlendiren belirli bir grubun üyesi olma ihtiyacının gerçekleştirilmesinin yer aldığı belirtilmektedir (Yadov, 2000: 589-601). “Bireyin kimliği yaşamı boyunca inşa edilir ve başkalarının sürekli katılımı olmadan imkansızdır” (Butchek ve Kormochi, 2014: 11). Bu nedenle, önde gelen insan ihtiyaçlarından biri, diğer insanların fikirleri, değerleri, normları vb. ile özdeşleşmesidir.

“Sosyal Kimlik, Kendi Kaderini Belirleme ve Grup Normları” çalışmasında, M. Hogg ve A. Reed (2006: 7-30) ayrıca bireyin kimliğinin ve tutumlarının grup niteliğini de gösterir. Grup normlarının ve kurallarının genellikle küçük bir öncü grup tarafından oluşturulduğu gerçeğinin de altı çizilidir. Örneğin bireyin kimliğine yönelik güvensizlikten faydalanan siyasi partiler, insanları bir veya başka bir gruba dahil olmaya ikna edebilir. Başka bir deyişle, kendisini bir grupla, bir bireyle tanımlamak, kural olarak grup içi tutumları benimsemekten geçmektedir.

Sosyal kimlik belirli bir toplum için önemli olan ve belirli bir toplumdaki bir kişiyi içeren tutumları, ilgi alanlarını, tercihleri, klişeleri, amaçları, normları ve diğer davranışları benimseme sürecidir. Bilim insanları ayrıca, bu gibi kimlik türlerinin siyasal, cinsiyet, ulusal, etnik ve benzeri

özellikleri öne çıkaran biçimleri de olabileceğini belirtir. Belirli bir zamanda, her biri bir lider haline gelebilir ve belirli bir sosyal gruptan alınan ve kabul edilen tüm tutum ve değerleri belirleyebilir. Böyle bir dönüşüm, “insan faaliyetinin sistem oluşturucu bir unsuru olan, davranışını, kriterlerini, değerlendirmelerini ve kategorilerini genelleştiren ve yapılandıran” sosyal kimliğin düzenleyici niteliği nedeniyle mümkündür (Gusev, 2014: 59). Araştırmacılara göre, en önemli sosyal kimlik biçimi de etnik köken, ya da belirli bir kültürel gelenek veya toplulukla özdeşleşmedir (Yaprintseva, 2016: 139). Etnik kimlik, bireyi belirsizlikten koruyan ve kültürel deneyimin sosyalleşmesi ve özümsemesiyle ilişkilendirilen istikrarlı bir yapı olarak anlaşılmaktadır. Etnokültürel kimlik; doğum yeri, dil, ten rengi gibi bir dizi farklılıkla ayırt edilir.

Kimlik oluşturma'nın iki yolu vardır: statik ve dinamik. Statik yol kişilik tiplerini tanımlar, dinamik olan ise kişiliğin yaşadığı gelişim aşamalarına dikkat eder. İkinci yaklaşıma göre, bir bireyin sosyal tutumu ve davranışı, bir veya başka bir etnik kökene ve kültüre ait olmakla başlangıçta tespit edildiği gibi algılanmaz, ancak bir bireyin kimliğinin oluşumundaki aşamalardan yalnızca birini temsil eder. Buna karşın, modern dünyada bilinçli bir şekilde sosyal, kültürel ve etnik gruplara ait olmayı seçmek için ek bir fırsat olduğu vurgulanmaktadır (Stavropolsky, 2003: 112-118). Böyle bir fenomenin varlığı, “hayali topluluklar” adlı yeni terimin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Anderson, 1996: 224).

Araştırmacılara göre, bir bireyin konuşma / konuşma dışı davranışının oluşumunda önemli bir rol de, bireyin ülkesi, gelenekleri, kültürü için kimlik olarak anlaşılan ulusal kimliğe aittir (Butchek ve Kormochi, 2014: 23). Bir millet, kültürel, tarihi, sosyo-ekonomik, politik-coğrafi, manevi bir topluluktur. Aynı zamanda, ulus, etnik bir gruba indirgenememektedir, çünkü etnik bir grup sadece nesnel ve öznel niteliklerle birleşmiş bir grup insandır. Araştırmacılar açısından, ulusal kimlik “dostlar” ve “yabancılar” ayrımı ile de karakterize edilir. “Bu ayrım olmadan, tek bir devlet, tek bir millet kendi yüzünü koruyamazdı, kendi yoluna ve kendi tarihine sahip olamazdı” (http://read.virmk.ru/d/Dugin_Shmitt.htm erişim tarihi: 29.01.2019). Ulusal kimlik, “ortak (tarihi) deneyime sahip insan nüfusunun tüm üyeleri için aynı olan bir veya daha fazla kültürel özelliğe sahip öznel duyguları ve değerlendirmeleri ile kural, gelenek, dil ve din gibi” öğeleri içermektedir (Butchek ve Kormochi, 2014: 16). Bu nedenle, ulusal kimliğin, milletlerin ortak özellikleri hakkında bir gösterge olduğu belirtilebilir. Aynı zamanda, grubun çoğu üyesinin desteğine de ihtiyaç vardır, çünkü belirtildiği gibi, tanımlama yalnızca kendisinin diğerleriyle karşılaştırılmasında gerçekleşir. Karşılaştırma işlemi sadece “öteki” görüldüğünde gerçekleştirilir, bu kaçınılmaz süreç önemli ve kendi kendini belirleme için gereklidir. “Bu bağlamda, etnik gruplar arası “anlaşmazlıklar” sadece bir norm değil, aynı zamanda hem ulusun bir bütün olarak hem de özellikle bireysel bir öznenin kendini belirlemesi ve ifade etmesi için bir

fırsat sunmaktadır” (Butchek ve Kormochi, 2014:62). Kendi dünyalarının oluşumu, diğer bir ‘yabancı/başka insan’ aracılığıyla gerçekleştirilir, kişisel kimlik her zaman sadece öz kimlikten değil, aynı zamanda benliğin diğerleriyle nerede birleşip veya ayrıldığını da ortaya koymaktadır. İlk önce “Biz kimiz?” sorusuna cevap vermeden, “Kimim ben?” sorusuna cevap vermek imkansızdır. Jan Assman'a (çev. Sokolskaya, 2004:363) göre, kimliğimizi göstermeden önce kendini tanımlamak ya da “yoğunlaştırmak” ancak diğer biçimler ve topluluklarla temas kurmakla mümkün olmaktadır. Her topluluk, varoluş şeklini mümkün olan tek yol olarak görür, bu nedenle sadece yansıma biz kimliğinin ortaya çıkmasına yol açar. Sadece bir başkasıyla temas kurmak, özdeşleşmeyi zorlar ve diğer grupların aksine, grubun kimliğinin ortaya çıkmasına yol açar (Sautkin, 2015: 139).

Bu nedenle, kolektif/ grup kimliği toplumla kurulan bilişsel, ahlaki ve duygusal bir bağdır. İlişkilerin genel durumunun algılanması, büyük ölçüde hayal gücünün bir parçası olabilir, ayrıca, toplu kimlik kişiselden farklı olabilir veya onun bir parçası olabilir. Kolektif kimlik, ilk başta onu dışarıdan dayatabilecek bir ortam tarafından yaratılabilir, ancak sonuç kime yönlendirileceğine bağlı olacaktır. Toplu kimlikler isimler, anlatılar, semboller, konuşma stilleri, ritüeller, giysilerle ifade edilir ve toplu kimlikler algıları grubun geri kalanına aktarır. Özetlemek gerekirse, kolektif kimliğin, çeşitli kültürel toplulukların sınırları içindeki etkileşimlerden kaynaklanan istikrarlı bir “hayali” temsil sistemi olarak anlaşıldığını not edebiliriz. Kimlik oluşumu dil olmadan, belirli bir kültürel toplulukta kişilerarası etkileşim olmadan mümkün değildir.

1928'de antropolog ve dilbilimci Edward Sapir, *Journal Language*'de bir bildiri yayınlamaya dilbilim ve kültür çalışmalarının yönünü değiştirmiştir. Sapir'in tezi, belirli bir kültürün dili, insanların düşünce yapısını doğrudan şekillendirir, yani bir medeniyetin kültürel kalıplar ağı, medeniyetin ifade ettiği dilde endekslenir; dil, "sosyal gerçekliğe" rehberlik eder. İnsanlar yalnızca nesnel dünyada yaşamazlar; Sapir, doğal ve sosyal ortamları dahil olmak üzere insanların çevrelerindeki dünyayı nasıl algıladıklarının kendi dilleri tarafından dikte edildiğini ileri sürmüştür (Neuliep, 1999: 246-247). 19. yüzyılın başında da Aleksandr von Humboldt bir kişinin düşünmesinin, konuştuğu belirli dile ve içinde bulunduğu çevreye (kültür) bağlı olduğu fikrini dile getirmişti (Humboldt'tan çev. Ramishvili, 2000: 40). Bu nedenle, kimlik sınırlarının inşası birçok faktöre bağlıdır, sadece konuştuğu dile değil “benliğin” oluşumu ve “öteki” ile ilişkinin boyutları da belirleyicidir.

Kimlik oluşumundaki değişiklikler kültürleri karıştırma süreci ile ilişkilidir ve küreselleşme ile bu karşılaşma ve karışma süreci hızlanmıştır. Bununla birlikte, yerelin değeri de çok önemli olarak kabul edilir, bu da küresel olarak düşünen “küresel bir kişi” gibi yeni bir kimlik türünün oluşumunu yerel olarak gerçekleştirir. Aynı zamanda, araştırmacılar küreselleşmenin

yalnızca dışlamakla kalmayıp, aksine, ulusal özgünlüğün korunması ve geliştirilmesini ima ettiğini, zira kendi özgün ve eşsiz yerini alma şansı veren özgünlük olduğunu vurgulamaktadır (Tulchinsky, 2002:439). “Küreselleşme” aynı zamanda “yerel” in küresel süreçler bağlamında önemini arttırdığı ve günümüzde kültürel küreselleşmenin merkezi eğilimlerinden biri haline geldiği şeklinde görülmektedir (Robertson, 1995:25-44). Bu süreçteki “yeni bir kimlik, kişilerarası iletişimin kültürel yönlerini hesaba katabilecek sözde kültürel zeka olarak adlandırılan insan zekasının özel niteliklerini gerektirir” (Butchek ve Kormochi, 2014:22). Sonraki bölümde küreselleşme süreci ve kültürel etkileri ele alınacaktır.

1.3 Küreselleşme

Berlin Duvarı’nın barışçıl bir biçimde yıkılışı ve Sovyetler Birliği’nin çöküşü ile pek çokları sosyalizm ve kapitalizm yarışının sonu erdiği bir çağa girildiğini kabul etmiştir. Bu süreçte 20.yüzyılın son çeyreğinden itibaren modern dünyayı karakterize etmek için kullanılan, “ekonomik, politik, kültürel ve dini bütünleşme ve birleşme süreci” olarak anlaşılan “küreselleşme” gibi bir kavram giderek daha fazla kullanılmaya başlamıştır (Chumakov, 2009: 12). Hem bilimde hem de toplumda bu sürece yönelik tutumlar büyük ölçüde değişmekte, bazen doğrudan karşıt fikirler temsil edilmektedir. Küreselleşme, kolektif insanlık durumu üzerindeki tartışmalarının kırıldığı bir prizma gibidir: kapitalizm, eşitsizlik, güç, gelişme, ekoloji, kültür, cinsiyet, kimlik, nüfus sorunları gibi zorluklar “küreselleşmenin yarattığı yapay” manzara içinde yer edinmektedir. Küreselleşme kelimesi bir çatışmaya yol açacak eğilimler de barındırmaktadır. Bununla birlikte, küreselleşmeyi değerlendirmelerine bakılmaksızın, giderek daha fazla araştırmacı, modern koşullarda belirli bir devletin, dünya toplumunun geri kalanıyla iletişim olmadan aktif olarak gelişemeyeceğini kabul etmektedir. “Kapalı” devletlerin varlığına dair birkaç örnek (burada bir örnek Kuzey Kore’dir) sadece bu tür bir “izolasyon” un bu ülkenin nüfusuna fayda sağlamadığını teyit etmektedir; çünkü küreselleşme 21. yüzyılda medeniyetin gelişimine işaret eden önemli bir sosyal süreçtir. BM Genel Kurulunun (2001) 56/6 sayılı kararı, geçtiğimiz yüzyılın son on yılında, dünyanın birbirine bağımlılığının son derece arttığını, modern çağa küreselleşme merceğinden bakılması gerektiğini vurgulamaktadır (Sumbatyan, 2003: 19).

1.3.1 Küreselleşme Tanımı ve İçeriği

Bu terimin ilk kez Amerikan sosyolog R. Robertson tarafından 1985 yılında Batı Avrupa ülkelerinin ve ABD’nin siyasi eğilimleriyle bağlantılı olarak kullanıldığına inanılmaktadır. Robertson, özellikle küreselleşmenin devlet güçleri tarafından değil, piyasa güçleri tarafından

belirlendiğini, Batı medeniyetinin gelişme süreci içinde yatırımlara ve piyasa akışlarına açıklık ve döviz istikrarının birbirine bağımlılık yarattığını vurgulamıştır (Utkin, 2002:16).

Kavramın göreceli yenilikçiliğine rağmen, küreselleşme olgusunun kendi tarihi vardır. Farklı küreselleşme anlayışları ile küreselleşmenin meydana geldiği zaman hakkında geniş ölçüde farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme, çoğu ekonomistlerin belirttiği gibi son otuz yıllık bir süreç mi, yoksa uzun vadeli bir tarihsel süreç mi?

Tablo 1.1 Sosyal Bilimler Disiplinlerine Göre Küreselleşme

Disiplinler	Dönem	Ana aktörler veya etki alanları	Anahtar kelimeler
İktisat	1970> 2000>	Çok Uluslu Şirketler, bankalar, Teknolojiler	Küresel şirket, Dünya ürünü, kapitalizm
Kültürel çalışmalar	1970>	Kitle İletişim Araçları, BİT, reklam, tüketim	Global Village, CNN Dünyası, McDonalddlaşma, Disneyifikasyon, hibridizasyon
Siyasi bilimler ve Uluslararası İlişkiler	1980>	Devletin uluslararasılaşması. Sosyal hareketler, INGO'lar	Rakip devletler, post uluslararası politika, küresel sivil toplum
Coğrafya	1900>	Mekan ve yer, mesafenin görecelemesi	Küresel-yerel diyalektik, küreselleşme
Sosyoloji	1800>	Modernlik	Kapitalizm, ulus devletler, sanayileşme
Felsefe	1700>	Global refleksivite	Gezegensel etik, evrensel ahlak
Politik ekonomi	1500>	Kapitalizm	Dünya pazarı
Tarih, antropoloji	5000 BCE	Kültürlerarası ticaret, Teknolojiler, Dünya dini. Evrim	Küresel akışlar. Kurumun genişleme ölçeği
Ekoloji		Ekosistemin entegrasyonu	Uzay gemisi dünya, küresel risk

Kaynak: Mazrui, 2009: 416.

Yukarıda yer alan Tablo 1.1’de farklı sosyal bilimler disiplinlerinde küreselleşmenin nasıl tanımlandığı verilmiştir. Her alan küreselleşmeyi kendi disiplini açısından belirtir. Sosyoloji, coğrafya ve kültürel çalışmaların küreselleşmeye ilişkin bakış açıları, iktisat uygulamalarından daha kapsayıcı ve karmaşık olma durumundadır ve siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler de bu

eğilimler arasındadır. Küreselleşmeye ilişkin çeşitli disiplin perspektifleri tipik olarak küreselleşmenin ortaya çıktığı farklı küreselleşen aktörleri ve alanları, farklı dönemleri ve farklı konuları içermektedir. Küreselleşmenin uzun vadeli bir tarihsel süreç olduğu görüşü yukarıdaki tabloda gösterildiği gibi iktisatçılar, siyaset bilimciler veya sosyologlar arasında ortak bir değerlendirme değildir, ancak birkaç tarihçi ve antropolog arasında bu görüş hakimdir. Bu yaklaşımda iddia edilen devletler arasındaki entegrasyona yönelik eğilimlerin her zaman var olduğu ve küreselleşme kelimesi yeni olsa da küreselleşme olgusunun bölgeler arası değişim ve ilişkilerle yüzyıllar önce başladığıdır. Örneğin Hristiyanlığın küreselleşmesi Roma İmparatoru I. Konstantin'in M.S. 313'de Hristiyan olması ile başlamıştı. Bir imparatorun din değiştirmesi Hristiyanlığın sadece Avrupa'da değil dinin başladığı yerden binlerce mil ötedeki toplumlarda da baskın din olması sürecini başlatmıştır (Mazrui, 2009:416)

S. Talbott (2008:257) "küreselleşme" teriminin "insanlığın denizler ve okyanuslar arasında uzananlar da dahil olmak üzere, binlerce yıl boyunca bağlantı kurduğu gerçeğini" yansıttığını iddia etmektedir. Wallerstein ise modern çağ ile önceki çağlar arasında açık bir farklılaşma ortaya koymaktadır. Kapitalizmin doğuşu, Wallerstein (1974) analiz ettiği biçimde, genişlik açısından ilk kez gerçekten küresel olan ve siyasi güçten daha çok ekonomik güce dayanan 'kapitalist dünya ekonomisi' oldukça farklı bir düzene işaret etmektedir. Geniş bir coğrafi alanı kapsayan ekonomik ilişki ağları ile ifade ettiği dünya ekonomisi modern zamanlardan önce var olsa da son üç ya da dört yüzyıl boyunca gelişen dünya sistemi büyük oranda farklılıklar taşımaktadır. Önceki dönemlerde dünya ekonomisi genellikle devletler merkezliydi ve asla bu devletlerin odaklandığı belirli bölgeler dışına taşmamıştı; küreselleşme ise sermaye merkezli ve tüm dünyaya yayılmış yeni bir ekonomik ağ yaratmıştır.

Bazıları küreselleşmeyi kıyamet döneminin başlangıcı, insanlığın kendini yok edeceği uçurumun bir kenarı olarak görmektedirler (Gordeev, 2003:248). Diğerleri ise küreselleşmeyi yüzyıllardır dünya toplumunun birliği, özgürlük, barış ve güvenliğin zaferi olarak görmektedir (Soros, 2004:224). R.Robertson ve diğer araştırmacılar (1995) küreselleşmenin tanımını genişletmişti, ulusal ekonomilerin ve devletlerin küresel karşılıklı bağımlılığının küreselleşmenin sadece bir yönü olduğu tezini öne sürerken, ikinci yönünün bireylerin küresel bilinci ile dünyayı "tek bir sosyokültürel mekana" dönüştürmek için eşit derecede önemli olduğunu belirtmiştir. Robertson küresel sistem teorisyenlerinden daha geniş bir açıklama kavramsallaştırmıştır. Bu durumda dünyanın herhangi bir yerindeki sosyal etkileşimlerin koşulları ve doğasının aynı olduğu ve dünyanın çok uzak yerlerindeki olayların aynı sosyal etkileşim sürecinin koşulları veya hatta sonuçları olabileceği anlamına gelmektedir. Dünya "küçülüyor", önemli engeller ve sosyal

alanların belirli bölgelere bölünmesinden yoksun, tek bir dünya haline gelmektedir. Robertson küreselleşmenin iki alanını tanımlamaktadır:

1) Günlük yerel etkileşimlerin organizasyonu ve sosyalleşmenin dünya düzeninin makro yapılarının doğrudan (ulusal-devlet seviyesini atlayarak) etkisi olarak yorumlanan dünyanın küresel kurumsallaşması. Bu etki üç faktörün etkisi altında gerçekleşir: kapitalizmin genişlemesi, Batı emperyalizmi, küresel kitle iletişim sisteminin gelişimi. Toplamda, bu faktörlerin etkisi “evrensel değerlerin” genişlemesi, standart karakterlerin yayılması, küresel medya ağları (örneğin CNN ve Vevo) ve ulus ötesi şirketler (örneğin, Coca-Cola ve Google) tarafından estetik ve davranış kalıpları ile sonuçlanır;

2) Küreselliğin lokalizasyonu (Robertson ve Featherstone, 1990:15-17), yani “yukarıdan” değil, “aşağıdan” yerel olarak diğer devletlerin ve kültürlerin temsilcileriyle etkileşimin rutin uygulamaya dönüştürülmesi yoluyla, günlük yaşamda ulusal olmayan, “egzotik” unsurların dahil edilmesi yoluyla küresel olma eğilimini yansıtmak üzere tasarlanmıştır. Yerel topluluklarda, “uluslararası ilişkiler”, “medeniyetler çatışması”, “ulus ötesi şirket” gibi kategoriler pratik etkileşim kategorileri haline gelir ve burada “küresel” terimi sadece “uluslararası” değil, aynı zamanda “ulus altı” ve hatta “yerel” öğeler de içeren; yerelin küreselleştiği ölçüde insanların günlük yaşamlarında küresel olanı deneyimlemesinin kolaylaştığı bir anlam ifade edecek şekilde dönüşmüştür. Küreselleşmenin iki yönünün varlığı, küresel ve yerel korelasyon ve onların iç içe geçmesi, homojenlik ve heterojenlik eğilimlerinin birleşimi, Robertson’un ortaya attığı “glokalizasyon” terimini akla getirmektedir

Kural olarak, küreselleşme öncelikle ekonomi ve bilgi alanlarında ortaya çıkan bir olgu olarak görülmektedir. Bununla birlikte, küreselleşmenin belirli yönlerinin göz önünde bulundurulması, tam olarak ideolojik alanları ile başlamalıdır. Gerçek şu ki, bu sürecin destekçileri arasındaki zorlu tartışma esas olarak burada gerçekleşir.

1.3.1.1 İdeolojik Küreselleşme

İdeolojik küreselleşme karmaşık bir süreçtir ve onun uzun bir geçmişi vardır, belki de tek bir ekonomik alanın ortaya çıkmasından daha derindir. Prensip olarak, tüm evrensel dinler, dünya inançları, prensipleri ve tanımlarıyla, küresellik arzusu ile doluydu. Refahın zirvesindeki her güçlü imparatorluk, kendi imajı ve benzerliğiyle küresel bir dünya düzeni oluşturmaya odaklanmıştı. Amacı, iç kurallarını ve normlarını geniş alana yaymaktı ve böylece uyumun ve düzenin hüküm sürdüğü yeni bir dünya inşa etmektir.

Batılı bilim insanlarının çoğu, modern küreselleşmenin bir piyasa ekonomisi, laik demokrasi, siyasi çoğulculuk ve açık bir toplumun fikirlerine dayandığı konusunda hemfikirdir. Onların görüşüne göre, bugün, tarihimizde ilk kez, dünyada yaşayan insanların mutlak çoğunluğu, kamu yönetiminin temel ilkeleri hakkında yavaş yavaş ortak bir anlayış geliştirmektedir ve bunun, küreselleşmenin ideolojik temeli olduğuna inanılmaktadır.

Johns Hopkins Üniversitesi'nden Profesör Francis Fukuyama, “Tarihin Sonu mu?” adlı makalesinde ve sonra “Tarihin Sonu ve Son İnsan” kitabında, insanlığın tarihte geri çekilme dönemleri olmasına rağmen, daha iyi bir yaşam kalitesi elde etmek için sürekli olarak ilerlediğini yazmıştır. Bilim ve teknolojik keşifler, ekonomik büyüme ve sosyal ilerlemenin kaynağıdır. Buhar motoru, penisilin, bilgisayar çipi, internet tüm bu yenilikler insanlığın maddi refahında olası önemli bir gelişmeyi desteklemiştir. Bununla birlikte, bir kişi sadece maddi refah ve fiziksel konfor için çabalamaz, psikolojik olarak da sorundan uzak, güvenli bir yaşam arayışı ön plana çıkar. Fukuyama’ya göre liberal demokrasi siyasi tamamlanmış bir durumdur; çünkü, bireyin, köleliğe karşı verdiği mücadeleden itibaren, baskıya karşı giriştiği, onurlu bir yaşam arayışının ve öz-değer arzusunun karşılığında özgürce oy kullanma hakkı, yasa önünde eşitlik ve bir özgürlükler sistemi olarak liberal demokrasi, insanlığın ideolojik evriminin son noktası ve hükümet biçiminin de nihai hali olarak görülmektedir. Küreselleşme ile liberal demokrasinin dünyaya yayılmasıyla artık haklar ve haysiyet için savaşılmaya gerek kalmayacaktır (Fukuyama, 1992).

Fukuyama’nın görüşlerine karşın, bu çalışmanın odak noktası olan Orta Asya ve Kazakistan da dahil farklı coğrafyalarda sosyalizm, milliyetçilik, İslamcılık ve laik demokrasi gibi farklı kalkınma kavramları küreselleşme ile etkileşim ve rekabet içine girebilmektedir. Kural olarak, uluslar bu birleştirici fikirlerden birini başkalarının bireysel unsurlarına egemen olarak kabul edebilirler. Geçen yüzyılın ortalarında, sosyalizm Avrasya’da birçok ulusun bir atılım elde etme potansiyelinin seferber edilmesini sağlayabilecek bir ideoloji gibi görünüyordu. Toplumun sosyal adalet, grupların ve katmanların çıkarlarının uyumu prensipleri üzerine psiko-inşasının ideolojik temeli haline gelebileceği anlaşıyordu. Ancak, 20. yüzyılın sonunda, bir fikir olarak sosyalizmin yenildiği ve gözden düştüğü anlaşıldı. Bu nedenle, bu ideoloji artık baskın bir fikir olarak hizmet edemez hale geldi. Ulusal kurtuluş ve bağımsız devletçilik ideolojisi olan milliyetçilik, temelde ağırlık kazandı. Avrasya’da yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkışı ülkenin geleceğini inşa etmek için gerekli olan fikri arayışlar milliyetçiliğe zemin hazırlamıştır. Öte yandan izolasyon ve küreselleşme karşıtlığı ideolojisini de içeren İslamcılık ya da Şeriat ilkeleri ve normları üzerine inşa edilecek bir rejim arayışı da ön plana çıkmaktadır. Bu ilkeleri saf haliyle gerçekleştirme çabası Afganistan’daki Taliban rejimi tarafından uygulamaya çalışmıştır. Orta

Asya ülkelerinde aşırılıkçı radikal, ayrılıkçı ve anti-küreselleşme fikirlerinin en belirgin taşıyıcısı Hizb-ut Tahrir örgütüdür.

Tarihin de gösterdiği gibi, en acı verici olan üretim ve ekonomik ilişkiler alanındaki dönüşüm değil, toplumsal yapının doğasındaki derin değişimleridir. Geleneksel toplumlar genellikle dış ekonomik deneyimin uygulanmasıyla ilgili yeniliklere az çok duyarlıdırlar ve bu amaçla aktif temaslar kurmaya isteklidirler. Bununla birlikte, yabancı bir kültürün işgali belirsiz bir tepkiye neden olur. Batı'da ekonomik küreselleşmenin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilen fikirlerin ve kültürlerin küreselleşmesi, geleneksel toplumlarda, yaşam tarzı, ahlaki değerler ve adetler için doğrudan bir tehdit olarak algılanmaktadır. Modern küreselleşme fikirlerinin, sadece İslam dünyasının ülkelerinde değil, Avrupa'da bile “kültürel emperyalizm” ile özdeş olduğu yönündeki görüşler daha yüksek sesle duyulmaktadır (<https://www.independent.co.uk/voices/commentators/john-lichfield-the-death-of-french-culture-i-dont-think-so-763259.html> erişim tarihi: 29.01.2019). Fransa'nın eski kültür bakanlarından biri, filmler ve televizyon programları aracılığıyla yayılan ve geleneksel sosyal değerlere zarar veren “Coca-Cola-McDonalds-Mickey Mouse” kültürüne yönelik direniş ihtiyacından bahsetmiştir (Schutter ve Pas, 2004: 34).

Yabancı bir kültürün işgalinin akut ret ve acı verici bir tepkiye neden olabileceği, geçen yüzyılın ortalarında büyük İngiliz bilim insanı Arnold Toynbee (1991:15) tarafından ifade edilmiştir. “Tarihin Anlaşılması” anıtsal çalışmasında “... kendi topraklarında tamamen zararsız ve faydalı olan bir kültür unsurunun, bir başkasının sosyal bağlamında tehlikeli ve yıkıcı olabileceğini” belirtmişti. Modernizemin temel sorunu, küreselleşmenin bir unsurunu diğerlerinden koparmanın imkânsız olmasıdır. Ekonomik ilişkilerin gelişmesi, yabancı yatırımların çekiciliği, diğerlerinin yanı sıra siyasi, yasal ve bilgi sistemlerinin uluslararası standartların gerekliliklerine uyarlanması kaynaklanmaktadır. Yabancı işletmelerin kendini rahat ve tanıdık bir ortamda hissetmesi için ülkede, özellikle kültürel olarak, bu tür koşulların yaratılması da gerekli görülmektedir. Bu değişim ve benzeşme süreci ise tepkileri artırmaktadır.

1.3.1.2 Bilgi ve İletişimin Küreselleşmesi

15. yüzyılda küçük Alman kenti Mainz'da yaşayan ve matbaayı icat eden Johannes Gutenberg sayesinde bilgi, fikir, kült taşıyıcısı olan kitap daha önce bulunduğu dar çerçeveden çıkartılmıştı. Gutenberg, taşınabilir ve değiştirilebilir şekilde kitabın yeniden üretilmesi sürecini inanılmaz bir şekilde hızlandırmıştı. İlk yıl, buluşu 30 bin kopyadan oluşan bir İncil yayınlamayı mümkün kılmıştı. Kitap sadece seçkinler tarafından kullanılabilen lüks bir eşya olmaktan çıkmıştı.

İlk kez bilgi ve bilginin yayılması yaygınlaştı ve bu da bilim insanlarına Gutenberg matbaasının tarihin tüm süreci ve insanlığın gelişimi üzerinde atılım etkisi olduğuna inanması için sebep vermiştir. Bu, bilgi teknolojisi alanındaki ilk devrimdi. Ancak daha fazla gelişme gösterdiği gibi, sonuncusu değildi (Füssel, 2001: 3).

Yeni bilgi teknolojisi devrimi, 18. yüzyılın ortalarında başlayan sanayi devriminden bu yana en önemli küresel dönüşümü temsil etmektedir. Bilgi, insanlığın en önemli tükenmez kaynağı haline gelmiş ve herhangi bir sistem ve durumun istikrarı ve olumlu gelişmesini sağlamıştır. 20. yüzyılın sonunda küresel bilgi alanının yapısını değiştiren güçlü bir faktör, etkileşimli iletişimin geliştirilmesi, sosyal görüşlerin ve niyetlerin ifadesi, norm ve değerlerin oluşturulması için yatay ağ etkileşimi formları oluşturma fırsatı sunan küresel bilgisayar ağı internettir. Dünyanın en zengin insanların Bill Gates, Jeff Bezos gibi bilgi teknolojisi yaratıcılarının olması tesadüf değildir. Gezegende saniyeler içinde ulaşılamayacak neredeyse hiç yer kalmamıştır. Dünya aslında tek bir bilgi alanına dönüşmektedir. Bunun siyasi, ekonomik ve kültürel sonuçları muazzam olacaktır. Tek bir küresel bilgi alanı tarafından üretilen yeni bir zihniyet, yeni bir dil, yeni bir kültür ortaya çıkma potansiyeline sahiptir.

Son yıllarda sosyal süreçlerin gelişimindeki eğilimler, tüm kavramlarda ana ölçüm özelliklerine dönüşmese de bilgi küreselleşmesinin küresel süreçlerin en önemli boyutlarından biri olduğunu göstermektedir. Ekonominin küreselleşmesinin, mevcut dünya düzenine meydan okuyarak tüm küreselleşme süreçlerinin temelini oluşturduğunu kabul edebiliriz. Bununla birlikte, modern bilgi ve iletişim sistemlerinin yarattığı küresel ekonominin dokusu da dahil olmak üzere, küreselleşme sürecinin gelişimini birçok açıdan teşvik eden teknolojik devrim olduğunu belirtmek önemlidir. Küreselleşme, sosyal ilişkiler ve etkileşimlerin mekânsal organizasyonunun dönüşümünü, kıtalararası veya bölgeler arası akışları ve faaliyet yapılarını, etkileşimleri ve iktidar yapılarını üreten bir süreç olarak anlaşılabilir (Held'ten çev.Sapov, 2004: 19). Bu tanımda ortaya çıkan “akışlar” kavramı, bilginin küreselleşmesinin özü olan sembollerin, işaretlerin ve bilginin mekandaki hareketini ifade eder. “Ağlar” ve “akışların” belirleyici bir rol oynadığı yeni sosyal oluşumlar, küreselleşme kavramının tartışıldığı başlıca konular arasındadır (Cheshkov, 2002: 216).

Yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin geleneksel devlet ve kamu kurumları üzerindeki etkisinin araştırılmasına dayanarak, M. Castells (2000:502) “ağ devleti” kavramını, sermayenin küreselleşmesine, güç kurumlarında temsil edilen tarafların sayısını arttırma sürecine ve gücün merkezleştirilmesine yol açacak yeni bir güç yapılandırması biçimi olarak tanımlamıştır. Herhangi bir devrimci değişiklik gibi bilgi teknolojisinin ve merkezleşmenin gelişiminin hem olumlu hem de olumsuz sonuçları vardır. Kişiselleştirilmiş bilgi kaynakları, bilgi akışını

alışılmadık şekilde hızlandırabilir ve demokratikleştirerek ilerlemeye katkıda bulunabilir. Öte yandan, bilgi akışı içinde dezenformasyonun da yayılması, toplumun entelektüel birliğini aşındırır. Güvenlik ve istikrara karşı yeni tehditler de oluşturur. Terörizmin ve organize suçun elinde bulunan bilgi tehlikeli bir araç haline gelmektedir. İnternet bazen yıkıcı sabotaj eylemlerini organize etmek için uygulayıcılarının bir dağıtım aracına dönüşür.

1.3.1.3 Ekonomik Küreselleşme

Bugün dünya ekonomisinin gelişimini belirleyen en önemli faktörlerden biri küreselleşmesidir. Bilgi teknolojisi ve telekomünikasyon alanındaki bilimsel ve teknolojik ilerlemenin ekonomik süreçler üzerinde de önemli bir etkisi vardır. Küreselleşme süreci sadece devletler arası ilişkiler seviyesini değil, ekonominin tüm seviyelerini etkilemektedir. Çeşitli ülkelerdeki şirketlerin ekonomik gelişim üzerinde önemli bir etkisi vardır. Küreselleşme, ulusal ekonomilerden uluslararası ekonomiye geçiştir. Bugün, büyük bir köye dönüşen bir dünyada, endüstriyel üretim uluslararası niteliktedir ve para bir ülkeden diğerine hızlı ve engelsiz bir şekilde akar. Aynı zamanda, çok uluslu şirketler ellerinde büyük bir güç toplar ve anonim yatırımcıların faaliyetleri ya maddi refaha katkıda bulunabilir ya da dünyanın herhangi bir yerinde ekonomik düşüşe yol açabilir. Telekomünikasyondaki çarpıcı gelişmeler, bilgisayar yeteneklerinin muazzam genişlemesi ve internet gibi bilgi ağlarının oluşturulması ekonomik küreselleşme sürecini yönlendirmektedir.

Küreselleşme bağlamında, ulus-devlet tekel olarak büyük toplulukların çıkarlarını birleştiren ve onları uluslararası arenada temsil eden tek varlık olarak hareket etmekten vazgeçer. Devlet toplumsal ve ekonomik rolünü farklı örgütlerle paylaşmaya başlar. Bunların en önemli örneklerinden biri ulus ötesi organizasyonlardır. Ulus ötesi örgütlerin bir özelliği ulusal sınırların dışındaki varlıklardır. Ulus ötesi organizasyonlar iki türe ayrılabilir. Birincisi ulusötesi şirketlerdir (TNC'ler). Çokuluslu şirketler, Gilpin'in (1987:232) ifadesiyle ulusötesi şirkettir; iki veya daha çok ülkede ekonomik faaliyeti kontrol eden, ulusal sınırları aşan kurumsal stratejileri ve süreçleri geliştiren bir şirkettir. Ulusötesi şirketler, modern küresel pazarın tüm alanlarına (gıda ürünlerinden danışmanlık firmalarına) mal ve hizmet üretimi için hakimdir ve küresel üretimdeki payları artmaktadır. Ulusötesi şirketler küreselleşmenin araçlarından biridir; yerel işletmeleri bünyelerine alabilmekte bu sayede şirket yerelleşebilmekte, işletme ise mallarını küresel dağıtım zincirine dahil ederek mekân ve zamanda esnekleşerek küreselleşmektedir. Küresel mal, finans, bilgi akışlarının çoğunu başlatan çokuluslu şirketlerdir. Modern büyük şirketler hem coğrafi anlamda (yerel işletmelerin küresel ekonomik ağa dahil edilmesi, mallarının dünya çapında ağ

temelinde dağıtılması) hem de örgütsel (iç yapı) bir tür küresel ağ oluştururlar. Bu ağ yapısı sayesinde küresel bir akış “yayılması” (finans, mal, bilgi, insan) vardır. Şirketlerin oluşturduğu sosyokültürel ağ yapıları dünyadaki iş insanları arasında bir iletişim ağı anlamına gelir. Küresel bir iş kültürünün oluşumuna katkıda bulunan ulusötesi şirketler, Amerikalı sosyolog P. Berger ve siyaset bilimci S. Huntington’un öne sürdüğü gibi oluşturdukları ağlar aracılığıyla “Davos toplantıları” gibi ortak kültürel alanlar yaratabilmektedir. Berger ve Huntington (2004: 8-24) “Davos kültürünü” küreselleşmenin ana motorlarından biri olarak adlandırmaktadır. Bu ekonomik ağ kültürünün dış kabuğunun oluşumuna katkıda bulunan otellerin, restoranların, ticari basının, uluslararası havaalanlarının, dünya zincirlerinin çoğu küresel kültürün şekillenmesinde rol oynamaktadır. Ulusötesi şirketler küresel kitle kültürünün merkezindedir. Küresel akışların ve hizmetlerin ana araçları olarak, markaların, görüntülerin, yaşam tarzlarının, değer yönelimlerinin ilgili akışını başlatır. Sembolik akışlar, küresel mal ve hizmet akışlarını desteklemek ve teşvik etmek için tasarlanmıştır.

İkinci tür ulus ötesi örgütlenmeler, hükümetlerarası örgütler (IGO'lar) ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarını (INGO'lar) içermektedir. Bir insanın küresel sosyo-coğrafi alanını uzun süre organize eden ana kurumlardan biri, ulus-devlettir. Ulus devlet, coğrafi ve sosyal alanların güçlü bir şekilde birbirine bağlanmasının en çarpıcı örneklerinden biridir. Modern dünyada ülkeler küresel sorunların üstesinden gelebilmek için işbirliği yapmaya zorlanıyor. Devletlerin güçlerinin ve egemenliklerinin bir kısmını temsil ettiği bu işbirliğini kurmak ve uygulamak için çeşitli uluslararası örgütler oluşturulmuştur (Beck, 2001: 67).

IGO'lar arasında küresel ekonominin şekillenmesinde de rol oynayan iki önemli örnek Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'dır (IBRD). IMF¹, üye ülkeler arasındaki para ilişkilerini düzenlemek ve kısa ve orta vadeli krediler vererek ülkelere mali yardım sağlamak için tasarlanmış uluslararası bir organizasyondur. Uygulamada, küresel para sisteminin kurumsal temeli olarak hizmet etmektedir (Beck, 2001: 59). Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası fikri ise 1944'te Amerika Birleşik Devletleri'nde Birleşmiş Milletler Para ve Mali Sorunlar Konferansı'nda formüle edilmiştir. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (UİKB)²

¹ IMF, 1-22 Temmuz 1944 tarihinde düzenlenen BM Uluslararası Para ve Finans Konferansı'nda kurulmuş, 27 Aralık 1945 tarihinde ise resmen faaliyete başlamıştır. IMF hedefleri: para politikası alanında uluslararası işbirliğini teşvik etmek; döviz politikasında dengeli büyümenin teşvik edilmesi; yüksek düzeyde istihdam ve reel gelirleri teşvik etmek ve sürdürmek, ekonomik politikanın ana hedefi olarak tüm Üye Devletlerin üretken potansiyelini geliştirmek için dünya ticaretinde dengeli büyümenin teşvik edilmesi; para birimlerinin istikrarını korumak ve Üye Devletler arasında para birimi ilişkilerini düzene sokmak ve aynı zamanda rekabet nedeniyle para birimlerinin devalüasyonunu önlemek; üye devletlerin ödemeler dengesindeki dengesizlikleri ortadan kaldırmak için fon sağlanmasıdır

² UİKB'nin amaçları: üretime yatırımları teşvik ederek üye ülkelerin bölgelerinin yeniden inşasını ve gelişmesini kolaylaştırmak; kredi teminine veya özel kredi verenlerin diğer yatırımlarına garanti veya teminat sağlanması yoluyla özel ve yabancı yatırımların teşvik edilmesi; uluslararası ticaretin uzun vadeli dengeli büyümesinin teşvik edilmesi ve

üyeliği, Dünya Bankası tarafından belirlenen şartlar altında IMF üyesi ülkelere açıktır. (Kiryanova, 2007: 61). Dolayısıyla, ekonomik küreselleşme biçimleri çok uluslu şirketler, IGO'lar vb., yani çeşitli ülke ekonomisinin çok boyutlu bir bileşenidir. Aynı zamanda, IGO'lar sadece küresel bağlantıların bir sonucu değildir, aynı zamanda sosyal-coğrafi sınırlara sahip birleşik bir küresel dünya sistemi oluşturmak için ana araçlardan biridir. Bu hükümetler arası örgütler kararları ve eylemleri başlangıçta küresel niteliktedir. Bu karakter hem bu kararları verme ilkesi hem de eylemlerinin ölçeği ile belirlenir. Hükümetler arası örgütler ve sivil toplum kuruluşları faaliyetlerini kamusal yaşamın birçok alanına genişleterek entegrasyonu teşvik eder ve her türlü alanın sınırlarını aşar. Hükümetlerarası örgütler ve sivil toplum kuruluşlar ağı, gücünü normlar, hedefler ve değerler şeklinde ifade edilen küresel normları, oyunun küresel kurallarını oluşturarak kullanır.

1.3.2 Küreselleşme Çağında Kimlik

Son yıllarda sosyal kalkınmadaki ana eğilimlerden biri küreselleşme haline gelmiştir. Küreselleşme süreçleri öncelikle ulus ötesi şirketlerin hızla genişlemesi, tek bir küresel pazarın oluşumu, mal ve sermayenin serbest dolaşımı, kitle kültürünün yayılması ve yeni bilgi kaynaklarının ve teknolojilerinin yaygın kullanımı ile ilişkilidir. Küreselleşme süreçleri, ülkelerin ve halkların evrensel birbirine bağımlılığının büyümesini, insanlığın hayatının neredeyse tüm alanlarında bütünleşmesini ve evrenselleşmesini belirler. Küreselleşme, teknolojinin, medyanın, iletişimin, internet teknolojilerinin vb. ortaya çıkışı ve yaygınlaşmasıyla ilgili nesnel tarihsel bir süreçtir. Küreselleşmeyi dar anlamda Amerikanlaşma, “Batılılaşma” olarak anlamak mümkünken süreç insanlığın farklı ve çeşitli sosyal, ekonomik, ulusal, dini, politik, medenî ve diğer bileşenlerinin bütünlüğünü ifade edecek şekilde de anlaşılabilir (Chumakov, 2009: 2).

Modern dünya düzeni, sosyal yapının dönüşüm süreçleri, insanlar, bireysel sosyal gruplar, uluslar, devletler ve tüm medeniyetler arasındaki bağların yoğunluğundaki artış ile karakterizedir. Bütünsel, birbirine bağımlı bir dünyanın oluşumuna, geleneksel ulus devlet içindeki yaşam biçimlerinin kaybı ve “evrensel” biçim temelinde olan yeni oluşumu eşlik etmektedir (Kuvaldin, 2003: 31-57). Küreselleşme süreçleri 20.yüzyılın son on yıllarında aktif olarak ortaya çıkmaktadır ve bugüne kadar devam ederek, entegrasyon süreçlerinin etkisi altında küresel bir insan topluluğunun oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Küreselleşmenin doğal sonuçları, sadece homojen birleşme biçimi, standardizasyon, bireyselleşme değildir, aynı zamanda ekonomik alanda olduğu gibi çeşitlilikte bir artış, örneğin yeni dünya iş bölümü, yeni üretim ve yönetim yöntemleri

ortaya çıkmaktadır. Siyasette, yeni siyasal örgütlenme biçimleri, bazılarının etkinliğinde bir azalma ve diğer yönetim yöntemlerine duyulan ihtiyacın tezahürü, sosyal alanda, geleneksel sosyal kurumların rolünde bir değişiklik, toplum üyeleri arasındaki etkileşimin doğası ve ilkelerinde, toplumun yapısında bir değişiklik, yeni yönetim biçimlerinin ve sivil toplumun kendi kendini örgütlenme yöntemlerinin ortaya çıkışıdır (Zubkevich, 2015:58-59). Küreselleşme süreçleri sadece ekonomi, politika, ülke ve halk kültürü üzerinde güçlü bir etkiye sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda sosyal kimlikte de önemli değişikliklere neden olmaktadır. Bu sorun, küreselleşme koşulları altında bir kişinin, sosyal kurumların, fenomenlerin ve süreçlerin özlerini ne kadar değiştirdiklerini veya bir “benliği” ne kadar koruduklarının anlaşılmasına yol açmaktadır.

Küreselleşme süreci ve bunun toplumsal kalkınma üzerindeki etkisi, kişinin kimliğinin yanı sıra modern bilimsel literatürdeki sosyal grupların, tüm ülkelerin ve halkların kimliği açısından önemlidir. Küreselleşen bir dünya imajı, S. Huntington (2003), E. Toffler (2001), W. Beck (2001), I. Wallerstein (2003) ve diğerleri gibi Batılı bilim insanlarının eserlerinde ortaya çıkmıştır. Kimlik, belirli bir sistemin parçası olduğunu bilen ve onun içinde tartışılmaz bir konuma sahip olduğunu anlayan kişinin kendini tanımlama aracıdır. Sosyal kimlik, bir kişinin yaşamı boyunca dahil olduğu çeşitli sosyal gruplara ait olduğunun farkında olmasından kaynaklanan bir olgudur (Danilova ve Yadov, 2004:28). En yaygın sosyal kimlik türleri şunlardır: cinsiyet, profesyonel, sosyoekonomik, dini, kentsel, etnik, sivil (ulusal) kimliklerdir. Toplumsal kimlik sorunu, bugün sadece Kazakistan'da değil, tüm dünyada ciddi sosyal değişimler meydana getirmektedir, on yıllardır şekillenen sosyal ilişki biçimleri ve küreselleşme çağındaki sosyal bağların doğası değişmekte ve bu da kaçınılmaz olarak kimliğin dönüşmesine yol açmaktadır. Bu günlerde, insanların uyarlanabilir potansiyelini, kendilerini gerçekleştirme potansiyellerini azaltan ve ayrıca mevcut sosyal ilişkiler sisteminin istikrarsızlaşmasına ve önceden kurulmuş normların düzeltilmesine yol açan çeşitli sosyal kimlik süreçlerinin ihlallerini de gözlemlemekteyiz. Kültürel kimlik krizi olgusu, insanların kendilerini hiçbir sosyal grupla ilişkilendirmemesi gerçeğinde kendini gösterir. Bir yandan, tarihsel, sivil, sosyal birliktelik duygusu, geleneksel temeller ve değerlerle süreklilik içinde, toplumun geleneksel yapısı ile büyümektedir; diğer yandan farklı uluslararası toplumsal grupların bileşimi değişmektedir. Daha önce her bireyin değerler ve yaşam sisteminde önemli bir yer tutan bazı sosyal kurumlar artık önemini yitirip değişmektedir (bu tür değişikliklerin açık bir örneği ise aile ve devlet ilişkilerinde gözlenmektedir). Öte yandan, teknolojik iletişim araçlarının yardımıyla, ulusal sınırları kolayca aşan ve her bireyin, bulundukları yerden veya insanlığın geri kalanından bağımsız olarak sevdiklerine bağlı hissetmelerini sağlayan birçok yeni, “küresel” sembol ve değerler meydana gelmektedir (Danilova ve Yadov, 2004: 28-30).

Üstelik, teknolojik ve sosyal değişimlerin hızının artması, genel istikrarsızlığın büyümesi, modern toplumda bazı istikrarlı kalıpların, geleneklerin eşit derecede istikrarlı başkalarıyla değiştirilmesine yol açmadı. Buna karşın, hızla değişen bir toplumda hem sosyal hem de kişisel kimliklerin istikrarsızlığı görünür hale geldi (Danilova ve Yadov, 2004: 28-30). Bu eğilimler toplumun hemen tüm alanlarına yansımaktadır. Özellikle işgücü piyasası örneğinde, esneklik ve adaptasyon başarının anahtarı haline gelmiştir. Mekânsal olarak bölgesel hareketlilik keskin bir şekilde artmıştır. Kişilerarası ilişkiler bile daha dinamik, yüzeysel ve kısa vadeli hale gelmiştir, örneğin kısa süreli evlilikler veya nikah olmadan birlikte yaşama oldukça yaygındır. Cinsiyet kimliği bile doğal kimlik olmaktan çıkmıştır (cinsiyet değişikliği, cinsel yönelim konusu vb.). Dinamik sosyal süreçler bir kişiyi sosyal statüsündeki, ulusal, aile ve yurttaşlık özerkliklerindeki değişiklikleri sürekli olarak desteklemeye zorlar.

Bir insanın hayatı boyunca bir ve aynı toplumsal değer sistemine bağlı kalması, küresel bir dünyada ortaya çıkan dengesiz bir ortamda mümkün olmaktan çıkar. Modern aşamada devam eden süreçlere hızlı ve doğru bir şekilde adapte olmak, hızla değişen koşullara zamanında uyum sağlama, eski, “gereksiz” bağlantılardan pişman olmadan iletişimi kesme ve sosyal kimlik süreçlerinin esnekliğini artırma ihtiyacı dahil kolayca yeni temaslar kurma yeteneği büyük önem taşımaktadır. Özünde, tanımlama şemasında, mekanizmalarında, ilkelerinde, hızında, faktörlerinde bir değişiklik ifade eden bu süreçlerin sosyal kimlik krizi olarak adlandırılması mümkündür (Shulgina, 2010:180). Bu eğilim özellikle küreselleşme, bilgilendirme ve sanallaştırmanın yoğunlaştırıcı süreçleriyle bağlantılı olarak belirgindir. Coğrafi, ulusal, politik sınırlar zayıfladığında internet; bölgesel, ulusal, dilsel, sosyoekonomik veya kurumsal ilkelere göre değil ortak hedefler, ilgi alanları, fırsatlar ve araçlar temelinde sosyal ağlar ve topluluklar arasında iletişim kurmayı ve inşa etmeyi mümkün kılmaktadır. Bu tür topluluklar, toplumun geleneksel yapısal bileşenlerine (şehir sakinleri, vatandaşlar, şirket hissedarları, siyasi partiler, hükümet yetkilileri, iş dünyası, aile, kilise topluluğu, akademi vb.) kıyasla daha esnektir, güçlü engellere (bölgesel, profesyonel, etnik, devlet merkezli politik, ekonomik ilkeler) maruz kalmazlar. Bunlara girmek ve çıkmak oldukça basittir.

Küreselleşme süreci, büyük ölçüde Batı modeline dayanan, bireysel, rasyonel, demokratik, hukukun üstünlüğünü, özel mülkiyeti ve sermayenin gücünün değerlerini tercüme eden evrensel, bütüncü bir kimlik modeli unsurlarının dünya çapında yayılmasına katkıda bulunmaktadır (Eisenstadt, 2006: 486). İnsan toplumunun bilgi toplumunun teknolojilerine kitlesel erişim yüzdesinin artmasıyla elde edilen kazanç, dışarıdan gelen modeller ve değerler geleneksel değerlerle ve sosyal modellerle örtüştüğünde “melez” (“hybrid”) sosyal kimlik modellerinin oluşmasına ve yayılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu eğilim, geleneksel değerlerin artık o kadar

etkili olmadığı gençlik ortamında, yeniliklere ve değişikliklere karşı yüksek derecede duyarlılık açısından dikkat çekicidir (örnek olarak, farklı ülkelerdeki gençler arasındaki rap kültürü yayılımı, kendilerini başka bir ülkenin vatandaşlarıyla ilişkilendirerek, yaşam düzeyi ve kalitesi, kültürel modeller, bazen “yerel” sosyal sistemin reddedilmesine, vatandaşlığın değişmesine vb. yol açan iyi kurulmuş sosyal etkileşim sistemleri verilebilir). Sorun, bir arada bulunmanın, bireysel unsurların ve çeşitli sosyal model ve tip uygulamalarının içselleştirilmesinin bir devamı ve mantıklı bir sonucu olarak belirli bir “küresel kolektif kimlik” modeli olasılığı hakkında ortaya çıkmaktadır (Semenenko vd., 2010: 40-59). En tartışmalı olanlardan biri ise, ulusal kimliğin dönüşümünün özellikleri sorunudur. Bu nedenle, daha ayrıntılı olarak üzerinde durulmalıdır.

Ulusal kimlik bir kez verilip hayatın sonuna kadar kalıtsal olmuyor, sürekli olarak güncellenir, her yeni nesilde tekrar değiştirilir (Odegova, 2011:43). Bu bağlamda, ulusal kimliğin bir formunun veya başka bir formunun ortaya çıkışı ve işleyişi birçok faktöre (politik, ekonomik, kültürel, sosyal, vb.) bağlıdır. Ulusal kimliği doğrudan etkileyen küreselleşme süreçlerinin biçimlerini ele alalım- bunlar demokratikleşme, ekonomik entegrasyon, bilgilendirme, kültürel standardizasyon, değer evrenselleşmesi vb. Bu süreçlerin etkisi altında bir yandan ulusal kimliğin belirli bir erozyonu gerçekleşir. Öte yandan, küreselleşme aynı zamanda dünyadaki ulusal öz farkındalığın ve kültürel farklılaşmanın büyümesine de katkıda bulunmaktadır. Ekonomik, politik, kültürel ve sosyal farklı düzeylerde farklı toplumlarda, bu iki karşıt eğilimin çakışmayabileceği varsayılabilir. Bazı topluluklarda, kültürü, tarihi ve dili dengeleme süreçleri geçerli olabilir, bazılarında ise ulusal öz farkındalığın artması, kültürel çeşitliliğin artması eğilimleri daha baskın olabilir. Böylece, küreselleşme bağlamında, bir yandan halkların tarihsel mirası, dilleri, gelenekleri, aşınır ve diğer yandan kültürün bazı unsurlarının canlandırılması, öz-farkındalık, bir bireyin ve tüm etnik grubun kimliğindeki çelişkilerin felsefi olarak anlaşılması önem kazanır.

Küreselleşme bağlamında, ulusal kimliğin giderek marjinal bir biçim kazanmaya başladığı belirtilmelidir. Modern küreselleşme süreçleri, ulus devlet kimliğinin erozyonuna yol açabilirken, bu da tek tek ülkelerin ve dünyanın tüm bölgelerinin gelişimini etkilemektedir. Ortak, küresel bir bilgi ve iletişim alanına yol açan evrensel olarak tanınabilir semboller, ulusal devlet tanımlama seviyesinin istikrarlı temelini yerini almaktadır. Bir kişinin, bir siyasi devlet topluluğunun vatandaşı olmasının yanında farklı bir etnik gruba aidiyeti (Hint asıllı İrlanda vatandaşı, Türk asıllı Almanya vatandaşı), farklı kültürlerin özelliklerini bir arada benimseyebilmesi “çok kültürlü vatandaşlık” kavramını getirmektedir (Semenenko vd., 2010: 40-59). Böylece, vatandaşların sadece siyasi, ulusal ve devlet tercihlerini değil, aynı zamanda bir bütün olarak ortak sivil, kültürel ve sosyal kimliklerini de hesaba katmak mümkündür ve bu eğilim önümüzdeki yıllarda artacaktır, çünkü küresel dünyanın oluşumu ile bağlantılı olarak, supra-medeniyet entegrasyon modellerinin

inşa edilmesi ihtiyacı artmaktadır (<https://carnegieendowment.org/2013/09/09/ru-pub-52896> erişim tarihi: 29.01.2019). Yeni (kimlik) tanımlama kılavuzları oluşturma süreci devam etmektedir. Zaten günümüzde, kültürel kimliklere ve medeniyet kimliklerine ilişkin iddiaları gerçekleştirmek için çok sayıda çevresel faktörün yaygın bir şekilde harekete geçirilmesi gözlemlenmektedir. Ulusal kavramının aşınması, yok olma potansiyelini de ortaya çıkarmaktadır.

Geleneksel kimlik modellerinin aşınması, kimlik belirleme süreçlerinin farklı simgelerini ortaya çıkarır. Bir uçta, evrensel, küresel vatandaşlık kavramı özdeşleşmenin nesnesidir. Diğer uçta, bir tür alternatif olarak ve eski ulusal kimliğin temellerinin ulusal devlet imajına yönelik köklü bir revizyonu olarak, daha önce ikincil olan etnik, dini ve diğer kimlik yönelimlerinin önemi artmaktadır. Modern devletlerin ortak bir kültürel alanın korunması ve yeniden üretimi için mücadele etme girişimleri, iki farklı sosyokültürel gelişme vektörünün direncine karşı koyar: kültürel küreselleşme ve bilginin küreselleşmesi. Bu süreçte bir yandan kimlik örüntülerini birleştirmek ve özel etnik iddiaları baskısı altında tutmak isteyen sivil (ulusal) dayanışma, diğer yandan dini, dilsel, etnik alt kültürel toplulukların mücadelesi öne çıkar. Küreselleşme bağlamında değişen kimliğin toplumun gelişimi için bir kaynak olabileceğine dikkat edilmelidir. Ulusal devletin benliğini geliştirmeye, sağlamlaştırmaya bir alternatif, küresel ekonominin, kültürün, ulusal toplulukların siyasetinin kaynaklarına erişimi açacak ve küreselleşen dünyada değerli bir yer sağlayacak olan kendi benzersiz kalkınma projesi için bir talep oluşturulması olabilmektedir (Lapkin vd., 2011:73)

Söz konusu sorunun bir diğer noktası da kişinin kendi kimliğini belirleme özgürlüğünün artmasıdır. Sosyal kimliğin daha önce tanımlanmış bileşenleri neredeyse "doğumla" (etnik köken, cinsiyet bileşeni vb.) kesin olarak sabitlenmişti. Bununla birlikte küreselleşme sürecinin hızlanması ve bilimsel- teknolojik alanlarda ilerleme kaydedilmesi, sosyal kimliğin daha önce tanımlanmış bu bileşenlerine daha esnek ve değişken bir nitelik kazandırmıştır. İnsanlar farklı kültürlerle aidiyet hissetmiş ve hatta cinsiyet kimliğini değiştirme şansı yakalamışlardır. Böylece, küresel dünyada, bir halkın "benliği" olarak ulusal kimlik, kendini tanıma, tarihe, kültüre, dile bilgi ve saygı olarak bir yandan belli bir unutulmaya, düzleşmeye uğrar. Bu, marjinalleşme ve asimilasyon süreçlerini belirler, bunun sonucu, tüm insanlık için ortak olan bir "mega-topluluk", bir "süperetno" oluşabilir. Öte yandan, aslında, evrenselleşme ve standardizasyon süreçlerine bir yanıt olan, dünyanın çeşitliliğinde, parçalanma derecesinde bir artış ve halkların ulusal öz farkındalığında bir artış olan başka bir eğilim söz konusudur. Küreselleşen dünyada yaratılan yeni sosyal yapılar, mevcut sosyal kurumlar ve ilişkilerle çatışmaktadır. Özellikle yeni ortaya çıkan küresel yapılarla devlet ve ulusal çıkar arasındaki ilişkiler karmaşık bir hal almıştır (Radugina ve Boymatov: 2018:59).

Küreselleşme nesnel olarak yeni küresel değerler yaratmak için tüm ulusal kültürlerin dünya görüşünün yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir. Batı toplumunun sosyal modelleri ve kültürel baskısı saldırgan öğeler içerebilmektedir; bu durum Batılı olmayan dünyada ulusal tarihsel kimliğin yeniden oluşturulması sürecini de başlatmaktadır. Amerikan kitle kültürünün ve ulusal kültürel yayılması, tarihin “yeniden yazılması”, kişinin jeopolitik alandaki yerinin “yeniden tanımlanması” sonuçlarını doğurabilmektedir. Bu eğilim, birçok eski SSCB cumhuriyetinde (Kazakistan, Kırgızistan, Gürcistan, vb.) açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ancak ülke eski değerleri, kültürü, gelenekleri ve ulusal egemenliği her zamanki gibi gönüllü olarak terk etmeye hazır olmasa bile, ana kararların beklediğiniz gibi önde gelen “gelişmiş” ülkeler tarafından alınacağı küresel barış sistemine “eklenme” karşılığında, bu değişikliklerin uygulanması kolaylaşmaktadır. En az üç yüz yıldır bu tür dönüşümlere uğramış olan Batı toplumu, onlarca yıl içerisinde arkasından gelen gelişmekte olan ülkelere bu tür değişimi sunmaktadır. Bu deformasyon tehdidi ulusal devlet egemenliğinde bir azalma ile birlikte ulusal devlet kimliğinin ortadan kalkmasını getirebilmektedir. Aynı zamanda bu durum vatanseverliğin ortadan kalkması ve sosyal yeniden yapılanmayla da sonuçlanabilmektedir.

Modernleşme ve dönüşüm süreçleri ulusal kimliğin kaybedilme ihtimali nedeniyle son derece acı verici ve yıkıcı sonuçlar doğurabilir. Örneğin, modern Kazakistan'da küreselleşme sürecinin ulusal kimlik üzerindeki etkisine özellikle dikkat edilmelidir. Modern Kazakistan koşullarında, ulusal kimliğin korunması ve geliştirilmesinin iki temel mekanizması mümkündür: birincisi, belirli bir devlet biçiminin oluşumunu içeren halkların siyasi olarak kendi kaderini tayin hakkıdır. Kazakistan toplumunun demokratikleşmesi koşulları altında, halkların kendilerini korumanın daha umut verici bir yolu sivil katılımlarıdır. Dili, tarihi, kültürü korumak, ulusal kimliğin yeniden üretiminin ve gelişiminin temelidir. Bu nedenle, halk bilincinde sivil toplumun değerlerinin oluşturulması, uygulanması gibi, halkların ulusal öz-farkındalığını güçlendirmek de önem taşımaktadır. Küreselleşmenin olumlu ve olumsuz yönlerini tam olarak hesaba katmak önemlidir. Dolayısıyla, küreselleşme süreçleri sadece dönüştürücü bir toplumun yaşamının ana alanları üzerinde güçlü bir etkiye sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda sosyal kimlikte de önemli değişikliklere neden olur. Küreselleşen dünyada, bir yandan insanlar gittikçe artan bir şekilde sosyal gruplarla ilgilidir, diğer yandan giderek daha az sayıda sosyal kurumun önemini kabul eder, sözde bir kültürel kimlik krizi fenomeni ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, sorun, hem bütüncül hem “melez” hem de birleşik evrensel bir biçimde ortaya çıkan bazı “küresel” kimlik modellerini, dünyaya egemen olan kültürel medeniyetlerin önceliğine dayanarak teyit etme olasılığından kaynaklanmaktadır (Giddens ve Birdsall, 2001: 64).

1.3.3 Küreselleşme Çağında Kültür

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki ilk yıllarda küreselleşme konusundaki tartışma doruğa ulaşmıştır. Her şeyden önce, bu kavram Sovyetler Birliği'nin çöküşünden kaynaklanan huzursuzluk etkisinde ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte dünyada tek bir kültürün oluşması hakkında ilk basit düşüncelerden beri fazla zaman geçmedi ve teknolojinin yayılmasının bazı benzerlikler yarattığı görülüyor, ancak bu devletlerin var olan farklılıkları ve çeşitliliği devam etmektedir ve belirli bir tür tek kültür yaratılamamıştır. Öte yandan, bu farklılıklara vurgu yapmak veya bu süreci şekillendirmek için zorlama ve zor kullanma girişimleri dünyada meydana gelen değişimleri karmaşıktırmıştır. Örnek olarak, iki kutuplu dünyanın çöküşünden sonra daha güçlü devletlerin bazılarının çabalarının, küreselleşme meselesinin yalnızca sosyo-kültürel bir meseleden politika yapıcılarının dikkatini çeken bir soruna dönüştüğü gerçeğine yol açtığı not edilebilir. Ayrıca, politika ve ekonomi, birbirleriyle paralel olarak, bu farklılıkları yoğunlaştırmış ve dünyadaki ekonomik ve politik krizler, göç meselesini etkileyerek, tüm azınlıkların üyeleri üzerindeki baskıyı da artırmıştır. Bu şekilde, ırksal, dinsel ve ulusal dahil olmak üzere kültürel farklılıkların korunmasını teşvik etmek için kesin bir istek oluşturulmuştur.

Bu modern zaman olgusu birçok bilim insanının eserlerinde kavramsallaştırılmıştır. Bu sürecin değerlendirilmesi belirsiz olmaktan uzaktır: bazıları yeni fırsatların ve insanlık için umutlarının olumlu yönlerini belirtirken, bazıları ise olumsuz yönlerinin altını çizmektedir. W. Beck, M. Elbrow, L. Worsley, R. Robertson, A. I. Utkin, V. V. Bychkov, L. I. Gaidenko, I. A. Gobozov, P. Gurevich, V. I. Kurashov, T.P. Voronina, A.V. Prokhorov, E.N. Zhiltsov, R. F. Abdeev, V.A. Konev gibi yazarlar küreselleşmenin olumlu etkileri olabileceğini savunmaktadırlar. A.I. Utkin'e (2002:183) göre, "küreselleşme Soğuk Savaş'tan sonra egemen olan tek küresel sistemdir, ulusal sınırsızlaşmadan kaynaklanan sermayenin ve malların engelsiz hareketine, dünyanın bilgi açıklığına, hızlı teknolojik yenilenmeye, tarife engellerinin azaltılmasına zemin hazırlarken; yeni ulaştırma türlerinin gelişmesi, telekomünikasyon teknolojilerinin uygulanması gezegen çapında insan hareketliğinde artışa, iletişimsel bir yaklaşımla gezegen çapında uluslararası toplumsal hareketlerin yaygınlaşmasına, eğitimin uluslararasılaşmasıyla bilimsel bir devrime" de yol açmıştır. Küreselleşme "uygulamaların, değerlerin, teknolojilerin ve diğer insan ürünlerinin dünyaya yayılmasıdır"; öyle ki herkesin yaşamını etkileyebilecek bir yoğunluğa ve ölçeğe sahiptir. Aynı zamanda, insan faaliyetinin odağı, devletlerin ve insanların çıkarlarından gezegenin ortak çıkarlarına kaymaktadır, herkesin birbirine bağımlı olduğu ve ortak problemleri çözmek zorunda kaldığı bir sistem ortaya çıkmakta, yani ortak "küreselleşme endişeleri" meydana gelmektedir (Krapivin vd., 2001: 339).

Küreselleşmenin savunucuları bunun insan aklının gelişiminde en üst aşama olduğu, doğal ve sosyal evrim modelinin, kapsamlılık, gezegensel bilgi alışverişi ve dünya topluluğunun bütünleşmesi, uluslararası istikrara katkıda bulunma ve eşitsizliklerin aşılması ile karakterize olduğuna inanmaktadır (Maslov, 2011: 166). Modern küreselleşme, insan yaşamını yeniden düzenleyen, insanlık için geniş fırsatlar sunan bir bilgi devrimi yaratmıştır. Ek olarak, eğer bu süreç makul kullanımlara dayanıyorsa, bilinçli insan ihtiyaçlarının sınırlandırılması, çevreyi korumak ve manevi değerlere yönelmek durumunda ise, özünde, bu tür küreselleşme modeli 20. yüzyılın ortaları “akademisyen V.I. Vernadsky tarafından ileri sürülen noosferin³ geliştirilmiş bir konsepti haline gelecektir” (Maslov, 2011: 167). Bu nedenle iyimser bilim insanları, küreselleşmenin yalnızca olumlu sonuçlara sahip olabileceğini düşünmektedirler. Devlet ve hükümet başkanları tarafından “küreselleşmenin tüm uluslar için olumlu bir faktör olmasını sağlamak için” ilan ettikleri BM Binyıl Deklarasyonu ile bunun ilk adımı 2000 yılında atılmıştır.

Öte yandan V.A. Shuper, A.V. Tolstoukhov, F.H. Kessidi, N.N. Moiseev, V.Kolontai, T. Friedman gibi diğer bir dizi bilim insanı tek kutuplu bir medeniyetin oluşumu hakkındaki endişelerini dile getirmektedir. Küreselleşmenin kültür kaybolmasına, ulusal kimliğin aşınmasına yol açtığına, bireyselliği öldürdüğüne ve bireylerin gelişmesini engellediğine inanmaktadırlar (Tolstoukhov, 2003: 49-63). Gezegenin her bir kişinin yerleşik çiplerin yardımı ile kendisine uygulanacak ve hatta miras alınacak işlevleri yerine getireceği devasa bir karınca yuvası gibi olacağı iddia edilmektedir (Maslov, 2011: 174). Küreselleşme sürecinde “zamansallık, belirsizlik, istikrarsızlık, garanti edilmeme” gibi korkular ve kişisel gelişim olasılığı özellikleri ortaya çıkmaktadır (Tolstoukhov, 2003: 50). Bilim insanları “küreselleşme sürecinin aynı zamanda gerginliğe neden olacağı ve hem ekonomik hem de politik çıkarlar, ideolojik (genel olarak kimlik, değer vb.) tercihler temelinde çatışacağını iddia etmektedirler (Kessidi, 2003: 76-79).

Kültürel küreselleşme gezegensel etkileşimin özellikle sorunlu bir parçası haline gelmektedir. Kültürel küreselleşme 20.yüzyılın sonuna kadar gelen dünya topluluğunun gelişim paradigmasını değiştirmiştir. Yerelden bölgesel ve küresel düzeye kültür ve medeniyet sistemleri etkileşim içine girmiştir. Etnik kökenlerin homojen ve birbirinden bağımsız yapısı nedeniyle küreselleşme öncesinde kültürel alanlar arasındaki karşılıklı etkiler kısmi bir nitelikteydi. Kültürel küreselleşme, tüm yeni ülkeleri ve insanları kapsayan, gezegensel ölçekte bir diyalog ortamı yaratmıştır. Kültürel diyalog, farklı ve birleşik bir dünya, bireysel ve sosyal iyilik arasındaki uyumun anahtarı olarak da görülmüştür. Bu sürecin özü, Amerika Birleşik Devletleri örneği

³ V.I. Vernadsky'e göre *noosfer* kavramının temelinde Dünya'nın maddi kabuğu, faaliyetleri tarafından gezegeni dönüştürenlerin "etkili bir jeolojik güç" olarak algılanması yatmaktadır. Bu güç, düşüncesi ve çalışmasıyla "bir bütün olarak özgür düşünen insanlığın çıkarları" ile biyosferi yeniden inşa eder.

tarafından gerçeğe çevrilmiş olan “*E Pluribus Unum*”- “Çokluktan Birliğe” olarak bilinen paradigmada ortaya çıkar: “Bir zamanlar, on üç Kuzey Amerika kolonisi Amerika Birleşik Devletleri’nin bayrağı altında toplanmıştı. Daha sonra, dünyanın farklı ülkelerinden Amerika’ya gelen göçmenler, tek bir siyasi ulusta birleşmiştir. Amerika Birleşik Devletleri tarihi, deneyimleri, “*E Pluribus Unum*” paradigmasında küreselleşme kavramının temelini oluşturmuştur (Korytina, 2016:381). Böylece kültürel küreselleşme “küresel köy”⁴ imajını inşa ederek farklı ulus ve kültürleri birbirine bağımlı kılan ve karşılıklı olarak kabul edilen bir dünya fikrini gerçeğe dönüştürme yönünde adımları derinleştirmiştir.

Bilgisayarın icat edilmesi, bilgilerin biriktirilmesi, depolanması, dağıtılması ve kullanılması insanlık için benzeri görülmemiş fırsatlar yaratmıştır. Bilgisayarlaşma ve internetin yaygınlaşması tüm dünyayı birbirine bağlamış, bilgi akışının serbestleşmesi iletişimsel şeffaflığı teşvik ederek küresel topluluğun hiçbir engel olmadan akışını kolaylaştırmıştır (Utschig, 2001: 2). Bu teknolojik ilerleme sayesinde küreselleşmenin bir sonucu olarak, farklı ülke ve halkların yakınlaşması gerçekleşmekte, bu nesnel süreç ortak modellerin yayılmasını, standartların ve davranış kalıplarının oluşmasını etkilemektedir. Hareketlilik çağında, dünyanın farklı bölgelerini ziyaret edebilir ve aynı otomobil markalarını, şirket adlarını, giyim modellerini görebilirsiniz: bu, malların, insanların ve fikirlerin serbest dolaşımı önünü açar; ancak, bu, aynı zamanda tüm seviyelerde kültürel küreselleşmenin derin çelişkilerini de görünür kılar.

Yeni bir durumla karşılaştığında birey kişiliğini tam olarak açıklamak için yeni fırsatlar elde eder, ufku genişler, sürekli bilgi akışını işler, analiz eder ve doğru zamanda uygular. L. S. Mamut'a (2004:4) göre, yeni bilgilendirici teknik koşullar, kültürel krizin üstesinden gelmenin anahtarı olan kültürel ve manevi gelişim için fırsatlar sunmaktadır. Küreselleşme ile gelişen genel bilgi ağı bireye ortak düşünme ve davranış kuralları da getirdiğinden, esasen tek kutuplu bir kültürel alan da oluşturmuştur (Mamut, 2004:13). 20. yüzyıldan itibaren maneviyat sorunu (spirituality problem) insan bilinci üzerindeki manipülatif etkiden dolayı su yüzüne çıkmıştır N. N. Ponarina (2010:29-30) tarafından da belirtildiği gibi evrensel düşünme, davranış ve varoluş modeli aktif olarak oluşturulmaktadır. Bilgisayar, televizyon, internet, medya gibi iletişim kanalları, insanların zihinlerini etkilediği için evrensel alanın oluşumuna da katkıda bulunur. L. Kolberg, K.O. Apel, J. Habermas, V.I.Bakshtanovsky ve diğerlerine göre kültürel küreselleşme geleneksel manevi dünyanın yerini almıştır (Bakshtanovsky ve Sogomonov vd., 2003: 17). Modern kültürel alan, kitle kültürünün ve eğlence endüstrisinin egemen olduğu; ahlaki, dini ve

⁴ 1960’lı yıllarda ön plana çıkan “*Küresel Köy*” (“Global Village”) kavramı, kitle iletişim araçlarının kullanımını toplum tarafından kapsayan ve hızla yayılarak, dünyayı küresel bir köye dönüştüreceğini açıklamak üzere McLuhan tarafından üretilmiştir.

etnik düzenleyicilerin temel değerlerini baskıladığı bir alan yaratmıştır. Sonuç olarak, bilgi toplumu hayatın her alanında geleneksel paradigmaları sosyal, eğitimsel, kültürel, aksiyolojik⁵ olarak değiştirmektedir. Küreselleşme dünyasında, bilim ve teknokratizm öne çıkmaktadır, teknik uzmanlık konuları talep edilir hale gelmektedir. Ruhsal değerleri içeren manevi kültür alanı ikinci plana itilmektedir, insancıl entelijensiyanın pozisyonları zayıflamakta, yaratıcı özgürlük, canlı bir zihin ve yaratıcı düşünme gibi kavramlar değer kaybetmektedir. Temel amacı, ticari kazancın tüketilmesi olan yeni bir kült oluşmuştur. Tüketici kültüründe para, ticaret ve pazar ilişkilerinin elde edilmesi için bir araçtır ve bu, küresel kültürün yayılımını da kolaylaştırmaktadır.

Kültürel küreselleşmenin bir diğer çelişkisi bireysel kimlik sorunudur. Bilgi toplumu insana, yalnızca bir devletin vatandaşı değil, dünya vatandaşı olduğunu hissettirmeye başlar; çünkü yeni koşullarda ulus üstü bir kimlik oluşmakta, birey yerel ve ulusal katılım çerçevesinin ötesine geçmektedir. Evrensel değerlerle özdeşleşme, herhangi bir yabancı ortamda bulunan kişilerin çatışmasız uyumunu artırmaya yardımcı olur. Bu vesileyle, J. Attali, geleceğin insanının dünyanın her yerinde kolayca hareket edebilen bir göçebe olduğunu fark etmiştir. Attali'ye göre “evrensel kurulumlara tam kabul ve giriş, regresif süreçlerle doludur. Evrensel kültüre adaptasyon etno kimliğinin sarsılmasına, bireyin kendi tarihine, geleneğine, insanına ait olma hissini kaybetmesine neden olabilir” (Korytina, 2010: 151). Dolayısıyla, kültürel küreselleşme çağında her toplumun kendisine ait kültürünü korumak son derece önemlidir. Geleneksel düzenin bozulması dengesizlik, saldırganlık, depresyon, yalnızlık gibi zihinsel sorunlara yol açabilir. Kişiliğin daha fazla atomizasyonu ve yapay gerçekliğin bilgisayar teknolojisi tarafından yaratılan sanal dünyaya dalma koşullarında, bir kişi “öteki”ne daha az odaklanır, komşusu, etnik grubu veya ulusu ile teması kesilir. Sonuç olarak, dünya medeniyeti fikrinin yayılması, ulusal kültürlerin yoksullaşmasına yol açan ciddi bir baskı oluşturmaktadır. Böyle bir durum, ulusal düzeyde dini ve kültürel kimliğin değerlerinden yoksun, tek boyutlu birleşik bir biçim kurulmasına da yol açabilir. (<http://www.ronl.ru/referaty/filosofiya/220612/> erişim tarihi: 09.02.2019). Son zamanlarda, dünya toplumunun yakın gelecekte kültürlerin birleşmesini beklediği görüşü karşısında “anti-küreselcilerin” konumu popüler hale gelmiştir. Geleceğin dünyasında, ulusal renklerin kaybolacağı endişesi artmaktadır. Geleneksel ritüellerin, törenlerin, geleneklerin, etnografik ve halk çeşitliliğiyle ilişkili davranış biçimlerinin çoğunun, toplumun büyük kısmının yeni yaşam standartlarına katıldığı için kaybolacağı varsayılmaktadır (Kostina ve Gudina, 2007: 132). Bu aynı zamanda Batı'nın insanlığa kendi modellerini, ideallerini ve değerlerini sunduğu kültürel küreselleşmenin çelişkilerinden biridir. Batı kültürü, Eski Dünya'nın kültürü haline gelmekte ve

⁵ Felsefenin, bilimin ele almadığı iyi veya kötü, güzel veya çirkin gibi değerleri ele alan ve genel olarak “değerler felsefesi” veya “aksiyoloji” adıyla adlandırılan disiplindir.

Amerikan medeniyetinin etkisi gittikçe daha belirgin hale gelmektedir. Ulusal kimliğin aşınması kültürel farklılıkların silinmesine yol açabilecektir. Geleneklerini, ideallerini ve tarihi kökenlerini unutan bir kişi psikolojik oryantasyon bozukluğu tehdidi altındadır, bu da amaçlarını ve isteklerini düzenleyebilecek iç kuralların kaybı anlamına gelir. Bu şartlar altında, irili ufaklı etnik grupların özgünlüğünün ve kültürel kimliğinin korunması son derece önemlidir. Bununla ilişkili olarak, küçük ulusların artan etkinliği, devlet-bölge egemenliğine sahip olma arzusu etnik gruplar arası çatışmalara yol açabilecek potansiyel de taşımaktadır. Örneğin 20. yüzyılın son on yılı boyunca eski SSCB topraklarında beş etnik savaş ve yaklaşık 20 silahlı çatışma kaydedildi ve bu da sivil nüfus içinde yaklaşık 100 bin kişinin ölümüne yol açtı” (Kostina ve Gudina, 2007: 133).

Kültürel küreselleşme “bir çoğun bütünlüğü” (birleşme, bütünleşme) ve “bir çoğun uyumu” (farklılaşma, kimliğin korunması) şeklinde farklı bağlamda ifade edilmektedir. Küreselleşmenin ilk versiyonu ABD ve Batı’nın tek kutuplu bir dünya yaratma arayışına denk düşmektedir. İkinci seçenek çok renkli, çok kültürlü uygarlık dünyası versiyonudur. Bu fikir Rusya, Çin ve diğer Şanghay İşbirliği Örgütü ülkeleri ve BRICS ülkeleri tarafından desteklenmektedir. Amaç çelişkileri ve dolayısıyla çatışmaları ortadan kaldırmaktır. İkinci yol, bu farklılıkları bilinçli bir şekilde korumak ve halklarla kültürler arasında başka bir barışçıl etkileşim yolu aramaktır. Bu yol şimdiye dek bulunamamıştır, çünkü insanlar ve medeniyetler arasındaki kültürel farkları ve değer farklılıklarını koruma gereği konusunda kesin bir görüş birliği yoktur; ancak teknik ilerlemenin tüm sorunları çözeceğine dair bir güven bulunmaktadır. Bu güven hala güçlü olmakla birlikte bundan şüphelenmek için gittikçe daha fazla neden de ortaya çıkmaktadır (<http://www.trinitas.ru/rus/doc/0012/001d /00124043.htm> erişim tarihi: 18.02.2019).

20. yüzyılın sonunda dünyanın küreselleşme çağına girmesiyle birlikte hiçbir ülke kendisini ondan soyutlayamaz hale gelmiştir. Geçmişte, milletler, ülkeler tarihsel olarak, bağımsız şekilde ve yerel olarak gelişmişlerse de şimdi dünya toplumunun büyük çoğunluğu kültürlerarası temaslar sürecine dahil olmakta ve bazı etnik-kültürel deformasyonlarla karşı karşıya kalmaktadır. Kültürel küreselleşme, etno-kültürel bütünlüğün varlığının eski sosyo-politik, ekonomik ve kültürel alanını sürekli ve tutarlı bir şekilde tahrip etmektedir. Yeni bir sosyo-kültürel alan her düzeyde çelişkileri de beraberinde getirmektedir. Bu durumdaki en büyük tehlike etno-kültürel toplulukların tarihi ve kültürel bağlamlarından kopmasıdır; bu da değerlerin kaybına neden olur. Dolayısıyla kültürel küreselleşme sorunu, ekonomik, politik ve finansal alanların küreselleşmesi sorunundan çok daha karmaşıktır.

21. yüzyılın başında küreselleşme sonucunda bir yandan etnik özgüllük seviyesinin kültürel evrenselleşmesi, diğer yandan bölgesel özelliklere vurgu yaparak yerel etnik kimliğin ön plana çıkışı gözlemlenmektedir. O.N. Astafieva, bölgeselleşmeyi ve küreselleşmeyi "tek bir

sürecin iki tarafı, sosyokültürel farklılaşma ve bütünleşme gelişiminin tamamlayıcı paradigması" olarak görmektedir (<http://spkurdyumov.ru/globalization/globalizaciya-kak-sociokulturnyj-process> erişim tarihi: 26.02.2019). Kültürel küreselleşme sürecinin daha ne kadar gelişeceği kesin olarak bilinmemektedir, ancak kendi içinde hem yeni riskleri hem de tüm insanlık için yeni fırsatları gizler. Modern dünyanın küreselleşme koşullarında bireysel insan bilincinin sınırlamaları, kademeli olarak tüm insanlığın gelişimi ve varlığına yönelik doğrudan bir tehdide dönüşebilecektir. Ancak insanlar olan bitenin pasif gözlemcileri değil, etno-kültürel grupların çıkarlarını göz önünde bulundurarak kültürel küreselleşme sürecini ayarlama fırsatına sahip olabilirler. O zaman kültürel küreselleşme küçük kültürlerin yıkılmasına değil, her ulusal kültürünün diğerleri arasında “eşit haklara” sahip olacağı “çok kültürlülüğe” yol açabilecektir. Kültürel küreselleşmenin gelişiminin “mükemmel” versiyonu, bireysellik ve kişiliğin tahribatını değil, zenginleşmesini gerektirir. Olumlu bir kültürel küreselleşme gelişimi ile kimi kültürler dünya sisteminde yeni bir pozisyon kazanabilecektir: küreselleşme sürecinde fakir ülkelerden gelen insanlar yeni bilgi, kaynaklar ve fırsatlar elde edebilecek, dünya sahnesinde tanınacak ve toplumda ulusal kimliklerini ve kişiliğini kaybetmeden yeni bir statü kazanabilecektir. Özet olarak, küreselleşmenin 21. yüzyılın başlarında kendisini büyük ölçüde ilan etmiş olduğu vurgulanmalıdır. Bu nesnel bir süreçtir, ancak soru, gelişiminin yöneliminin belirsizliğinden kaynaklanmaktadır: “Aslında, 21.yüzyılda, insanlar bir şekilde küreselleşme sürecinin içindedir, sorun sadece onun yollarıyla ilgilidir (“kendi özel senaryoları”))” (Bransky ve Pozharsky, 2011: 21-35). Küreselleşme çağında, küreselleşmenin etkilerinden bağımsız hareket etmek zor ve anlamsızdır, ancak ortak kültürel değerlerin birliği ile etnik kültürlerin kimliğini korumak için bazı şartlar gereklidir. Küreselleşmenin iki karşıt eğilimi dikkate alınarak kültürel temas arzusu ve kişinin etno-kültürel kimliğinin korunması, bu nedenle, bu sürecin çeşitlilik içinde bir birlik olarak ele alınması yerinde olacaktır. Buna karşın küreselleşmenin giderek kültürel standartlaşmayı ve özellikle “Amerikanlaşma” sürecini hızlandırdığı da gözlenmektedir.

1.4 Amerikanlaşma Kavramının Tarihi ve Temel Özellikleri

Batı dünyasının yeni lideri olarak ABD, İngiltere’den ve Avrupa kıta ülkelerinden önemli ölçüde farklıdır. Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa devletlerinin aksine göçmen bir ülkeydi ve sömürge deneyimi yoktu. Tüm bu faktörler Amerikan dünya görüşünde iki özelliğe yol açmıştır. Birincisi, ABD kendisini asıl amacı “dünyayı daha iyi bir yer yapmak” olan kutsanmış bir ülke olarak görüyordu (https://www.youtube.com/watch?v=vg_qI3yzCLK erişim tarihi:05.05.2019). İkincisi, dünyayı ABD standartlarına uyarlamak için ekonomik olarak sağlam bir ideoloji seçilmişti. Materyalist ilkeler, Amerikan özgürlüğü ve demokrasi tarzı, Amerikan yaşam tarzı tüm

dünyaya yayılmalıydı (Shackleyna, 1999: 26). Bir ABD misyonu olarak özgürlük ve demokrasi ilkelerini yayma fikri ABD Başkanı W. Wilson (1913-1921) tarafından doğrulandı. Wilson'un iç politikası, programı üç ilkeye dayanan “yeni demokrasi” olarak tarihe geçti: bireysellik, kişisel özgürlük ve rekabet özgürlüğü. Birinci Dünya Savaşı'na katıldıktan sonra, “Amerika kaderini somutlaştırma ve dünyayı kurtarmanın muazzam ayrıcalığını fark etti” (Krashennnikova, 2005). Wilson'dan başlayarak, Amerikan liderleri doğrudan Amerikan demokratik misyonunun ana teması olarak kitle kültürü ve tüketim malları ihracatını benimsemiştir. Soğuk Savaş'ın başlamasından sonra Amerikalı araştırmacı J. Kurth'a (1997: 3) göre, “Amerikan gücü ve varlığı dünyaya yayıldı (özellikle Batı Avrupa, Kuzeydoğu Asya, Latin Amerika'da)”.

19. yüzyılın ikinci yarısında ve 20. yüzyılın başlarında, “Amerikanlaşma” kavramı, göçmenleri Amerikan toplumuna tamamen özümsemek olan bir toplumsal hareket olarak görülüyordu (Otis ve Koed, 1993: 24-25). ABD'nin süper güç olarak ortaya çıkışıyla birlikte, özellikle de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise bu kavram siyasi bir etki kazandı; Amerikanlaşma kavramı, diğer ülkelerde Amerikan kültürel değerlerinin benimsendiği süreç olarak anlaşılmaya başlandı. SSCB'nin çöküşünden sonra, birçok araştırmacı, ABD'nin kendisini uluslararası ilişkiler sisteminin hegemonu olarak konsolide ettiği, dünya ilişkilerini üstün askeri, ekonomik ve finansal gücü ile yönettiğinden bahsetmeye başladı. ABD Savunma Bakanı D. Rumsfeld'in belirttiği gibi Amerikanlaşmayı ilerletmenin bir diğer adımı 11 Eylül 2001 olaylarıydı (Rumsfeld, 2001: 10-11). Bu olaylar "İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı fırsatlara benzer fırsatlar yarattı- dünyayı yeniden inşa etme fırsatları." Bir yıl sonra, George W. Bush, küresel hegemonyaya ve teröre karşı mücadeleye yönelik bir oryantasyondan oluşan Amerikan dış politikasının yeni bir versiyonunu tanımlamıştır (Brzezinski, 2005:44). Böylece, Amerikanlaşma Amerika'nın dünyadaki rolünü tanımlayan ve onu yeni çağın iddia edilen faydalarıyla ilişkilendiren, ABD'nin siyasi ve ticari seçkinlerinin resmi olmayan ideolojisi haline geldi. Günümüzde Levi's, Coca-Cola, McDonald's Nike gibi Amerikan markaları Amerikanlaşmanın dünyada hızla yayıldığına örnek teşkil etmektedir.

Bununla birlikte, Amerikanlaşma derecesi ülkeden ülkeye değişmektedir. Bazı ülkelerde, açık ve kapsamlı, bazılarında ise daha az fark edilir şekildedir. Bazı ülkelerde, Amerikan değerleri kolayca kabul edilirken, diğerlerinde kendi geleneksel değerlerine tehdit olarak algılanabilmektedir. Örneğin, bazı Batı Avrupalı araştırmacılar, Avrupa ulusal kültürlerinin Amerikanlaşmasının kültürel bir savaş olduğuna inanmaktadır (Gobar, 1979:3). Shackleyna'ya (1999:26) göre, "dünyadaki en özgür, en aydınlanmış ve en güçlü devlet" in bir örneği olarak Amerikan modelini yayma fikri saldırgan ve yayılmacıdır. “Jihad vs. McWorld”ün yazarı B. Barber (1996:4), “entegrasyon ve tekdüzelik gerektiren ekonomik, teknolojik ve çevresel güçler

ve insanları hızlı müzik, hızlı bilgisayarlar, fast food, MTV, Macintosh ile büyüleyen” kültürel küreselleşmenin “ulusları iletişim, bilgi, eğence ve ticaret yoluyla birbirine bağlanmış tek bir homojen parkta, bir McDonald's'da” bir araya getirdiğini belirtmektedir.

1.4.1. Amerikanlaşmanın Anlamı

Amerikanlaşma kavramı, yalnızca küresel etki baskısı altında homojenleşme ve yerel farklılıkların yok edilmesi değil, aynı zamanda bu akışların ağırlıklı olarak bir ülkeye (ABD) ait olduğunu da göstermektedir. N. Pokrovsky (2000:5) küreselleşmenin Amerikanlaşma şeklinde ortaya çıktığını ifade etmektedir. ABD içinde Amerikanlaşma süreci, ülkedeki göçmenlerin sosyal entegrasyonunu ifade eder. Ph. Bell (1998) Amerikanlaşmayı “göçmenlerin (Amerikan) dilini, vatandaşlığını, geleneklerini ve ideallerini edinme süreci” olarak tanımlamaktadır. R. Pells ve A.Stephan’a (2005:75) göre, “Amerikan kültürünü dünya çapında uzun zamandır bu kadar popüler yapan bu yabancı etkilerdir. Amerikan kültürü ödünç alınmış yabancı stilleri ve fikirleri içerdiği için dünyaya yayılmaktadır. Amerika, diğer ülkelerden alınan kültürel ürünleri toplayıp değiştirmektedir ve tüm dünyaya yaymaktadır”. Demokrasi, ticaret ve kültür serbestleşmesinin Amerikan versiyonu genellikle ABD dışında görülebilmekte, algılanan Amerikan değerleri genellikle farklı kültürel bağlantılarda uyarlanmakta ve yorumlanmaktadır.

J. Ritzer’e (1998) göre en genel düzeyde, “Amerikanlaşma” kavramı Amerika’nın, normlarının, değerlerinin, yapılarının ve kurumlarının dünyanın geri kalanındaki etkisini tanımlamaktadır. Ona göre, Amerikanlaşma, aslında küreselleşmenin Amerikan ulusal kültürünün unsurlarıyla birlikte somutlaştırılmasıdır. V.I. Dobrenkova ve A.I. Kravchenko ise ABD’nin Amerikanlaşma kavramı ile kültürel nüfuzunu yaymaya çalıştığını belirtmektedir (http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/dobr/16.php erişim tarihi:15.05.2019). V. Inozemtsev (2004:60-64), Amerikanlaşma sürecinin ortak ilkeler temelinde tek bir merkezden yönetilen bir dünya yaratacağını ifade etmektedir. Tomlinson’a göre (1999:89) ise bu süreç, “İngilizce dilinin yaygınlığı” ve Batı kapitalizminin tüketim kültürü, giyim tarzı, yeme alışkanlıkları, mimari ve müzikal formlar, medyanın yarattığı endüstriyel kültürel modeller, kişisel özgürlük, cinsiyet ve cinsellik, insan hakları, siyasi süreç, bir dizi felsefi fikir, kültürel değer ve yorum, din, bilim ve teknolojik rasyonellik vs. temellere dayanan kentsel yaşam tarzının özümlenmesi olarak tanımlanabilir.

Siyaset bilimci M. Nolan’a (2005:88) göre, “Amerikanlaşma sadece Amerikan retim ve tüketim biçimlerini, teknolojisini ve yönetim yöntemlerini, kültürel mallar ve kitle kültürü kurumlarını, cinsiyet rollerini ve boş zaman yöntemlerini benimseme süreci değildir”, aynı

zamanda dışarıdan gelen etkileşimin nasıl işlediği ve belirli anlamlar kazandığını içeren bir süreçtir. M. Nolan'a (2005:122) göre, "Amerika her zaman olumsuz bir matris olarak hizmet etme riskini, yani sosyokültürel ve ekonomik modernizasyon ve küreselleşmenin mevcut aşamasının yeni bir negatif somutlaşmış hali olarak" yürütmektedir, yani ABD dünyadaki mevcut durumu açıklayan nedenlerden biri olabilir. Yaşam tarzlarının tehlikede olduğunu düşünen toplumlar, ABD'yi yarattığı olumsuz etkisi konusunda suçlayabilirler. Böylece, Amerikanlaşma kavramının hem olumlu hem de olumsuz anlam taşıyabileceği sonucuna varabiliriz.

1.4.2 Amerikanlaşma Sürecinin Temel Mekanizmaları

Amerikanlaşmanın yayılmasının temel mekanizmaları kültürel yayılma, kültürel emperyalizm ve homojenizasyon olarak tanımlanmaktadır. Kültürel yayılma, bir kültürün maddi ve somut öğelerinin kabul edildiği veya başka bir kültürde belirginleştiği; kültürlerin iç içe geçmesi sürecinde kendini gösterir. Kültürel iç içe geçme, yerli halkların kültürünü dönüştürebilir ve etnik kökenlerini tanımlamayı zorlaştırır. Bu sürecin bir başka sonucu, muntazam bir ulusötesi kültürün oluşmasıdır. L. Fedorova vd.'nin (2003:1045) belirttiği gibi, kültürel yayılmanın bir sonucu olarak, kültürler arasında belirli bir "yakınlaşma" meydana gelir ve ulusötesi bir kültür alanının oluşumuna zemin hazırlar. Bu sürecin gözle görülür belirtileri, farklı kültürlerle ait insanların yaşam tarzlarındaki farklılıkların bulanıklaşması, tekdüze bir değerler sisteminin oluşturulması, uluslararası iletişim dilinin yayılmasından dolayı dil farklılıklarının kaybıdır. Amerikalı kültürel antropolog ve sosyolog A. Appadurai (1996), erken tarihsel dönemlerde ve günümüzde kültürlerarası temasların gelişim dinamiklerinin analizine dayanarak, günümüzde kültürlerin bir arada var olması için temelde yeni koşullar oluştuğu sonucuna varmaktadır. Modern dünyada küresel etkileşimlerin ana problemleri olarak, kültürel homojenleştirme (Amerikanlaşma) ve kültürel heterojenleştirme (kültürel kimliğin korunması) sorununu ortaya koymaktadır.

Amerikanlaşma altında yatan mekanizma, ürünlerin hareketi, insanlar, bilgi ve ülkelerdeki kültürel içeriğin iletimi aracıyla gerçekleşir. 21.yüzyılın popüler kültüründe "çoğulculuk çağrıları, kimliklerin çokluğu, yerelin değeri, geleneksel sembollerde artışlar ve Amerika'nın bize sağladığı tüketim kültürünün ortaya çıkmasına" tanık olmaktayız. Appadurai (1996:33-39), toplumun doğasını doğrudan dönüştürdüğüne inandığı 5 tür küresel alan belirmiştir: *Medya alanı*, görselleştirme ve iletişim alanını (medya, internet ve modern iletişim araçları tarafından oluşan) içerir. *Etnik alan* turistler, göçmenler ve yabancı öğrenciler tarafından oluşturulmaktadır. İnançların ve bir kültürün üyelerinin diğerine doğrudan etkisi de bu alanda gerçekleşir. *Fikri alan*, politik fikirlerin ve ideolojilerin bir alanıdır, etkilemek zaman alır. *Teknolojik alan* yeni gelişen teknolojileri içerir. *Finansal alan* ise sermaye ve para alanını içerir. Bu alanların her biri değerler,

yaşam tarzı ve gelenekler ve nihayetinde farklı ülkelerin kimlikleri üzerinde bir etki sağlar. Bu nedenle, kültürün yayılması ülkelerin yaşam tarzlarına, internet ve sosyal medya gibi iletişim kanallarına bağlıdır. Bu mekanizma, kültürel değişim ve yorumlama sürecinde çeşitli ülkelere fikir ve değer alışverişini teşvik etmede önemli rol oynar (Appadurai, 1996:33-39).

Belirli bir kültürün özelliklerini yansıtan değerlerin benimsenmesi, toplumun farklı düzeylerinde faaliyet gösteren çeşitli mekanizmalar yoluyla gerçekleştirilebilir. Kültürlerin bireysel düzeyde iç içe geçmesi, örneğin, başka bir ülkede bulunan bir kişinin, o ülkenin ürünleri veya geleneklerini benimsemesiyle ortaya çıkabilir. Benzer şekilde, göçmenler genellikle yerel kültürlerinden değerler getirir, bu değerler ev sahibi ulusal kültür tarafından da özümselebilir. Makro düzeyde, kültürler arasındaki iletişim ve hareket, kültürel iç içe geçmenin ve toplumun kültürel yapısında ve örüntülerindeki (değerler, yaşam tarzları, ritüeller) değişikliklerin sonucudur (Becker ve Bhugra, 2005:18-24). Diğer bir mekanizma, dünyadaki siyasi etkisini yaymanın bir aracı olarak kültürel etkinliğini kullanan, belirli bir ulus tarafından kendi kültürün yayılımının teşvik edilmesini ima eden kültürel emperyalizmdir. Genellikle bu hedef doğrudan dile getirilmez, ancak ABD kültürel politikasını kültürel emperyalizm olarak adlandırabilmek de mümkündür.

Kültür emperyalizmi kavramı farklı şekillerde yorumlanabilir. Petersburg Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden Yrd.Doç.Tsvetkova'ya (2006:167) göre, kültürel emperyalizm, "ABD'nin ekonomik ve siyasi çıkarlarının gerçekleştirilmesi için etki alanlarının agresif bir şekilde genişlemesi, yabancı toplumlar üzerinde sosyal kontrol yöntemi olarak, tam veya kısmi bir Amerikanlaşma, nesnel bir küreselleşme süreci olarak ve yerli kültürün yerli halk tarafından reddedilmesine neden olan bir faktör olarak görülebilir". Amerikalı sosyolog Christopher Lasch (1967:198), kültürel emperyalizm kavramını "ABD'nin diğer devletlerin kültürel alanına müdahalesi" olarak tanımlamaktadır. Amerikan kültürünü yaymanın en önemli aracı medya olarak kabul edilmektedir. Kültür ürünleri ve yaşam tarzları, televizyon ve filmler gibi geleneksel medya araçlarının yanı sıra İnternet, elektronik ağlar, bloglar vb. sayesinde de yayılmaktadır (NETFLIX ve CNN gibi). Gelişmekte olan ülkelere, örneğin, televizyonun ve internetin yayılması nedeniyle, tüketiciler Batı değerlerinin görsel etkisine, Batı toplumunun zenginlik ve materyalizmine maruz kalmaktadır. Bu etki, Coca-Cola, Pepsi-Cola, Levi's, Gap ve Nike gibi birçok ABD şirketinin uluslararası genişlemesi ile daha da artmaktadır. Bu şirketler yalnızca ürünlerini ve markalarını başka ülkelere de sunmakla kalmıyor, aynı zamanda bu ürünlerin ilişkili olduğu Amerikan değerlerini ve yaşam tarzını tanıtmak için reklam araçlarını da kullanmaktadır.

Küreselleşme sürecinin ekonomiden siyasete uzanan dönüştürücü etkisi teknolojik gelişmeyle kolaylaşırken, kültürel karşılaşmalar da kolaylaşmıştır. Yerel kültürlerin uluslararası

alanla etkileşim içine girmesinin kolaylaşması, ulusal kimliklerin ve kültürlerin de değişimini tetiklemiştir. Özellikle ABD gibi hegemonik bir aktörün uluslararası sistemde yayılan kültürel etkisi, kültürel benzeşmenin ve küreselleşme karşılığının da temellerini oluşturmuştur. Bu bağlamda Amerikanlaşma olarak da anılan benzeşme, yerel kültürün ve değerlerin aşınmasında da rol oynayabilmektedir. Bunun yanında küreselleşme süreciyle artan ticari ve ekonomik hareketlilik, ülkelerin farklı küresel ve bölgesel aktörlerle etkileşime girmesini de sağlamıştır. Bu durum küreselleşme döneminde devletlerin ABD yanında farklı aktörlerin kültürel etkilerine de maruz kalması sonucunu doğurmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAZAKİSTAN'DA KÜLTÜR VE KİMLİK

Kazakistan Avrupa ve Asya, Çin, İran, Türkiye ve Akdeniz ülkeleri arasındaki ticaret yollarının kesişme noktasında eşsiz bir coğrafi konuma sahiptir. Buna ek olarak, Kazakistan çoğu uluslararası ve bölgesel ekonomik organizasyonun üyesidir. Kazakistan ve diğer dört Orta Asya Cumhuriyeti, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan, SSCB Aralık 1991'de çöktüğünde, bağımsızlıklarını kazanmıştır. Kazakistan, 16 Aralık 1991'de bağımsızlığını ilan eden son eski Sovyet cumhuriyeti olmuştur. 16 Aralık 1991 son derece sembolik bir tarihtir, bu tarihten beş yıl önce, Almatı'da Dinmukhamed Kunaev'i⁶ Kazakistan Komünist Partisi Birinci Sekreteri görevinden alma ve onu Rus Gennadii Kolbin ile değiştirme kararına karşı halk ayaklanmasının patlak verdiği gündür. Bağımsız Kazakistan dokuzuncu en büyük ülke ve dünyanın en geniş kara ile çevrili ülkesi olmuştur. Bu bölümde öncelikle Kazakistan'ın genel özellikleri ve Kazak kültürel kimliğinin gelişiminde rol oynayan tarihsel faktörler ele alınacaktır. Sonraki bölümde ise bağımsızlık sonrası Kazakistan'da küreselleşme ile birlikte gelen dışa açılmanın kültürel etkileri incelenecektir. Bu bağlamda ABD, Rusya, Türkiye ve Uzakdoğu ülkelerinin kültürel rolleri irdelenecektir.

2.1. Kazakistan

2 milyon 724 bin kilometrekarelik bir alanı kaplayan ülke, dünyada büyük ülkeler bakımından 9. sıradadır. Kuzeyinde ve batısında Rusya Federasyonu ile ortak sınırlara sahiptir- 7 591 km (dünyanın en uzun sürekli kara sınırı); doğusunda Çin ile- 1 783 km, güneyinde ise Kırgızistan ile- 1 242 km, Özbekistan- 2351 km ve Türkmenistan- 426 km sınır komşularıdır. Toplam kara sınırı uzunluğu 13.200 km'dir. Kazakistan, okyanuslara doğrudan erişimi olmayan dünyanın en büyük ülkesidir. Ülkenin topraklarının çoğu çöllerden (%44) ve yarı çöllerden (%14) oluşur. Ülkenin 8 bin 500 nehri, büyük ve küçük 48 bin gölü vardır. Bu göllerin en büyükleri Balkhash, Zaysan ve Alakol'dur. Kazakistan Cumhuriyeti'nin bayrağı, resmi arması ve dünya üzerindeki konumu sırasıyla Ek 1, Ek 2 ve Ek 3'te yer almaktadır.

⁶ Sovyet politikacısı *Dinmukhamed Akhmedovich Kunayev* (12 Ocak 1912, Almatı, Kazakistan doğumlu — 22 Ağustos 1993'te vefat etmiştir) Kazakistan Komünist Partisi'nin ilk sekreteri olarak Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin 20 yıldan fazla etkili hükümdarı olmuştur ve Müslüman mirasının en üst düzey Sovyet lideridir

Tablo 2.1 Kazakistan Hakkında Genel Bilgiler

Kazakistan	2018
Nüfus:	18.2 milyon
GSYİH:	181.2 milyar ABD doları
Kişi başına GSYİH:	9,966 milyar ABD doları
Komşu-ülkeler:	Çin, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan, Rusya Federasyonu
Resmi diller:	Kazak, devlet kurumlarında ve yerel yönetimlerde Kazak ile birlikte, Rus dili resmi olarak kullanılır
Cumhurbaşkanı	Kasım-Comart Tokaev
Hükümet Başkanı:	Askar Uzakpaeviç Mamin
Hükümet şekli:	Cumhurbaşkanlığı hükümeti olan cumhuriyet
Başkent:	Nur-Sultan ⁷

Kaynak: <https://www.worldbank.org/en/country/kazakhstan/overview> (Erişim tarihi:05.03.2019)

1991 yılında bağımsızlığına kavuşan Kazakistan Cumhuriyeti, güçler ayrılığı ilkesine göre işleyen, parlamenter sistem ile yönetilmektedir. Tablo 2.1’de ülkenin siyasi yapısı ile ilgili genel bilgiler yer almaktadır. Devlet Başkanı, devletin iç ve dış politikasının ana yönlerini belirleyen ve Kazakistan’ı ülke içinde ve uluslararası ilişkilerde temsil eden en yüksek yetkilisidir. Başkan, halk ve devlet gücünün birliği, Anayasanın dokunulmazlığı, insan ve vatandaş hak ve özgürlüklerinin sembolü ve garantörüdür. Hükümet yürütme gücünü uygular, yürütme organları sistemine başkanlık eder ve faaliyetlerini denetler. Yasama işlevleri, iki Meclis’ten (Senato ve Meclis) oluşan ve sürekli olarak çalışan Parlamento tarafından yerine getirilir. Senato’nun on beş milletvekili, ulusal-kültürel ve toplumun diğer önemli çıkarlarının temsili ihtiyacını dikkate alarak Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Meclis yüz yedi milletvekilinden oluşur, bunlardan dokuzu Kazakistan Halk Meclisi tarafından seçilir. Senato milletvekillerinin görev süresi altı yıldır, Meclis milletvekilleri beş yıllığına seçilir. Şu anda Meclis’te Nur Otan, Ak Zhol ve Kazakistan Komünist Halk Partisi temsil edilmektedir. Ülkenin idari-bölgesel yapısı 14 bölge ve cumhuriyet açısından önem taşıyan 3 şehir idaresine ayrılmıştır.

⁷ 23 Mart 2019’da yeni Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım-Comart Tokaev, ülkenin ilk cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev’in onuruna Astana’yı yeniden adlandırmak için bir kararname imzaladı ve şehre Nur-Sultan adı verildi.

Kazakistan küçük bir orduya, hava kuvvetlerine ve donanmaya sahiptir. 1995 yılında, ordusunu Rusya'ninkıyla kısmen birleştirmeyi, eğitim-planlama ve sınır devriyeleri için ortak bir komuta kurmayı kabul etmiştir. Sovyet döneminde Kazak bölgesinde büyük bir nükleer cephanelik bulunurken, Kazakistan 1993'te Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'nı onaylayarak 1995'e kadar miras alınan tüm savaş başlıklarını parçalamış veya Rusya'ya geri göndermiştir.

Kazakistan'ın nüfusu 18 milyonu aşmaktadır. 2009 ulusal nüfus sayımına göre toplumun etnik yapısı şöyledir: Kazaklar %63.07, Ruslar %23,7, Özbekler %2,85, Ukraynalılar %2.08, Uygurlar %1,4, Tatarlar %1.28, Almanlar %1.11, diğerleri %4.51. Kazaklar, Türk dilinin Kuzeybatı veya Kıpçak (Qipchaq) grubunu konuşur. Resmi dil olan Rusça, devlet dili olan Kazakça'nın yanında yaygın olarak kullanılmaktadır. Rusça, ülkede en çok anlaşılan dildir. Kazaklar tarihsel olarak Müslüman bir halktır. Uzun göçebe dönemlerinin çoğunda, Kazakların İslam'a bağlılıkları gayri resmi ve izin vericiydi. Yerleşik hayata geçtikten veya çocuklarını eğitim için Sterlitamak veya Buhara gibi kentlere gönderdikten sonra bu durum değişmiştir. Orada genç Kazaklar, dinin ana konuları ve ideolojisinin öğretildiği Müslüman maktablara ve medreselere girmeye başlamıştır. Böylece, daha genç nesil aydınlar, Sovyet komünistleri 1920'lerin başında ülkeyi devralmadan önce kentsel tarzda Müslümanlara dönüşmüştü. Daha sonra yetkililer, SSCB dağılana kadar Kazakistan'daki dini yaşamı aktif olarak bastırdı veya caydırdı. Bağımsızlıktan bu yana Kazaklar genellikle din özgürlüğüne sahiptir.

Kazakistan bol miktarda doğal kaynağa sahiptir. Devlete ait sanayi tesislerinin özelleştirilmesi 1990'lı yıllarda gerçekleştirildi. 1994 yılında Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan, daha sonra 1998 yılında Tacikistan'ın katıldığı bir ekonomik birlik oluşturuldu; bu, ülkeler arasında emek ve sermayenin serbest dolaşımını sağladı ve koordineli ekonomi politikaları oluşturdu. Bu sayede Kazakistan, Rusya, Beyaz Rusya, Ermenistan ve Kırgızistan arasında Avrasya Ekonomik Birliği oluşturulması yönünde adımlar atılmaya başlandı. Kazakistan'ın ana ihracat malları arasında petrol ve doğal gaz, çeşitli madenler ve kimyasallar bulunmaktadır. Başlıca ihracat destinasyonları İtalya, Çin, Hollanda ve Rusya'dır. İthalat makineler, metal ve kimyasal ürünler ve gıda maddelerini içerir. Rusya ve Çin ana ithalat kaynaklarıdır.

Sovyetler Birliği çöktüğünde, Kazakistan hükümeti eski Sovyet cumhuriyetleri arasında bir entegrasyon gerekliliğini desteklemiştir. Bağımsız Devletler Topluluğu'nun (BDT) düzenli toplantısında, Kazakistan cumhurbaşkanı sürekli olarak bu müttefiklik içinde diğer devletlere siyasi ve ekonomik bütünleşme çağrısında bulunmuştur. Yine de Rusya, BDT'yi eski Sovyet alanı içinde iş birliği ve entegrasyonu sürdürmeyi amaçlayan bir organ olarak değil, “medeni boşanma” için bir forum olarak görmüştür (Laruelle ve Omelicheva, 2015: 7). Mart 1994'te dönemin

Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev, Avrupa Birliği modeline dayanan bir Avrasya Birliği'nin kurulmasını önererek, Sovyet sonrası bölgede dağılma eğilimini durdurmaya çalışmıştır (Laruelle, 2015: 8). Ekonomik nedenler Kazakistan'ın eski Sovyet cumhuriyetleri arasındaki entegrasyon isteğini motive etmişti. Nazarbayev ve üst düzey milletvekilleri gerçekten de ekonomik ilişkilerin çökmesinin Kazakistan'da ve başka yerlerde ekonomik üretimi olumsuz etkileyeceğine inanıyorlardı. Nazarbayev'e göre, Kazak ürünlerinin çoğu Batı'da satılmamıştır, ancak entegre bir BDT sayesinde satılabilecektir (Hale, 2009: 15-16).

Kazakistan bağımsızlık sonrasında yalnızca ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmamıştı; aynı zamanda etnik sorunlar da baş göstermişti. 1989 yılındaki Sovyet nüfus sayımına göre Kazaklar nüfusun yalnızca %39,7'sini temsil ediyorlardı (Dave, 2004: 441). Etnik dağılımın bu şekilde olması Kazakistan hükümetinin tamamen ulusal bir politika izlemesini engelleyen önemli bir faktör olmuştur.

2.2. Kazakistan'da Kültür ve Edebiyat

Kazak kültürü göçebe halk tarihinin bir yansımasıdır. Binlerce yıldır, göçebe kabileleri, eşsiz dünya görüşlerini oluşturan, kendine özgü gelenek ve görenekler yaratan ve komşu halklar ve kültürlerle iş birliği yapan Kazak bozkırlarında yürüdü. 19. ve 20. yüzyıllarda birçok Kazak göçebe yaşam tarzını yerleşik bir yaşam biçimine dönüştürmeye başlamıştır ve Kazak halkının yeni kültürel yönleri gelişmiştir. Bugün Kazakistan kültürü, göçebe geçmişin ruhuyla doyurulmuş çeşitli sanat, gelenek ve günlük yaşamın büyük bir katmanıdır. Kazak geleneği ve göçebe uygarlığının kendine has özellikleri vardır. Hikâye anlatıcıları ve şarkıcılar, yazarlar ve şairler, hanlar, kahramanlar ve komutanlar- hepsi farklı seviyelerde, yetenekleri ve zekâları sayesinde, nesnel dünyanın özellikleri, insan ve insan ilişkilerini düşünüp akıl yürüttüler ve halkın felsefi geleneğine belirli bir katkıda bulunmuşlardır. İki bin yıl önce, Kazakistan göçebeleri şiirsel bir şekilde efsanevi kahramanların istismarları, tanrılar ve canavarlar hakkında çeşitli efsaneler anlatmışlardır. Zamanla bu hikayeler "Korkyt-ata" ("Dede Korkut") ve "Oğuzname"⁸ gibi orijinal destanlara dönüşmüştür. Korkyt'ın destansı bir hikâye anlatıcısı rolünü oynayan gerçek bir kişi olduğu dikkat çekicidir, ancak gerçekte bir orta çağ Kazak düşünürü, hikâye anlatıcısı, müzisyen, "kobyz" enstrümanının yaratıcısıydı ve sıklıkla, şiirsel formdaki efsanelere kobyz⁹ veya dombra¹⁰ eşlik etmiştir.

⁸ Oğuz Türklerinin efsanevi ataları ve Oğuz-Kağan hakkında destansı anıtlar. Ortaçağda yazılmış bireysel eserlerin korunan el yazmaları.

⁹ eski bir Kazak kemençesidir

¹⁰ iki telli, parmakla çalınan Kazakların en yaygın halk çalgısıdır.

Şiirsel gelenekler sürekli gelişme halindeydi ve hala gelişmektedir. 15. yüzyılda, "tolgau" diye adlandırılan bilgelik içeren şiirsel bir yansıma biçimli şiir türü oluşmuştur. Tolgau, "cırau" (жырай) adı verilen yazar veya şarkıcı tarafından gerçekleştirildi. Aynı zamanda, aydınlatma, yetiştirme ve eğitim işlevlerini yerine getiren zhyrau, ülkenin siyasi yaşamında ağırlığa sahipti ve toplumu düşüncesine etkileyebilirdi. Daha sonra, 18. yüzyılda şiir daha devrimci hale geldi ve "aitys"¹¹ gerçekleştirme geleneği ortaya çıkmıştır. "Aitys", din, toplum, siyasi düzen ve diğer akut problemlerin temalarına değindikleri iki "akın"¹² arasındaki şarkı şiirsel bir düellodur.

19. yüzyılda, Kazakistan'ın Rus İmparatorluğu'na ilhak edilmesinden sonra, Rus ve Avrupalı yazarlardan etkilenen yazılı edebiyatın gelişimi başlamıştır. 19. yüzyılın sonunda, İbrai Altynsarin, Şokan Valikhanov ve özellikle Kazak edebiyatının klasiği sayılan Abay Kunanbaev gibi yazarların isimleri Kazakistan'da yaygın olarak tanınmıştır. Bu dönemde Kazakistan kültürü, dünyaca ünlü eserlerin çevirileriyle kendini zenginleştirmeye başlar, örneğin, Rus şiirinin keskin bir uzmanı olan Abay, Puşkin, Lermontov, Krylov'un yaklaşık 50 eserini tercüme etmiştir. Şairin eserleri Rusça ve diğer dillerde birkaç kez yayınlanmıştır. Böylece, kazak yazarları yeni türlere ve yazı biçimlerine hâkim olmaya başlayıp ve zengin Kazak folklorunun toplanması başlamıştır.

20. yüzyılda, Sovyet gücünün ortaya çıkmasıyla, geleneksel sosyalist temalar ve parti yöneticilerinin övgüsü popüler olmuştur. Büyük Vatanseverlik Savaşı¹³ sırasında şairler, cephedeki askerler ve kahramanlar hakkında vatansever şiirler ve şiirler yazmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısında, yazarlar büyük romanlar yaratmaya başladı, drama geliştirdi ve hatta bilim kurgu temalarına hâkim olmuştur. Böylece, 20. yüzyılın Kazak edebiyatı küresel trendlerle birleşti ve bu dersi bugüne kadar sürdürmüştür.

Tengricilik kültürde özel bir öneme sahiptir. Eski Türk yazılarının çoğu, gerçekliğin tanrı Tengri'nin iradesiyle var olduğu sözleriyle doludur. "Doğanın yaşam veren güçlerine olan inanç, bin yıllık dünya tarihinin Kazakistan nüfusunun algısı ve tutumu, onun ahlaki teselli biçimi için bir çeşit metodolojiydi" (Akataev, 1973:44).

E. Baydarov'a (2006:142) göre ortak Türk mitolojisinde Tengri kavramı ve özellikle Tengri hakkındaki ilk fikirlerin "parçaları" ilk önce ataların, animizm¹⁴ ve politeizmin¹⁵ ruhlarına ibadet

¹¹ iki akın arasındaki halka açık şiirsel bir yarışmadır. Her yaz, akynlar, ön hazırlık olmadan, sırayla doğaçlama yaparak, beceriklilik içinde, düşüncelerin parlaklığında, şiir doğaçlama oluşturma yeteneğinde rekabet eden her yerden gelir.

¹² Kazakistan halkları arasında destansı ve lirik bir karaktere sahip bir şair, doğaçlama, kendi ve halk eserlerinin sanatçısı.

¹³ Sovyet halkının Nazi Almanyası ve müttefiklerine karşı kurtuluş savaşı, II. Dünya Savaşı'nın en önemli parçasıydı.

¹⁴ 1. Doğanın bir bütün olarak ve her varlığın teker teker maddi varlığının ötesinde bir de ruha sahip olduğunu kabul eden görüş. 2. Doğal olaylar, hayvanlar ya da doğada var olan başka nesnelere bir ruh izafe ederek bunlara tapınma temeline dayanan din anlayışı.

¹⁵ Birden çok tanrıya inanmak, tapınmak manalarına gelmektedir

unsurlarını içermiştir. Daha sonra, Tengri yüce tanrının imajıyla özdeşleşmeye başlamıştır ve İslam'ın etkisi altında Allah'ın eş anlamlısı olmuştur. Göçebeler, atalarının ve azizlerinin kültürünü, cırau ve akın şiirlerinde açıkça görülebilen İslam'a tanıtmışlardır. Örneğin, Şamanistlik fikirlerle iç içe geçmiş büyük Türk düşünür Mahmud Kashgari'nin (1993) şiirinde, Allah'a yapılan kısmı bazen "Tengri" olarak geçiyor yani, "Tengri'm gökyüzünü genişletti, üzerindeki yıldız herkes için bir mucize gibi" demiştir.

"Tanrı" ve "gökyüzü" sözcükleriyle eş anlamlı olan "Tengri" (teñri) kelimesi, gökyüzü kültürüyle Tengri biçiminde ilişkilendirilmiştir. Tian-Shan dağlarının en gerçek coğrafi adı bile - Khan Tengri o zamanın en ünlü yüksek zirvesi olduğu için tanrı kültüne adanmıştır.

2.3. Kazakistan'da Kültürel Kimliğin Tarihsel Arka Planı

Kazak kimliğinin oluşumu tarihsel ve yapısal birçok faktöre sahiptir. Kazaklar Türk mirasının göçebe halkından gelmektedir. Kazak kimliğinin oluşturulmasında, iktisadi, politik kültürel, ideolojik ve diğer süreçlerin yönleri ve içeriği ile kendi aralarında farklılaşan birkaç dönüm noktası vardır. Kazakların oluşumunun ve birleşmesinin ilk aşaması Kazak Hanlığına atfedilebilir. Bağımsız Kazak Hanlığının oluşumu, Zhanybek ve Kerey padişahlar yönetimi altındaki birkaç kabile grubunun Abul-Khair Han yönetimindeki Özbek Hanlığından ayrıldığına tarihlenmektedir (Shaikemelov, 2013:97-103). İki kabile aslında bir Türkçe konuşulan (Olcott, 1987:2), "göçebe kabileler konfederasyonu" (Esenova, 2002:14) hanlığı kurulmuştur. Devletlerini günümüz Kazakistan'ın güneydoğusunda inşa etmiştir ve yarım asır içinde Hazar Denizi'ne, Sibirya ve Çin'in sınırlarına kadar genişlemiştir. Bu bölgenin sakinleri büyük ölçüde günümüz Kazakistan'ın kapsayan bölgede 16.yüzyılın ortalarında "Kazaklar" olarak biliniyorlardı. Kazaklar Büyük Cüz, Orta Cüz ve Küçük Cüz olarak bilinen üç kabile konfederasyonuna ayrılmıştır. Sürekli savaşa rağmen, Hanlık üç ayrı hanlığa bölündü ve 18. yüzyılın başlarına kadar hayatta kalmıştır. Kısa süre sonra Rusya'nın Orta Asya kolonileşmesi başlamıştır. Kazak kimlik oluşumunun bir sonraki seviyesi, Rus İmparatorluğu'ndan göç edenlerin 17.yüzyılda Kuzey Kazak topraklarında görünmeye ve yerleşmeye başlamasıyla olmuştur. Bu etki karşısında Kazak orduları, birliği sağlamak isterken, Oirat ve Jungar savaşları nedenleriyle zayıflamıştır. Rusya 18.yüzyılın ortalarında Küçük Orda'yı (Küçük Cüz), 18. yüzyılın sonlarında Orta Orda'yı (Orta Cüz) fethetmiş; Büyük Orda (Büyük Cüz) ise 1820'lerde Rusya'ya boyun eğmiştir (Shaikemelov, 2013: 104). Kazaklar zaman zaman Rusya'yı diğer düşmanlara kıyasla iyimser, kurtarıcı olarak görürken, bu süreç Kazakların Rus kontrolüne karşı sık sık ayaklanmasını da engellememiştir. Orta Asya'nın geri kalanından farklı olarak, Rus sömürgesine bugünkü Kazakistan'daki büyük demografik değişimler eşlik etmiştir. Bugünkü Kazakistan topraklarına büyük ölçekli Slav göçleri

gerçekleştirilmiş; bu durum bir taraftan Kazakistan'ın çok kültürlü bir yapıya dönüşmesine diğer taraftan da Kazakların etnik kimliklerine sıkı sıkıya sarılmalarına sebep olmuştur.

Kazak kimliğinin kurulmasının bir diğer aşaması, tartışmalı bir konu olan Kazakların İslamlaştırılmasıdır. Standart tarihsel yorumda Orta Asya göçebelerinin, özellikle Kazakların, 19. yüzyıla kadar gerçekten İslamlaştırılmamış olduğu bilinmektedir (Morrison, 2014:30). O zamana kadar “İslamiyetlerini hafifçe uyguladılar” ve Tengricilik ve Şamanistlik uygulamaları “İslam'ın ince bir kaplaması altında tuttular”; daha sonra, Tatar misyonerleri onları 19.yüzyılda daha Ortodoks İslami uygulamalara “dönüştürmek” için çalışmıştır (Morrison, 2014:34-30). Ancak bu fikir Kazak araştırmacılar tarafından Sovyet tarihçiliğine aşırı güvenmekle suçlanmaktadır (DeWeese, 2002:299). 15.yüzyılda Kazakların Özbeklerden ayrılmadan önce İslamlaştırılmış oldukları doğrudur. Alexander Morrison'un (2014:34) da belirttiği gibi, “onlar aslında Kazak olduklarından daha uzun zamandır Müslümanlardır”. Karpat ve Feltrinelli'nin (1993:314) iddia ettiği gibi, Orta Asya İslam'ının yerli gelenekleri birleştirmesi, İslam'ın tüm dünyada olduğu gibi onu daha az İslami hale getirmedir. Frederick Starr'ın (2013) *Lost Enlightenment* (Kayıp Aydınlanma) adlı kitabında gösterdiği gibi, Orta Asya Müslüman dünyasının çevresinden çok uzak değildi, 9. ila 11. yüzyıllarda İslam Ortodoks 'isinin çoğunun kodlandığı, İslam'ın merkezi bir bölgesiydi. Bu esas alınarak Orta Asya'nın güneyinde, bugünkü Özbekistan ve Türkmenistan topraklarında gerçekleşirken, Kazakistan'ın güneyi de bu fenomenin büyük bir parçasıydı.

Rus yayılmacılığının başlangıcında, Rus valiler Kazaklar arasında İslam'ı hedef almamıştır; tam tersine 18.yüzyılın sonlarında Büyük Katerina aslında göçebeler arasında İslam'ın güçlenmesini teşvik etmiştir. Bozkırda cami ve medrese kurulmasına karar verilmiştir (Kendirbay, 2017: 490). Fakat bu politika 19. yüzyılın ortalarında değişmiştir, çünkü İslam'ın Orta Asya'daki Türk topluluklarının çoğunluğunu, yani Kazakistan'ın kuzeyindeki Tatarlarla ve Güney'den gelen Özbekleri birleştirme ihtimali vardı ve bu, Rusya İmparatorluğu'nun ulusları etki alanı altında tutma hedefini tehdit etmiştir. Sonuç olarak, Rusya'nın dine yönelik politikaları 1917 devrimine kadar gittikçe daha kısıtlayıcı hale gelmiştir; Rus yöneticiler İslam'ın etkisini sınırlamak, camileri ve medreseleri kapatmak için çalışmıştır (Filimonov, 1983:9). Zaman geçtikçe, kendi aul (köy) veya cüz ile sınırlanan Kazakların dünya görüşü ulusal düzeye ulaşmıştır.1850'lerin ortalarından 1917 Ekim Devrimi'ne kadar Kazak toplumunda dört siyasi akım ortaya çıkmıştır (Akiner, 1995: 28). Bunların birincisi kazak entelektüelleridir, çünkü onlar Rus eğitimiyle karşılaşan ilk nesil aydınlarıydı, bu nedenle Rus ittifakını olumlu bir adım olarak görüyorlardı. Kazakların Rusça öğrenmesi ve Avrupa eğitim tarzını uyarlaması gerektiğine içtenlikle inanıyorlardı. Onlar İslam'ı eleştirdiler, Tatar mollalarının faaliyetlerine karşı çıktılar ve aynı zamanda "saf" Kazak

geleneklerine hayran oldular. Akiner (1995:29), Sovyet ve Kazak tarihinin Şokan Valikhanov¹⁶, Ibray Altınsarin¹⁷ ve Abay Kunanbaev¹⁸ gibi ünlü isimlerinin altını çizer. Tüm bu tarihsel isimlerin amacı, Kazak toplumunun modernizasyonu ve hayatta kalması için temel koşul olarak kendilerini Rus dili ve Rus kültürüne alıştırma ihtiyacının tanınmasıydı. İkincisi, muhafazakâr şair grubu "Zar Zaman" ("Zor zaman")¹⁹ olarak adlandırılabilir. Bu şairler Rus olan her şeyin mutlak düşmanlarıydı ve İslam, geleneksel sosyal ve ahlaki değerleri idealize etmişlerdir. Yazılarında han iktidarı dönemi, sömürge döneminin yolsuzluğu ve sömürsünden arınmış bir "altın çağmıştır". Akiner, üçüncü tipe milliyetçileri gruplandırıyor. Bu eğilim, 20. yüzyılın başında Rus İmparatorluğu'nun sosyal, kültürel ve politik gerçekliği çerçevesinde, genç Kazak doktorları, öğretmenleri, mühendisleri, yazarları ve şairlerini Rus kültürü ve eğitimiyle temasından sonra ortaya çıkmıştır, çünkü onlar artık Avrupa kültürünü kopyalamak istemiyorlardı ve kendi ulusal kimliklerini bulmaya çabalamıştı. Bu yöndeki adımlardan biri, İslam'ı Kazak kimliğinin bir unsuru olarak kullanma mücadelesiydi. Önceki adı "Kırgız"²⁰ yerine "Müslüman Kırgız" terimini kullanmayı başardılar ve milliyetçiler kendilerine belirli bir hedef koymamış olsalar da bunun etkisi göçebeler arasındaki İslam'ın siyasi rolünün güçlendirilmesiydi. Buna ek olarak, milliyetçilerin faaliyetleri Kazakların manevi yaşamında ve Rönesanslarında ortak Türk mirasına ilgi eğilimini yaratmıştır. Siyasi açıdan bu, Türkiye için artan sempati ile sonuçlandı. Birçok genç Kazak (Tatar, Başkurt, Özbek, vb. dahil) aydınları, Türk dünyasının İstanbul'a kadar şehirlerini gezerek tek bir entelektüel Türk topluluğunun başlangıcını oluşturmuştur. Bu grubun temsilcileri, Rus harpçılarının politik görüşlerini paylaştı, "Alaş" partisini çıkardı, 1916 İmparatorluk'taki isyanı kınadı veya tarafsız yönü tuttu ve 1917'de Orenburg ve Kokand'da kendi hükümetini kurmuştur. "Alaş" hareketi, Kazak halkının özgürlükleri, bağımsızlıkları ve kimliklerini koruyabilme hakkı için ulusal bir kurtuluş hareketidir. Dördüncü eğilim sosyalist hareketti. Bu grup ağırlıklı olarak Rus olmasına rağmen, büyük şehirlerde, madenlerde ve demiryollarındaki

¹⁶ Şokan Valikhanov ilk Kazak bilim adamı, tarihçi, etnograf, folklorist, gezgin ve eğitimcidir. Savaş Bakanlığı Genelkurmay Başkanlığı Askeri Bilim Komitesinde, Rusya İmparatorluğu Dışişleri Bakanlığı Asya Departmanında görev yapmıştır.

¹⁷ Ibray Altınsarin (1841-1889) – öğretmen, kazak eğitimi, okul eğitimi alanında halk figürünün önemli bir temsilcisidir.

¹⁸ Abay İbrahim Kunanbayoğlu (1845 -1904) -Kazak şair, aydınlatıcı ve filozof ve yeni Kazak ulusal yazılı edebiyatının kurucusu ve Kazak edebi dilinin kurucusu. Şiirlerinde genel olarak, Kazak halkının sosyal ve ahlaki sorunlarına değinmiştir.

¹⁹ Kazak edebiyatında dönemin adı. Bu dönem, Rus İmparatorluğu'nun sömürge politikasının bir sonucu olarak, Kazak Hanlığı'ndaki eski hükümet sisteminin yıkıldığı ve halkın siyasi, ekonomik ve manevi baskıya maruz kaldığı tarihsel dönemi açıklamıştır. Ülkede yaygınlaşan "Zar Zaman", bu dönemin sıkıntıları hakkında ilk ağıt yazan Shortanbay Kanaevich olmuştur. Daha sonra diğer şairler bu konuda birçok şiir yazmıştır. Kazak edebiyatında "Zar Zaman akındarı" ("Zor Zaman yazarları") olarak adlandırılırlar

²⁰ 18. yüzyıldan beri, Rus kaynaklarında ve daha sonra Avrupa literatüründe, Kazaklar yanlışlıkla "Kırgız-Kazaklar" ve "Kırgız-Kaysaklar" olarak adlandırılmaktadır ("kaysak" çarpık bir "Kazak"). Bu isimler 1867'de "Kırgız" olarak kısaltılmıştır.

Kazak işçilerini etkilemiştir. Bu hareket, gelecekteki devrimin Frunze²¹ ve Kuibyshev²² gibi liderleri göstermiştir. Sosyalist hareketin büyümesine 1912'deki zayıf hasat ve bu dönem ortaya çıkardığı kitlesel yoksullaşma, açlık ve salgınlar etkilemiştir (Akiner, 1995:30-33). Böylece, 20. yüzyılın başlarında Kazak toplumu geleneksel yapılardan ulus inşasına aktif bir dönüşüm halindeydi.

Lenin, devrimin ilk yıllarında (20.yüzyılın başında) Sovyetler Birliği'nin uluslara yönelik politikasını oluştururken ülkenin içinde bulunduğu kendine özgü koşulları göz önüne almıştır. 1879 nüfus sayımına göre Çarlık Rusya'sının toprakları içinde 197 ayrı etnik grup vardı (Gleason, 1990: 20). Lenin, artık Sovyetler Birliği dünyasında yer almış olan bu grupların kendini yönetme ve kendi kaderlerini belirleme hakkına sahip olmaları gerektiğini düşünüyordu; yani birliği oluşturacak tüm uluslarının yasal, siyasal, ekonomik açıdan eşit olmaları ve kendi istekleriyle birlikten ayrılmalara izin verilmesi gerekiyordu. Federal bir yapıya sahip olan yeni sosyalist düzende, federasyon temel olarak ülkeyi oluşturan birimler ulusal/etnik temele dayalı olarak kurulmalıydı (Gleason, 1990:21). Bu yeni federasyon içerisinde olacak ulusların/grupların resmi olarak federasyon çerçevesinde tanınması Rus etnik grubu dışındaki ulusal kimlikleri yok etme planına çelişkili gelebilir. Ancak bu siyasetin altında yatan neden Çarlık Rusya döneminde kimlikleri baskılanmış olan etnik grupların kendilerini bulmaları ve haklarını kullanma fırsatıydı. Başka bir deyişle, milliyetçiliğin kendileri için gerçek ve temel bir çözüm olmadığını anlamaları için azınlıkların önce kendi kendilerini yönetmeleri gerekmektedir ve bundan sonra sınıf temeline dayalı evrensel sosyalizmin gerçek çözüm olduğunun ayırımına varacaklardı (Gitelman, 1992: 220-239). Sovyet döneminde, ayrı tarihsel ve ideolojik arka planı paylaşan insanlar "Sovyet kimliği" altında tanımlanmaya çalışılmıştı. Her Sovyet başkanının Birlik topraklarında yaşayan etnik kökenlerle başa çıkma tarzı ise farklıydı. Lenin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliğinin başına gelen Stalin'in etnik gruplara yönelik ulusal politikası Lenin'inkinden farklıydı. Stalin iktidara geldikten sonra yerel kültürlerle ve etnik gruplara tutumu çok daha sertleşti. Stalin'e göre milletçilik Sovyetler Birliği için tehlikeliydi. Sovyet kültürü "görünüşte milliyetçi" ama "içerikte sosyalist" olmalıydı. 1925'ten 1936'ya kadar sürdürülen politikalardan biri ise "ulusal sınırları belirleme politikası" idi. Bölgede Türk ve Müslüman grupların varlığı ve sayılarının artması Stalin açısından tehlikeli görülüyordu. Bu politikalar doğrultusunda Orta Asya halklarını kontrol altında tutabilmek için "böl ve yönet" stratejisi uygulanıyordu (Pultar ve İncirlioğlu, 2003:232). Sovyet döneminde uygulanan bu politikalar doğrultusunda farklı etnik gruplar zorla göç ettirilmiş ve bir

²¹ Mikhail Vasilyevich Frunze devrimci, Sovyet devlet adamı, İç Savaş sırasında Kızıl Ordu komutanı, askeri teorisyen.

²² Valerian Vladimirovich Kuibyshev bir Rus devrimci ve Sovyet partisi ve siyasi lideridir. Ona Kızıl Bayrak Nişanı verilmiştir.

bölgede herhangi bir etnik grubun nüfus olarak belirleyici olmamasına dikkat edilmiştir. Sovyet coğrafyasındaki bu nüfus hareketliliği, Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından bağımsız olan devletler içinde farklı etnik grupların sayısının yüksek olması sonucunu doğurmuştur.

2.4. Kültürel Küreselleşme Sürecinde Kazakistan Kimliği

Küreselleşme günümüzün en güçlü ve en önemli süreçlerinden biridir. Kazakistan Cumhuriyeti, dünya topluluğuna girdiğinde ve içindeki yerini buldukça, küreselleşmenin etkisini birçok yönden daha fazla deneyimlemektedir. Kazakistan'da, küreselleşme her şekilde direnilmesi gereken bir süreç olarak algılanmıştır. İlk bakışta, bu Kazakistan'ın küresel zorluklara yanıt olarak geliştirebileceği tek stratejidir. Her ulus ve her ulus-devlet, kendileri hakkında fikirlerini bireysel ve kolektif düzeyde ifade etmek istedikleri sembollerin yardımıyla (bilinçli veya bilinçsiz olarak) kendileri belirlemelidir. Başka bir deyişle, milletler ve devletler ulusal kimliklerini belirlemek için kendilerine “Biz kimiz?” veya bu “biz” in arkasında tam olarak gizlenmiş olan nedir? sorularını cevaplamalıdır (Huntington, 2008:5). Ulusal ve devlet kimliğini koruma görevleri, Kazakistan'ın dünya toplumundaki özel yerini ve yüzünü kaybetmemesi için de bunu gerektirmiştir. 20. yüzyıl boyunca ve 21. yüzyılın başında Avrasya'nın orta devleti olan Kazakistan, çeşitli oyuncuların jeopolitik çıkarlarının merkez üssüydü. Tüm bu yıllar boyunca kalkınma vektörlerinin yeniden tanımlanması süreci, sadece ekonomik değil, aynı zamanda kültürel, ruhsal yönleri de içeren kendi egemen kimliğini bulma konusunda son derece gergin bir durumda gerçekleştirilmiştir.

Kazakistan'ın kültürel alandaki tüm karmaşıklığını anlamak için, Sovyet zamanlarındaki oluşum ve gelişme sürecine dönülmelidir. SSCB'deki sosyal yaşam, ülkenin önde gelen Rus etnik grubunun kültürü temelinde ortaya çıkan ve gelişen Sovyet kültürü tarafından güçlendirilmişti. Sovyet döneminin Kazak kültürü yüksek kültür olarak tanımlanabilir, çünkü devrimden sonra ulusal bir eğitim sistemi ile nüfusun cehaleti ortadan kaldırıldı, bilimsel-profesyonel sanatsal, vb. çalışmalar artmıştır. Aynı zamanda, Sovyet döneminde Kazak kültürünün asimile bir Rus-Sovyet kültürü olduğu ortaya çıktı ve büyük ölçüde ulusal kimliğini kaybetmişti. SSCB'deki etnik gruplar arasında en çok asimile edilen ve ‘Ruslaşan’ kültür Kazak kültürü idi.

Sovyet sonrası dönemde Sovyet kültürünün Kazak kültürü ile değiştirilmesini amaçlayan bir ulusal politikanın uygulanması başlamıştır. Bununla birlikte, bu tür iddialar, yerli olmayan etnik grupların ve her şeyden önce, bu tür değişikliklere hazırlıksız olduğu ortaya çıkan Rus etnik grubunun direnişiyle karşılaşmıştır. Sovyet toplumunda onlarca yıl birlikte yaşamalarına rağmen, önemli bir ortaklık varsa da Kazaklar ve Ruslar arasında farklı kültürlere ve medeniyetlere ait olmaktan kaynaklanan önemli farklılıklar da vardır (Nazarbayev, 1997:27). Kazakistan Cumhuriyeti, küresel topluluğa girip yerini alırken, ulusal kimlik de dahil olmak üzere

küreselleşmenin etkisini giderek daha fazla yaşamaktadır. Küreselleşme süreçlerinin etkisi altında, etnopolitik olayların içeriği dönüştürülüyor, devletler etnik kimliklerini korumaya çalışıyorlar (Trakselys, 2008: 1-8). Cojanu'ye (2014:217) göre "etnik köken sosyal bir gerçektir, çünkü sembolik bir yapı ve insanlık durumunun hayati bir bileşeni" ve "kolektif kimliğin güçlü bir ideolojik yükü vardır". SSCB'nin çöküşü ve yeni bir bağımsız devletin ortaya çıkması, Kazakistanlıların kimliklerinin değişimi üzerinde önemli bir etkiye sahipti. Kazaklar için, yeni Kazakistan ile kimlik ilk başta sorunsuz gitti, üstelik, bağımsızlığın ilk yıllarında öfori²³ söz konusuydu, bu durum diğer etnik grupların kimliği açısından zor ve bazen dramatik sonuçlar da içermekteydi. Günümüzde Kazakistan'da "biz kimiz?" sorusuna Kadyrzhanov'un (2010: 16) ifade ettiği gibi iki farklı cevap verilmektedir. Kimliklerden biri Kazak, diğeri ise Kazakistanlı olarak tanımlanmaktadır. Birbirinden keskin farkları olmasa da bu iki farklı kimlik Kazakistan'ın sosyal, politik ve kültürel yaşamını etkilemekte ve şekillendirmektedir.

Yakın geçmişte, "Kazakistan", "Kazakistanlı", "Kazak" kavramları ulusal önemden ziyade büyük ölçüde politik ve ideolojik bir içerik taşıyordu. Kazakistan'ın kendi vatandaşlığının olmadığı dönemlerde Kazakistan kimliği sivil anlamda ulusal bir kimlik değildi. Sovyet değerler ve öncelikler sisteminde, Kazakistan'ın SSCB'nin bir parçası olması "Kazak ülkesinden" daha önemliydi (Kazakistan, Kazaklar ülkesi olarak Farsçadan tercüme edilmiştir) ve Kazakların (ve sadece Kazakların değil, o bölgede yaşayan tüm etnik grupların) kimlik tanımlama üst yapısında birleştirici ortak öge olarak Sovyet kimliği hüküm sürmüştür (Kadyrzhanov, 2010:16-17). Bu dönemde Kazaklar daha çok etnik bir gruptu, yani politik bir topluluk veya ulustan ziyade kültürel bir gruptu. Kazak kimliğinin Sovyet döneminde olmadığı söylenemez, ancak kimlik hiyerarşisinde en düşük seviyedeydi. Halen, Kazakistan'ın tüm vatandaşlarının resmi ulusal kimliği Kazakistanlı kimliğidir. Sovyet döneminden kalan en belirgin özellik Rus dilinin devam eden baskınlığına rağmen, Kazak kimliğinin kalıtsallığı sadece kültürel süreçlerin ataletiyle değil, aynı zamanda önemli değişikliklerle de açıklanmaktadır. Özellikle Batılı kitle kültürü, terk edilen Sovyet kültürünün yerini almaktadır. Kazak kültürünün Batı'nın (ve diğer küresel ve bölgesel aktörlerin) kitle kültürünü benimsemesi ve bu etkiyle şekillenmesi ilk aşamasındadır. Bu durum bir yandan popüler kültürün anti-kültürel özünün yaygınlaşmasını sağlarken diğer yandan kitle kültürünün kolayca sindirilebilir bir kültür yaratması Kazak kültürünün Rusça konuşan kitle kültürü ile çelişki de yaratabilecektir. Ünlü Kazak siyaset bilimci R.K. Kadyrzhanov bu durumu çoğulcu bir kültür politikasının geliştirilmesinde, bir ulusun vatandaşlık bağının geliştirilmesinde, yeni bir kimliğe yönelik geleneklerin geliştirilmesinde bir çıkış yolu olarak görmektedir (Sarsenbaeva, 2009: 301).

²³ Öfori, aşırı abartılı bir mutluluk duygusudur. Öfori yaşayan insanlar için 'aşırı sevinçli' diyebiliriz.

Thomas Magstad'a göre, tarih, dil, kültür ve din, siyasi yapının önemli unsurlarını kurar ve güçlü duygular uyandıran ve bir devletin tanımlanması için geçerli olan bir ülkenin veya ulusun kimliğinin sembolleridir (Semenenko vd., 2010:4). Yabancı bir kültürün etkisi altında kaldığında, ortak bir kimlik geliştirme sürecinin karmaşık ve belirsiz bir hal alıp almadığı ise hala sorgulanmaktadır. Bu bağlamda, Sovyet halkı kimliği yerine tüm çok uluslu gruplar için birleştirici olan Kazak kimliği popüler bir etnik yapı haline gelmektedir (Urazalieva, 2007:40). Kültürel kimlik arayışı bir yandan kültürel küreselleşme süreçlerine yeterli bir yanıt, diğer yandan hem ulusal kimlik hem de genel olarak devlet inşası için gerekli bir koşuldur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLERİN KÜLTÜREL ETKİSİ

Günümüzde dünya küreselleşmesindeki önemli eğilimlerden biri, dünyanın farklı ülkeleri arasında iş ve tüketici kültürünün yakınsaması ve uluslararası iletişimin büyümesi olarak anlaşılan kültürel küreselleşmedir. Bir yandan bu, dünya çapında belirli ulusal kültür türlerinin popülerleşmesine yol açar. Öte yandan, popüler uluslararası kültürel fenomenler ulusal olanların yerini alabilir veya onları uluslararası olanlara dönüştürebilir. Bu süreçler, insan toplumunun tüm kurumlarını etkiler. Bu nedenle, bu bölüm, Rusya, ABD, ÇHC ve Güney Kore gibi ülkelerin modern Kazakistan toplumu üzerinde uygulanan bu süreçlerin değerlendirilmesine ayrılmıştır.

3.1 Orta Asya'daki Temel Bölgesel Aktör Olarak Rusya

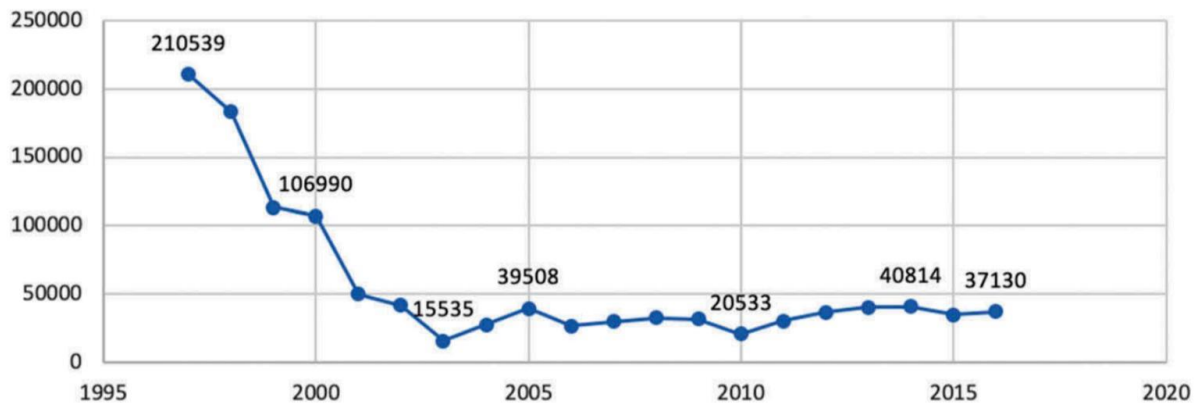
Kazakistan Rusya'nın en yakın müttefikidir. İki ülke sadece 7.000 kilometrelik sınırla değil, aynı zamanda kültürel, siyasi ve ekonomik sisteminin ortaklığı ile de bağlıdır (Iskakov, 2009: 179). “Rus etkisi” konusu Kazakistan’ı ve bölge ülkelerini ele alan çalışmalarda üzerinde durulan bir konudur. Yine de etki kavramı dikkatle kullanılmalıdır. Analistler sık sık, devletlerin Rusya'ya alternatif tercihlerde bulunduklarında bu durumun Moskova'nın ülkeyi bu şekilde davranmaya zorlaması ya da iç politikalarını aktif bir şekilde manipüle etmesinden kaynaklandığını varsayıyorlardı. Büyük ölçüde dikkate alınmayan bir durum, bir devletin diğeri için arzu edilen bir şekilde hareket etmesinin diğer çeşitli nedenleridir. Bu çalışmada, Kazakistan'ın Rusya etkisi altında homojen bir kültür oluşturup oluşturmadığı farklı faktörlere bakılarak ele alınmaktadır. Bunlar Rusya'nın aktif ve pasif olarak ürettiği dışsal faktörler ve Kazakistan'ın içinde pasif veya aktif olarak üretilen içsel olanlardır. Bu bağlamda Rus azınlık meselesini, Rus dilinin durumunu, Rus medyasının varlığını, Rusya’nın hükümet ve hükümet dışı ağlar üzerindeki etkisini ele almak gerekmektedir. Aktif ve pasif faktörleri birbirinden ayırarak, Rusya'nın Kazakistan’daki kültürel “etkisinin” daha incelikli ve daha iyi teorik olarak ifade edilmiş bir resmi önerilmeye çalışmaktadır. Rusya’nın hedefinin Kazakistan’ı siyasi, stratejik, ekonomik ve kültürel olmak üzere tüm alanlarda yakın bir ortak olarak görmek olduğu gözlemlenmektedir.

Mevcut literatüre dayanarak, Rusya'nın ürettiği dışsal etkiler (geleneksel olarak güç veya etki olarak adlandırılan) ve Kazakistan'ın içinde üretilen etkileri analiz edip, kültürel küreselleşme çağında Kazakların Ruslaşmasını ve böylece Rusya'nın egemen Kazakistan koşullarında ulusal kimlikleri üzerindeki etkisinin hangi unsurlar aracılığıyla gerçekleştiğini vurgulamaktayız.

3.1.1 Kazakistan'ın Etnik Rus Azınlığı

Kazak ulus inşasına genel bir bakışta, Kazakistan'daki Rus azınlığının durumunu, Sovyetler Birliği'nin aniden yıkılmasına ve daha sonra Kazakistan'ın liderliğinin uyguladığı politikalara nasıl tepki verdiklerini analiz etmeyi göz ardı edemez. SSCB'den miras kalan konulardan biri etnik çeşitlilik ve kimlik sorunuydu. Ukrayna'nın ardından eski SSCB devletleri içinde en çok Rus nüfusuna²⁴ sahip olan ülke Kazakistan'dı. Bununla birlikte Ukrayna'daki Ruslar nüfusun %13'ünü oluştururken, Kazakistan'da bu oran %37'yi buluyordu (Peyrouse, 2007:484). SSCB'den kalan bu miras hem Kazakistan için hem de Rusya için önemli bir sorundu. Rusya Kazakistan'da yaşayan Rusların kitlesel bir şiddete maruz kalmasını istemiyor, Kazakistan ise Rusya'nın ülkedeki Rus varlığını öne sürerek kendisine yönelik bir müdahalede bulunmasından çekiniyordu.

Kazakistan'ın Sovyet döneminde tanık olduğu derin Ruslaşma / Sovyetleşme, onların görüşüne göre, Kazak kültürünü diğer Orta Asya ülkelerinden ziyade Rus kültürüne yaklaştırmıştı. Rus dernekleri Kazak toplumunu, yine de Rus dünyasının bir parçası olan bir azınlık yerleşim bölgesi olarak görüyordu. Bununla birlikte, Kazakistan'ın bağımsızlığı Rus azınlıkların atalarının anavatanlarına göçünü de hızlandırmıştı (Cummings, 1998:137). Kazakistan'dan Rusya'ya göç dalgaları 1990'ların başlarında zirve yaparken, sonraki dönemlerde yavaşlamış (1997'ye kadar 235.000 ayrılış), 2002'den beri önemli ve kabaca sabit kalmıştır. Şekil 3.1'de görüldüğü gibi, göç edenlerin sayısı (yaklaşık 20.000) 2010 yılında düşmüşken, ondan sonra da göç yüksek bir hızda devam etmiş ve 2017'de 37.000 kişiye ulaşmıştır. Bu demografik eğilimlerin bir sonucu olarak, etnik Rus ayrılıkçılığının varsayımsal tehdidi büyük ölçüde etkisiz hale getirilmiştir.

Şekil 3.1 1997-2016 Yılları Arasında Kazakistan'dan Rusya'ya Net Göç

Kaynak: Federal Devlet İstatistik Servisi.2018. “Mezhdunarodnaya migratsiya ” (International Migration)

²⁴ “Rus” (russkii) kelimesi, sadece Rus etnik kökenine sahip olanları değil, aynı zamanda Ukraynalılar, Belaruslular ve diğer Rusça, Lehçe, Baltık dilleri, Almanca, Yunanca vb. dilleri konuşanları da kapsıyordu. Bu yazıda, grupları tüm çeşitlilikleriyle kuşatmak için çoğul “Rus azınlıkları” kullanıyoruz.

Kazakistan, bağımsızlığının hemen ardından, Rusya’da yaşayan Kazakların ülkeye gelmesine yönelik bir politika yürütmeye başlamıştı. Bunun altında yatan en önemli neden ülkenin toprak bütünlüğünü koruma ve ayrılıkçı hareketlerin ortaya çıkmasını engelleme isteğiydi (Cummings, 1997:137-154). 2014 yılında Rusya’nın Kırım’a yönelik müdahalesinin bölgede bir domino etkisi yaratacağı beklentisiyle bu endişeler yeniden su yüzüne çıkmıştır. Ancak Kazakistan ve Batı’nın endişelerine rağmen domino etkisi yaşanmamış ve Rus azınlık, ayrılıkçı hedefler lehine harekete geçmemiş, Kazakistan’da yaşayan Ruslar böyle bir olasılığı reddetmiştir. Rus topluluğunun basın sekreteri Galina Kuzmina, Petropavlosk’ta (Kuzey Kazakistan’da bir şehir) Kuzey Kazakistan ve Kırım gerçeğinin ne kadar farklı olduğunu özetlemiştir. Kuzey Kazakistan “her zaman Kazakistan olmuştur”, ancak Kırım birkaç kez el değiştirilmiş ve ancak 1954’te Kruşçev’in Ukrayna’ya “armağanı” olarak Rusya’ya ait olmuştur. Bu nedenle, Kuzey Kazakistan ile Kırım arasındaki en temel fark stratejik konumlarından kaynaklanmaktadır. Kırım, Kırım Savaşı’ndan bu yana bir ‘Rus askeri kahramanlığı’ alanıydı (<http://america.aljazeera.com/articles/2014/6/19/north-kazakhstanisntthenextcrimeaayet.html> erişim tarihi: 08.03.2019). Dahası, Karadeniz Filosu limanına ev sahipliği yaptığı ve ayrıca Akdeniz’in önemli bir çıkış yolu olduğundan dolayı Rusya için temel bir stratejik değere sahiptir (Petrov, 2018:21).

İlginç bir gerçek, 1991’de SSCB’nin bütünlüğü üzerine bir referandumda, Kazaklar da dahil olmak üzere "Orta Asya Cumhuriyetleri" nüfusunun çoğunluğu Sovyet Birliği’nin bütünlüğünü korumaya oy vermiştir (Lunaev ve Voskresensky, 2007:457). Birliğin çöküşünden birkaç yıl sonra Kazakistan Cumhuriyeti Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Merkezi tarafından yürütülen incelemede ise nüfusun birliğin devamı yönünde farklı görüşte olduğu ortaya konulmuştur (<https://ofstrategy.kz/ru/research/socialresearch/item/665-sovetskij-period-v-vospriyatii-kazakhstantsev> erişim tarihi:16.03.2019). Aslında kamuoyunda, sosyal ve politik olgulara ve süreçlere karşı bir tutum nadiren gelişir; çoğu zaman, medyadan hazır bir şekilde algılanır. İncelenen nesne ile ilgili olarak, toplum içinde toplumsal bir süreç olarak tarihe yönelik tutumun, medya da dahil olmak üzere çeşitli bilgi kanalları aracılığıyla aktarılan toplumdaki hâkim tutumlar ve stereotipler temelinde oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda, herhangi baskın tutumun işareti de büyük önem taşımaktadır: örneğin, olumsuz bir tutum, özne ya da fenomende olumlu bir şey görmemize izin vermez, kişisel ya da kitlesel dikkati nesnenin sadece bir tarafına yönlendirir, yani ilgili bilgi seçimi gerçekleştirilir.

Kazakistan halkı tarafından tarih algısı üzerine yapılan araştırmada, “hafızaya” dayalı bir çatışmanın, dolayısıyla Sovyet döneminin anılarına dayanan bir çatışmanın büyük olasılıkla gerçekleşebileceği sonucu Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Merkezi tarafından beklenmiştir. Buna

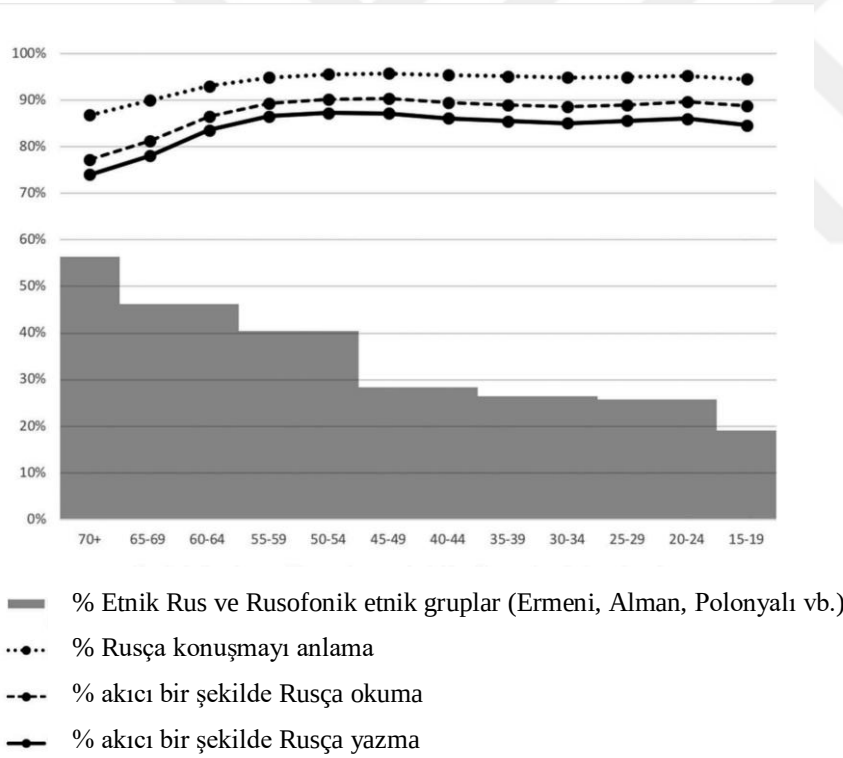
karşın araştırma sonuçlarına göre, Sovyetler Birliği nostaljisi kamuoyunda net bir eğilim değildir. Katılımcıların %33'ü Sovyetler Birliği'nin çöküşünden pişman olduğunu, %35'i pişman olmadığını, %32'si ise fikri olmadığı belirtmiş ya da soruyu yanıtızsız bırakmıştır (<https://ofstrategy.kz/ru/research/socialresearch/item/665-sovetskij-period-v-vospriyatii-kazakhstantsev> erişim tarihi:16.03.2019). Sovyetler Birliği'ne yönelik tutum, hane halklarının yaşı, uyuğu ve maddi durumu gibi değişkenlerle bağlıdır. Yani, yaş arttıkça, Birliğin çöküşünden pişmanlık daha sık görülmüştür. Aynı zamanda, 70'li yılların sonlarında ve 80'lerin başında doğan 40-50 yaşındaki Kazakistanlılar grubu bağımsızlık sonrası (1991) kuşağa göre, Sovyetler Birliği ile ilgili bir hatırıya sahiplerdir. Ruslar ve diğer etnik grupların temsilcilerinin Birliğin çöküşünden Kazaklardan iki kat daha fazla pişman olma olasılığı gözlemlenmiştir (%53 ve %48, karşı olanlar %23). Kazaklar arasında neredeyse her iki kişiden biri SSCB'nin yıkılışı için pişmanlık duymamaktadır (%46) (<https://ofstrategy.kz/ru/research/socialresearch/item/665-sovetskij-period-v-vospriyatii-kazakhstantsev> erişim tarihi:16.03.2019).

3.1.2 Kazakistan'da Rus Dili ve Eğitim

İnsan ve dilin ayrılmaz olduğu bilinen bir gerçektir. Dil, bir kişinin dünyayı ve kültürü tanıdığı bir bilgi aracıdır; bir kişiyi şekillendirir, davranışını, yaşam tarzını, dünya görüşünü, zihniyetini, ulusal karakterini, ideolojisini tanımlar ve onların nesilden nesille aktarımını sağlar. Dil yasalarını katı bir öğretmen olarak belirler, içine yerleştirilmiş kültürel algı ve davranış fikirlerini, modellerini dayatır (Josef, 2005: 4). Daha derin bakarsanız, o zaman bir kişi bir anlamda kendi ana diline bağlı olur: bebeklikten itibaren, ebeveynlerinin dilinin etkisi altına girer ve dil ile birlikte içinde yaşadığı kolektif topluluğun konuşma kültürünü özümser. Bir kişi ne Rus ne Kazak ne de Japon olarak doğar, ancak yetiştiği toplum içinde dili ve ulusal kimliği oluşur. Bir çocuğun yetiştirilmesi, insanları çevreleyen ulusal bir kültürün etkisinden geçmektedir. Dil yoluyla, kişi üyesi olduğu dünyayı ve toplumu, kültürü, toplumsal yaşam kurallarını, değerler sistemini, ahlakı, davranış kalıplarını vb. öğrenir ve bunlar hakkında bir fikir edinir. Dil dünyayı ve kültürü yansıtır ve anadilleri oluşturur. Bu pozisyon, milliyet gibi sosyal açıdan önemli bir kavramın yeni yönlerini açar. Belirli bir ulusa dahil olmak öncelikle ana dil ve yerli kültür tarafından belirlenir, çünkü kişilik ve ulusal karakteri oluşturan dil ve kültürdür. Bugün, çok uluslu Kazakistan'da, ülke nüfusunun çoğu Rusça bilmektedir. Bu durum ülkede etnik gruplar arasındaki iletişimi sağlamaktadır.

Rus ve Kazak dil etkileşiminin uzun bir geçmişi vardır. Rus azınlık meselesi gibi Kazak ve Rus dillerinin kamusal alandaki ve eğitimdeki yeri, Kazakistan'ın bağımsızlığından bu yana hassas bir konu olmuştur (Bahry vd., 2017:259-280). Yetkililer, Kazakça 'ya mümkün olandan çok daha

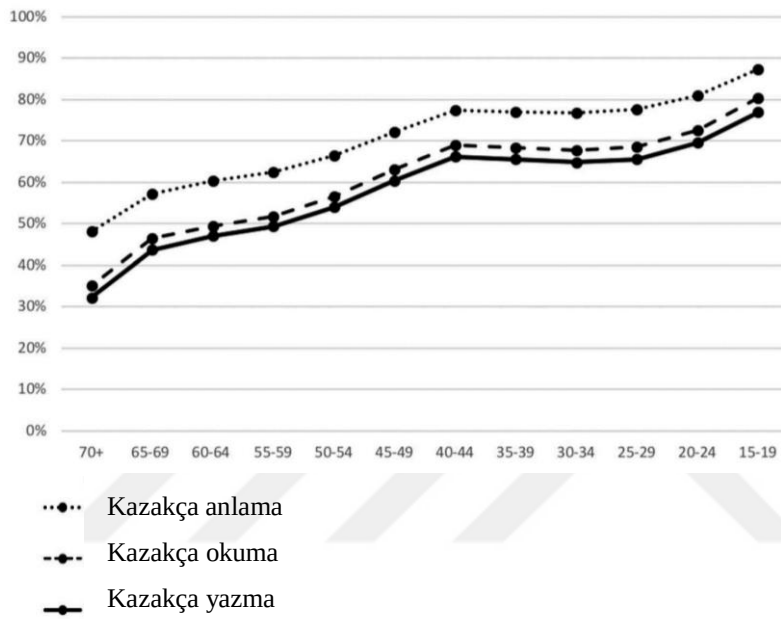
hızlı bir şekilde geçmeyi öngörmüş ve Kazakların kamusal alandaki konumunu iyileştirmek için yasalar çıkarmıştır. Ancak, yaygın inanışın aksine, Rusça bilgisi aslında son yıllarda Kazakistan'da büyümektedir. Sovyetlerin 1989'daki son nüfus sayımında, Kazakların %64'ü Rusçayı ana dil veya ikinci dil olarak kullandığını belirtmiştir. (https://web.archive.org/web/20180215205757/http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_lan_89_ka.php erişim tarihi: 19.03.2019). 1999'da ise Kazakların %75'i Rusça konuşabildiğini bildirmiştir (https://web.archive.org/web/20180404182031/http://stat.gov.kz/getImg?id=WC_16200032634 erişim tarihi: 22.03.2019). 2009 yılına gelindiğinde ise Kazakların %79'u Rusça dilini iyi derecede yazdığını, %84'ü iyi derecede okuduğunu, %92'si ise konuşulanları anladığını söylemiştir (https://web.archive.org/web/20180814232734/http://stat.gov.kz/getImg?id=WC_16200032648 erişim tarihi: 22.03.2019). Şekil 3.2'de görüldüğü gibi, 2009 nüfus sayımı, Rusların ve diğer Rusça konuşan etnik grupların (Ukraynalılar, Almanlar, vb.) hızla azalmasına rağmen, nüfus arasında Rusça dilinin hakimiyetinin yüksek olduğu belirtilmiştir.

Şekil 3.2 Farklı Rus Dili Yeterlilik Düzeylerine Sahip Kazakistan Yaş Gruplarının Ve Geleneksel Olarak Rusofonik Etnik Grupların Payı

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Kurumu, 2010. "Natsional'nyy sostav, veroispovedanie i vladeniya yazykami v Respublike Kazakhstan – itogi Natsional'noy perepisi naseleniya 2009 goda v Respubliki Kazakhstan" (Kazakistan Cumhuriyeti'nde Ulusal Kompozisyon, Din ve Dil Becerileri - Kazakistan Cumhuriyeti 2009 Ulusal Nüfus Sayımı Sonuçları).<https://web.archive.org/web/20180809112751/http://stat.gov.kz/getImg?id=WC16200032705> Yaş grubuna (269), toplam yaş gruplarına (4) ve etnik gruplara göre yaş grubuna (29-32) göre Rusça hakimliğine göre hesaplanmıştır.

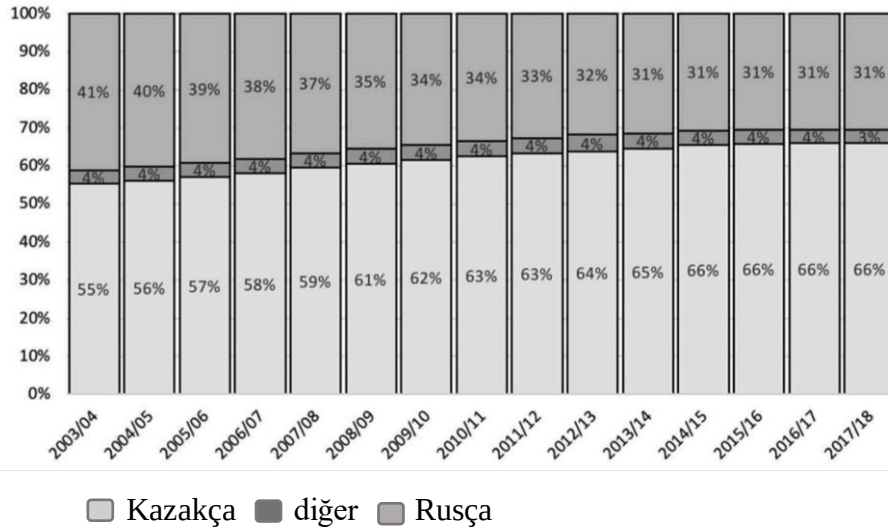
Bütün bunlar, Kazakistan’da yalnızca Rusçanın ana dil veya ikinci dil olarak kullanımının arttığı anlamına gelmemektedir. Şekil 3.3'te gösterildiği gibi, 2009 nüfus sayımına göre, Kazakçayı iyi derecede okuyan, konuşan ve anlayan Kazakistanlıların sayısı da özellikle genç nesilde keskin bir şekilde artmaktadır. Bu, hükümetin 2021 yılına kadar neredeyse tüm nüfus içinde Kazakça’nın akıcı bir şekilde kullanımını amaçladığı resmi Kazakistan politikasına uygundur (https://web.archive.org/web/20170701235513/akorda.kz/upload/content_files/doc/ erişim tarihi: 31.03.2019).

Şekil 3.3 Kazakistan’daki Kazakça Dilini Kullanma Becerisinin Yaş Gruplarına Göre Oranı

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Kurumu, 2010. “Natsional’nyy sostav, veroispovedanie i vladeniya yazykami v Respublike Kazakhstan – itogi Natsional’noy perepisi naseleniya 2009 goda v Respubliki Kazakhstan” (Kazakistan Cumhuriyeti’nde Ulusal Kompozisyon, Din ve Dil Becerileri Kazakistan Cumhuriyeti 2009 Ulusal Nüfus Sayımı Sonuçları). <https://web.archive.org/web/20180809112751/http://stat.gov.kz/getImg?id=WC16200032705>

Rusçanın, nüfuzunu kaybettiği yerlerden biri de eğitim sistemidir. Şekil 3.4'te görüldüğü gibi, 2003 yılında Kazakistanlı öğrencilerin %55'i Kazakça öğrenim görüyorken, 2013'te bu oran %65'e yükselmiştir. Rusçanın oranı ise aynı süre içinde %41'den %31'e düşmüştür. 2013 yılından sonra bu oranlar sabit kalmıştır.

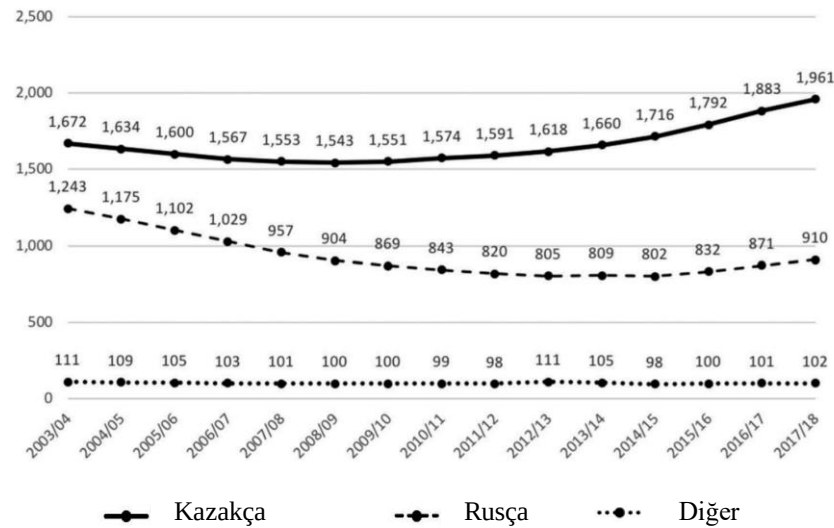

Şekil 3.4 2003-2018 Yıllarında Kazakistan'daki İlköğretim Öğrencilerinin Eğitim Dilleri

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Kurumu, 2018. “Chislennost' uchashhikhhsya obshheobrazovatel'nykh shol po yazykam obucheniya, tsysach chelovek” (Öğretim Diline Göre Genel Eğitim Öğrenci Sayısı, Binlerce Kişi).

<https://web.archive.org/web/20180503223048/http://stat.gov.kz/getImg?id=ESTAT094527>

Yine de Rus dilli öğrencilerinin payı 2013'ten beri sabit kalmıştır. Etnik Rusların Kazakistan nüfusunun bir payı olarak sürekli düşüşü göz önüne alındığında, bu ancak, giderek artan sayıda etnik Kazak veya azınlığın Rusça eğitim aldığı için gerçekleşmiş olabilir. Ayrıca, Şekil 3.5'te gösterdiği gibi, Rusça okuyan öğrencilerin mutlak sayısı aslında 2014'ten bu yana biraz artmaktadır.

Şekil 3.5 Kazakistan'da Farklı Dillerde Eğitim Oranları, 2003–2018

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Kurumu, 2018. “Chislennost' uchashhikhhsya obshheobrazovatel'nykh shol po yazykam obucheniya, tsysach chelovek” (Öğretim Diline Göre Genel Eğitim Öğrenci Sayısı, Bin Kişi).

<https://web.archive.org/web/20180503223048/http://stat.gov.kz/getImg?id=ESTAT094527>

Özetle, Rus dil, Kazakistan içinden pasif veya doğal olarak ortaya çıkan, Kazakistan hükümeti tarafından uygulanan veya en azından bilerek bastırılmaya çalışmayan bir faktör olarak kategorize edilebilir. Yine de Kazakistan hükümetinin Rusya için olumlu davranışlar sağlayabilecek hedefleri/algıları ya da durumu üzerinde doğrudan bir etkisi olduğuna dair kanıtımız bulunmamaktadır. Rus dilinin Kazakistan'daki güçlü pozisyonuna açıkça atfedilebilen tek sonuç, Rus medyasının etkisini kolaylaştırmasıdır.

3.1.3 Kazakistan'daki Rus Medyası

Televizyon ve radyo gibi kitle iletişim kanalları, bebeklikten itibaren kişilik oluşumunu şekillendiren çevresel etkenlerden biridir. Kazakistan'daki Rus medyası sadece kişisel seviyede değil, Kazakistan hükümetinin çıkarlarını/algılarını doğrudan etkileyebilecek güçtedir. Bu durum Kazakistan içinde Rusya'nın imajını korumak açısından önemlidir. Rus medyası Kazakistan'da üç farklı şekilde etki göstermektedir:

1) Topluma yönelik kamu diplomasisi aracı olarak: Sputnik²⁵, Kazakistan'ın en popüler web sitelerinden biri haline gelmiştir. 12 Mart 2019 itibariyle tüm Kazakistan haber web siteleri arasında en fazla ziyaret edilen altıncı site olmuştur (https://zero.kz/period_2592000/order_clients/direction_desc/ erişim tarihi: 06.04.2019). Buna *Russia Today*²⁶ (Rusya Bugün) de dahildi, ancak 2018'de Kazakistan makamları tarafından yabancı medyanın, ülke içi tüzel kişilik olarak kayıt yaptırması zorunluluğu getirmesinin ardından kayıt yaptırmayı reddettiği için Kazakistan'da yayın yapmayı bırakmıştır ve artık ülkede bir bürosu bulunmamaktadır (<https://ru.sputniknews.kz/society/20171009/3451067/rukovodstvo-russia-today-prokommen-tirovalo-prekrashchenie-veshchaniya-v-kazahstane.html> erişim tarihi: 06.04.2019).

2) Devlet tarafından kontrol edilen ancak aktif olarak yabancı izleyicilere yönelik olmayan Rus medyası: Bu, başlangıçta Rus yerel kanalları için üretilen Kazakistan kanalları üzerindeki programlamanın önemli ama azalan bir payını da içermektedir.

3) Sivil toplum kültür ürünleri: Bu, yerli izleyicileri hedefleyen ancak yurtdışında da başarı bulan edebiyattan müziğe kadar birçok Rus kültürel ürünü için geçerlidir.

Sadece ilk vektör, Rusya tarafından aktif olarak üretilen ve Kazakistan kamuoyunu “etkilemeye” yönelik Kazakistan üzerinde dışsal etki oluşturmaktadır. Son iki vektör de dışsaldır, ancak Rus izleyicilere yöneliktir ve Rusya tarafından sadece pasif olarak yayılmaktadır. İkinci

²⁵ Sputnik, haber akış sistemleri, internet siteleri, sosyal medya hesapları, mobil uygulamalar, radyo yayını ve multimedya basın merkezleri gibi ürünlerle hizmet veren modern bir haber ajansıdır. Sputnik'in merkezi Moskova'da bulunuyor. Bölge ofisleri ise ABD (Washington), Çin (Pekin), Fransa (Paris), Almanya (Berlin), Mısır (Kahire) ve İngiltere (Londra ve Edinburgh) de dahil olmak üzere dünyanın kilit önem taşıyan bölgeleri ve ülkelerinde yer alıyor.

²⁶ *Russia Today*, Rus hükümetinin desteklediği çok dilli bir haber televizyon kanalıdır.

vektörün incelenmesi zordur. Kazakistan'da bulunan 15 ücretsiz kanaldan üçü tamamen Kazakistan devleti tarafından finanse edilmektedir (“Khabar”, iki dilli; “Kazakistan” ve “Balapan”, tamamen Kazakçadır), biri BDT kurumsal yapısı içinde (Mir, sadece Rusça), diğerleri ise karma prodüksiyonlu (hem Rusça hem de Kazakça programlar) ve iki dillidir. Kazakistan'ın en popüler kanalı olan Kazakistan hükümetinin %80'ine ve Rus hükümetinin %20'sine sahip olduğu “Perviy Kanal Evraziya”, uzun zamandır Rus programcılığının yeniden yayılmasına öncülük etmektedir (<http://www.tns-global.kz> erişim tarihi: 28.03.2019). Ancak Rus menşeli içeriğin payı azalmaktadır; 2014 yılında, Rus menşeli yayınlar programların yalnızca %24'ünü oluşturmuştur (<https://www.zakon.kz/4663099-sergeji-kiselev-strana-nezhelajushhaja.html> erişim tarihi: 28.03.2019). “NTK” ve “31 Kanal”, çoğunlukla film, mini diziler ve eğlence şovları olmak üzere Rusya'daki içeriklerin ortalama %20 ila %30'unu yeniden yayınlamıştır. Rusya'nın varlığı uydu ve kablo kanallarında da önemlidir: ülkede bulunan 230 abonelik kanalından 103'ü Rus prodüksiyonludur (<http://www.adilet.gov.kz/en/node/177605> erişim tarihi: 28.03.2019). Bu durumun sonuçlarına bir örnek olarak, Ekim 2017'nin son haftasında, en popüler yedi karma yapım kanalında yayınlanan en popüler on programın hepsinin Rusça olması verilebilir. Bunlardan üçü Rusya, beşi Kazakistan ve ikisi Batı yapımıdır.²⁷

Rusya'nın Kazakistan'ın televizyon alanındaki büyük varlığı diğer medya alanlarında da yer alıyor. Kazakistan İnternet alanı Rusça konuşan internet dünyası Runet (Rusça internet) ile yakından bağlantılıdır (Uffelman, 2011:172-183). Kazakistan'da Yandex, vKontakte (Facebook'un Rusça analogu), Odnoklassniki, Mail.ru, Instagram gibi en popüler hizmetlerin hepsi Rusçadır (<https://www.alexa.com/topsites/countries/KZ> erişim tarihi: 28.03.2019). 2018'de Kazakistan'da Google'da en çok aranan konular arasında iki Rus dizisi (Mazhor ve Politseiskii s Rublyovki) ve ABD menşeli evlilik programı “Bachelor” şovunun Rus versiyonu öne çıkmaktadır (<https://trends.google.kz/trends/yis/2018/KZ/> erişim tarihi: 28.03.2019). Aynı şey, en popüler iki radyo istasyonu olan ve Rusça yayın yapan Radyo Retro ve Rus Radyosu'nun Kazakistan radyo alanı içindeki konumu için de geçerlidir. Rus yazılı basını da ülkede öne çıkmaktadır; “Komsomolskaya Pravda” (45.000 baskı) ve “Argumenty i fakty” (38.000 baskı) ülke çapında yaygın şekilde okunmaktadır.

Rus etnik azınlığı ve Rus dilinin aksine, medya vektörü Kazakistan hükümetinin giderek daha fazla kontrol altına almaya çalıştığı bir alandır. Hem yetkililer hem de kamuoyunun bazı kesimleri Rusya'nın yeniden etki alanını genişletme döneminde ülkenin “bilgi egemenliği” ile ilgili endişelerini dile getirmiştir (https://forbes.kz/massmedia/myi_otdali

²⁷ Bu analiz, 23-29 Ekim 2017 tarihleri arasında 7 ana televizyon kanalını kapsayan araştırmanın sonuçlarına dayanmaktadır.

informatsionnoe_prostranstvo_na_otkup_dugomu_gosudarstvu erişim tarihi: 12.04.2019). 2012 televizyon ve radyo yasası, programların 2016 yılından itibaren en az %40 oranında ulusal olarak üretilmesini ve 2018 yılına kadar %50'ye çıkarılmasını zorunlu kılmıştır (https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31114820#pos=504;-107 erişim tarihi: 12.04.2019). Aynı yasa, programların yarısının Kazak dilinde olmasını da gerektiriyordu. Yetkililer tüm medya alanları için bütçeyi de artırmıştır; 2013'te 28 milyar tenge'den 2016'da 53 milyara yükselmiş, bunun büyük bir kısmı (%30-40) televizyona ayrılmıştı (<http://lmc.kz/tenders/index.html> erişim tarihi: 12.04.2019). Astana ayrıca Rus siyasi talk şovlarını yeniden yayınlamaya karşı açık bir politika geliştirdi. Tüm ana kanallar (Pervyi Kanal Yevraziya, KTK, Khabar, Kazakistan, Astana) artık kendi haftalık prime time analitik / siyasi haber şovlarını üretmektedir (https://web.archive.org/web/20190313021918/http://www.tnsglobal.kz/ru/research/tv_index_17.php erişim tarihi: 12.04.2019).

Özetle, Rus medyası Kazakistan'da kimlik inşasında büyük bir güç olarak tanımlanabilir. Rus bakış açılarını ileterek ve Kazakistanlıların Rusya ile özdeşleşmesini geliştirerek, Kazakistan hükümetinin durumunu, Rusya için daha elverişli bir şekilde hareket etmeye ya da politikasını değiştirmeye yönlendirebilecek güçtedir. Medya, alıcı bir kitlenin herhangi bir etkiye sahip olmasını gerektirse de elimizde bu etkiyi doğrulayan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır; çünkü bunlar sonuçta Rus hükümeti tarafından üretilen harici bir Rus etkisi kaynağıdır. Bununla birlikte, bu faktörün yönünü belirlemek daha zordur ve bu çalışmada Kazakistan hükümetinin açıkça sınırlamaya çalıştığı düşünülen tek şey olarak dikkate değerdir.

3.1.4 Kiril'den Latin Alfabesine Geçiş

2008 yılında, Kazakistan Halk Meclisi "Ulusal Birlik" doktrinini kabul etmiştir ve 2012 yılında Nazarbayev Kiril alfabesinden Latin alfabesine geçiş fikrini ortaya koymuştur (http://www.akorda.kz/ru/legal_acts/decrees/o-perevode-alfavita-kazahskogo-yazyka-s-kirilicy-na-latinskuyu-grafiku erişim tarihi: 12.04.2019). Muhtemelen Kazakistan'ın bağımsızlığının en önemli tezahürü işte bu alfabeyi değiştirme kararıydı. Kazakistan Rusya ile yakın ekonomik ve siyasi bağlar sürdürse de Sovyet sonrası dönemde küreselleşmenin etkisi altında Latin alfabesine geçiş çalışmaları sürmektedir.

Tablo 3.1 Latin Alfabesine Dayalı Yeni Kazak Dili Alfabeti

№	Написание	Звук	№	Написание	Звук
1	A a	[a]	17	Ń ń	[ɲ]
2	Á á	[ə]	18	O o	[o]
3	B b	[b]	19	Ó ó	[ø]
4	D d	[d]	20	P p	[p]
5	E e	[e]	21	Q q	[k]
6	F f	[f]	22	R r	[r]
7	G g	[g]	23	S s	[c]
8	Ġ ġ	[ɣ]	24	T t	[t]
9	H h	[x], [h]	25	U u	[y]
10	I i	[i]	26	Ú ú	[y]
11	I ı	[ɯ], [ɨ]	27	V v	[b]
12	J j	[ʒ]	28	Y y	[ɣ]
13	K k	[k]	29	Ý ý	[y]
14	L l	[l]	30	Z z	[z]
15	M m	[m]	31	Sh sh	[ʃ]
16	N n	[n]	32	Ch ch	[tʃ]

Kaynak: <https://egov.kz/cms/ru/articles/culture/Alfavit-kazahskogo-yazyka-na-latinice> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

Kazakça yazının nasıl şekillendirileceği tartışmalı bir süreçti. Kazakistan hükümetinin iki uygulanabilir seçeneği vardı, telaffuzun netleştirilmesine veya alternatif fonetik işaretçiler oluşturmaya yardımcı olan bazı semboller ya da Latin alfabesini kullanan Türk modelini takip etmek. İkinci seçenek Kazak dilbilimcilerinin tercih ettiği seçenektir, ancak Cumhurbaşkanlığı ofisi bu fikri reddetmiştir, bunun bir başlangıç olmadığını söylenmiştir, çünkü Türk tarzı harfler standart bir klavye harflerini içermiyordu (<https://www.nytimes.com/2018/01/15/world/asia/kazakhstan-alphabet-nursultan-nazarbayev.html> erişim tarihi: 28.04.2019). Alfabeyi değiştirme kararının Kazakistan için önemli sonuçları olabilir. Birincisi, Orta Asya devletini Rus dünyasından uzaklaştırabilir. İkincisi, Kazak çoğunluğu ile Rusça konuşan çoğunluk arasındaki farkları derinleştirebilir. Üçüncüsü, Kazakistan'ı Orta Asya, Güney Kafkasya ve hatta Rusya Federasyonu sınırları içindeki diğer Türk uluslarına yaklaştırabilir (<https://jamestown.org/new-alphabet-kazakhstan-moves-decisively-away-russian-world/> erişim tarihi: 28.04.2019). Kazakistan'ın Kiril alfabesinden Latin alfabesine geçişi, Rus kültürüne bir saldırı olarak nitelendirilmesi sebebiyle Rus milliyetçileri tarafından sert bir dille eleştirilmiştir. Kırım'ın ilhakından bu yana Kremlin, eski Sovyet ülkelerinde Rus tarihi eserlerini ve Rus kültürünü korumaya özel bir vurgu yapmıştır ve Kazak dili için Latin alfabesine tam geçişin duyurulması (2025 yılına kadar) Moskova'da da birçok insanı şaşırtmıştır.

Bu adımın Kazakistan ile Rus dünyası arasındaki bölünmeyi derinleştireceğini inkâr edenler de bulunmaktadır. Charles van der Leeuw, bu karar nedeniyle Kazakistan'ın Rusya'dan uzaklaşmayacağını iddia ederek şunları söylemiştir: “Brexit sürecinin tamamlanmasından sonra

kıta Avrupa'sındaki herkesin İngilizce konuşmayı bırakacağını teyit etmek gibidir. Siyasi gayret bir şeydir, sosyal gerçekler başka bir şeydir” (Laruelle ve Omelicheva, 2015:5). Bu yorum ile İngiltere'nin Avrupa'dan ayrılmasıyla İngilizcenin yaygınlığının sona ermeyeceği gibi Latin alfabesine geçişin de Rusya ile Kazakistan arasındaki ilişkileri bozmayacağı öne sürülmektedir. Bazı uzmanlar ise, Kazakistan'ın Latin alfabesine geçiş kararının sadece Kazakistan ve Rusya arasındaki ilişkilerin soğumasına ve Sovyet geçmişinden uzaklaşmasına değil, aynı zamanda Batı'ya yakınlaşma arzusuna işaret ettiğine inanmaktadır. 1980'lerin ortalarından beri Amerikalılar eski Sovyetler Cumhuriyetleri ile ilişkilerini geliştirmektedir. Baltık cumhuriyetleri, daha sonra Gürcistan ve Ukrayna'nın StrategEast²⁸ Amerikan organizasyonu tarafından geliştirilen programları bugün, Orta Asya cumhuriyetlerine ve Kazakistan'a ulaşmıştır. Bazı araştırmacılara göre, Latin alfabesine geçme kararı Kazakistan'ın dilsel ve kültürel batılılaşmasına doğru bir adımdır. Çünkü “StrategEast, hedefi liberal ekonomiye geçiş yoluyla Avrasya ve Baltık ülkelerinde hukukun üstünlüğü ve özel mülkiyetin koruması değerlerini güçlendirmek olan stratejik bir merkezdir”.

Batılılaşma Endeksi, Rusya Federasyonu dışındaki Sovyet sonrası ülkelerin ve toplumların, her ülke için tüm kilit alanlarda Batı kültürünü benimsediği, kabul ettiği veya nüfuz ettiği seviyeyi ölçmeyi amaçlayan bir araçtır. Batılılaşma Endeksi (maksimum 100 puan) Batı dünyasına entegrasyonu beş alanda ölçmektedir: politika (25), ekonomi (25), hukuk sistemi (25), dil ve kültür (15) ve yaşam tarzı (10). Aşağıdaki Tablo 3.3'te gördüğümüz gibi Latin alfabesine geçiş ABD'nin Batılılaşma programının “Dil ve Kültür İndeksinin” unsurlarından biri olarak belirtilmiştir.

Tablo 3.2 Batılılaşma Endeksi Puanlama Değerlendirme Tablosu (Westernization Index Scoring Rubric)

Dil ve Kültür batılılaşma indeksi, 15 puan	
Yerel dilde Latin alfabesinin kullanımı, 2 puan Yüksek: 2 Orta: 1 Düşük: 0	“Yüksek” puan (2) şunu gösterir: • Ana dil Latin alfabesi karakterlerini kullanıyor • İngilizce tabela kamuoyunda sık kullanılır
Batı'nın en yaygın dillerinde yeterlik, 6 Puan Yüksek: 5–6 Orta: 2–4 Düşük: 0–1	“Yüksek” puan (5-6) şunu gösterir: • Batı'nın en yaygın dillerinde yetkin nüfusun oranı (İngilizce, Almanca, Fransızca, İspanyolca) • Hükümet yabancı dil öğrenimini teşvik ediyor
Batı ürünlerinin sinemalarda ve TV kanallarında yayınlanma oranı, batı internet sitelerinin ve sosyal medyasının kullanılma oranı (Facebook, Instagram, Twitter), 7 puan Yüksek: 6–7 Orta: 3–5 Düşük: 0–2	“Yüksek” puan (6-7) şunu gösterir: • Televizyon ve sinema sektörlerinde Batılı yapımlar etkili • Batılı sosyal medya servislerinin kullanımı oldukça yaygın • Batı sosyal medyası hükümet tarafından engellenmiyor

²⁸ *StrategEast* (“Doğu zihni, Batı değerleri”) politik ve diplomatik çözümler için stratejik bir merkezdir. ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından finanse edilmektedir ve ABD Politik ve Diplomatik Kararlar için Stratejik Merkez'ine bağlıdır. Çalışmaları, SSCB'nin çöküşünden sonra bağımsızlıklarını ilan eden 14 ülkeye odaklanmıştır: Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Estonya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Litvanya, Moldova, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna ve Özbekistan (StrategEast, 2020: 3).

Kaynak: StrategEast Westernization Index 2020 <https://www.strategeast.org/wp-content/uploads/2020/01/StrategEast-Westernization-Index-2020.pdf> (Erişim tarihi: 28.04.2019)

StrategEast'in temel amacı, kültür, ekonomi ve siyaset alanındaki çeşitli Batı (Amerikan) değerlerine yatkınlık konusunda bilgi toplama ve analiz temelinde belirli durumlar için programlar geliştirmektir. Bazı yorumlara göre ise StrategEast uzmanları, Amerika'nın çıkarlarına yönelik Amerika yanlısı bir toplum yaratmak için olası bir modelin geliştirilmesi hakkında bilgi toplamaktadır ve Kazakistan'ı Letonya, Litvanya, Estonya, Gürcistan ve Ukrayna'nın yaptığı gibi "Amerikan yanlısı" olma yolunda ilk adımı atmıştır. İlk aşamada, StrategEast programı Kazakistan'ı Rus kültürünün etkisinden kurtarmayı amaçlamaktadır, böylece bir sonraki aşamada Baltık ülkelerinde, Gürcistan ve Ukrayna'da olduğu gibi Kazakistan Rus karşıtı duyguların kalesine dönüştürebilecektir. Bazıları ise, Latin alfabesine geçişi modern dünyanın bir gereği olarak ve kültürel kendini tanımlama ihtiyacından kaynaklandığını iddia ederek konuyu siyasallaştırmamaya çalışmaktadır. 2017 yılında Kazakistan'da dil reformunun başlatıcısı Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Latin alfabesinin kullanılmasının ortak gelişen bilgi dünyasına ve küresel bilim ve kültür sistemine entegrasyon yolunda bir adım olduğunu savunmaktaydı. Dolayısıyla Kazakistan'ın jeopolitik tercihlerinde bir değişiklik olmadığı ifade edilmektedir.

3.2 Kültür ve Amerika Birleşik Devletleri Üstünlüğü

Orta Asya, yalnızca Rusya dış politikasında değil ABD, AB, Çin, Türkiye ve diğer pek çok devletin dış politikasında da önemli bir yer edinmektedir. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını kazanan devletler, etnik gruplar arasındaki ayrımın keskinleşmesi, refah seviyesinin düşmesi, yeni jeopolitik rekabetlerin merkezinde yer almaları gibi pek çok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Ortaya çıkan siyasi, ekonomik ve toplumsal sorunların giderilmesi hususunda çözüm üretmeyi ve SSCB'nin bölgede bıraktığı boşluğu doldurmayı amaçlayan ülkelerin başında ABD yer almıştır. Senato Dış İlişkiler Komitesi Başkanı C. Pell Kongre'nin faaliyetlerinin sonuçları hakkındaki raporunda, Komitenin Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle ilgili değişiklikleri analiz etmek ve değerlendirmek için çok zaman ayırdığını, çünkü bu olayın sadece mevcut dünya düzenini değiştirmedigini, aynı zamanda ABD'nin yeni yaklaşımlar geliştirmesi ve modern dünyanın zorluklarına yeterli tepki verme görevini üstlenmesinin gerekliliğini ortaya çıkardığını belirtmiştir (The foreign relations Committee's Record, 1992: S17724). ABD'ye yönelik tehditlerin listesi ABD Başkanı B. Clinton tarafından Kongre'de ülkedeki durumla ilgili yıllık konuşma sırasında nükleer silahların çoğalması, şiddetli bölgesel çatışmalar, birçok ülkede etnik gerginlikler ve dünya çapında önemli çevresel bozulmalar olarak tanımlanmıştır

(<https://www.presidency.ucsb.edu/node/219941> erişim tarihi: 09.09.2019). Konuşma, Kongre'deki yasa koyucular ve yürütme organı başkanı tarafından, Sovyet sonrası belirsizlik döneminin birçok devlet için ortaya çıkardığı tehlikeyi ve bu ülkeler ile dayanışmanın önemini anlamaya ve ABD ulusal güvenliği için bir öncelik haline getirilmesine katkıda bulunmuştur. 1994 yılında ABD Senatosu İstihbarat Komitesi'nin Amerika Birleşik Devletleri'ne ve yurt dışındaki çıkarlarına yönelik tehditlere ilişkin duruşuna atıfta bulunan CIA Direktörü James Woolsey, Doğu Asya başta olmak üzere, Çin ve eski SSCB devletlerinin ABD'nin bölgesel politikalarında taşıdığı önemi bir kez daha vurgulamıştır (<http://intelligence.senate.gov/pdfs103rd/103630.pdf> erişim tarihi: 09.09.2019). ABD dış politikasını takip ederken bu şekilde tanımlanan temel görevler, uluslararası arenada jeopolitik çıkarların sıralanması ile ilgiliydi. 5 Şubat 1992'de ABD Dışişleri Bakanı J.Baker, Senato Dış İlişkiler Komitesi'ne yaptığı açıklamada, ABD'nin “bir yüzyılda ilk kez” dünyadaki ilgi ve değerlerini tanıtmak için eşsiz bir fırsata sahip olduğunu vurgulamıştır (Baker, 1992:10). ABD Dışişleri Bakanı'na göre bunu uygulamanın yollarından biri, o zamana kadar Kiev, Minsk, Erivan, Bışkek ve Alma-Ata gibi eski Sovyet devletleri başkentlerinde açılmış Amerikan elçilikleri sorununu çözmektir (Baker, 1992:1).

Eski Sovyet coğrafyasındaki sorunları ulusal çıkarları çerçevesinde ele alındığında ABD öncelikle Kazakistan'a dikkat çekmiştir. Kazakistan ile ilişkilerin geliştirilmesine öncelik verilmesinin nedenlerinden biri, Kazakistan'ın Orta Asya'daki diğer ülkeler üzerinde büyük bir siyasi etkiye sahip olmasıdır. Bu ülkeyle kurulacak stratejik ortaklığın, ABD'nin bölgedeki uzun vadeli ulusal çıkarlarını koruyabileceği düşünülmektedir (Rumsfeld, 1994:49). Bir diğer neden ise, Kazakistan'ın nükleer silahlara sahip olmasıdır. Kazakistan SSCB'nin nükleer silahlarını test etmek için kullandığı başlıca sahalardan biriydi. Bağımsızlığın ilan edilmesi ile birlikte SSCB'den miras kalan bu silahlarla dünyanın en büyük nükleer güçlerinden biri olmuştu. Dönemin ABD Başkanı Bill Clinton'a göre bu durum ABD'nin bölgedeki jeopolitik çıkarlarını şekillendirmesinde önemli rol oynamıştır. Kazakistan'ın Rusya ve Çin arasındaki konumu, sahip olduğu doğal zenginlikler ve sahip olduğu güçlü liderlik de ABD'nin ilgisini çekmiştir (Rumsfeld, 1994:248).

Eski Sovyet ülkeleri literatüründe, Amerikan kültürünün simgesel olarak, yabancı, düşmanca, ilkel, estetik açıdan düşük bir kültür olarak yansıtıldığını gözlemlenmektedir. Demir Perde'nin ortadan kalkmasının ardından, “çürüyen” Batı ile aktif iş birliği ve iş ortaklığı gelişmesine rağmen, Batı popüler kültürünün reddi devam etmiştir. Buna karşın, küreselleşme süreciyle Batı kültürünün tüketim mallarının geniş bir akışla Kazakistan'a gelmeye başlaması bu durumu değiştirmiştir. Batılılaşma özellikle eğlence ve eğitim sistemiyle birlikte yaygınlaşır. Toplumun temel değerleri, faaliyet standartları ve davranış kuralları vb. bu sistemler ile yeni nesillere aktarılır ve böylece kültürel kimliğin korunması garanti altına alınmaz. Bu nedenle,

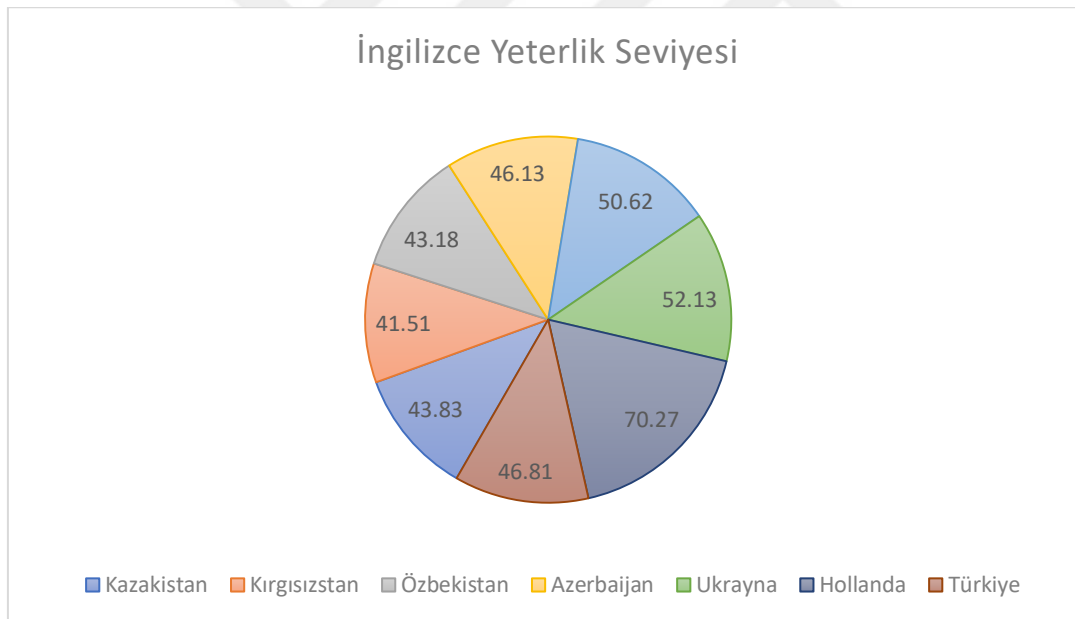
Batılaşıma ile gelen yeni eğitim tarzı Batı etkisinin genişlemesini sağlarken, halkın olumsuz bir tutumu ile karşılaşması ve birçok devletin politikalarını Batı'nın kültürel genişlemesini geri püskürtmeye veya en azından onu sınırlamayı hedeflemeye zorlayabilir (Zhatkanbaev, 2004:106). Kazakistan'da bu süreçte nasıl bir etkileşim veya reaksiyon gözlemlendiği sorgulanmalıdır. Kültürel küreselleşme süreci boyunca “Amerikan hegemonyası” eğilimi günümüz Kazakistan'da yeni kültür biçimlerinin ve yaşam tarzlarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bazı ürünlerin ve fikirlerin geniş yer bulması nedeniyle, yerel özellikler değişerek, olağandışı kombinasyonlarla iç içe girmektedir. Kişinin kendisiyle diğeri arasındaki sınırlar bulanıklaşırken, kültür karışımı sadece birey düzeyinde değil, aynı zamanda kolektif kimliği üzerinden tüm toplum için karakteristik bir özellik haline gelmektedir.

3.2.1 İngilizce Dilinin Yayılması, Eğitim ve İdeoloji

Asırlardır Rusya İmparatorluğu sonra SSCB kanadı altında olan Kazakistan'ın bağımsızlık kazandıktan sonra kapılarını dünyaya açınca dışarıdan gelen kültürel dilsel dalganın sertliğine ne kadar ve hangi etkilerle maruz kaldığı incelenmelidir. Farklı zamanlarda altın, silahlar, siyasi rejim, ekonomik yaptırımlar, vb. “sosyal-ekonomik-kültürel” etkinin araçları olarak işlev görmüştür. Modern dünyada İngilizce, hâkim ideolojiyi diğer ülkelere dayatmak için uygun bir araç olarak sayılmaktadır. Modern dünyada İngilizce dilinin önemi sadece bir satırda değerlendirilebilir: İngilizce uluslararası bir iletişim dilidir. Dünyadaki bir buçuk milyardan fazla insan bu dili konuşmaktadır. Bilgi teknolojisinin ve modern iletişim sisteminin gelişmesiyle İngilizcenin kullanımı da yaygınlaşmaktadır.

Bu süreç ABD'nin SSCB'nin çöküşünden sonra kurulan dünyadaki dominant rolü ile ilişkilidir. Küreselleşmenin temeli, her şeyden önce, Anglosakson toplum, ekonomi, politika ve kültür modelidir. Bu toplum ve kültür modeli, insanlık tarihinde ilk dünya dili olduğunu iddia eden İngiliz dili ile yakından bağlantılıdır. İngiliz dilinin genişlemesine yönelik tutum elbette farklıdır. Küreselleşen dille birlikte bunu prestij olarak gören de ulusal kültür, gelenekler ve kimlik için tehdit olduğunu iddia edenler de bulunmaktadır. Farklılıklar hem kamu politikasında hem de farklı ülkelerin kamuoyunda kendini ifade etmektedir. Bununla birlikte, bir gerçek asla şüphe götürmez: yüksek nitelikli bir uzman olmak için derin mesleki bilgiye ek olarak İngilizce de konuşmalısınız. Yabancı dillerin eğitimsel işlevleri okullarda, üniversitelerde, bir bütün olarak işgücü piyasasında mesleki önemini de büyük ölçüde artmıştır, bu da uluslararası iletişim dilini öğrenme motivasyonunun artmasına neden olmuştur. Kazakistan Cumhuriyeti ilk Cumhurbaşkanı N.A. Nazarbayev “Yeni Dünyada Yeni Kazakistan” sloganı ile açıkladığı stratejik hedeflerinde şu ifadelerle yer vermişti: ‘Devlet dili olarak Kazakça, uluslararası iletişim dili olarak Rusça ve

küresel ekonomiye başarılı bir entegrasyon dili olarak İngilizce' (http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/page_poslanie-prezidenta-respublikikazakhstan-n-nazarbaeva-narodu-kazakhstana-28-fevralya-2007-g_1343986887 erişim tarihi: 25.09.2019). Kazakistan Cumhuriyeti'nin 2016-2019 Eğitiminin Geliştirilmesi için Devlet Programı, ülkenin sürdürülebilir ekonomik büyüme yönünde rekabet gücünü artırma hedefine ulaşmak için bir strateji tanımlamaktadır (http://www.edu.gov.kz/sites/default/files/proekt_gpron_rus_0.pdf erişim tarihi: 25.09.2019). Ancak bugün Kazakistan, en az sayıda vatandaşın İngilizce konuştuğu ülkeler listesindedir. Sonuçlar 2019'un sonunda uluslararası Education First (EF) eğitim kuruluşu tarafından dil öğrenimi, eğitim ve kültürel değişim alanında yayınlanan istatistiklere dayanmıştır.²⁹ Araştırma sonuçlarına göre Kazakistan katılan 100 katılımcı ülke arasında 93. sırada yer almaktadır. İngilizcenin yabancı dil olarak en çok konuşulduğu ülkeler sırasıyla Hollanda, İsveç ve Norveç iken; Şekil 3.6'da görüldüğü gibi Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan gibi Orta Asya ülkeleri ile Türkiye İngilizcenin yabancı dil olarak en az konuşulduğu ülkeler arasında yer almıştır.

Şekil 3.6 2019 Education First İngilizce Yeterlilik Endeksi Sonuçları

Kaynak: <https://www.ef.kz/~media/centraleftcom/epi/downloads/full-reports/v9/ef-epi-2019-russian.pdf>

(Erişim tarihi: 10.10.2019)

Bir yabancı dil nesnel olarak sosyal bir değerdir, bu nedenle yüksek öğrenim programına dahil edilmesi bir toplumun sosyal gereksinimidir. Küreselleşmiş bir dünyada çok dillilik toplumsal bir bakış açısından, kendi ana dili ve kültürünün çerçevesinin ötesine geçerek, tamamen

²⁹ 1965 yılında kurulan EF'in misyonu dilsel, kültürel ve coğrafi sınırları ortadan kaldırmaktır. EF ağında 50'den fazla ülkede 500 eğitim merkezi bulunmaktadır. EF, 2016 yılında Rio de Janeiro Yaz Olimpiyatları'nın resmi dil sağlayıcısıdır. İngilizce Yeterlilik Endeksi, EF'in yenilikçi ve araştırma bölümü olan EF Learning Labs tarafından yayınlanmaktadır.

iletişim kurabilen çok dilli bir kişi oluşturma ve eğitime ihtiyacı ile belirlenmektedir. Kazak Devleti, devlet (Kazak) dilinin ve etnik gruplar arası iletişim dili olarak Rusçanın yanında İngilizcenin yerini uluslararası iletişim dili olarak zaten belirlemiştir. İlk kez, Kazakistan Cumhuriyeti'nin güncellenmiş Devlet Zorunlu İlköğretim Standardı uygulanması ile eğitim sürecini devlet Rusça ve İngilizce dillerinde düzenlemek için gerekli koşulları yaratarak eğitim kalitesini iyileştirmeyi ve üç dilli eğitim politikasını uygulamayı amaçladığını göstermektedir. Buna göre Kazakça, Rusça ve İngilizce tanıtılacak ve bu dilleri kullanma becerisi geliştirilebilecektir (Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Kararı, 2015:327). Bu belge en az üç dil konuşan, çok dilli bir Kazakistan vatandaşının oluşumunu tanımlamaktadır. Bu sayede yabancı kültürler daha iyi anlaşabilecek ve önyargılar ortadan kaldırılabilecektir. Kazakça, Rusça ve İngilizce dillerinin uluslararası standartlara uygun düzeyde uzmanlaşma sağlamak; Kazakça, Rusça ve İngilizce dillerinde ders dışı faaliyetler düzenlemek üç dillilik politikasını uygulamanın yollarındandır. Devlet Başkanı emri ile, 2013 yılından başlayarak, 1. sınıftan itibaren Cumhuriyet okullarında İngilizce dili tanıtılmıştır.³⁰

Kazakistan'da çok dilli eğitim veren 15 Nazarbayev Entelektüel Okulu, 2 “Miras” uluslararası okulu, 2 “Haileybury” okulu, 29 Kazak-Türk lisesi bulunmaktadır. Kazak-Türk liselerinde dört dilde eğitim verilmektedir: bilimsel-matematik dersleri (matematik, fizik, kimya, biyoloji) İngilizce; Kazak dili ve edebiyatı, Kazakistan tarihi ve coğrafyası, devlet ve hukukun temelleri, dünya coğrafyası, dünya tarihi Kazak dilinde, Türkçe dili dersi Türkçe; Rus dili ve edebiyatı Rusça. “Haileybury” Almatı Okulu'nun müfredatı İngiltere'deki öğretim standartlarına dayanmaktadır, okulun birinci ve ikinci sınıflarında öğretim, öğretmen ve iki asistanı³¹ tarafından yürütülmektedir.

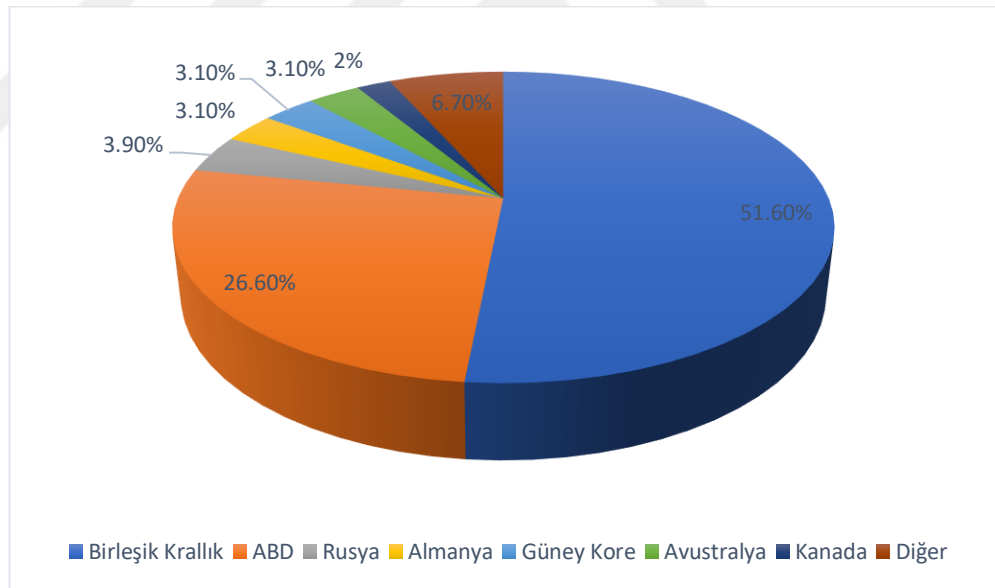
Bugün ABD'de yaklaşık 26.000 Kazakistan vatandaşı bulunmaktadır ve Kazakistan'da 5.000'den fazla ABD vatandaşı yaşamaktadır. 2018 yılında ABD Hükümeti, yaklaşık 18 bin Kazakistan vatandaşına vize vermiştir (U.S. Mission Kazakhstan Official Reports, 2018). ABD ayrıca bir dizi üniversite (Almatı'daki Kazak-Amerikan Üniversitesi, Kazak-İngiliz Teknik Üniversitesi, vb.) kurarak Orta Asya ülkelerinin eğitim alanında yer edinmeyi amaçlamaktadır. Ünlü Amerikalı siyaset bilimci ve TV sunucusu Farid Zakaria'nın belirttiği gibi, en prestijli Amerikan üniversiteleri, özünde, Asya, Afrika, Orta Doğu ve Latin Amerika ülkelerinin gelecekteki siyasi ve ekonomik elitlerinin çalıştığı ve eğitim aldığı “dünya akademik Mekkesi”

³⁰ Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanının 3.04.2015 No. 159 sayılı Kararı; Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanının 6.11.2014 tarihli No. 455 Kararında “Güncellenmiş eğitim içeriğinin pilot uygulaması hakkında” değişiklik yapılması ile ilgili talimatı.

³¹ Asistanlar üç dil konuşur: Kazakça, Rusça, İngilizce. Asistanların temel görevleri, belirsiz noktaları açıklamak ve bunları İngilizceden Kazakça / Rusçaya çevirmek, derslere ilgiyi teşvik etmek ve İngilizcenin yoğun öğrenilmesine yardımcı olmaktır.

haline gelmiştir. Dünya nüfusunun %5'ine sahip ABD, kaliteli yüksek öğrenim alanına hakimdir. Bu devletin topraklarında, üniversitelerin %42'den %68'e kadar (kullanılan derecelendirmeye bağlı olarak) dünyanın en iyi 50 üniversitesi yer almaktadır (Zakaria, 2009:205).

1993'ten bu yana Kazakistanlı gençler, “Bolaşak” başkanlık burs programları başta olmak üzere çeşitli programlar altında yurtdışında eğitim görmektedir. Kazakça 'da “gelecek” anlamına gelen “Bolaşak” programı, Kazakistan'ın gençliğini dünyanın en iyi üniversitelerinde eğitmeye verdiği önemi göstermektedir. “Bolaşak” Programı, denizaşırı bir üniversitede lisansüstü eğitim için Kazakistan'dan yüksek performanslı öğrencilere tanınan, tüm masrafları ödenmiş bir burstur. Şekil 3.7'de 2015-2018 yılları arasında burs programından yararlanan öğrencilerin en çok tercih ettiği ülkeler gösterilmektedir. ABD seçim sürecine yardımcı olmak ve programa katılan ABD üniversitelerinin sayısını artırmak için “Bolaşak” programıyla birlikte çalışmaktadır. 1993'teki kuruluşundan bu yana, 12.500'den fazla Kazakistan öğrencisine “Bolaşak” bursu verilmiştir ve 2.315 Kazakistanlı ABD'de eğitimini tamamlamışlardır. Program şartlarından biri ise yüksek lisansını yurtdışında tamamlayan “Bolaşak” akademisyenler en az beş yıl Kazakistan'da çalışmak zorundadırlar.

Şekil 3.7 2015-2018 Yıllarında Bolaşak Programı ile Yurtdışında Burslu Okuyan Öğrenciler

Kaynak: <http://edu.gov.kz/m/> (Erişim tarihi: 12.11.2019)

Kültürel küreselleşme çağında hem ABD hem de Kazakistan, Sovyetler Birliği'nden bağımsızlık kazandıktan sonra, eğitim amaçlı, iş amaçlı ve uluslararası işbirliğinin her alanında İngilizce dilini ülkenin lehine uygulama gibi çıkarlarını paylaşmaktadır. 1992'de ABD Kongresi, diğer şeylerin yanı sıra, eski Sovyetler Birliği'ndeki eğitim politikasıyla da ilgili olan Özgürlük Destek Yasası'nı kabul etmiştir. Bu belge, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkeler arasındaki karşılıklı anlayışı geliştirmek amacıyla hazırlanmıştır (CRS Report for Congress, 2007: 2). Bu

çerçevede farklı burs programları desteklenmektedir. Kâr amacı gütmeyen ilk değişim programı olan ve lise öğrencilerini kapsayan FLEX Programı (Future Leaders Exchange), iki kültür arasında karşılıklı etkileşimin sağlanması amacıyla 1992 yılında başlatılmıştır. Program, ABD Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla ABD hükümeti tarafından tamamen finanse edilmektedir. Ayrıca, Kazakistan'daki ABD sosyal programının bir parçası olarak, yüksek öğrenim kurumlarının öğrencileri için Global UGRAD adlı uluslararası bir öğrenci değişim programı, ABD Dışişleri Bakanlığı Eğitim ve Kültür Programları Bürosu tarafından tamamen finanse edilmekte ve desteklenmektedir. Bu program kapsamında, öğrencilere Amerikan kültürünü daha iyi anlama ve bir üniversiteden burs alarak ABD üniversitelerinde deneyim kazanma fırsatı verilir (<https://kz.usembassy.gov/ru/education-culture/ru/opportunities-ru/the-global-undergraduate-exchange-program-global-ugrad-ru/> erişim tarihi: 23.11.2019). Ayrıca, İngilizce öğretimini geliştirme programı (TEA) ve “Fulbright” bursu da bu kapsamda değerlendirilebilir. Fulbright bursu ve TEA Programı, 100'den fazla ülkede ortakları bulunan kâr amacı gütmeyen IREX kuruluşu tarafından uygulanmaktadır. Stratejik hedefleri gençlik eğitim ve gelişiminin desteklenmesi, liderlerin eğitim ve tanıtımının yapılması, gerekli organizasyonların desteklenmesi ve kaliteli bilgi ve eğitime erişimin genişletilmesidir (IREX, 2005: 5). Bunlar yanında genç nüfus için yaz döneminde otellerde, restoranlarda, eğlence parklarında çalışma, yerel nüfusla günlük iletişim yoluyla, İngilizce seviyelerini artırabilme ve Amerikan kültürünü tanıyabilme fırsatı veren “Work and Travel” programı da yer almaktadır.

Yukarıda belirtilen kuruluşlar arasında, Kazakistan'ın en büyük 11 şehrinde (Nur-Sultan, Almatı, Aktobe, Atyrau, Karaganda, Kostanay, Pavlodar, Petropavlovsk, Uralsk, Ust-Kamenogorsk, Çimkent) bulunan American Corners faaliyetleri de vurgulanmalıdır. American Corners, kitaplar, filmler, CD'ler, programlar ve oyunlar, konuşma kulüpleri ve ABD'deki eğitim bilgileri dahil olmak üzere temel İngilizce dil öğrenme materyallerine ücretsiz erişim sağlamaktadır. Buna ek olarak, genç mucitler ve bilim insanları için laboratuvarlar Nur-Sultan (başkent), Almatı ve Ust-Kamenogorsk'taki American Corners merkezlerinde bulunmaktadır. Kazakistanlı gençler, herhangi bir zamanda American Corners derslerine katılabilir, Amerikan bayramlarını kutlayabilir, ABD'de okuyan veya çalışan akranlarıyla iletişim kurabilir ve ayrıca büyük bir eLibraryUSA veri tabanına ücretsiz erişim hakkına sahip olabilir. Kazakistan'daki Education USA merkezleri ise Kazakistanlı lise öğrencilerinin Amerikan üniversitelerine girmelerine yardımcı olmaktadır. Education USA üyeleri, çevrimiçi toplantılar, gönüllü çalışma, kitap okuma ve tartışma yoluyla ABD üniversitelerine ve yüksek okullarına kabul edilmek üzere sınavlara hazırlanma olanağına sahiptir (<https://kz.usembassy.gov/ru/u-sdiplomatic-mission->

[launches-25-years-together-a-campaign-to-celebrate-25-years-of-u-skazakhstan-relations-ru/](https://kz.usembassy.gov/ru/us-diplomatic-mission-launches-25-years-together-a-campaign-to-celebrate-25-years-of-us-kazakhstan-relations-ru/) erişim tarihi: 27.12.2019).

ABD Büyükelçiliği, eğitim programlarının yanı sıra, ABD ve Kazakistan arasındaki kültürel bağların iyileştirilmesine katkıda bulunan çeşitli kültürel etkinlikler de düzenlemektedir. İkili ilişkilerin 25. yıldönümü şerefine bu tür çok sayıda etkinlik düzenlenmiştir: Kadın Liderler Uluslararası Delegasyonunun Kazakistan'a ziyareti, Almatı ve Astana'daki Tech forumlar, American corners merkezlerinde "Maker Spaces" lansmanı, "Love to Code" teknik bilgi eğitimleri, ABD'de iş eğitimi; Mohammad Ali Merkezi ile değişim programı, Amerikalı ve Kazak müzisyenlerin ve dansçıların Kazakistan'da Broadway tarzında bir müzikal gösterideki ortak performansları, İngilizce Öğretimi Ulusal Konferansı, ABD-Kazakistan Festivali, ABD-Kazakistan Film Festivali, Ulusal Yazım Yarışması bu etkinliklere örnek verilebilir. Bunlara ek olarak ABD, Kazakistan'daki imajını olumlu yönde etkileyebilmek için Instagram, Facebook gibi sosyal medya platformlarını aktif olarak kullanmaktadır (<https://kz.usembassy.gov/ru/us-diplomatic-mission-launches-25-years-together-a-campaign-to-celebrate-25-years-of-us-kazakhstan-relations-ru/> erişim tarihi: 27.12.2019).

Kazakistan'da çeşitli kültürel etkinliklerin ve eğitim programlarının uygulanması, ABD'nin kültürel etkisinin derinleşmesine değil aynı zamanda ülkenin uluslararası imajını düzeltme ve prestijini artırmasına da fırsat vermektedir. Son birkaç yıldır ABD'nin Rusya ile gergin ilişkileri göz önüne alındığında, en gelişmiş Orta Asya ülkesi ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nun ana ortaklarından biri olan Kazakistan'daki Amerikan etkisinin güçlendirilmesi, ABD dış politika gündeminde önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda Kazakistan toplumunun kimliği üzerinde eğitim sayesinde ve İngilizcenin dominantlığı aracılığı ile sosyal-kültürel etkide bulunmaktadır. Bununla birlikte, Batı'nın kültürel genişleme sürecinin belirsizliği ve tutarsızlığı nedeniyle sadece olumsuz bir bağlamda değerlendirilemeyeceği kabul edilmelidir. Toplumun eğitilmiş katmanının kimlik alışverişinin ve kültürler arasındaki iş birliğinin yeni kimlik biçimlerinin oluşumuna açıklığı, kültürel izolasyonu engeller, kalkınma ve karşılıklı zenginleşme için yeni fırsatlar yaratır. Bugün, Kuzey Kore ve İran gibi izole ülkeler Batı'nın kültürel küreselleşme eğiliminden en az etkilenlerdendir. Fakat Kazakistan gibi, Amerikanlaşma dalgalarını kendi yararlarına uygulayan ülkeler de vardır. Böylece, modern Kazakistan toplumu hayatının birçok alanında önemli dönüşümler geçiriyor. Devam eden siyasi ve ekonomik dönüşümlerin yanı sıra, Kazakistan toplumu kültür ve düşünme alanında somut niteliksel değişiklikler geçirmektedir. Olumlu değişikliklerin çoğu, nüfusun önemli bir kısmının değer yönelimlerindeki değişikliklere dayanmaktadır. Modern Kazakistan nüfusunun değerlerinin dönüşümü, hem politik, ekonomik ve kültürel bağlamdaki bir değişiklik ile ilişkili iç nedenlerden hem de dış faktörlerden

kaynaklanmaktadır. Kazakistan nüfusunun değer tutumlarının yapısındaki “Amerikanlaşma”nın etkisinden kaynaklanan değişiklikleri büyük ölçüde, yeni tanımlama modelleri ve yeni sosyal ilişkiler biçimleri ortaya çıkarmaktadır.

Belirli bir kültür içindeki değerler gevşek bir kombinasyon değildir, bir sistem oluşturur. Zihniyet bu bütünlüğün ifadesidir. Değerle, belirli bir insan için olumlu bir hayati öneme sahip olan ve çıkarlarını ve ihtiyaçlarını karşılayabilen bir dizi maddi veya ideal varlığı kastedilmektedir. Bu yaklaşım, sosyal bilinç ve sosyal varlığın yapısını keşfetmeyi de sağlar (Klinkova, 2007: 103). “Amerikan” ideolojisinin özellikle eğitim sistemi aracılığıyla (öğrencinin coğrafi konumuna bakılmaksızın) uygulanması, algılanan özne kısmında fikirlerine, değerlerine ve normlarına kişisel-anlamsal bir tutum oluşturulmasını ve böylece ideolojik etki elde etmeyi içerir. Burada değerlerin belirli bir içselleştirilmesi sürecinden (idealler, fikirler, inançlar, normlar) bahsedebiliriz. Bu, bir kişinin (belirli bir dilde bilgi aldığı), bu fikirlere, bilişsel söylem öğrenmesinin bir sonraki aşamasında, bireyin değer yönelimleri sisteminde sabitlendiği belirli bir değer yaklaşımı oluşturduğu anlamına gelir. Yani, değer yönelimi bireysel bilinç tarafından atanan değerlerin toplamıdır. Zihinsel düzenin özünden bahsetmişken, Amerikan kültürünün özgürlük, eşitlik ve bağımsızlık, bireysellik ve diğer insanların haklarına ve özgürlüklerine saygı (Mauk ve Oakland, 2009: 12) gibi klasik değerleri de bu bağlamda değerlendirilebilir. Amerikan ahlakının tüm unsurlarını bir arada tutan ve Amerikan kültürünün diğer kültürlerle ilişkili olarak kendini tanımlaması için bir araç görevi gören temellerdir (Klinkova, 2007: 103). Uluslararası İlişkiler Uzmanı Gary Weaver bu listeye kişisel başarı, maddi refah arzusu ve güçlü bir merkezi hükümete güvenmeme konularını da ekliyor (<https://www.kontinent.org/article.php?aid=460d686ac350e> erişim tarihi: 28.12.2019). Bu değerler ABD’nin kültürel etkisinin yayılmasıyla birlikte genişlemektedir. Örneğin, günümüz Kazakistan’da erkek ve kadınların eşitliği, cinsel yönelim ile ilgili bakış açıları değişmiştir, ancak nüfusun muhafazakâr katmanı arasında hala olumsuz duygulara neden olmaktadır. Cinsiyet eşitliği konularında erkek ve kadınların vizyonundaki bazı ilerlemelere rağmen, kadınların hala şiddete maruz kaldığı, eşlerin sadece kocaları tarafından değil, yakın akrabaları tarafından da tamamen kontrol edildiği bölgeler vardır. Bu nedenle, Kazakistan toplumunda, Batı ve özellikle ABD’nin etkisi sayesinde hem erkekler hem de kadınlar arasında kadınlara ve kızlara karşı aile içi şiddetin hoşgörüsüzlüğü ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu anlamda, aile içi şiddet, erken evlilikler ve ataerkilliklerin Kazakistan toplumundaki diğer sonuçları gibi katı geleneklerin belirli sorunlarına odaklanan, eğitim alan genç nesil Kazakistan feministlerinin umutları devam etmektedir. Kazakistan’ın aydın katmanında “Feminita” ve “Kazfem” gibi feminist örgütler aktiftir (<https://rus.ozodi.org/a/29838893.html> erişim tarihi: 07.02.2020). Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen ilk izinli mitingi Almatı’da

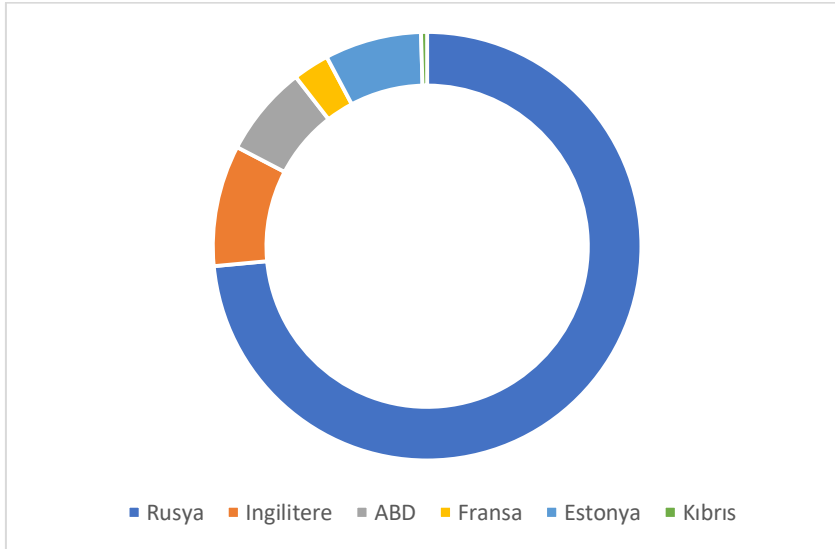
2019 yılı güzünde gerçekleştirilmiştir. Farklı yaştaki yaklaşık yüz kadın ve onları destekleyen genç ve yetişkin erkekler, kadına yönelik şiddete karşı sloganlar atmış ve cinsiyet eşitliği için posterlerle miting yapmıştır (<https://informburo.kz/novosti/pervyy-razreshyonnyy-miting-feministok-prohodit-v-kazahstane-.html> erişim tarihi: 07.02.2020). Mitingde aile içi şiddete ve Kazakistan toplumunun ataerkil doğasına dikkat çekilmiştir (Ek 4'te bu mitinge ait görsel yer almaktadır). Katılımcılardan birisi: “Kazakistan'daki kadınlar kurban olarak doğarlar, norm çok düşüktür, çocukları doğurmak için bizi doğururlar. Bu iyi, ama işimizde, kamu faaliyetlerinde kendimizi gerçekleştirmek için eşit haklara, eşit fırsatlara sahip olmalıyız”- demiştir.

Kazakistan'da Batı kökenli yeni dalga feminist eğilimler ile farklı yönelimler de ön plana çıkmaktadır. Özellikle Batılılaşma karşısında alternatif olarak değerlendirilebilecek İslamlaşma eğilimi önem kazanmaktadır. Örneğin, hükümette, ülkenin devlet kurumlarında kendilerini Müslüman olarak kabul eden; oruç tutmak, namaz kılmak gibi ritüelleri yerine getiren insanlar bulunmaktadır. Tabii ki, devlet memurları Avrupa kıyafet kurallarını benimsemişlerdi. Ancak sokakta, dış ortamda, ülkenin laik vatandaşlarından farklı giyim şekilleri de yaygınlaşmaktadır (fazla kapalı kıyafetler ve başörtüsündeki kadınlar, sakallı ve başlıklı erkekler gibi). Kazakistan'da başörtüsü takma modası, Kazakistan'daki ilk Türk liselerinin yanı sıra “oralmanlar” (ülkelerine geri dönen etnik Kazaklar) ile birlikte ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, aktif bir sivil duruşa sahip, iyi bir eğitime sahip, ileri görüşlere bağlı genç kadınlar arasında -temel olarak yabancı üniversitelerde eğitim almış- birçok Müslüman kadın da bulunmaktadır (<https://www.opendemocracy.net/ru/feminism-v-kazakhstane/> (Erişim tarihi: 07.02.2020).

3.2.2. Amerikan Kitle İletişim Araçları

Bilgi toplumunun modern aşaması, bilgisayar sistemlerinin ve iletişimin geliştirilmesinde yeni bir dalga başlangıcı ile ilişkilidir. Günümüzde küreselleşmenin sembolü haline gelen İnternet, uluslararası bir faaliyetin sanal arenasına dönüşmektedir. Kazakistan Cumhuriyeti Bilgi ve İletişim Bakanlığı'na göre, 15 Ocak 2019 itibarıyla Kazakistan'da 3328 kitle iletişim aracı kaydedilmiştir. Bunlar arasında 2790 (%84) yazılı basın, 340 (%10) haber ajansı ve çevrimiçi yayınlar, 128 (%4) televizyon kanalı, 70 (%2) radyo bulunmaktadır. Ayrıca 161'i Rusya'nın televizyonu olmak üzere, 20'si İngiltere, 16'sı Estonya, 15'i ABD, 6'sı Fransa ve 1'i Kıbrıs olmak üzere 225 televizyon ve radyo kanalı kayıtlıdır. 2017 yılına göre 276 İnternet kaynağı (elektronik medya) arasında sadece 4'ü devlete aitken, geri kalan 272'si devlet dışıdır (Kazak Milli Üniversitesi, 2019: 65). Yukarıdaki verilerden, internet alanındaki sivil medya aracı sayısının arttığı görülmektedir. Yabancı medya, özellikle Rus televizyon kanalları İngilizce bilgi alanına

göre daha yaygındır. Kazakistan kullanıcılarının hangi kanalları tercih ettiğini sormadan bile, ülke vatandaşlarının dışarıdan üretilen bilgi akışlarından yararlandığı tahmin edilebilir.

Şekil 3.8 Kazakistan'daki Mass Media Siciline Kaydedilen Televizyon ve Radyo Kanallarının Oranı

Kaynak: <http://qogam.gov.kz/ru/kategorii/smi-3> (Erişim tarihi: 25.02.2020).

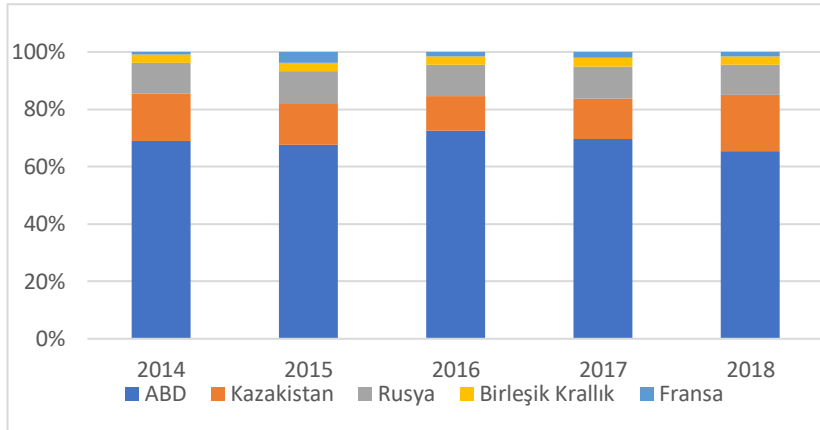
Geleneksel medyanın yanı sıra, internetin sanal alanının dağıtım ortamı olması özelliğiyle bugün televizyon ve radyo kanalları, gazeteler ve dergiler de dahil olmak üzere elektronik versiyonları yaygınlaşmaktadır. Akademik makalelerin yayınlandığı veya yayınların yapıldığı platform da web tabanlıdır. Bu nedenle, interneti ayrı bir kitle iletişim aracı olarak işaretleyerek, tüm içerik kümesinin çeşitli şekillerde ve farklı içeriklerle oluşturulduğu ve iletildiği elektronik medya alanı kastedilmektedir. Gördüğümüz gibi, yabancı medya ve internet Kazakistan medya alanında büyük bir yer kaplıyor. KazNet'te Kazakistan kullanıcılarının bilgi ve kültürel ihtiyaçlarını kısmen karşılayan birçok yerli İnternet kaynağı bulunmaktadır. Yayınların içeriğine, doğasına dikkat edersek, birçok haberin yabancı uluslararası kurumların makalelerinin çevirileri veya Rus haberlerinin yeniden basılması olduğunu ve yabancı medya trendlerinin etkisi altında multimedya içeriğinin (müzik, video, fotoğraf) oluşturulduğunu göreceğiz (Vyalykh, 2011:12). Sonuç olarak, bilgi akışlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için yön belirleyen, eğilimler yaratan ve tüm dünyadaki internet kullanıcılarının zevklerini ve ilgi alanlarını etkileyen yabancı medyanın rolü önem kazanmaktadır.

Bugünün dünyasının sadece dil, sinema, internet, modern müzik alanında değil, aynı zamanda yaygın olarak yaşam tarzı, gastronomi alışkanlıklar, giyinme, iş yapma, boş zaman geçirme, vb.- alanında da Amerika'ya hiç gitmemiş olanlar da dahil olmak üzere dünya çapında Amerikan standartları ve marka isimleri (kot pantolon, Coca-Cola, McDonald's), milyonlarca insanın günlük yaşamına girmiştir. Dahası, göç süreçlerinin büyümesi, kentleşme ve internetin yayılmasıyla, bu görünmez, ama yaygın hegemonya yoğunlaşmaktadır. İnternet, gezegenin

entelektüel görüntüsünün oluşumu üzerinde muazzam bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda, İnternet kullanıcılarının sürekli genişleyen küresel kitlesi, ABD'nin güçlü bilgi baskısı altındadır, çünkü World Wide Web sitelerinin yaklaşık %70'i Amerikan kökenli ve tescillidir. Buna ek olarak, İngilizce hem iş hem de eğlence açısından internette iletişim kurmak için en yaygın kullanılan dildir (elektronik ortamda depolanan bilgilerin neredeyse %80'i İngilizcedir) (www.internetworldstats.com erişim tarihi: 25.02.2020)

ABD'nin Kazakistan üzerindeki kültürel etkisi yalnızca dil, eğitim ve medya alanında hayata geçirilen programlarla sınırlı kalmamaktadır. Dünya film endüstrisinin lokomotif gücü olan Amerikan filmlerinin de bu noktada büyük bir payı vardır. Filmleri kullanmak Amerika'nın ve Amerikan değerlerinin tanıtımı açısından önemlidir. Bu filmler bir hikâye anlatımı tasvir eder, görüntüleri ve olay kurgusu ile insanları çeken ve kolay izlenebilir, anlaşılabilir özelliktedir. ABD, kendi kültürünü tanıtabilmek ve yayabilmek için kendi filmlerini bir araç olarak başarılı bir şekilde kullanabilmektedir. Aynı zamanda sinemanın özellikle de gençlerin zihinleri üzerindeki etkisi önemli bir siyasi yük taşımaktadır. Sinema Amerikan yaşam tarzının popülerleştiricisi olarak hareket ederek, çarpık idealize bir görüşü de yaratmaktadır. Amerikan sinema endüstrisi Hollywood, çift taraflı bir eğilime sahiptir. Hollywood filmleri Kazaklarda hem olumlu hem de olumsuz etkiler bırakmaktadır. ABD'nin dünyanın siyasi, ekonomik, askeri alanlarda en güçlü ülkesi olduğu imgesini eğlence sektörü aracılığıyla yerleştirmektedir. Bunun yanında Hollywood filmlerinde oynayan aktörler ve aktrislerin saç modelleri, giyim tarzları, konuşmaları ve davranış biçimleri, yaşama bakışları Kazakistan'ın farklı bölgelerinde yer alan pek çok sıradan insanın günlük yaşamlarını da etkileyebilmektedir.

Kazakistan nüfusu ağırlıklı olarak yabancı prodüksiyonlu filmleri tercih etmesine rağmen, giderek daha fazla Kazakistanlı yerli filmleri de izlemeye başlamıştır. Tablo 3.9'da görüldüğü gibi 17.8 milyon sinema izleyicisinden 14.7 milyon kişi (% 82) yabancı filmleri izlerken, yerli filmlerin 3.1 milyon kişi (%18) tarafından izlenmesi Kazakistan film endüstrisi için bir başarı olarak kabul edilmektedir (<https://kursiv.kz/news/tendencii-i-issledovaniya/2019-05/kazakhstanskije-zritelii-stali-chasche-vybirat-otechestvennyye> erişim tarihi: 07.02.2020).

Şekil 3.9 Kazakistan'da Yerli ve Yabancı Uzun Metrajlı Sinema Filmi İzleyici Oranları

Ancak buna rağmen, Kazakistan, devlet dilini popülerleştirmek ve 2011-2020 için Dillerin İşleyişi ve Geliştirilmesi için Devlet Programı'nın görevlerini yerine getirmeye yardımcı olmak için “Bolaşak” kurumsal fonu “Meloman” şirketi ile birlikte, Hollywood filmlerini Kazakça dublajlamak için bir proje uygulamıştır. Projenin uygulanması sırasında 20 Hollywood filmi yayınlanmıştır (https://baigenews.kz/news/bolashakovtsi_dublirovali_na_kazahskii_yazik_uzhe_20i_zarubezhnii_film/ erişim tarihi: 14.02.2020). Giriş konuşmasında, “Bolaşak” Vakfı Mütevelli Heyeti Almatı eski Başkanı Bauyrzhan Baibek (Almanya'daki Lübeck Müzik Yüksek Okulu'nda eğitim almıştır), Devlet Başkanı'nın sadece ulusal yasaların ve kültürünün korunmasını değil, aynı zamanda toplumu modernleştirmede en iyi uygulamaları etkin bir şekilde benimseme yeteneğini de belirttiğini söylemiştir. Bu nedenle, “Bolaşak” Vakfı için Kazak dilinin, kültürünün, geleneklerinin gelişimi bir önceliktir ve yüksek kaliteli dublaj sayesinde çocuklar ve yetişkinler kendi dillerinde en iyi dünya filmlerini izleyebilmektedirler. Bugün, iki yerli şirket Walt Disney filmlerini çoğaltma lisansı almış ve 150 teknik Uzman Disney stüdyo standartlarına göre dublajlı filmler yapmak için eğitim görmüştür (<https://tengrinews.kz/cinema/sem-gollivudskih-filmov-perevedut-na-kazahskiy-yazyik-392258/> erişim tarihi: 14.02.2020).

Gelişmiş dünyanın kültürel ürünlerinin, yani çok uluslu şirketlerin, gıdaların, filmlerin, haberlerin vb. Kazakistan gibi gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerin yerel kültürünü fethettiği söylenmektedir. Amerikan kültürünün etkisi bir tehdit veya avantaj olabilmektedir. Baskın kültür, yerel Kazak kültürel kimliğini aşabilir veya yok edebilir. Öte yandan kültürel etkileşim ifade özgürlüğü, demokrasi, insan hakları ve eşitlik gibi bazı evrensel değerlerin yayılmasına yardımcı olabilmektedir. Öte yandan uzmanlara göre, "ABD ve Kazakistan arasındaki yakın ilişkilerin ve iş birliğinin ABD değerlerinin tanıtımını teşvik edeceği ve bölgedeki komşuların etkisini dengeleyeceği" tezi, bölgede Rusya ve Çin'in etkisini ihlal etme girişimleri şeklinde de dikkate alınmalıdır (<https://www.zakon.kz/5010265-chto-mozhet-prinesti-kazahstanu-novaya.html> erişim tarihi: 26.02.2020).

3.3 Pan-Türkist Eğilimler ve Türk Dünyası

Türkiye'nin küreselleşme sürecindeki “yumuşak güç” potansiyeli büyük ölçüde tarihi, kültürü ve coğrafi konumundan kaynaklanmaktadır. Farklı ülkelerle yüksek düzeyde etkileşime yol açan ortak tarihi miras ve kültürel bağlardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan önce, üç kıtaya yayılan Osmanlı İmparatorluğu 600 yıl boyunca varlığını sürdürmüştü. Avrasya'da yaşayan Türkler, Kürtler, Boşnaklar, Arnavutlar, Kazaklar, Kırgızlar, Türkmenler, Ermeniler, Yunanlar da dahil olmak üzere etnik grupların çoğu Osmanlı İmparatorluğu'nda ortak bir tarihsel deneyime sahiptir. Bu faktörlerin birleşimi nedeniyle küreselleşme çağında Türkiye'nin “yumuşak gücünün” kültürel etkisi Balkanlardan Orta Doğu ve Orta Asya'ya yayılmaktadır. Türkiye'nin kültürel düzeyde politikasını harekete geçiren önemli bir dış faktör, SSCB'nin çöküşüydü. 1991'den sonra Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri Türkiye'nin potansiyel etki alanına girmiştir. Türkiye, Mart 1992'de Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk devletlerden biri olmuştur (<http://www.mfa.kz/ru/content-view/sotrudnichestvo-respubliki-kazakhstan-s-turetskoj-respublikojhtml> erişim tarihi: 26.02.2020). İki ülke arasındaki hızla gelişen ilişkiler, yurtdışındaki Türk diplomatik kurumlarının Kazakistan Cumhuriyeti'nin kendi elçiliklerinin olmadığı yerlerde Kazakistan temsilciliklerinin işlevlerini üstlendiği bir anlaşmaya varılmasını bile mümkün kılmıştı. Şu anda, Türkiye ile Kazakistan Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler olumlu dinamikleri korumaktadır ve daha fazla gelişme için olumlu beklentilere sahiptir. Ancak Kazakistan bir taraftan Moskova ile siyasi, askeri ve ekonomik ilişkiler kurarken diğer taraftan Kazakların ulusal kimliğini ve Türk Dünyası ile iletişimi güçlendirmek için Ankara ile ilişkilerin gelişmesine önem vermiş ve aradaki dengeyi korumaya çalışmıştır.

Türkiye ise Orta Asya'nın Türkçe konuşan kısmını kendi jeopolitik çıkarlarının doğal bir bölgesi olarak görmüş ve bölge ülkeleriyle Türkiye liderliği temelinde ilişkiler kurmaya gayret etmiştir (Kurtov ve Kobrinskaya, 1997:106). Sovyet sonrası dönemde Kazak-Türk işbirliğinin geliştirilmesi için elverişli bir ideolojik arka plan “tüm Türk halkları arasında daha büyük bir birlik elde etmeyi amaçlayan ideolojik, politik ve bir ölçüde kültürel” bir hareket olan Pan-Türkizm dayanamaktaydı (Burashnikova, 2013:66). Türkiye, Pan-Türkizmi Türk etnik gruplarının Türkiye'nin hakimiyeti altında birleşmesi olarak yorumlarken, bu kavram Kazakistan için Kazak tarihinin kaynaklarına yönelik, Rus ve Sovyet mirasına karşı uygun bir alternatifti; bu düşünce ülkelerinin bağımsızlığına kavuşmasından bu yana Kazakların ulusal kimlik arayışının güçlü bir bileşeni haline gelmiştir. Pan-Türkizm fikirlerinin Rönesans'ı, Türk liderliği tarafından büyük ölçüde desteklenmiştir. Joseph Stalin ve Sovyet varisleri altında “halkın düşmanı” ile benzer şekilde uğursuz bir anlam taşıyan “Pan-Türkizm” terimi ile modern Kazaklar Türk Dünyasına ait olma düşüncesini benimsemiştir. 1937'de Pantürkizm'i ve milliyetçiliği yücelttiği için Stalinist

tasfiyeler sırasında Sibiry'a, NKVD³² hapishanesine sürülen, şiirleri kitaplardan çıkarılan ve ismi silinen ulusal şair Magzhan Zhumabayev'in doğumunun 125. yıldönümü kutlamaları sırasında bu fikir tekrar ön plana çıkmıştır. (https://www.inform.kz/ru/proizvedeniya-magzhana-zhumabaeva-prezentovali-v-yunesko_a3237115 erişim tarihi:12.03.2020).

Türkiye ve Kazakistan'ın "kardeş halklar" olduğu söylemi, ortak etnik unsurlardan çok ortak tarihsel köklere vurgu yapmaktadır. İki ülke Pan-Türkizm çatısı altından birleşmekten ziyade pragmatik ve karşılıklı çıkarlara dayalı bir iş birliği geliştirmektedir. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile Türk etnik dayanışmasının tezahürleri yoğunlaştırmıştır (Kurtov ve Kobrinskaya, 1995: 395-406). Günümüzde Kazakistan-Türkiye ilişkilerinde önemli bir sorun bulunmamaktadır ve stratejik ortaklık temelinde iş birliği gelişmeye devam etmektedir. İkili etkileşim vektörü, başta Türk entegrasyonu çerçevesinde elde edilen sonuçlar açısından daha az başarılı olan çok taraflı iş birliği formatı ile tamamlanmaktadır. Kazakistan ve Türkiye -Azerbaycan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan ile birlikte- Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı TÜRKSÖY'un faaliyetlerine katılmaktadır (<http://www.mfa.kz/ru/contentview/tyurksoj> erişim tarihi:12.03.2020). Ek 5'te üyelerinin dünya haritası üzerindeki dağılımları görülen TÜRKSÖY'un ortaya çıkmasında üye ülkelerin paylaştığı ortak dil, ortak kültür ve ortak din öğeleri önemli rol oynamıştır. Bazı Türk halklarının farklı dinlere sahip oldukları bilinmektedir. Ancak TÜRKSÖY yaratılırken, temel olarak dil ilkesi tercih edilmiştir. Yani, organizasyon dilin birliği üzerine kurulmuştur. Türkmenistan dışında, beş ülke daha Türkçe Konuşan Devletler İş birliği Konseyi'ne faaliyetlerine katılmaktadır ve Türkçe konuşan ülkelerin Parlamenterler Asamblesi'ne üyedir (<http://www.mfa.kz/ru/contentview/tyurksoj> erişim tarihi:12.03.2020). Kuruluşların önde gelen faaliyet alanı, daha sonra ekonomik ve siyasi gündemlerle desteklenen Türk halklarının somut ve somut olmayan (manevi) kültürel mirasının korunmasıdır. Türk entegrasyonu fikri Türkiye tarafına ait olsa da bu projeyi Kafkasya ve Orta Asya'daki etkisini arttırmak için bir araç olarak değerlendiren, Kazakistan eski cumhurbaşkanı N. Nazarbayev TÜRKSÖY ülkeleri arasındaki örgütsel etkileşim biçimlerini genişletmek için düzenli olarak girişimlerde bulunmuştur. Sosyal alanda Türkiye, Kazakistan toplumu üzerindeki ideolojik etkiyi güçlendirmek için aktif olarak eğitimsel ve dini temaslar uygulamaktadır. Bu tür görevler hem ikili iş birliği çerçevesinde hem de Türkçe konuşan bölgesel örgütlerin çok taraflı platformlarında gerçekleştirilmektedir (Kurtov ve Kobrinskaya, 1996:31-35).

Bazı araştırmacılara göre, Pan-Türkizm fikirlerinin Panslavizm dogmalarına eleştirel bir cevap olduğu ve "bu anlamda keskin bir Rus karşıtı yönelime sahip olduğu dikkat çekicidir"

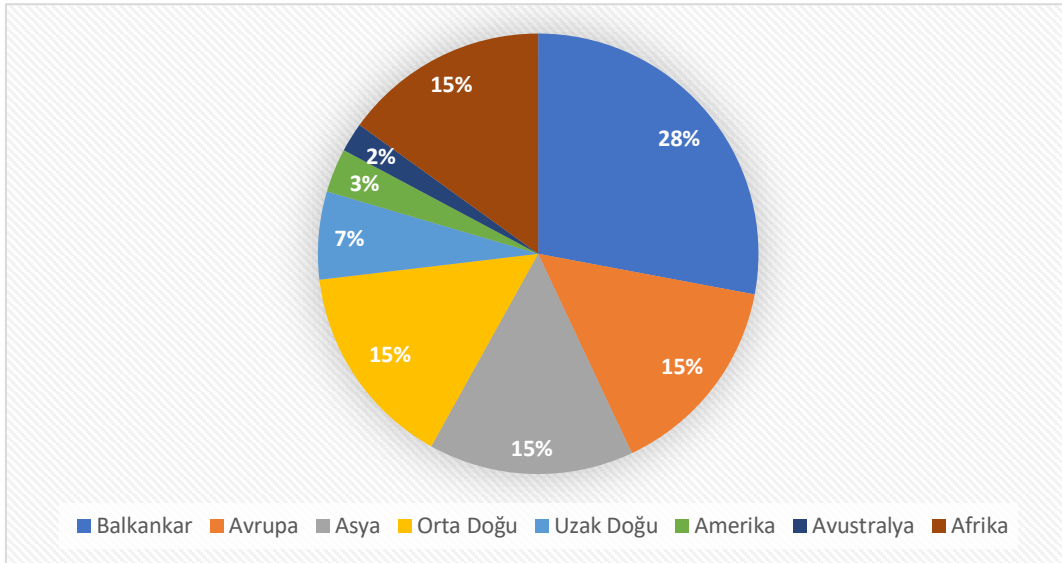
³² (Narodniy komissariyat vnutrennih del) (Rusça: НКВД, Народный комиссариат внутренних дел) veya İçişleri Halk Komiserliği, Sovyetler Birliği'nin çeşitli meselelerini idare eden devlet birimi.

(Nifontov, 2007:10). Türk entelektüel elitlerinin bugünkü yorumunda, Pan-Türkizmin yeni yorumu, Osmanlı İmparatorluğu'nun eski gücünün yeniden canlanmasıyla ilişkili neo-Osmanlılık paradigması ile tamamlanmaktadır (Dobaev, 2003:143).

3.3.1 Türk Dili ve Eğitim

Kültürel küreselleşme sürecinde Türkçülüğün ideolojik ve insani iddiaları, bölgesel ve siyasi gelişmelerle paralel olarak genişlemektedir. Bu tür yeni Pan-Türkizm'in kültürel ve dilsel baskınlığı, mono-etnik bir Türk mekanının oluşması, Türkçe konuşan bölgeler üzerinde jeopolitik ve jeo-kültürel etkinin yayılması ve Türk dünyasında entegrasyon süreçlerinin teşvik edilmesi gerektiğini göstermektedir (<http://www.iimes.ru/rus/stat/2010/30-12-10.htm> erişim tarihi:12.03.2020). Bu yaklaşma için önemli araçlar yukarıda belirtilen TÜRKSOY, Türkçe Konuşan Devletler Topluluğu Konseyi ve Türkçe konuşan ülkelerin Parlamenterler Asamblesi'dir. Bu nedenle, Türk Konseyi çerçevesinde, 2011 yılında N. Nazarbayev inisiyatifiyle oluşturulan Yaşlılar (Aksakal) Konseyi bir danışma organı olarak faaliyet göstermektedir. Temel hedefleri, Türkçe Konuşan Devletler Topluluğu Konseyi üyesi ülkeler arasında iş birliğinin geliştirilmesi, halklarının kültürel ve tarihi mirasının, dillerinin, geleneklerinin, manevi değerlerinin korunması ve geliştirilmesi için öneriler geliştirmektir (<http://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa> erişim tarihi:12.03.2020). Bu girişimler gündemdeki küresel konularla ilgili üyeler arasında bilgilendirme ve koordinasyon sağlayan bir platform da sunmaktadır (Ek 6'da TÜRKSOY üye ülkelerinin Covid-19 gündemli video konferansından bir kesit yer almaktadır).

Türkiye'nin kültürel politikasının en önemli alanlarından biri kültürel iş birliği ve dil tanıtımıdır. Programlar sadece yabancı vatandaşları değil, aynı zamanda yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarını da hedeflemektedir. Yurtdışında Türkiye'yi tanıtmak için sergiler, Türkiye günleri, Türkiye haftaları, Türkiye yılları, Türkiye mevsimleri düzenlenmektedir. Türkiye, ülkenin tanıtım stratejisinin uygulanmasına izin veren mevcut festivallere ve kültürel etkinliklere katılmaktadır. 2007 yılında Türk kültürünü, toplumunu ve dilini geliştirmek amacıyla Yunus Emre Enstitüsü kurulmuştur.

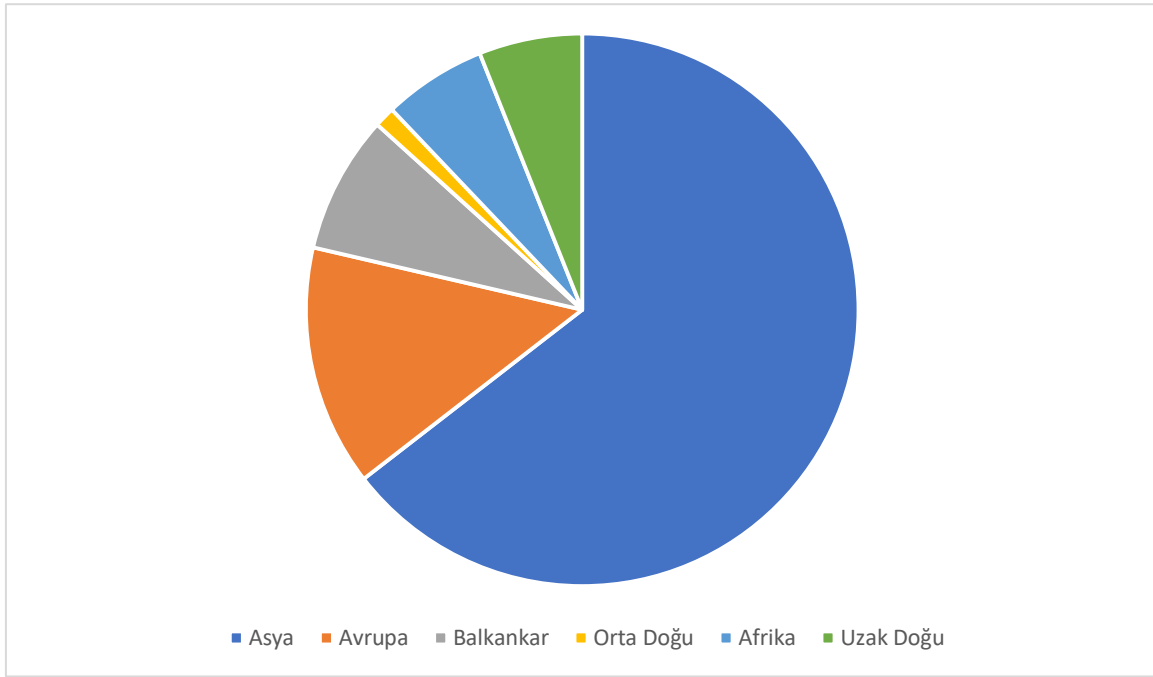

Şekil 3.10 Yunus Emre Enstitülerinin Bölgeye Göre Dağılımı

Kaynak: https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2018_faaliyet_raporu_rev_0111-db-250320.pdf (Erişim tarihi:15.03.2020)

Şekil 3.10'da (ve Ek 7'de) dünyadaki yayılım alanı görülen Enstitünün faaliyetleri, Türk kültürünün, tarihinin, dilinin ve edebiyatının tanıtımını ve eğitimini geliştirme, çeşitli kuruluşlarla iş birliği yoluyla araştırmayı destekleme ve çalışmanın sonuçlarını yayınlarak kamuoyunu bilgilendirme fırsatlarını araştırmayı amaçlamaktadır. Enstitü ayrıca Türk dili, tarihi, kültürü, sanatı ve müziği ile ilgilenen akademisyenlere ve araştırmacılara eğitim vermekte ve ayrıca sertifikasyon programları uygulamaktadır. Enstitü, Türk dilini, kültürünü, sanatını ve tarihini tanıtmak için Kazakistan'da da Yunus Emre Türk Kültür Merkezlerinin kurulmasına katkı sağlamıştır (https://www.yee.org.tr/sites/default/files/2023_vizyonu.pdf erişim tarihi:12.03.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, başta kültür merkezlerinde düzenlenen sertifika ve seviye tespit sınavları olmak üzere, yabancılara Türkçe öğretimi alanında gerçekleştirilen bütün sınavların hazırlanması ve uygulanması kapsamında faaliyetler yürütmektedir. Türkçe seviyesinin uluslararası standartlarda ölçümünü sağlayan kâğıt ve web tabanlı Türkçe Yeterlik Sınavı (TYS) alanında uzman kurum ve akademisyenlerle iş birliği içerisinde hazırlanmaktadır. Türkçe Yeterlik Sınavı (TYS), Türkçenin uluslararası geçerliliğe sahip standart bir sınava kavuşması ve yabancı öğrenci kabulünü kolaylaştıran politikalara destek olunması amacıyla, Türkçeyi yabancı ya da anadil olarak öğrenen bireylerin dil yeterliklerini ölçmek üzere Yunus Emre Enstitüsü Sınav Merkezi tarafından Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni'ne göre geliştirilen bir yeterlik sınavıdır (https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2018_faaliyet_raporu_rev_0111-db-250320.pdf erişim tarihi:15.03.2020)

Şekil 3.11 2016 Yılı Bölgelere Göre TYS Katılımcı Dağılımı

Kaynak: https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2016_faaliyet_raporu_05.02.2018-db.pdf (Erişim tarihi:15.03.2020)

Şekil 3.11’de görüldüğü gibi 2016 yılına TYS sınavına en fazla katılım Asya ülkelerinden gerçekleşmiştir. Bu durumda Orta Asya ülkelerinin Türk dili ve kültürüne yakınlığı önemli rol oynamaktadır. Türkiye’de de Orta Asya ve Kazakistan’dan gelen pek çok yabancı bu sayede öğrenim alabilmektedir.

3.3.2. Türkçe Medya Alanında Kazakistan

Televizyon dizilerinin de Türkiye’nin kültürünü tanıtması ve yaygınlaştırmasında önemli bir rolü vardır. Türkiye, yalnızca Ortadoğu ve Balkanlara değil, Afrika’daki Orta Asya’daki, Uzak Doğu’daki ve Amerika Kıtasındaki pek çok ülkeye dizi ihraç etmektedir. Yaklaşık 146 ülkede 700 milyon izleyiciye ulaşmasıyla birlikte, ABD’den sonra en çok dizi ihraç eden ikinci ülke olmuştur (<https://www.dailysabah.com/business/2019/11/10/popular-turkish-tv-series-raise-exports-of-goods-services> erişim tarihi:26.03.2020). Kazakistan’da 2000’li yılların ortalarına kadar, dünyada olduğu gibi, Latin Amerika kökenli diziler tercih edilirken, Türk televizyon dizisi “Deli Yürek ”in yayımlanması ile bu durum değişmiştir. “Kurtlar Vadisi” ve Dubai’deki MBC medya grubu tarafından ithal edilen “Gümüş” (Gümüş) dizisinden bu yana, Türk TV şovlarına ilgi önemli ölçüde artmıştır (<https://mk-turkey.ru/culture/2017/11/17/teleserialy-zanyali-pervoe-mesto.html> erişim tarihi:26.03.2020).

Türkiye dizilerinin Batı ve Doğu kültürlerini harmanlayarak izleyicilere ulaşması ortak kültürel ve tarihsel özelliklere sahip olan Kazakistan halkının da ilgisini çekmiştir. İdealleştirilmiş

görüntü bazen izleyici için o kadar çekici hale gelir ki güzellik idealleri ve toplum içi ilişki standartları bile dönüşüm geçirir. Türk TV şovlarının Kazakistan'daki popülerliği, ortak kültürel ve tarihi özellikler yanında ortak sorunlardan da kaynaklanmaktadır. Sosyal çatışmalar, cinsiyet sorunları, feminizm sorunlarını ele alan diziler, bu konuların kamusal alanda tartışılması için de zemin hazırlamıştır. Senaryoda ele alınan sorunlar bir şekilde Orta Asya bölgesindeki kadınların sorunlarıyla benzeşmekte; kadınlar, dizinin kahramanıyla özdeşlik kurabilmektedir (Kazarinova, 2011:55). Buradaki en çarpıcı örnek “Fatmagül’ün Suçu Ne?” dizisidir. Kadına yönelik şiddet, namus (Müslüman ülkelerde her zaman Batı ülkelerindekine uymayan anlayış) ve adalet içeren temalar anlamlar ön plana çıkabilmektedir. İkonik hale gelen “Aşk-ı Memnu” ve “Muhteşem Yüzyıl” ise, kadının Doğu'daki yaşamının sorunlarına da değinmektedir. Başka bir deyişle, tüm kahramanlar (ve bunlar Türk dizisinin ana figürleri) kendi benlikleri, kendini onaylama ve toplumdaki konumu için mücadele temasıyla birleşmektedir. Dahası, böyle bir mücadele sürecinde, genellikle içinde bulundukları toplumun normlarına meydan okumak, karşı çıkmak ve hatta değiştirmek zorundadırlar. Bu diziler sayesinde toplumsal ve kültürel alanda yeni tartışmalar da açılabilir.

3.3.3 Birleştirici Bir Faktör Olarak İslam

20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başında hem Müslümanların sayısı hem de İslam dünyasının siyasi faaliyetleri belirgin şekilde artmıştır. Bugün Müslümanlar, çeşitli tahminlere göre, 1,5 ila 1,8 milyarı, yani tüm insanlığın dörtte birini oluşturmaktadır. İslam İş Birliği Teşkilatı'na (Haziran 2011'e kadar İslam Konferansı Örgütü) üye 57 Müslüman ülkede yaşayan Müslümanların yanında 120 ülkede de ayrı Müslüman topluluklar bulunmaktadır. Bu tek başına hem Müslüman ülkeler hem de uluslararası arenada, siyasette İslami faktörün güçlendirilmesini belirlemektedir (Beloglazov, 2013:294). Ancak daha da önemlisi, Müslümanların İslam'a karşı tutumlarındaki değişime ve bu ilişkinin dış dünyaya çevrilmesine de yol açmaktadır. Hristiyanlığın aksine İslam, takipçileri için inanç, din, devlet, hukuk kurumları ve belirli kültür biçimlerinin ayrılmaz birliği anlamına gelir. Bu nedenle İslam, sadece dini ve kültürel kurumları değil, aynı zamanda siyaset, ekonomi ve sosyal ilişkileri de temel alarak artan ilgi ve arzuya neden olmaktadır. Bu, İslam'ın siyasallaştırılmasındaki süreci de açıklıyor.

Huntington'un (2000:99) Soğuk Savaş'tan sonraki dünyadaki fikirlerine uygun olarak, devletler, benzer veya ortak bir kültüre sahip devletlerle giderek daha fazla iş birliği yapar ve ittifak kurarlar, bu tür devletlerin siyasi ve kamusal figürleri, dil, din ve değer sisteminin yakınlığı nedeniyle birbirlerine güvenme eğilimindedir. Huntington (2000:101), insanların en yüksek kültürel topluluğu ve diğer biyolojik türlerden ayıran en geniş kültürel kimlik, bir kişiyi dil, tarih,

din gibi ortak nesnel unsurlar olarak tanımlanan ve gelenekler, sosyal kurumlar ve insanların öznel olarak özdeşleşmesi anlamına gelen “medeniyet” kavramına yöneliyor. İslam'ın sosyalist sistemin çöküşünden sonra Batı değerlerinin gözden düşmesi zeminine karşı insani gelişmenin alternatif bir yolu olarak konumlandırılmaya başladığı dönemde bu bağlam özellikle fark edilmiştir. S. Huntington, “İslami Rönesans” karakteristik adı ile sansasyonel “Medeniyetler Çatışması” adlı eserinde şöyle yazmaktadır: “Çok sayıda Müslüman, bir kimlik, anlam, meşruiyet, gelişme, güç ve umut kaynağı olarak İslam'a yöneliyor. “İslam-çözüm burada” sloganı ile ifade edilmiştir. Kapsamı ve derinliğindeki İslami canlanma, İslam medeniyetinin Batı'ya adaptasyonunun son aşaması, Batı ideolojilerinde değil İslam'da bir "çözüm" bulma girişimidir” (Huntington, 2003: 162). İslam dünyası sadece İslam ülkelerinin bir topluluğu olarak algılanamaz. Bu, uluslar üstü sosyokültürel üst yapısına sahip özel bir dini ve politik yapıdır. Bu yaşam tarzı, tüm kültürel ve ulusal özellikler ve farklılıklar ile ortak bir tarihsel ve ruhsal ilişkiye mensup olduklarının farkında olan bir topluluk oluşturur. Ümmet³³ sadece coğrafi olarak yerleştirilmiş bir topluluk değildir, yaşam tarzı İslam tarafından yönetilen, değerleri, normları ve tutumları ile küresel bir topluluktur (Mavlyautdinov, 2018:3).

İslam ve Arap kültürü sadece Kazakları değil, bütün Türk halklarını zenginleştirmiştir ve bunun sonucunda Arap ve İslam dünyasının ve Türk çevresinin sentezi yeni bir kültür alanı doğmuştur. İslam, Türk tutumunun doğasını belirleyen Türk kültürünün yaşayan ruhu olmuştur (https://e-history.kz/ru/contents/view/musulmanskii_mir_v_hhi_veke_tsentralnoaziatskii_region_1053_erisim_tarihi15.04.2020). Bağımsızlık kazandıktan sonra, ulusal kimlik ve dış politika aracı olarak İslam'ın önemi Kazakistan'da da ölçülemez biçimde artmıştır. SSCB'de perestroika³⁴ döneminde başlayan ulusal kimlik arayışı, bir bütün olarak insanların köklerine dönme, geçmiş ve bugün arasında bir bağlantı bulma, kimliklerini canlandırma ve diğerlerinden farklarını vurgulama arzusunu yansıtmıştır. Ağırlıklı olarak Müslüman nüfusu olan Kazakistan gibi ülkelerde, yerel kültüre devlet desteği kaçınılmaz olarak İslam için artan bir role yol açmıştır. Komünizm sonrası dönemde İslami canlanma süreci, ulusal kimlik arayışının bir parçasıydı. Bu düşünce, Pan-Türkizm ile de belli noktalarda kesişmektedir. Osmanlı-Türk düşünürü Türkizm (Pan-Türkizm) ideolojisinin yaratıcılarından biri olan Z. Gökalp 19-20. yüzyılın dönüşü hakkındaki görüşleri dikkat çekicidir (Kireev, 2007:89). “Türk Avrasya'nın Pan-Türkizm'inin ilk ideoloğu” (Avatkov, 2014:75) olan İsmail Gaspiransky 'nin (1993: 87) aksine Gökalp, Türklerin birliği sorununu diller, düşünceler, eylemler aracılığıyla gündeme getirmez. Gökalp'ın

³³ Müslümanlığa bağlı olan, Hazreti Muhammet'in yolundan giden Müslümanların tümü

³⁴ Perestroika (Rusça: перестройка, "Yeniden Yapılanma"), SSCB'de 1980'li yıllardan itibaren gerçekleştirilen ekonomik ve siyasi sistemi yeniden yapılandırma ve reform hareketleri. İlk olarak 1979'da Leonid Brejnev tarafından önerilmiş, dönemin devlet başkanı Mihail Gorbaçov tarafından desteklenmiş ve teşvik edilmiştir.

düşüncesine uygun olarak, büyük Türk milleti şu anda, ayrı uluslara bölünme tehdidi altındadır, böyle bir tehlike, ulusu oluşturan tüm Türkçe konuşan halklar tarafından tanınmaktadır ve Türkizm, büyük Türk ulusunu ve onun Türk-İslam kültürünü korumayı amaçlayan ulusal, pozitif, koruyucu ideolojidir.

Türkiye, Sovyet sonrası bağımsızlığını kazanan Orta Asya'ya ülkeleriyle ilişkileri geliştirmeden yaklaşık on yıl önce İslami değerleri ve Osmanlı tarihi ve kültürel mirasını dış politika amaçları için başarıyla kullanma konusunda deneyim kazanmıştır. Turgut Özal, İslam medeniyet potansiyelini dış politika amaçları için gerçekleştiren ve kullanan Orta Asya devletleriyle ilişkileri geliştiren ilk Türk siyasetçi olmuştur. Özal, 1984'te başbakan olduğu sırada şu ifadelerle yer vermiştir: “Birçoğu ile ortak tarihsel ve kültürel değerlere sahibiz ve bu ülkelerle hem siyasi hem de ticari-ekonomik bağlar geliştirmek için çaba sarf ediyoruz. ... İslam dünyasında değerli bir yer alan Türkiye hem Batı'da hem de dünyada saygısı ve ağırlığı artacak bir ülke olacak ...ve inanıyoruz ki, bu sayede ülkemiz İslam dünyasını Batı ile bağlayan bir köprü olacak” (Uturgauri ve Ulchenko, 2009:54).

Turgut Özal Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından 1 Eylül 1991'de TBMM'de yaptığı konuşmasında, Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'da lider rolü üstlenebilmek için tarihi bir fırsata sahip olduğunu belirtmiştir. 20. yüzyılın sonunda Türkiye'yi “İslam'ın yıldızı” olarak adlandıran “The Economist” dergisi, onu Sovyet sonrası devletler için bir “prototip” olarak görmüştür (<https://docslide.us/documents/the-economist-star-of-islam.html> erişim tarihi: 01.04.2020). Bu bağlamda Orta Asya ve Kafkasya ülkelere öncelikli olarak demokratik ve laik bir Türkiye modeli yaratılmaya çalışılmıştır (Oran, 2010:370). Ankara'nın rolü Batı tarafından aynı şekilde anlaşılmıştır, Batı'nın bölgedeki tehdit algıları ile Türkiye'nin tehdit algısı da örtüşmüştür. Radikal İslamcı hareketlerin ortaya çıkması, İran'ın bölgede önemli bir güç olması bu tehditler arasında sayılabilir. Türkiye hem Müslümanların çoğunlukta yaşadığı hem de laik ve demokratik bir ülke olarak Soğuk Savaş boyunca Batı eksenli bir dış politika benimsemiş. Dolayısıyla Batı, Orta Asya ülkeleri için Türkiye'yi bir model olarak destekleyip, bölgedeki tehditlere karşı onu dengeleyici bir unsur olarak değerlendirmek istemiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin bölgede (hem Türk hem İslam unsurlarını içeren) ortak kültür temelinde geliştirdiği politikalar da hızlanmıştır.

30–31 Ekim 1992 tarihlerinde, Türk devlet başkanlarının ilk zirvesi, Türkçe konuşan tüm ülkelerin başkanlarının katıldığı Ankara'da yapılmıştır. Zirvenin ardından, tarafların ortak bir tarihe, dile ve kültüre sahip olduklarını ve ilişkilerde kardeşlik, dayanışma ve iş birliği ruhu olması gerektiğini belirten Ankara Bildirgesi imzalanmıştır (http://turkkon.org/Assets/dokuman/11_AnkaraBildirisi1992_1.DevletBaskanlariZirvesi_201404_18_104048.pdf erişim tarihi: 01.04.2020). Ankara Bildirgesi'nin imzalanması, Türk devletleri

arasında çok taraflı diyalogun en üst düzeyde geliştirilmesini destekleyen tarihi bir olaydı. Aynı zamanda, zirvenin gerçekleştiği yer ve katılımcı devletleri listeleme prosedürü ve Rus araştırmacıların dikkat ettiği “kardeşlik ruhu” bildirgesinin girişinde yer alan prosedür, Türkiye'nin Türk medeniyetinin parçası olan yeni bağımsız devletlerin, devlet statüsünü normatif olarak güvence altına almasına izin vermiştir (Porubochaya, 2016:147).

Mart 1993'te, tüm Türk dünyasını, Türk siyasi elitinin ortak Türk kimliği (ya da Rus uzmanların inandığı gibi üst kimlik oluşumları) anlayışını destekleyecek tek bir Türk alfabesine geçilmesi gereğini tartışan tüm bağımsız Türkçe konuşan devletlerin liderlerinin katılımıyla Türkiye'de uluslararası bir konferans düzenlenmiştir (Avatkov, 2014: 76). Konferans sırasında dönemin cumhurbaşkanı S. Demirel, “konferans iki yüz yıl gecikmesine rağmen, hiçbir şey Adriyatik'ten Çin Seddi'ne yeni bir Türk dünyasının yaratılmasını engelleyemez” demiştir. Demirel'in “Adriyatik'ten Çin Seddi'ne büyük Türk dünyası” söylemi, Sovyet sonrası Türkçe konuşan ülkelerde 1990'lı yılların Türk dış politikasını karakterize eden bir slogan olmuştur (Davutoğlu, 2013: 45) ve aslında Yeni Türk dünyası imgesi, Türk medeniyetinin coğrafi sınırlarını belirlemiştir. Bunun yanında Türkiye'nin son dönemde “İslam dünyasında ezilen ve istismara uğrayanların kurtarıcısı” rolünü üstlenmek istemesi, medya aracılığıyla böyle bir imajın yaratılmasını sağlamıştır. Birçok Müslümanın kalbinde özel bir yer tutan Kudüs örneğinde, bu yöntem elbette özellikle verimli çalışmıştır” (<https://www.dw.com/ru/> erişim tarihi 01.04.2020). Bu çerçevede Türkiye'nin kendisini hem Türk hem İslam kültürünün temsilcisi olarak konumlandığı ve kültürel etkisini bu imge üzerinden yaydığı belirtilebilir.

3.4 Uzak Doğu Ülkelerinin Etkisi

Kazakistan ve Orta Asya ülkelerinin komşuları bu bölgelerin transit potansiyeline büyük önem vermektedir. Bugün, Orta Asya'da yumuşak kültürel etkiyi yansıtmak için en büyük potansiyel Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) (bu bölgeye gücünü yansıtan bir ekonomik dev) ve Güney Kore'dedir (Kore kültürünün yoğun popüler kültür akışı ile). Bu bölgede, Kore son zamanlarda endüstriyel bir öncü ve modeli temsil etmenin yanı sıra kültürel bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Kore popüler kültürü ise son yirmi yılda, endüstrileri Kazakistan pazarına büyük ölçüde pasif bir şekilde nüfuz etmiş ve kültürel ürünleri geniş çapta yayılmış ve tüketilmiştir. Çin'in ekonomik ağırlığının büyümesi, Orta Asya'daki enerji kaynaklarına erişimin genişletilmesi ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Orta Asya bölgesi Pekin'de sadece hammadde kaynağı olarak değil, aynı zamanda Çin ürünleri için bir pazar ve Çin mallarını Avrupa'ya ulaştırmak için bir geçiş yolu olarak da kabul edilmektedir. Çin'in Orta Asya'daki ekonomik varlığının genişlemesi, Çin'in bölgedeki çıkarlarının uygulanmasında zorluklar yaratacak olan Çin fobisinin büyümesine de

neden olabilir. Böyle bir senaryodan kaçınmak için Çin liderliği, Sovyet sonrası dönemde bölge ülkelerin olumlu bir imaj oluşturmak için Kazakistan'daki kültürel ve insani bağlarını genişletmektedir. Kazakistan uzmanı R. Izmirov'a göre, “yumuşak güç, Çinli stratejistler tarafından dış politika planlamasından resmen benimsendi”. ÇHC'de eğitim gören binlerce öğrenciye bakılarak, yakın gelecekte (10-15 yıl içinde) bölgede “Çin” etkisinde keskin bir artışla karşı karşıya kalacağımız anlamına geliyor (<http://journal.zakon.kz/4708335-naselenie-kazakhstana-vse-eshhe-sklonno.html> erişim tarihi: 20.04.2020).

Kültürel küreselleşme yumuşak güç kavramı çerçevesinde Uzak Doğu bölgesinden yükselen dalganın, Kazakistan halkının kimliğine ve ulusal özelliklerine belirli bir seviyede etki etmesini de sağlamıştır. Kazakistan'da yabancı kültürlerin yayılma sürecinde, ortaya çıkan kimlik sorununun her şeyden önce kişisel kimlik, yani bir kişinin toplumun bir üyesi olarak kendisiyle ilgili istikrarlı fikirlerinin yanı sıra Kazaklara uluslararası alanda yerlerini bulma fırsatı veren bir kültürel kimlik oluşturduğu anlamına gelmektedir. Bu bağlamda yumuşak güç, şiddet içermeyen etkinin bütünleyici bir itici gücü olarak işlev görür ve etki ajanlarının rekabet gücünde bir artışa ve çeşitli alanların (jeopolitik, ekonomik, kültürel, bilgilendirici vb.) kontrolündeki konumlarının güçlendirilmesine yol açar (Rusakova, 2014:69). Orta Asya bölgesinde uzun zamandır bölgedeki varlıklarını güçlendirmeye çalışan Türkiye, ABD ve Rusya gibi ülkelere göre ÇHC ve Kore'nin Kazakistan'a kültürel genişlemesi nispeten yeni bir olgu olsa da bu bağlamda değerlendirilmelidir.

3.4.1 Çin Halk Cumhuriyeti ile İlişkiler

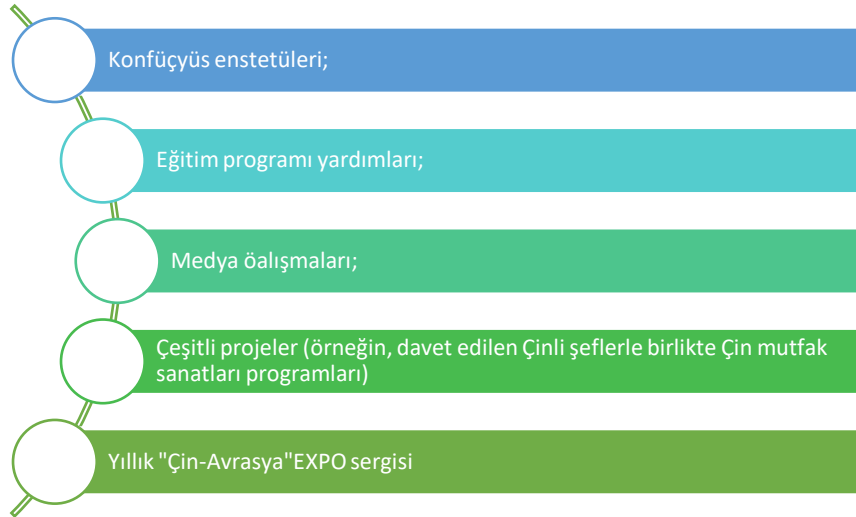
ÇHC ve Kazakistan arasındaki kültürel etkileşim 20. yüzyılın başlarına kadar geri gitmekle birlikte Soğuk Savaş'ın sonlarına kadar taraflar arasındaki ilişkilerin merkezinde Moskova yer almıştır. Bu etkileşimin ve iletişimin artması Sovyetlerin dağılması ve Orta Asya ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmasıyla birlikte mümkün olmuştur. 1991 sonrasında, kültürel etkileşim olanakları değerlendirilmeye başlandığında halkların yakınlaşması, birbirleri ile ilgili stereotipleri ortadan kaldıracak şekilde birçok projenin uygulanmasına izin vermiştir. ÇHC ve Kazakistan arasındaki kültürel iş birliği 1991 yılından bu yana başarılı bir şekilde gelişmektedir. Eğitim, kültürel değişim, turizm vb. alanlarında bir dizi anlaşma imzalanmıştır. Düzenli zirve mekanizmaları etkili çalışmakta, sınır bölgeleri ve büyük şehirler arasındaki dostane ilişkiler sürekli genişlemekte ve derinleşmektedir. İlk on yıl, iki ülkenin ilgili birimleri arasında temasların kurulması, iş birliği alanlarının araştırılması ve ortak etkinliklerin planlanması ile karakterize edilmiştir. 2000'li yıllarda alınan tüm kararların aktif olarak uygulanmasına başlamıştır. Her iki ülkenin Kültür Günleri çerçevesinde aktif bir kültürel değişim, eğitim programları ortaya çıkıp, turist akışları artmıştır.

Son yıllarda ÇHC, yumuşak güç yöntemleri de dahil olmak üzere uluslararası arenada daha aktif olmaya başlamıştır. Araştırmacılar Xi Jinping'in politikasında özel bir rol görmektedirler. Dış politika “sert” ve “yumuşak” güç politikalarının bir kombinasyonu ile karakterize edilir (https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/media/csis/pubs/090310_chinesesoftpower_chap2.pdf erişim tarihi:20.04.2020). ÇHC liderliğinin, ülkenin daha da gelişmesinde bu kombinasyon için umutları yüksektir. ÇHC küresel aktör olma yolunda ilerlerken zaman zaman sert güç kullanımına başvurursa da Afrika, Latin Amerika, Ortadoğu ve Asya gibi farklı coğrafyalarda yer alan ülkelerle özellikle son yıllarda kurduğu ilişkilerini ekonomi ve yumuşak gücü ön planda tutarak geliştirmeye özen göstermiştir.

3.4.1.1. Çin Dili ve Eğitim

Ekonomi faktörü ÇHC dış politikasında öncelikli konuların başında yer aldığı için Kazakistan ile kurulan ilişkilerin temelleri de hammadde çıkarma, işleme yatırımları, altyapı, nakliye ve lojistik projeleri etrafında şekillenmiştir. Ancak uzun vadeli güçlü bir iş birliğinin salt ekonomik ilişkilerle sınırlı kalmayacağı düşüncesiyle kültür ve eğitim başta olmak üzere farklı alanlarda da ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Şekil 3.12’de Çin’in Kazakistan’daki kültürel faaliyetlerinin genel çerçevesi çizilmiştir. Bu hususta Çinceyi ve Çin kültürünü tanıtmak ve yaygınlaştırmak amacıyla dünyanın pek çok yerine kurulan Konfüçyüs Enstitüleri³⁵ Kazakistan’da da faaliyet göstermeye başlamıştır. 2019 yılı itibarıyla 158 ülkede yer alan toplam 535 Konfüçyüs Enstitüsü’nün 13 tanesi Orta Asya’da, bunların da 5 tanesi Kazakistan’dadır (<https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13599-chinas-soft-power-in-central-asia.html> erişim tarihi: 20.04.2020). Şu anda Konfüçyüs Enstitüsü’nün şubeleri Almatı’daki Al-Farabi Kazak Devlet Üniversitesi ve Nur-Sultan’da L.N. Gumilev Avrasya Devlet Üniversitesi’nde, Aktobe’de Aktobe Devlet Pedagoji Enstitüsü, Karaganda’da Karaganda Devlet Teknik Üniversitesinde faaliyet göstermektedir (bkz Ek 8).

³⁵ Enstitüler büyük Çinli düşünüre atıfla isimlendirilse de, Konfüçyüsçülük fikirlerinin propagandası ile doğrudan bir ilişkisi yoktur. Çin’deki Konfüçyüs adı genellikle kültür, aydınlanma ve genel olarak eğitim ile ilişkilidir ve yabancılar için geleneksel Çin kültürü ve bursunun sembolüdür. Bu nedenle ÇHC hükümeti, dünyadaki Çin dili ve kültürünün bir dizi eğitim merkezi için "*Konfüçyüs Enstitüsü*" adını seçmiştir.

Şekil 3.12 Çin'in Kazakistan'daki Kültürel Faaliyet Alanları

“Synopsis” Kamu Vakfı tarafından yapılan bir araştırmaya göre, bugün Çin yumuşak gücünün ana unsurları kültür (dil, mutfak, festivaller), sağlanan krediler ve yatırımlar, tıp, eğitim ve turizm alanında iş birlikleri, Konfüçyüs Enstitüleri'dir. Kazakistan örneğinde bu durum Çin şehirlerine yönelik turlar; yöneticiler, öğretmenler, doktorlar, petrol işçileri ve diğer stratejik açıdan önemli alanların çalışanları için seminerler ve eğitimler ile öğrenci programları aracılığıyla ortaya çıkmaktadır (<https://theopenasia.net/ru/post/myagkaya-sila-kitaya-v-kazakhstane-nuzhno-li-boyatsya-sosedney-strany> erişim tarihi: 20.04.2020).

ÇHC ve Kazakistan arasındaki artan ekonomik ve ticari bağların yanında Çincenin öğrenilmesinin öneminden de giderek daha fazla bahsedilmektedir. Carnegie³⁶ Moskova Merkezi'nde “Asya-Pasifik Bölgesi Rusya” Programında Başkanı Sinolog Alexander Gabuev, Çinli yetkililer tarafından ÇHC'in Kazakistan'daki bu faaliyetlerini bölgedeki hakimiyetini artırma mücadelesi olarak yorumlanmaktadır (<https://vlast.kz/jekonomika/17443-aleksandr-gabuev-ekspert-centra-karnegi-volatilnost-v-ekonomike-kitaa-nam-tolko-predstoit-uvidet.html> erişim tarihi: 20.04.2020) . Bu argümanı desteklemek açısından Çin'in “One Belt, One Road” (“Tek Kuşak, Tek Yol”) projesi ve bu çerçevede Kazakistan'daki yatırımları da önem taşımaktadır. 2016 yılında, Senatör Dariga Nazarbayeva Kazakistanlılara böyle bir çağrıda bulunmuştur: “Çocuklarımıza Kazakça, Rusça, İngilizce dışında bilgiyi nasıl öğreneceklerini öğretmeliyiz, çünkü yakın gelecekte hepimizin Çinceyi de bilmesi gerekecek. Kazakistan'ın büyük güney komşusu ülkenin kaderidir. Çin muazzam bir hızla gelişiyor, Kazakistan'ın dostu, çok önemli bir ticaret ortağı ve en büyük yatırımcısı olarak Kazaklar olarak Kazaklar için sanayide, tarımda ve

³⁶ Carnegie Endowment for International Peace, ana amacı dünya ülkeleri arasında işbirliğini teşvik etmek olan kar amacı gütmeyen özel bir kuruluştur. Vakıf 1910 yılında kuruldu ve uluslararası ilişkiler alanındaki en eski Amerikalı düşünce kuruluşu merkezdir.

farklı sektörlerde istihdam fırsatları da yaratabileceği anlamına geliyor” (<https://www.zakon.kz/4773378-dariga-nazarbaeva-kazakhstancam-v.html> erişim tarihi: 20.04.2020). Bu bağlamda, Eski Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev’in, Kazakça, Rusça ve İngilizcenin yanı sıra “üç dillilik okullara hızlandırılmış bir şekilde sokulmalıdır” ifadesi Çinceyi de kapsayacak şekilde genişlemektedir.

Çince dilini öğrenme çağrısında ekonomik çıkar odak noktasını oluşturmaktadır. Günümüzde küresel enerji tüketiminde yaşanan durgunluk, enerji ihraç eden ülkelerin enerji arz güvenliğini sağlayabilmeleri için alternatif stratejiler geliştirmelerini zorunlu kılmaktadır. Yeni enerji pazarları aramak bu noktada atılan adımlardan biridir. Nüfusuna göre oldukça kıt kaynaklara sahip ancak dünyanın en çok enerji tüketen ülkesi olan ve bu sebeple büyük oranda dışa bağımlılığı bulunan ÇHC için Kazakistan enerji arz güvenliğini sağlamada önemli bir alternatif olabilir. Avrupa ile ticaret yapmak için daha önce Avrupa dilleri bilgisine sahip personele ihtiyaç duyulduğu gibi, şimdi de Çince bilgisi olan personele ihtiyaç vardır. İngilizce bilmenin, Çin ile olan ticaret olanaklarına katkısı sınırlıdır. Son yıllarda, Kazakistan'da Çince öğrenmeye olan ilgi belirgin bir şekilde artmıştır ve bazı dilbilimciler cumhuriyetin aktif nüfusunun önemli bir bölümünün konuşmasının sadece 10-15 yıl sürdüğünü iddia etmektedirler (Rokshanova vd., 2016: 65).

Bir kültürü tanıtabilmenin en önemli yollarından biri de eğitimidir. ÇHC, eğitim programları ve bursları aracılığıyla dünyanın pek çok ülkesindeki öğrencileri kendi üniversitelerine çekmektedir. En çok yabancı öğrenci misafir eden ülkeler içinde ABD ve İngiltere’den sonra üçüncü sıraya yükselmiştir. Daha kaliteli ve daha ucuz eğitim almak amacıyla Çin üniversitelerini tercih eden Kazakistanlı öğrencilerin sayısı son on yılda 14 kat artarak 11.784’e ulaşmıştır. Bu öğrencilerin çoğu Çin Dili ve Kültürü, Uluslararası Ticaret ve Finans gibi bölümlerde eğitim görmektedir. Çin Eğitim Bakanlığı verilerine göre, 2018 yılında Çin'deki 1.004 yükseköğretim kurumunda 196 ülkeden toplam 492.185 uluslararası öğrenci okumuştur. Kazakistan 11.784 öğrenci ile onuncu en büyük menşe ülke idi (<https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13599-chinas-soft-power-in-central-asia.html> erişim tarihi: 21.04.2020).

Laruelle ve Peyrouse’ye göre, Pekin birtakım zorluklarla başa çıkamadı. Etkin bir kültürel diplomasi kavramı geliştiremedi, ancak Orta Asya üzerindeki dilsel etkiyi güçlendirmiştir. Orta Asya gençleri arasında, başarılı bir kariyer ve işgücü piyasasında rekabet gücünün artması için Çin dilinin popülerliği önemli ölçüde artmıştır. Bu süreç en çok Kazakistan ve Kırgızistan'da fark edilmiştir, ancak Özbekistan ve Tacikistan'da da belirgindir. Çinceyi iyi bilmek hem kamu hizmetinde (özellikle Dışişleri Bakanlığı'nda) hem de özel sektörde kariyer imkanını

kolaylaştırabilmektedir. Yazarlar, bunun on yıl boyunca uluslararası durum üzerinde bir etkisi olacağını tahmin etmektedirler. Bu sürecin itici güçlerinden biri, eski Sovyet yönetici elitinin yurtdışında eğitim görmüş genç nesillerle değiştirilmesidir (Laruelle ve Peyrouse, 2009:153-154).

Çin ileri bilim dili haline gelmektedir; üniversite eğitiminin kalitesi arttıkça, ülkenin bilimsel potansiyeli güçlenmektedir ve ekonomisi yenilikçi bir şekilde büyümektedir. Zamanla, bu dilin kaliteli bir eğitim alma ve temel bilim dünyasına girme yolunda İngilizceden sonraki ikinci dil olma ihtimali vardır. Bu faktörler nedeniyle Çince, ana iş ortağının dili ve yurtdışında eğitim gören orta sınıf öğrencilerinin bir parçası tarafından konuşulan dil olarak Orta Asya'da yavaş yavaş Rusçanın yerini alabilecek potansiyeldedir. Rus dilinin hala büyük bir payı olmasına rağmen, Çince öğrenmek için ekonomik teşvikler güçlenmektedir. Rusçanın yayılımında iki faktör var: Birincisi, Orta Asya'da etnik gruplar arası iletişimin dili; ikincisi, Rusya, bölgenin nüfusunun hevesle tükettiği eğlence içeriği üretmektedir. Kazakistan'da hükümetin yabancı nüfuzu azaltmak için yerel içerik geliştirmeye çalışmasına karşın ÇHC'nin eğlence yapımlarının kalitesi de artmaktadır. Bunun yanında Çin kültürünün evrensel olarak çekici hale gelmesi kolay değildir. Çin dışında, büyük Çin diasporaları olmadan, Çin'in bilgisi ve popülaritesi, sadece ticaret hacmine dayanarak toplumun Sinizasyonuna³⁷ yol açmaz. Yakın gelecekte Kazakistan açısından da bu durum söz konusudur. Sadece yerel seçkinler ve hükümetler tarafından tam bir kontrol eksikliği varsa, özellikle kontrolsüz göçle nüfus hareketliği sağlanıyorsa Çin dilinin yaygınlaşması ve kültürel homojenleşme durumundan bahsedebilir.

3.4.1.2. Kitle İletişim Araçlarında Çin Etkisi

Yabancı medyanın Kazakistan vatandaşlarının kamu bilinci üzerindeki etkisinde Rusya başı çekmektedir. Kazakistan ve Orta Asya'nın neredeyse tüm diğer ülkeleri Kremlin'in yoğun bilgi alanındadır. Kitle iletişim araçlarının etkisinde ikinci sırada Amerikan “yumuşak güç” ürünleri yer almaktadır. Rus dili medyasında uygulanan Rus etkisinin aksine, Amerikan etkisinin çoğunlukla sinema ve müzikten kaynaklandığı vurgulanmalıdır. Başka bir deyişle, Batı değerleri, yaşam tarzı vb. ülkede popüler Hollywood filmleri aracılığıyla aşılانmaktadır.

Yakın zamana kadar, Çin dili Kazakistan üzerinde minimal bir etkiye sahipti, çünkü Çin dilini Kazakistan'da bilenlerin oranı düşüktü. Ancak son birkaç yıldır durum inanılmaz bir oranda değişmeye başladı. Özellikle, Xinhua, People's Daily, Guangming Daily, Cina Radio International (Çin Uluslararası Radyosu) ve CCTV gibi ÇHC medyasının temsilcileri şu anda Kazakistan'da

³⁷ Çin kültürünün diğer milliyetler veya bireyler arasında yayılma sürecinde ülke içindeki Sinizasyon süreci önemlidir. Günümüz Çin topraklarında yaşayan birçok insan, Sinizasyon sürecinde orijinal kültürlerini ve dillerini kaybetmiş ve kendilerini Çinlilerle özdeşleştirmeye başlamıştır.

tam teşekküllü faaliyetler yürütmektedirler. Tüm bu medya temsilcilerinin çalışmalarında zaten Rus dilini etkin olarak kullanmaları, böylece çalışmalarının yayılımını önemli ölçüde artırması ve tüm Kazakistanlılar tarafından erişilebilir olması önemlidir. Peki Kazakistan'daki Çin medyasının beklentileri ve etkisi nelerdir?

Xinhua Haber Ajansı (Xinhua, Çince “Yeni Çin” anlamına gelir) ÇHC hükümetinin resmi haber ajansıdır. Xinhua, Kasım 1931'de Çin Kırmızı Haber Ajansı olarak kurulmuştur. 1937'den beri şu anki adını taşımaktadır. Bugün, Xinhua Haber Ajansı'ndan haberler Asya, Orta Doğu, Latin Amerika ve Afrika dahil olmak üzere dünyanın hemen tüm ülkelerine dağıtılmaktadır. Dünyada yüzden fazla şubesi vardır. Kazakistan'daki şubeleri ise Almatı'da ve Nur-Sultan'da yer almaktadır. Analizin gösterdiği gibi, çalışmalarında, Almatı ve Nur-Sultan şubelerinin ajans personeli, Kazakistan'ın sosyo-politik alanındaki önemli olayları kapsamaya büyük önem vermektedir. Rus dilli internet sitesi russian.news.cn'de, Kazakistan da dahil olmak üzere Sovyet sonrası ülkelerde meydana gelen en son haberleri her gün yayınlayan özel bir “Rusya ve BDT” bölümü vardır (<http://today.kz/news/zhizn/2014-08-21/547050-kitajskie-mass-media-v-kazaxstane/> erişim tarihi: 29.04.2020).

People's Daily gazetesi Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin resmi yayın organıdır ve bu nedenle ÇHC'nin en etkili yayınıdır. Gazete Çince, Rusça, İngilizce, Japonca, Fransızca, İspanyolca, Arapça, Moğolca, Tibetçe, Uygurca, Kazakça, Korece ve Zhuang dillerinde yayınlanmaktadır. Gazete, 1.000'den fazla kişiyi istihdam etmektedir. Gazetenin günlük tirajı 2 milyon 800 bine ulaşır (<http://russian.people.com.cn/2345935.html> erişim tarihi: 29.04.2020). Bugün gazete ulusal bir holdinge dönüşmüş ve ÇHC'nin önde gelen resmi Rusça bilgi partallarından biri haline gelmiştir. People's Daily'nin Kazakistan'daki faaliyetlerinin amacı öncelikle Kazakistan ve Çin arasında gerçekleşen önemli devlet toplantıları, ziyaretler ve diğer siyasi olaylara ilişkin bilgilendirme sağlamaktır.

Çin Uluslararası Radyosu, yalnızca radyo programları hazırlamakla kalmayıp aynı zamanda televizyon programları ve yazılı materyal üreten, mobil ve internet yayıncılığı yapan dünyanın en büyük medya şirketlerinden biridir. Dünyada 62 dilde yayın yapan radyo, 40 farklı yerde temsilciliğe sahiptir. Radyo istasyonunun yaklaşık 60 yabancı yan kuruluşu ve Konfüçyüs Enstitüleri'nde 15 radyo okulu, 18 internet radyosu bulunmaktadır. Günlük frekans hacmi 2700 saattir (<http://russian.cri.cn/data/608/20171029/12691.html> erişim tarihi: 09.05.2020). Çin Uluslararası Radyosu'nun Kazakistan'daki şubesi Almatı'da bulunmaktadır. Kazakistan toplumunun kültürel ve sosyal yapısına ilişkin kapsamlı çalışmalar yapan, raporlar hazırlayan kurum, muhabirlerine sağladığı finans desteği ile Kazakistan hakkında pek çok materyal toplayabilmektedir.

ÇHC yukarıda bahsedilen medya şirketleri aracılığıyla bir taraftan Kazakistan'daki kültürel ve sosyal yaşama ilişkin bilgi toplarken, diğer taraftan da Kazakistan üzerindeki etkisini artırmayı amaçlamaktadır. Bunun başarılı bir strateji olup olmadığını söylemek şu an için erken olsa da Çinli yetkililer kitle iletişim araçlarının Kazakistan kamuoyunun oluşumunda ve şekillendirilmesinde önemli bir rol oynayacağı konusunda iyimser bir öngöründe bulunmaktadır.

3.4.1.3. Kazakistan'daki ÇHC Karşısı Duygular

Kazakistan'da, SSCB'nin eski cumhuriyeti olarak, bağımsızlığın ilk yıllarında, Çin hakkında Sovyet döneminde oluşan fikirler yaygındı. Bunlar arasından “Çin tehdidi” korkusu (Sinofobi) belirgindir. ÇHC'ye olan artan borçlar, Çin işletmelerinin ve mallarının çoğalan varlığı, teknoloji için petrole duyduğu ihtiyaç ve komşu Xinjiang'daki (Sincan) Müslümanlara karşı zulüm, Kazakistan toplumunun ÇHC'nin genişlemesi hakkındaki korkularını güçlendirmektedir. Tüm bu olaylar tarafların kim olduklarını veya olmadıklarını daha net bir şekilde belirlemeye yardımcı olmaktadır.

2019 yılın Eylül ayında, Canaözen'de (Batı Kazakistan'da bir şehir), yaklaşık 55 vatandaş, ülkede 55 Çin santralinin inşasını protesto etmek için belediye binasının önünde toplanmıştır. Ertesi gün, Canaözen halkı tekrar merkez meydana toplanmış ve 4 Eylül'de Almatı, Aktobe, Aktau, Karaganda, Nur-Sultan, Semey ve Çimkent'te dayanışma eylemleri düzenlenmiştir. Protestolar “Çin genişlemesine hayır!” sloganı ile desteklenmiştir (bkz Ek 9). Bu protestoların başlangıç noktasını Ağustos 2018'de, Kazakistan sınırını geçerken yakalanan Kazak kökenli Sairagul Sauytbai davası oluşturmaktadır. Yasadışı geçiş nedeniyle suçlu bulunan kadın, Çin'e iade edilmemesi talebinde bulunmuştur. Kadının iddiası, Sincan'da bir “siyasi yeniden eğitim kampında” çalıştığı ve Çin makamları tarafından “devlet sırlarının ifşa edilmemesi” hakkında bir taahhüt imzalatıldığı gerekçesiyle ölüm cezasına çarptırılma riski taşıdığıdır. Halkın dikkatini çeken davada, 6 aylık gözaltı süresinin ardından kadın serbest bırakılmış; mülteci statüsü alamadığı için daha sonra ailesi ile birlikte İsveç'e gitmiştir (<https://azh.kz/ru/news/view/64590> erişim tarihi: 09.05.2020).

Orta Asya'daki – özellikle Kazakistan ve Kırgızistan'daki- Çin karşısı duygular, Pekin'in Çin'in batısındaki Xinjiang-Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Müslümanlara yönelik politikası tarafından beslenmektedir. Çin, etnik Uygurları gözaltına almaya ve hapsetmeye başladığında, Kazakistan ve Kırgızistan hükümetleri yorum yapmaktan kaçınmıştır. Ancak Xinjiang'dan Kazakistan ve Kırgızistan'a taşınan ve bu ülkelerin vatandaşlığını kabul eden etnik Kazaklar ve Kırgızlar bile gözaltına alınıp Sincan'a geçmeleri sırasında sözde "yeniden eğitim kamplarına"

gönderildiğinde, Çinlilerin eylemleri hakkında korkutucu hikayeler yayılmaya başlamıştır (Laruelle ve Peyrous, 2009: 72).

Sinofobi aslında Kazak milliyetçiliğinden çok Pekin'in ekonomik genişlemesinden duyulan korkuya dayanmaktadır. Bu tür duyguların patlayıcı potansiyeli, ülkenin büyük şehirlerinde düzenlenen mitingler ile kanıtlanmıştır (<https://www.hrw.org/news/2016/05/23/kazakhstan-crackdown-peaceful-protest> erişim tarihi: 13.05.2020). Gösterilerin nedenleri arasında “Çinli girişimciler tarafından sınır ötesi tarım arazileri kiralama tehdidi” de yer almaktadır. Yerel milliyetçiler bu olayları sık sık Kazakistan ve Çin arasındaki aşırı yaklaşma konusunda kamu hoşnutsuzluğunun teyidi olarak kullanmışlardır.

Kazakistan'daki ÇHC karşıtı duyguların altında yatan sebep yalnızca birçok Kazakistanlı vatandaşın Sincan'da sert müdahalelere maruz kalması veya Çinli yatırımcıların ve girişimcilerin ülke içindeki nüfuzunu artırması değildir. Kazakistan Risk Değerlendirme Grubu Başkanı Dosym Satpayev'e göre iki ülke arasındaki tarihsel düşmanlık da bu duyguları pekiştirmektedir (<https://zonakz.net/2019/09/12/otkuda-beretsya-sinofobiya/> erişim tarihi: 13.05.2020). Özellikle Orta Asya'da yüzyıllarca süren “Çin'i Türk halklarının uzak düşmanı ve İslam'ın tarihsel bir karşıtı” olarak sunan sözlü destanlar vardır. Bugün hala bu kilit klişeler büyük ölçüde devamını sürdürmektedir: “sarı tehlike” temasının yanı sıra, Çin iktidarının tarihsel olarak evrimleşmediği, birkaç yüzyıl, hatta binlerce yıl boyunca uzanan geçici bir amaç peşinde olduğu fikri ve Çin makamlarının emperyalist hedeflerini gizlediği düşüncesi; hepsi oldukça yaygın önyargılar oluşturmaktadır. Son olarak, Çin hakkındaki görüşlerde ve radikallik derecelerinde, farklılıklar olmasına rağmen, Sovyet kültüründe eğitim görmüş olan Orta Asya uzmanları Çarlık Rusya'nın Orta Asya halklarını Çin saldırılarına karşı savunmaya yardım ettiğini, Moskova'yı Çin-Sovyet çatışmasının nedenlerini değerlendirmesinde desteklediklerini ve çoğunluğunun Rusya da dahil olmak üzere ortak bir “medeniyetin” parçası oldukları fikrini belirlediklerini beyan etmişlerdir (Laruelle ve Peyrous, 2009: 145).

3.4.2 Güney Kore

Şimdi dünyaya yayılan yeni bir "Kore dalgası" fenomeni mevcuttur. “Hallyu” (“Kore dalgası”), Kore Cumhuriyeti'nin kitle kültürünü içeren bir fenomen anlamına gelir; sınırları dışındaki birçok ülkede büyük popülerlik kazanmıştır. “Hallyu”, 1990'larda kullanılan bir kelimedir; ama Kore Dalgası 2000'li yılların başında önce ÇHC'ye, Japonya'ya ve Tayvan'a sonra Güneydoğu Asya, Amerika ve Avrupa Kıtaları başta olmak üzere dünyanın pek çok yerine yayılmıştır. Bu akım, karşıt ilkeler barındıran geleneksel Doğu (Konfüçyüsçü) ve Batı kültürel değerlerinin sentezidir. Sadece pop müzik, dizi, filmler ve diğer Kore eğlence endüstrisi türleri

değil, aynı zamanda Kore mutfağı, ev eşyaları vb. de bu akımın etkilerini taşıyor (<http://www.projectsyndicate.org/commentary/south-korea-s-growingsoft-power> erişim tarihi: 19.05.2020). Tüm Güney Asya ülkelerinden gelen moda tutkunları, makyaj ya da plastik cerrahi yöntemleri ile Koreli yıldızlar gibi görünmeye çalışmaktadır. Kore modasının hayranları sadece gençler değildir. Farklı yaşlardan, farklı mesleklerden ve farklı eğitim seviyelerinden pek çok insan bulunmaktadır. Güney Kore tutkusu, Korece öğrenmek, Kore malları ve geleneksel Kore kıyafetleri satın almak isteyen artan sayıda insanla ifade edilmektedir.

ABD etkisi ile Batı'dan etkilenen ve Batı stereotiplerini benimseyen Güney Kore, şimdi Konfüçyüsçülük ve Batı kültürünün simbiyozunda ifade edilen yeni yaşam tarzını Asya ülkeleri çerçevesinde yeni bir ürün olarak dağıtmaktadır. Sonbahar Masal (2000), Kış Sonata (2002), Sarayın İncisi (2004), Jumong (2006) vb. Kore dizileri Asya'daki birçok ülkede yayınlanmıştır. 2007'de Kazakistan ulusal kanallarından birinde yayınlanmaya başlayan dizi Kazakistanlı izleyiciler için Kazakça 'ya çevrilmiştir. "Jumong" serisi Kazakistan'daki "Kore dalgasının" sembolü haline gelmiştir. Kazakistan'da bu serinin popülerlik oranı %86'yı aşmıştır. Televizyon dizilerinin popüleritesi turist akışının artmasına katkıda bulunmuştur. "Jumong" televizyon dizisinin yayınlanmasından sonra, çekimin yapıldığı tarihi tapınaklara ve kalelere Kazak ziyaretçi sayısı artmıştır. Daha sonra "Meyvelerden Sonra Çiçekler" (2010) dizisi de 2016 yılında aynı popülerliği kazanmıştır (<http://cdn.istanbul.edu.tr/statics/turkiyat.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2016/09/ART-%C3%96ZEL-2.pdf> erişim tarihi: 13.05.2020). Bu dizi gittikçe daha çok Kazak turisti Kore'ye çekmeye başlamıştır: fotoğraf çekmeye, geleneksel Kore oyunları oynamaya, geleneksel Kore yemeklerini tatmaya, böylece kendilerini doğrudan televizyon dizisinde yaratılan atmosferde hissetmeye çalışmıştır. Bu dizinin reklam, müzik, Kore yemeği ve geleneksel Kore kıyafetlerinin üretimi üzerinde ekonomik etkisi de oldu.

2007 yılında Almatı'da yapılan "Kore TV şovları ve Kazakistanlı seyirciler" adlı pilot sosyolojik araştırmanın sonuçlarına göre, "Hallyu" Kazakistan'da giderek güç kazanmıştır. Güney Kore dizileri Kazakistan'da büyük bir ilgi uyandırmıştır (Kim ve Ibraeva, 2007: 197). Kazakistan'daki birçok televizyon izleyicisi, Güney Kore televizyon dizilerinin iki halk arasındaki ortak kültürel geleneği yansıttığına inanmaktadır. Dizilerde yaşlılara saygı duyma, geniş aile yapısı gibi Doğu kültürünün doğasında bulunan motifler de Kazakistanlı izleyicilerin Güney Kore dizilerini ilgiyle takip etmelerine vesile olmuştur. Kore filmlerinin ve televizyon dizilerinin popüleritesinin nedeni çok taraflıdır. "Kore ekonomik mucizesi" ve dünyaca ünlü Güney Koreli şirketlerin ürünleri de önemli bir rol oynamıştır. Yukarıda belirtilen nedenlere ek olarak, Kore dizisinde "müsterhce" sahnelerin bulunmaması da ailece izlemek için rahat koşullar yaratan önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir.

Güney Kore’ye ait bir müzik türü olan ve tüm dünyada son yıllarda büyük ilgi uyandıran K-Pop, Güney Kore alt kültür gruplarının değerlerini yansıtmak ve dünyaya yaymak için önemli bir rol oynamaktadır. Bu müzik türü dünya geneline benzer şekilde Kazakistan’da da – özellikle genç nesilde-büyük yankı uyandırmıştır. Bunun yanında Kore kültürünün yayılmasına tepki duyan Kazakistanlı kesimler de vardır. Asya kültürünün spesifik özellikleri, Müslüman yaşam tarzına, kıyafetlerine ve görünümüne aykırı bulunması da nedenlerden bazılarıdır.

Kazakistan'daki K-pop'un yüksek popülaritesi, 2014 yılında Beş kişiden oluşan “Doksan Bir” Gençlik grubu Kazakistan’ın ilk Q-Pop grubunun kurulmasını (bkz Ek 10) teşvik etmiştir. Q-pop veya Qazaq pop, Kore Popunun Kazak versiyonudur. K-pop ile birçok benzerliği vardır: her ikisi de dans edilebilir ritimler, akılda kalıcı melodiler ve rap, R&B, hip-hop gibi Batı müzik türlerinin bir karışımı ile karakterizedir. Doksan Bir Grubu 2015 yılında çıkış yaptıktan sonra, yüksek kaliteli Kore Pop tarzı müziği ve şarkılarında Kazakça kullanımı nedeniyle gençler arasında hızla popüler olmuştur. “Doksan Bir” grubu gençler arasında eş görülmemiş bir çekim yaratmıştır (<https://www.soundboardasia.com/single-post/2019/05/24/Artist-Spotlight-Ninety-one> erişim tarihi: 19.05.2020). Kazakistan'da iki yıl sonra yeni gruplar ve benzer sanatçılar ortaya çıkmıştır. Q-pop gençlere odaklanmıştır ve sosyal ağlarda geniş bir kitleye sahiptir. Q-Pop genç nesilde kendisine bir karşılık bulmasına rağmen, toplum genelinde hoş karşılanmamakta ve protesto edenler de yer almaktadır. Örneğin Doksan Bir Grubu, muhafazakâr insanların çoğunlukta yaşadığı Kyzylorda’da (Doğu Kazakistan’da bir şehir) 20 Ekim 2016 tarihinde verdiği bir konserde, üyelerinin eşcinsel olduğu ve Kazak erkeklerini temsil etmediği gerekçe gösterilerek protestolara maruz kalmıştır. Ayrıca grubun isminin Kazakistan’ın bağımsızlık tarihi ile ilişkilendirilmesi de tepkilere neden olmuştur ve konser yarıda kesilmiştir (<https://informburo.kz/novosti/v-kyzylorde-sorvan-ocherednoy-koncert-gruppy-ninety-one-37588.html> erişim tarihi: 19.05.2020).

Kazak popüler müziğinin çeşitlenmesi ve pop müziğin ana dilde dinlenebilmesi genç devletin ulusal kimliğini güçlendirmede büyük rol oynamaktadır. Gakku TV yapımcısı Timur Balymbetov’a göre Kazakistan’da, komşu Rusya etkisi ile, Rusya’dan gelen her şeyin iyi olduğu algısının oluştuğunu belirtmektedir (<https://the-steppe.com/lyudi/genprodyuser-gakku-timur-balymbetov-my-stali-takimi-melochnymi> erişim tarihi: 19.05.2020). Buna karşın Kazak popüler müziğinin rekabet gücünün artmasıyla, Orta Asya'nın diğer ülkelerinde de, özellikle komşu Özbekistan ve Kırgızistan'da bu müziğin dinlemeye başlaması, Kazak devletinde özel bir gurur kaynağı olarak kabul edilmiştir.

Müzik ve film/televizyon endüstrisi yanında 28 Aralık 2009 tarihinde, Nur Sultan'da Kore Cumhuriyeti Büyükelçiliği'nde Kore Kültür Merkezi'nin kurulması iki ülkenin kültürel

ilişkilerinin gelişmesinde yeni bir kapı aralamıştır. Merkez, Kazakistan başta olmak üzere tüm Orta Asya ülkeleriyle kültürel iş birliğinin geliştirilmesi için bir araç olarak kullanılmakta; oraya giden insanlara Kore mutfağını, dövüş sanatlarını, filmlerini, müziklerini daha yakından tanıma fırsatı sunmaktadır. Yalnızca Kore Kültür Merkezi binasında değil aynı zamanda Nur-Sultan'daki okullarda üniversitelerde, sinemalarda, konserlerde ve spor salonlarında da bu kültürel faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Kazakistanlı gençler özellikle Kore Kültür Merkezi'nin Kore popüler müzik yarışması gibi etkinliklerden hoşlanmakta. Bu yıllık bir etkinlik haline gelmiştir ve ülkenin dört bir yanından şarkı söyleyen Kore hayranları bir araya gelerek yarışmakta; kazanan ise Kore'ye 10 günlük bir gezi ödülü verilmektedir (http://khabar.kz/rus/culture/Festivali-konkurs_S_ljubovjju_iz_Korei_proshel_v_Astane.html erişim tarihi: 24.05.2020).

İki ülkenin ekonomisi ve kültürel alışverişi için Astana- Expo-2017 organizasyonu da büyük öneme sahiptir. Etkinlikte büyük ölçüde bu 'Kore dalgası' sayesinde en büyük başarı kazanan Kore pavyonu olmuştur; açılıştan üç hafta sonra 100 binden fazla kişi ziyaret etmiştir. Kore Ulusal Günü'nde ünlü grupların (AOA, Highlight) ve Koreli dalga sanatçılarının yer aldığı bir konser düzenlenmiştir. Sadece bu konsere 8 bin K-pop hayranı katılmıştır. Expo-2017'nin bir parçası olarak düzenlenen diğer etkinlikler de fazlaca dikkat çekmiştir (https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/93-dnya-pavilona-korei-na-astana-expo-2017-326550/ erişim tarihi: 24.05.2020). Kazakistan gençliği Kore kültürüyle ilgilenmekte ve "Kore dalgası" ile ilgili çeşitli kültürel etkinliklerin yürütülmesinde büyük bir girişimde bulunmaktadır. Örneğin, "Kore Yemek Festivali", "Almatı Kore Kültür Festivali", "Changwon K-pop Dünya Festivali" ve diğerleri de dahil olmak üzere birçok festival düzenlenmektedir. Ayrıca Kazakistan'da, K-pop müzik türüne adanmış çok sayıda flash mob³⁸ gerçekleştirilmiştir, K-pop ve Q-pop gruplarının konserleri de bunun mutlak bir parçasıdır. Kazakistanlı gençler arasında giderek daha fazla insan Kore dilini öğrenmek ve Kore'de eğitim almak istemektir. Her yıl daha fazla genç Kazakistan üniversitelerinde Kore Dili ve Kültürü fakültelerine girmektedir.

Kazak-Kore iş birliğinin yasal dayanağı, özellikle Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti ile Kore Cumhuriyeti Hükümeti arasındaki kültürel iş birliği anlaşmasında belirtilmiştir (Seul, 16 Mayıs 1995). Ayrıca Kasım 2003'te Seul'da Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı ile Kore Cumhuriyeti Eğitim ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Bakanlığı arasındaki eğitim programları alanında iş birliğini geliştirmek için anlaşma imzalamıştır (29 Kasım 2003, N1203 tarihli kararla Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti tarafından onaylanmıştır. http://www.edu.gov.kz/index.php?id=rk_and_koreia&L=1 erişim tarihi: 24.05.2020). Kazakistan

³⁸ Flash mob, birbirini tanıyan veya tanımayan bir grup insanın daha önceden belirlenen yer ve zamanda, amacı genelde eğlence olan bir eylemi gerçekleştirdikten sonra dağılmaları esasına dayanan bir sosyal aktivitedir.

ve Güney Kore arasındaki yüksek öğrenim alanında yapılan iş birliği; ortak bilimsel konferanslar, sempozyumlar ve seminerler düzenlemek, öğrenci değişim programları sunmak, Korece ders kitapları yayınlamak, eğitim programları için burs sağlamak, ortak uluslararası araştırma projeleri yürütmek şeklinde özetlenebilir.

Kazakistan'ın neredeyse tüm büyük üniversiteleri, Kore üniversiteleri ile iş birliği ve akademik değişim konusunda standart anlaşmalar yapmıştır. Değişim programları, doğrudan üniversite ilişkileri temelinde ya da KOICA (Almatı'daki Kore Eğitim Merkezi) ve Kore Cumhuriyeti hükümet fonları tarafından sağlanan hibelerle gerçekleştirilir. İki ülke arasındaki eğitimsel ve bilimsel iş birliği, Kore Vakfı, Kore Araştırma Vakfı, Kore Araştırmaları Akademisi ve Denizaşırı Koreliler Vakfı gibi devlet fonlarından da desteklenmektedir. Kore Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'na bağlı bir kuruluş olan Kore Vakfı, aşağıdaki eğitim programlarını finanse etmektedir: yurtdışında Kore çalışmalarını desteklemek, yurtdışında Kore dilinin çalışmasını desteklemek ve bilimsel staj ve araştırma projeleri için hibe sağlamak. Kore Çalışmaları Vakfı, yabancı araştırmacılara Korece dilini inceleme, alan çalışmaları yapma, hukuk alanında çalışma, doktora çalışmaları, bilimsel makaleler yayınlama ve Kore dili ve Kore çalışmaları üzerine ders kitapları geliştirme fırsatı sunar. Kazak üniversiteleri ile iş birliği yapan diğer devlet kurumları Kore Araştırmaları Destekleme Fonu ve Kore Araştırmaları Akademisi, Kore araştırma konferanslarını finanse etmektedir, araştırma bursları, Koreli öğretmenler için dil stajı ve ilgili bölümlere mali yardım sağlamaktadır.

Güney Kore, “Kore dalgası” ile bol miktarda kültürel etki oluşturmaya rağmen, Kazakistan Cumhuriyeti yoğun bir şekilde kendi dilinde bir kültür geliştirme çabasıdadır. Kazakistan medyası çoğunlukla Rus veya Amerikan pop kültürü gibi yabancı kültür ürünlerini sunarken, son zamanlarda Kazak kültür ürünleri de yer bulmaya başlamıştır.

Kazakistan, bağımsızlığının ardından farklı küresel ve bölgesel ülkelerin kültürel etkisi ile karşı karşıya kalmıştır. Rusya'nın ve Rus kültürünün tarihsel etkisi bağımsızlık sonrasında belli ölçüde devam etse de özellikle küreselleşmenin merkezinde yer alan ABD'nin ve Amerikan kültürünün ülkedeki etkisi Rus etkisine rakip hale gelmeye başlamıştır. Bağımsızlık sonrasında Kazakistan ile ortak tarihsel ve kültürel geçmişe sahip Türkiye'nin dil birliği üzerine dayandığı politikaları Türk ve İslam kültürünün ülkedeki etkisinin yayılmasında rol oynamıştır. Bunun yanında Kazakistan, doğudan gelen kültürel etkilerle de karşı karşıya kalmıştır. Küresel bir aktör konumuna yükselen ÇHC ile ekonomik iş birliğini geliştirme arayışı, Kazakistan'da Çin dili ve kültürünü öğrenmeye yönelik ilgiyi de artırmıştır. Güney Kore ise diğer ülkelere göre daha pasif kültürel etkiye sahip olduğuna rağmen, özellikle gençler arasında yaygın popüler kültür öğeleri ile Kazak kültürüne nüfuz etmeye başlamıştır.

SONUÇ

Kolektif kimlik türlerinden biri olan “ulusal kimlik”, toplumda kendi yerini arayan bireyin, bir grubun parçası olarak diğer gruplarla dayanışma içine girdiği sosyal süreçler içinde oluşmakta ve kültür tarafından şekillendirilmektedir. Kimlik stabil değildir ve sadece kendi sosyalliğine sahip birinin öznel deneyimlerinden değil, aynı zamanda nesnel koşullardaki değişikliklerden dolayı değişime yatkındır. Küreselleşme süreciyle yaşanan kültürel değişim ise insan yaşamının tüm alanlarını etkileyen yeni riskleri ortaya çıkarmanın yanında kültürel alanda ve medeniyet algısında da değişimler yaratmıştır. Ekonomik ve teknolojik yeniliklerle küreselleşme, yerel kimlik ve gelenekleri hem değiştiren hem de bunları birleştirerek yeni kültür alanları yaratmıştır. Bu alanda kimlik oluşumu ulusal bağlamında ötesinde küresel bir nitelikte kazanmaya başlamıştır.

Küreselleşmenin, kültürler arası etkileşimi, farklı kültürlerin tanınmasını ve anlaşılmasını kolaylaştırıcı bir etkisi olmakla birlikte ulusal kültürlerin erozyona uğrayarak değişmesindeki ve yeniden şekillenmesindeki payı da son derece önemlidir. Kazakistan’ın bağımsızlığını ilan ettiği tarihten itibaren yaşadığı en önemli sorunlarından biri kimlik ve kültür sorunu olmuştur. Uzun yıllar süren Sovyet hakimiyetinin ardından “biz kimiz?” sorusu ile yeni bir kimlik arayışına girerken, bir tarafta Rus ve Kazaklar başta olmak üzere gruplar arası meydana gelen etnik ve dini sorunlarla karşı karşıya kalmış, diğer tarafta ise farklı kültürlerin etkisine açık hale gelmiştir.

Bu tez çalışmasında küreselleşmenin yalnızca kültürel yönü üzerinde durulmuş. Bu bağlamda Rusya, ABD, Türkiye, ÇHC ve Güney Kore kültürlerinin Kazakistan kimliğinin şekillenmesindeki rolü ve etkisi analiz edilmiştir. Her ne kadar bu konu ilk bakışta dar görünse de araştırma aşamasında küreselliğin getirdiği sonuçların derin özü ortaya çıkmıştır. Yukarıdaki bağlam göz önüne alındığında, küreselleşmenin Kazakistan toplumunda kültürel farklılaşma, kültürel yakınsama ve kültürel melezleşme gibi çeşitli eğilimleri beraberinde getirdiği ve her bir eğilimin kültürel homojenlik ve heterojenlik çerçevesinde birbirini tamamladığı için birbirini engellemediği görülmüştür. Küreselleşmenin yarattığı kültürel akış olarak Kazakistan’da zaman zaman kültürel tepkileri de tetiklemiştir.

Totaliter bir ideolojinin çöküşü birçokları tarafından kendini tanımlama, değer yönelimlerinin ve dünya görüşlerinin kaybı olarak algılanmıştır. Değerlerin yeniden değerlendirilmesi, sadece küresel değişimleri algılayamayacak, aynı zamanda bunların uygulanmasına katkıda bulunabilecek yeni bir toplumsal bilinç ve kimliğin oluşturulması için sosyal ihtiyaç gerektirir. Kazakistan’ın bağımsızlığı ile ulusal kimlik inşası sürecinde küresel ve bölgesel aktörlerin etkileri de bu bağlamda önemlidir. Bu aşamada, bireylerin görünüşünün yanı

sıra “bulanık kimlik” ile karakterize edilen ya da bilinci parçalanmış olan çok yönlü insan grupları da görünmeye başlamıştır. Kazakistan’ın bağımsızlığını ilan etmesi ve Sovyet hakimiyetinden çıkması ilk bakışta onun Türk-İslam dünyası ile daha derin bağlar kurabileceği yönündeki fikirleri gündeme getirmiştir. Örneğin Türkiye’nin 1991 yılından itibaren Kazakistan’ın da içinde yer aldığı eski Sovyet Türk Cumhuriyetlerine yönelik Pan-Türkist söylemleri bu beklenti doğrultusunda şekillenmiştir. Ancak kısa bir süre içinde anlaşılmıştır ki Kazakistan ortak dini ve etnik kökene sahip diğer ülkelerle böyle bir çatı altında birleşmek yerine uluslararası alanda daha pragmatik ilişkiler yürütmeyi tercih etmiştir. Bunun bir nedeni Kazakistan’ın uzun yıllar boyunca ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda Rus etkisi altında kalması ve daha önce de belirtildiği gibi kimliğin doğası gereği değişken olması ve koşullara göre yeniden şekillenmesi ile açıklanabilir.

Ancak SSCB’nin çöküşünden sonra, değişim süreçleri sadece Kazakistan içindeki genel sivil kimlik ölçeğinde değil, aynı zamanda eski tüm Birlik alanında yeni kimlik matrisleri arayışında gerçekleşmiştir. Hepsini birleştiren BDT siyasi birliği, örneğin "Eseng halkı"³⁹ veya "Esengoveyler" gibi yeni bir itici güç olmamıştır. BDT’de karşılıklı faydalı ilişkiler, yapıcı ve pratik diyalog inşa etmek, “Avrasya mekânı” fikrini birleştiren modern fikirlere yol açmıştır. Ancak Avrasya terimi, modern Avrasyacılık kavramının Sovyet sonrası alana dönüşünün doğduğu yer olan Rusya’da veya Kazakistan’da ortak bir kimlik inşası belirleme kriterine sahip değildir. Yalnızca Avrasya Ekonomi Topluluğu ve diğerleri gibi bir dizi verimli kuruluş çerçevesinde kurumsallaştırılmış siyasi bir yapıdır. Ancak, Rus değerlerinin, dilinin ve kültürünün Kazakistan’daki sosyal hakimiyeti yadsınamazdı. Kazakistan’da bağımsızlık sonrası dönemde dilsel ve etnokültürel durum belirli bir "ikilik" ile karakterize edilir: Kazak dilinin bir devlet dili haline gelmesine ve Kazak kültürünün statüsünün artmasına rağmen, bir takım nesnel nedenlerden dolayı (tarihi entegrasyon süreçleri, Rus etnik nüfuzu, eğitim, medya vb.), Rus dili ve Rus kültürü hem resmi hem de hane halkı düzeyinde nispeten yüksek bir statüye sahiptir ve kamu yaşamının çeşitli yönlerini etkilemiştir.

Kazakistan’da modern bilgi ve iletişim sistemlerinin geliştirilmesi, İngilizce öğrenmenin yayılması, görsel medya ve bilgisayar bilgi teknolojilerinin yaygınlaşması kültürel küreselleşmenin sembolü olan ABD’nin önemli küresel kültürel trendleriyle, Batı’nın kültürel değerleri, sosyal tutumları, yaşam biçimleriyle temasları önemli ölçüde genişletmiştir. Bu süreç aynı zamanda, Kazak kimliği açısından yeni tür tehditler veya fırsatlar doğurmuştur. Küreselleşme süreçleri bireylerin geleneksel büyük ve küçük topluluklarla (ulusal, devlet, sosyo-profesyonel, etnik, dini, bölgesel) özdeşleşmesini korurken, ortaya çıkan yeni kültür biçimleri (feminizm,

³⁹ Rusça SNG (СНГ, Совет Независимых Государств) Sovyet Nezavisimyz Gosudarstv, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)

LGTB toplulukları vb.) içeren geleneksel olmayan yeni kimlikler de oluşturur. Küresel Amerikan kültürünün Kazakistan'da yayılması, evrensel olarak tüketilen film endüstrileri, dil, eğitim, medya ve müzik gibi yaşamın çeşitli yönleriyle güçlü bir şekilde ilerlemiştir. Ancak, Batı Avrupa-Amerikan sosyal örgütlenme ve yaşam tarzı modelini benimseyen daha homojen bir dünya yarattığı sonucuna varmak için henüz erkendir. Bazı yerel kültürler yabancı kültürel etkileri lokal özelliklerine göre uygulama veya direnme yeteneklerini gösterdiklerinden dolayı kültürel homojenizasyonun çok basitleştirilmiş olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, örneğin, Fransız sosyolog M.Godelier (1996:70), Amerikan standartlarının ulusal kültürler tarafından kopyalandıklarında sadece kısmen ve seçici olarak benimsendiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, Kazakistan'da "Batı standartlarının" ulusal kültür ve kimliğin gelişimine haneler getirmediklerinden aşılınması yönünde hükümetlerin politikası burada özellikle önemlidir. Bu nedenle, Kazakistan ve ABD arasındaki etkileşimler tek kültürel homojenizasyondan ziyade kültürel melezliği (kadınların feminizm hareketleri, Kazakça dublajlı Hollywood filmleri, çok dillilik vb.) desteklemektedir. Batı kültürünün genişlemesi, küreselleşmiş bir bilgi alanında bile, Kazakistan'da kültürel birleşme ve ulusal kimliğin yok olmasına yol açmamıştır; kendi yüzünü kaybetmeden farklı kültürlerin bir sentezini yaratma yöntemini uyguladığı gözlemlenmektedir.

Öte yandan, komşu ÇHC, bölgede ABD'ye karşı güçlü bir ekonomik (enerji sektörü, transit bölgesi, emtia pazarı) ve Rusya için jeopolitik rakip olarak belirginleşmektedir. Ancak kültürel alanda Rus ve ABD kültürü kadar eğilim gösterdiğini varsaymak için daha erkendir. ÇHC'nin kültürel etkisini tanımlamak için, farklılaşma olarak da nitelendirilen heterojenleştirme kavramı çerçevesinde, Kazak kültüründe Sinifikasyon eğilimini önleyen engeller bulunması dikkate alınmalıdır. ÇHC'nin heterojenleşme paterni, kültürler arasındaki akışların yoğunlaşması nedeniyle Kazakistan'da daha içe (kendi benliğine) yönelik bir dünyaya yol açan bir süreci temsil etmektedir. ÇHC'nin diğer Türk kökenli milletlere yönelik siyaseti, Kazakların Çinlilere yönelik Sovyet döneminden kalan tarihi hafızası, Çin şirketlerinin yoğun bir şekilde Kazakistan'da yatırım yapması, 100 yıllık yer kiralama mevzuu vb. olaylar ÇHC'nin bazı yumuşak güç araçlarının (eğitim programları, Konfüçyüs kurumları, festivaller, TV-Radyo yayıncılığı) etkisinin azalmasında rol oynamaktadır. Bu nedenle Kazak kimliği, küresel faktörlerin ve güçlerin etkisiyle aynı zamanda devamlı dönüşüm ve korunma sürecini geçirmektedir.

Başlıca özelliklerinden biri ulusal ekonomiler ve toplumların karşılıklı bağımlılığının güçlendirilmesi olan küreselleşme bağlamında, bilgi araçlarının ve aktarımının artan önemi, kültürel ürünlerin rolünü de devletlerin rekabet gücüne katkı yapacak şekilde, giderek artırmaktadır. Güney Kore bunu uygulayabilen başarılı ülkelerden birisidir. Kore kültürü ve onun dış politikasının bir parçası olarak yumuşak gücün ajanları olarak hareket eden kültürel diplomasi,

K-pop, film endüstrisi ülkenin Kazakistan'da ideal olarak çekici, pozitif imajını destekleyen temel unsurlardır. Bu sadece ekonomik ilişkiler değil, kültürel bağlar kurmaya, yani kendi değerlerini, fikirlerini, mitlerini yayınlamak ve sert gücü uygulamadan kendi kültürel alanında dahil etmek için bir fırsat ve platform elde etmek anlamına gelir. Kazakistan'da 2000'lerin başında yayılmaya başlayan Kore dalgası diye adlandırılan Güney Kore pop kültürü, TV dizileriyle yayılmaya başlamıştır ve yavaş yavaş küresel bir fenomen haline gelen popüler müzik türü olan K-pop'la etkisi genişlemiştir. K-Pop'un uluslararası başarısı, ABD'ye dünya çapında (kültürel alanda) rakip olabilecek, Doğu'dan gelen yeni bir kitle kültürü biçimi olarak öne çıkmaktadır. 2015 yılında, Kazakistan'da önemli bir K-pop hayran kitlesi ortaya çıkmıştır, böylece yerel üreticiler bu kitleyi akıllıca hedeflemiştir ve Q-pop (Qazaq Pop) kurulması sağlanmıştır. Güney Kore ve Kazakistan arasındaki kültürel farklılıklara rağmen, Q-pop sanatçıları büyük ölçüde K-pop yıldızlarının ayırt edici görünümünü, dans hareketlerini, moda seçimlerini ve müzik video stillerini yeniden yaratmıştır. Ancak, Kazakça şarkı söyleyerek ve gençlerle ilgili yerel konularla ilgilenerek, kendilerini bölgeye uygun hale getirmek ve esas olarak ulusal kimliği desteklemek için müziği bölgeselleştirerek popüler kültürü melezleştirdiler.

Kazakistan gelişim süreci içinde ahlak veya ahlaksızlık, enerji veya ekoloji, liberalizm veya gelenekçilik ikiliği gibi her zaman alternatif bir seçenekle karşı karşıya kalmıştır. Tarihin bugünkü küresel bir anında Kazak ulusal kimliğini koruma sorunu kilit konumdadır. Kazaklar yine bir seçim yapmak zorundadır: nihayetinde küresel süreçlere boyun eğmek ve aynı zamanda diğer insanların değerlerini kabul etmek veya hala kendi kültürünü korumaya ve ileriki nesillere aktarmaya çalışmak. Bunun bir sonucu olarak, modern dünyada, ulusal kimlik ve ulusal çıkar sorunları hem araştırmacılar hem de politikacılar için ön plana çıkmaktadır. Küresel kültürel dönüşümler, modern insanlığın karakteristiğini değiştirmekte; Kazakistan'da ve tüm dünyada yeni değerlerin, önemli noktaların ve kimlik modellerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Kültürel küreselleşme Kazakistan Cumhuriyeti'ne zorluklar ve tehditler getirebilir, ancak bunlar ülkenin kalkınma fırsatlarına dönüştürülebilmektedir. Tehditleri fırsata dönüştürmek politikacıların, ekonomistlerin, diplomatların sorumluluğundadır. Bu kolay bir iş değildir, ancak olası olumlu sonuçlar tüm zorlukların üstesinden gelmeyi sağlayabilecektir. Buna ek olarak, Kazakistan'ın zorlukları ve tehditleri ilerici gelişim biçimlerine dönüştürmekten başka bir yolu yoktur. Kültürel küreselleşmeyi bir dizi sonsuz sorun olarak ele alamayız; bu, küreselleşmeden önce ve dolayısıyla modernlikten önce ülkeyi pasif ve güçsüz hale getirecektir, çünkü küreselleşme bu modernliği somutlaştırmaktadır. Aksine, kültürel küreselleşmenin zorluklarını dikkate alarak Kazakistan'ın kalkınma fırsatlarını yeniden biçimlendirilmesi, Kazakistan'a inkâr edilemez avantajlar sağlayacak ve bölgesel ve küresel hedeflerini gerçekleştirmesine izin

verecektir. Farklı aktörlerin kültürel etkilerini sentezleyerek, kendi kimliğini yeniden tanımlayan Kazakistan, küresel alanda güçlü bir aktör olarak belirginleşebilecektir.

KAYNAKÇA

- Akataev, S.N. (1973). "Geçmişte Kazaklar ve Zerdüştlük arasında ata kültü". *Izvestiya AN Kaz. SSR. Sosyal Bilimler Serisi*. №2:43-49
- Akiner, Ş. (1995). *The Formation of Kazakh Identity: from Tribe to Nation-State*. Royal Institute of International Affairs, London
- Anderson, B. (1996). *Imagined Communities Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso Books, London
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. University of Minnesota Press, Minneapolis
- Apte, M. ve Asher R. (Ed). (1994). "Language in sociocultural context". *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Vol.4:2000-2010. Pergamon Press, Oxford
- Assman, J. (2004). *Cultural memory: writing, memory of the past and political identity in the high cultures of antiquity*. (çev.Sokolskaya M. M.). Languages of Slavic culture, Moscow.
- Avatkov, V.A. (2014). "Neo-Ottomanism. The basic ideology and geostrategy of Turkey". *Free thought*. №3:75
- Bahry, S., Sarfarov N., Niyozov S., Shamatov D., Smagulova J., Garcia O.(Ed.), Lin A.(Ed.), May S.(Ed.) (2017). *Bilingual Education in Central Asia. In Bilingual and Multilingual Education*. Springer, New York
- Baker, J. (1992). "Foreign Affairs Budget Request For Fiscal Year 1993". *U.S. Department of state dispatch*. 3(6):10
- Bakshtanovsky, V.I., Sogomonov, Yu.V. "Sosyoloji ahlak: normatif değer sistemleri". *Socis*. №5:17-18
- Barber, B. (1996). *Jihad vs. McWorld*. Ballantine Books, New York
- Barnard, A. (2004). *History and Theory in Anthropology*. Cambridge University Press, Cambridge
- Baydarov, E.U. (2006). "Orta Asya Türk halklarının geleneksel düşüncesi ve küreselleşme sürecinde kültürlerin diyalogu". *Uluslararası bilimsel-pratik konferans "Kazakistan ve Orta Asya: Türk medeniyetinin kökenleri"*, 25-26 Mayıs 2006. Cilt 2:141-146.
- Beck, W. (2001). *What is globalization?* (çev.Inozemtsev V. L.). Logos, Moscow
- Becker, M. and Bhugra D. (2005). "Migration, cultural bereavement and cultural identity". *World Psychiatry Journal*.4(1):18-24
- Bell, Ph. (1998). *Americanization and Australia. Crow's Nest, New South Wales*. University of New South Wales Press, Australia

- Beloglazov, A.V. (2013). *İslam 'ın Orta Asya 'da siyasi süreçlere etkisi*. Kazan Üniversitesi, Kazan
- Berger, P. and Huntington, S. (2004). *The cultural dynamics of globalization. The many faces of globalization*, Moscow
- Bodley, J.H. (1999). *Cultural Anthropology: Tribes, States, and the Global Systems*. Mayfield Publishing Company, USA
- Bransky, V. P. ve Pozharsky, S. D. (2011). “Toplumun özörgütlenmesinin rolü ve küreselleşme sorunu küresel dünya: zorluklar ve gelişme umutları”. *Bilimsel yorumların toplanması*.Yoshkar-Ola: 21-35
- Brzezinski, Z. (2005) *Choice. Global domination or global leadership*. Basic Books.
- Burashnikova, A.B. (2013). *Neopanturkism and neo-Ottomanism in Turkish foreign policy*. Proceedings of Saratov University. T. 13. Issue. 2.
- Butchek, A. ve Kormochi, A. (Ed.) (2014). *Faces of identity: collective monograph of KamSU, Petropavlovsk-Kamchatsky*, Cambridge
- Castells, M. (2000). *The Information Age: Economics, Society and Culture*, Higher School of Economics, Moscow
- Cheshkov, M. (2005). “Global World” (Review of Foreign Work of the Last Decade). *Pro et Contra*. 7 (10): 216
- Chumakov, A.N. (2009). *Globalization. The contours of a holistic world*. Prospect Publications, Moscow
- Cojanu, D. (2014). “Ethnicity as Social Fact and Symbolic Construction”. *Lumen-14 from Theory to Inquiry in Social Sciences*, 217-221
- Cummings, S., King C. (Ed.) Melvin N. (Ed.). (1998). “*The Kazakhs: Demographics, Diasporas, and 'return'.*” In *Nations Abroad: Diaspora Politics and International Relations in the Former Soviet Union*. Westview Press, Boulder, CO
- Danilova, E.N. ve Yadov, V.A. (2004). “Unstable social identity as a norm of modern societies”. *Sociological studies*. №10: 27-30
- Dave, B. (2004). “Entitlement through numbers: nationality and language categories in the first post-Soviet census of Kazakhstan”. *Nations and Nationalities*.10(4):441.
- Davutoğlu, A. (2013). *Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. Seksendokuzucu basım. Küre Yayınları, İstanbul
- DeWeese, D. (2002). “Islam and the Legacy of Sovietology: A Review Essay of Yaacov Ro'i's Islam in the Soviet Union”. *Journal of Islamic Studies*,13(3): 298-330
- Dobaev, I.P. (2003). *Islamic radicalism: genesis, evolution, practice*. Publishing house SKNT, Rostov on Don

- Egorkin V.G. (2006). "Philosophy of Innovation". *Society. Wednesday. Development (TerraHumana)*. №1: 14-24
- Eisenstadt, S. N. (2006). *The Great Revolutions and the Civilizations of Modernity*. Leiden, Brill
- Esenova, S. (2002). "Soviet Nationality, Identity, and Ethnicity in Central Asia: Historic Narratives and Kazakh Ethnic Identity". *Journal of Muslim Minority Affairs*, 22(1): 14
- Fedorova, L., Mazur M., Chumakov A. (derl.). (2003). "Unification of cultures." *Global studies*. Rainbow, Moscow
- Filimonov, E.G. (1983). *Islam in the USSR. Features of the process of secularization in the republics of the Soviet East*. Mysl Press, Moscow
- Fukuyama, F. (1992). *The End of the History and the Last Man*. Penguin Books, London.
- Füssell, S. (2001). "Gutenberg and today's media change". *Publishing Research Quarterly*. 16(4):3-10
- Gasprinsky, İ. (1993). *Russia and the East. Russian Islam: thoughts, notes and observations of a Muslim. Russian-eastern agreement: thoughts, notes, wishes*. Zhien Foundation Tatar book publishing house, Kazan
- Giddens, A. ve Birdsall K. (2001). *Sociology*. 4th edn, Polity Press, London
- Gilpin, R. (1987). *The Political Economy of International Relations*. Princeton University Press, New Jersey
- Gitelman, Z. (1992). *Development and Ethnicity in the Soviet Union. The Post Soviet Nations*. Columbia University Press, New York
- Gleason, G. (1990). *Federalism ve Nationalism The Struggle for Republican Right in the USSR*. Boulder Westview Press
- Gobar, A. (1979). *The cultural war. The logic of destruction*. Paris
- Godelier, M. (1996). *The Cultural Dimensions of the Global Change: Reflections of the Process of Westernization*. UNESCO
- Gordeev K. (2003). *Globalization is a challenge to humanity*. BSK, Moscow
- Gurung, A., Prater E. (2006). "A Research Framework for the Impact of Cultural Differences on IT Outsourcing". *J. Glo. Info. Technol. Manage.* 9(1): 24-43.
- Gusev, A. S. (2014) *Formation of political identity in modern Russia by the example of St. Petersburg and the Amur Region*. Yayınlanmamış doktora tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. St.Petersburg Devlet Üniversitesi, St. Petersburg
- Hale, H.E. (2009). "Cause Without a Rebel: Kazakhstan's Unionist Nationalism in the USSR and the CIS". *Nationalities Papers*.37(1), January: 15-16.

- Held, D. (2004) *Global Transformations: Politics, Economics. The culture*. (çev.Sapov V.V.). Praxis, Moscow
- Hofstede, G., and Bond, M. (1984). "Hofstede's culture dimensions: An independent validation using Rokeach's value survey". *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 15(4): 417-433.
- Hogg, M. and Reid, S. (2006). Social Identity, Self-Categorization, and the Communication of Group Norms. *Communication Theory*. №16.
- Humboldt, W. (2000). *Selected works on linguistics*. (çev. Ramishvili G.V.), Progress, Moscow
- Huntington, S. (2008). Who Are We? American National Identity Challenges. Simon & Schuster
- Huntington, S. P. (2000). *The clash of civilizations?* In Culture and politics (pp. 99-118). Palgrave Macmillan, New York.
- Inozemtsev, V. (2004). "Westernization as globalization and "globalization" as Americanization". *Questions of philosophy*. №4: 60-61.
- Iskakov, I. (2012). *Transformation of political institutions in the context of globalization and regional integration: A comparative analysis of Russia and Kazakhstan*. Nestor-History, St. Petersburg
- James, W. (1982). *Personality. Psychology of personality: texts*. Bubbles A., Hippenreiter J. (drl.). MSU Publishing House, Moscow
- Josef, J. (2005). "Language and National Identity". *Logos: Journal of Philosophy and Literature*. №4:4-32. Moscow
- Jung, C. (2010). *The psychology of the unconscious*. Kogito Center, Moscow.
- Kadyrzhanov, R.K. (2010). "Who are we: Kazakhs or Kazakhstanis?" *In collection. scientific reports and speeches of the scientific-practical conference*. Almaty, 16-17.
- Karpat, K. and Feltrinelli A. (Ed.) (1993). "The Roots of Kazakh Nationalism: Ethnicity, Islam, or Land?". *In a Collapsing Empire: Underdevelopment, Ethnic Conflicts and Nationalisms in the Soviet Union*. Annali della Fondazione Giangiacomo Feltrinelli, Milan
- Kashgari, M. (1993). *Bir Türk dili / Diwani Lugat it turk*. Anadil, Almatı
- Kazak Milli Üniversitesi. (2019) "Kazakhstan in the global information space". *Al-Farabi Aleumettyk-Humanitarian Zertteuller Magazines*. 1 (65): 65
- Kazarinova, D.B. (2011). "The phenomenon of "soft power." Soft Power Strategies in the Politics of Twenty Member States". *Free Thought*. №3:55
- Kendirbay, G. (2017). "The National Liberation Movement of the Kazakh Intelligentsia at the Beginning of the 20th Century". *Central Asian Survey*, 1(4):490.
- Kessidi, F. (2003). "Küreselleşme ve Kültürel Kimlik", *Felsefe Sorunu*. №1: 76–79.

- Kim, G.N. and Ibraeva J.N. (2007). "South Korean television series in Kazakhstan as a manifestation of halley and its consequences". *Proceedings of Korean Studies in Central Asia*. Almaty. №13: 198.
- Kireev, N.G. (2007). *History of Turkey. XX century*. IV RAS: Kraft +, Moscow
- Kiryanova, L.G. (2007). *Society in the context of global-local relations*. Hang glider, Tomsk
- Klinkova, A. (2007). "Reflection of the values of American culture in the economic discourse of Japan". *Linguistics and Intercultural Communication. Bulletin of the Voronezh State University*. 2 (2): 103
- Kluckhohn, C., Lerner, D., Lasswell, H. D. (1951). "The study of culture". *The Policy Sciences*. Stanford University Press, California, 86-101
- Korytina, A. (2010). *Kuzey Osetya'nın geleneksel kültürünün modernizasyonu: temel hususlar*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Felsefe ve Kültürel Çalışmalar Fakültesi. Felsefe Kuzey Osetya Devlet Üniversitesi, Rostov-na-Danu
- Kostina, A.V. ve Gudina, T. M. (2007). *Modern Rusya'nın Kültür Politikası. Etnik ve Uluslararası*, Moskova
- Krapivin, A. V., Baryshnikov, S. A., Mingazutdinov, I. A. (2001). *Uluslararası İlişkilere Giriş: çalışmalar. Öğrenciler için el kitabı*. Donetsk
- Krashenninnikova, V. (2005). "The splendor and poverty of neoconservatism". *Russia in global politics*. No. 5 (9): 4 http://www.globalaffairs.ru/number/n_5747
- Kurth, J. (1997). "The Adolescent Empire. America and the Imperial Idea". *The National Interest*, №48 (Summer)
- Kurtov, A. (1995). *The policy of Turkey in relation to the Republic of Kazakhstan. Kazakhstan: realities and prospects of independent development*. RISI, Moscow
- Kurtov, A. (1996). *Turkey and the Central Asian Republics: Calculation of Love. Reviewer*. №8: 31-35
- Kurtov, A. and Kobrinskaya I. (Ed.) (1997). *Turkey and the Turkic-speaking states of Centrl Asia: love of convenience? Russia and Turkey on the threshold of the 21st century: on the way to Europe or Eurasia? RISI*, Moscow
- Kuvaldin, V. (2003). Globality: a new dimension of human being. *The facets of globalization: difficult issues of modern development*. Moscow
- Lapkin, V., Semenenko I., Fadeeva L., Panov P. (2011). "Identity formation problems in the modern world". *Identity as the subject of political analysis*. Volume of conference papers. IMEMO (21-22 October, 2010), Russian academy of sciences, Moscow

- Laruelle, M. and Omelicheva, M. (Ed). (2015). *The Three Discursive Paradigms of State Identity in Kazakhstan. Kazakhness, Kazakhstanness, and Transnationalism, in Nationalism and Identity Construction in Central Asia Dimensions, Dynamics, and Directions*, Lexington Books
- Laruelle, M. and Peyrouse, S. (2009). *China as a Neighbor: Central Asian Perspectives and Strategies*. Central Asia – Caucasus Institute, Silk Road Studies Program.
- Lasch, Ch. (1967). “The Cultural Cold War”. *The Nation*. 11(9):198
- Lee, H. (2006). “International human resource management can be achieved through cultural studies and relevant training”. *The Business Review*, 5(2):95-
- Lunaev, S. and Voskresensky A. (Ed.). (2007). *Political processes in Central Asia. Formation of statehood in the republics of the region*. Political systems and political cultures of the East, Moscow
- Mamut, L.S. (2004). “Küreselleşme”. *Hukuk ve Politika Bağlamında Devlet*. №1: 4–13
- Maslov, V. N. (2011). “Gezegensel bir toplumun gelişim modelleri , Dünyada Rusya: zorluklar ve gelişme umutları: sinerjik bir bakış açısı”, *Yoshkar-Ola bilimsel makalelerin toplanması*: 167-174.
- Mauk, D., Oakland J. (2009). *American civilization: an introduction*. 5th ed. Routledge, London; New York
- Mavlyautdinov, I. S. (2018). *Küreselleşme ve İslam: Yüzleşme ve Katılım*. Felsefi bilimler. Vyatka Devlet Üniversitesi
- Mazrui, A. ve Bülbül K. (ed.). (2009). *Evrensellik İddiası: Küreselleşen Bir Çağda Batı Kültürü. İçinde Küreselleşme Temel Metinler*, Orion kitabevi, Ankara
- Mid, D. ve Kravchenko, E. (ed). (1994) “Internalized others and the self”. *American sociological thought*. Moscow University Press, Moscow
- Morrison, A. (2014). "Teaching the Islamic History of the Qazaqs in Kazakhstan", *Islamovedenie v Kazakhstane: sostoyanie, problemy, perspektivy*, Eurasian National University: 24-30
- Nazarbayev, N.A. (1997). *The Eurasian Union: ideas, practice, prospects (1994-1997)*. Foundation for the Promotion of Social and Political Sciences, Moscow
- Neuliep, J.W. (1999). *Intercultural communication A Contextual Approach*. SAGE Publications, California, USA
- Nifontov, V. (2007). “Turkish castling”. *Special Forces of Russia*. №4 (1271): 10
- Nolan, M. (2005). “Anti-Americanism and Americanization in Germany”. *Politics and Society*, 33(1): 88-122

- Odegova, O. (2011). "Diversity of personal and ethnocultural identities in the conditions of cultural globalization". *Vestnik of Tomsk State Univeristy: Culturology and art history*. №3:41-46
- Olcott, M. (1987). *The Kazakhs*. Hoover Institution Press
- Oran, B. (2010) *Türk Dış Politikası. Cilt II: 1980–2001*. 12 baskı İletişim Yayınları, İstanbul
- Osipova, G.V. (ed.). (1999) *Russian Sociological Encyclopedia*. NORMAINFRA, Moskova.
- Otis G. ve Koed E. (1993). "Americanizing the immigrant, past and future: History and implications of a social movement". *The Public Historian*. 15 (4):24–45
- Pells, R. ve Stephan A. (Ed.) (2005). *Double Crossings: The Reciprocal Relationship between American and European Culture in the Twentieth Century. Americanization and Anti-Americanism: The German Encounter with American Culture after 1945*. Berghahn Books, New York
- Petrov, V.P. (2018). "The geopolitical significance of Crimea". *RUDN Journal of Political Science*. 20(1):21-30
- Peyrouse, S. (2007) "Nationhood and the minority question in Central Asia. The Russians in Kazakhstan". *Europe-Asia Studies*, 59(3):484
- Pieterse, J.N. (2004). *Globalization and Culture*. Rowman and Littlefield Publishers Inc., USA
- Pokrovsky, N. (2000). Russian society in the context of Americanization. *Sociological studies*. №6:5.
- Ponarina, N.N (2010). "Küreselleşme Problemlerinin Önünde Modern İnsan". *Tarihsel ve Sosyo-Eğitimsel Düşünce*, №4:29–30.
- Ponarina, N.N. (2012). "Globalization and cultural issues". *Society: Philosophy, History, Culture*. №1: 11
- Porubochaya, E. (2016). "Integration of the Turkish World at a modern stage". *Gramota*. 6 (68):147-151
- Pultar G., İncirlioğlu E. (2003). *Kültür ve Modernite*. Tetragon yayınları, İstanbul
- Radugina O. ve Boymatov U. (2018). "The problematization of cultural identity in the age of globalization". *Vestnik of Voronezh State University (Section:Philosohy)*. №1:53-60
- Ricoeur, P. (1992). *Oneself as Another*. (çev. Blamey, K.) The University of Chicago Press, Chicago
- Ritzer, G. (1998). *Ritzer, G. (1998). The McDonaldization thesis: Extensions and explorations*. Sage Publications. London
- Robertson, R. ve Featherstone M. (Ed.). (1990). *Mapping the Global Condition: Globalization as the Central Concept*. *Global Culture*. London, UK

- Robertson, R., Featherstone M.(Ed.), Lash S.(Ed.). (1995). *Globalization: Time-Space and Homogeneity- Heterogeneity. Global Modernity*, London, UK
- Rokshanova, S., Rakisheva, B., Mazhitova, A., Ashkenova, G. (2016). "Some aspects of educational migration from the Republic of Kazakhstan to the People's Republic of China". *Kazakhstan Spectrum*. №1: 63–82.
- Rumsfeld, D.(2001). "Interview with Donald Rumsfeld". The President's News Conference With President Nursultan Nazarbayev of Kazakhstan. (February 14, 1994). Public Papers of the Presidents. Clinton, William J. Vol. 1. *U.S. Government Printing Office*, Washington New York Times, № 12: 10-11
- Rusakova, O.F. (2014). "Methodological Problems of categorical and instrumental analysis of Soft Power". *Discourse-P. Scientific journal*. 1(14):69
- Sarsenbaeva, Z.N. (2009). *Ethnicity and values*. Almaty
- Sautkin, A.A. (2015). *Sociocultural identity: an experience of philosophical consideration*. Murmansk, Russian Federation
- Schein, E. (1990). "Organizational Culture". *American Psychologist*. №45:109-119.
- Schutter, B. ve Pas, J. (2004). *About Globalization*. Brussels University Press, Brussels
- Semenenko, I.S., Lapkin, V.V., Pantin, V.I. (2010). "Identity in the coordinate system of world development". *Policy*. №3: 40–59.
- Senghass, D. (2002). *The clash within civilizations: Coming to terms with cultural conflicts*. Routledge, London
- Shackleya, T. (1999). *Modern American concept of world leadership*. RAS, Institute of the USA and Canada
- Shaikemelov, T. (2013). *Civilizational and cultural foundations the formation of the Kazakh national identity*. Institute of Philosophy, Political Science and Religious Studies of Ministry of Education of the Republic of Kazakhstan, Almaty
- Shulgina, D.2010. "Crisis of culture and human identity in the context of globalization". *Vestnik of Voronezh State University (Section:Philosohy)*. №2:173-180
- Soros, J. (2004). *About Globalization*. EKSMO, Moscow
- Starr, F. (2013). *Lost Enlightenment: Central Asia's Golden Age from the Arab Invasions to Tamerlane*. Princeton University Press, Princeton
- Stavropolsky, Y. (2003). "Models of ethnocultural identity in modern American psychology". *Psychology Issues*, №6: 112–118
- Steaming, E.F. (2011). "Summits of Turkic states (1992–2001): a real platform for rapprochement?". *Bulletin of Volgograd State University*. 4(1):113–120

- Sumbatyan, Y.G. (2003) "Modern medeniyetin sorunları". *Sosya lve insani bilgi*.Sa.4:119.
- Talbott, S. (2008). *The Great Experiment: The Story of Ancient Empires, Modern States, and the Quest for a Global Nation*. Simon & Schuster, New York
- Teteragon İletişim Hizmetleri A.Ş. ve Türkiye Kültür Araştırmaları Grubu.(2003). *Sovyetler Birliğinin Ulusal Politikası. Kültür ve Modernite*, İstanbul
- Toffler, E. (2001). (çev. Inozemtsev V. L.).*The shock of the future*. AST, Moscow
- Tolstoukhov, A.V. (2003). "Küresel Sosyal Bağlam eko-geleceğin dağılımında". *Felsefenin aksine*. №8: 49-63
- Tolstyh, N.N. (2011). "The Erikson Identity Review of the Book by N.S. Burlakova and V.I. Oleshkevich, "E. Erikson's Psychological Theory of Identity as Reflected in the Author's Personal History (A Research on the Nature of Clinical Psychological Knowledge)". Monograph. Moscow
- Tomlinson, J. (1999). *Globalization and culture*. The university of Chicago press, Chicago
- Toynbee, A. (1991). *Comprehension of History*. Progress, Moscow
- Trakselys, K. (2008). "Ethnopolitics and the related factors". *Filosofija-Sociologija*,19(2): 1-8.
- Tsvetkova, N. (2006). *Cultural imperialism: US international educational policy during the Cold War*. Publishing House of St. Petersburg University, St.Petersburg
- Tulchinsky G.L. (2002). *Posthuman personology. New perspectives of freedom and rationality*. Aletheia, St. Petersburg
- Tylor, E. (2010). *Culture, Signet*. New York, USA.
- Uffelman, D. (2011). "Post-Russian Eurasia and the Proto-Eurasian Usage of the Runet in Kazakhstan: A Plea for A Cyberlinguistic Turn in Area Studies." *Journal of Eurasian Studies*. 2 (2): 172–183. doi:10.1016/j.euras.2011.03.008.
- Urazalieva, G. (2007). "The processes of formation of Kazakh identity". *Sayosat*. No. 7: 40-41.
- Utkin, A.I. (2002). *Küreselleşme, süreç ve şüphe*, Moskova.
- Utschig, T. (2001). The communication revolution and its effects on 21st century engineering education. S1B - 19. 10.1109/FIE.2001.963984.
- Uturgauri, S.N. ve Ulchenko N.Y. (2009). *Turgut Ozal - Prime Minister and President of Turkey*. Institute of Oriental Studies RAS, Moscow
- Vyalykh, T.V. (2011). "Media in the Internet space of the Republic of Kazakhstan". *Scientific Sheets. Series Humanities*. 24 (119): 12
- Wallerstein, I. (1974). *The Modern World System*. Academic, New York
- Wallerstein, I. (2003). *The End of a Familiar World: Sociology XXI*. (çev. Inozemtsev V.L.). Logos, Moscow

- Walsham, G. (2002). "Cross-cultural software production and use: A structurational approach". *MIS Quarterly*, 26(4): 359-380.
- Yadov, V. (2000) *Social and socio-psychological mechanisms of personality identity formation. The psychology of self-awareness*. Bahrakh-M, Samara.
- Yaprintseva, K.L. (2006). *The phenomenon of cultural identity in the space of culture*. Yayınlanmamış Doktora tezi. Department of Cultural Studies and Sociology, Chelyabinsk State Academy of Culture and Arts, Chelyabinsk.
- Zakaria, F. (2009). *Fasting the American world of the future*. Europe, Moscow
- Zhatkanbaev, E.B. (2006) *Threats to the national interests of Kazakhstan*. Kazakh University, Almaty
- Zubkevich, L.A. (2015). "The essence of globalization and its scenarios". *Bulletin of the Voronezh State University. Series: Philosophy*. №2: 58-67

İNTERNET KAYNAKLARI

- Akorda. Message from the President "New Kazakhstan in the New World" dated 02.28.2000 http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/page_poslanie-prezidenta-respublikkazakhstan-n-nazarbaeva-narodu-kazakhstana-28-fevralya-2007-g_1343986887 (erişim tarihi: 25.09.2019)
- Address by the President of the United States. January 25, 1994. Congressional Record. 103rd Congress. <https://www.presidency.ucsb.edu/node/219941> (erişim tarihi: 09.09.2019)
- Alexa. n.d. "Top Sites in Kazakhstan." Alexa. <https://www.alexa.com/topsites/countries/KZ> (erişim tarihi: 28.03.2019)
- Andrew Higgins, Kazakhstan Cheers New Alphabet, Except for All Those Apostrophes, The New York Times, January 15, 2018 <https://www.nytimes.com/2018/01/15/world/asia/kazakhstan-alphabet-nursultan-nazarbayev.html> (erişim tarihi: 28.24.2019)
- Ankara Bildirisi. (1992).Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi. http://turkkon.org/Assets/dokuman/11_AnkaraBildirisi1992_1.DevletBaskanlariZirvesi_20140418_104048.pdf. (erişim tarihi: 01.04.2020)
- Astafieva, O. N. "Sosyo-kültürel olarak küreselleşme süreç. Küreselleşme: sinerjik bir yaklaşım". <http://www.http://spkurdyumov.ru/globalization/globalizaciya-kak-sociokulturnyj-process> (erişim tarihi: 02.26.2019)

- Baiga news. "Bolashakites duplicated the 20th foreign film into the Kazakh language." https://baigenews.kz/news/bolashakovtsi_dublirovali_na_kazahskii_yazik_uzhe_20i_zaru_bezhnii_film/ (erişim tarihi: 02.25.2020)
- Baitelova, Z. 2014. "My Otdali Informatsionnoye Prostranstvo Na Otkup Drugomu Gosudarstvu" [We Have Put Our Information Space at the Mercy of Another State]. Forbes.kz, October 17. https://forbes.kz/massmedia/myi_otdali_informatsionnoe_prostranstvo_na_otkup_drugomu_gosudarstvu (erişim tarihi: 12.04.2019)
- Botagoz Seidahmetova: Feminism in Kazakhstan. OpenDemocracy - Free thinking of the world. 5 June, 2018 <https://www.opendemocracy.net/ru/feminism-v-kazahstane/> (erişim tarihi: 08.02.2020)
- Carnegie, "Tek bir kültürel ve medeniyet alanı bağlamında Orta Asya entegrasyonu". (09.09.2013). <https://carnegieendowment.org/2013/09/09/ru-pub-52896> (erişim tarihi: 01/29/2019)
- Chaplin Cinemas cinema chain commercial director Dmitry Kiriyenko in an interview KURSIV (17.05.2019) <https://kursiv.kz/news/tendencii-i-issledovaniya/2019-05/kazahstanskiezriteli-stali-chasche-vybirat-otechestvennye> (erişim tarihi: 08.02.2020)
- Çin Uluslararası Radyo Web Sitesi Rusça <http://russian.cri.cn/data/608/20171029/12691.html> (erişim tarihi: 05.09.2020)
- CRS Report for Congress. Freedom Support Act (FSA) The White House. (April 1, 1992) <https://fas.org/sgp/crs/row/RL32866.pdf> (erişim tarihi: 12.11.2019)
- Daily Sabah: "Popular Turkish TV series raise exports of goods, services" November 10, 2019 <https://www.dailysabah.com/business/2019/11/10/popular-turkish-tv-series-raise-exports-of-goods-services> (erişim tarihi: 26.03.2020)
- Daniyar Aysarov : "Feministlerin ilk mitingi Kazakistan'da düzenlenmiştir" (28 Eylül 2019) InfomBuro Haber Ajansı , <https://informburo.kz/novosti/pervyy-razreshyonny-miting-feministok-prohodit-v-kazahstane-.html> (erişim tarihi: 08.02.2020)
- Dugin, A. G. Karl Schmit, "5 Lessons for Russia". http://read.virmk.ru/d/Dugin_Shmitt.htm (erişim tarihi: 01.29.2019)
- DW, Demoskop Weekly. 1989. "Vsyeyoznaya Perepis Naseleniya 1989 G. Raspredelenie Naseleniya Kazakhskoy SSR Po Naibolee Mnogochislennym Natsional'nostyam I Yazyku" [All-Union Population Census of 1989. Population Distribution of the Kazakh SSR on the Most Numerous Nationalities and Language]. Demoskop Weekly. https://web.archive.org/web/20180215205757/http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_lan_89_ka.php (erişim tarihi: 19.03.2019)

- EF. English Proficiency Index (2019). İngilizce yeterliliğinde 100 ülke ve bölge (<https://www.ef.kz/~media/centralefcom/epi/downloads/full-reports/v9/ef-epi-2019-russian.pdf>) (erişim tarihi: 10.10.2019)
- E-journal Art-Sanat: ISSN-2148-3582, THE INTERNATIONAL VIRTUAL FORUM-ISTANBUL 2016: HUMANITARIAN ASPECTS IN GEOCULTURAL SPACE.(October 1-6, 2016) /<http://cdn.istanbul.edu.tr/statics/turkiyat.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2016/09/ART-%C3%96ZEL-2.pdf> (erişim tarihi: 13.05.2020)
- E-tarih, Kazakistan tarihi: 21.Yüzyılda Müslüman Dünyası: Orta Asya Bölgesi https://e-history.kz/ru/contents/view/musulmanskii_mir_v_hhi_veke_tsentralnoaziatskii_region_1053 (erişim tarihi: 15.04.2020)
- Ethnodemographic Yearbook of Kazakhstan. Statistics Agency of the Republic of Kazakhstan. Astana, 2013 // <http://exam-ans.ru/ekonomika/7638/index.html> (erişim tarihi: 04.21.2020)
- Euronews. “Dozens protest against China influence in Kazakhstan” <https://www.euronews.com/2019/09/04/dozens-protest-against-chinese-influence-in-kazakhstan> (erişim tarihi: 20.04.2020)
- Gimran ERGALIEV, Zona.Kz İnternet gazetesi: “Sinophobi nereden geliyor” 12 Eylül, 2019 <https://zonakz.net/2019/09/12/otkuda-beretsya-sinofobiya/> (erişim tarihi: 13.05.2020)
- Google Trends. 2019. “God V Poiske—2018” [A Year in Search—2018]. Google Trends. <https://trends.google.kz/trends/yis/2018/KZ/> (erişim tarihi: 28.03.2019)
- GOV. “Current and projected national security threats to the United States and its interests abroad, hearing before the Select Committee on Intelligence”, U.S. Senate, 103rd Congress, Second Session, S. Hrg. 103-630, January 25, 1994. P. 5. <http://intelligence.senate.gov/pdfs103rd/103630.pdf> (erişim tarihi: 09.09.2019)
- GOV. “Kazak alfabesinin Latin alfabesine aşamalı geçişi” Kazakistan resmi edevlet sayfası <https://egov.kz/cms/ru/articles/culture/Alfavit-kazahskogo-yazyka-na-latinice> (erişim tarihi: 28.04.2019)
- GOV. According to Serik Bessymbayev’s own calculation. For 2016, the Ministry of Information and Communication Ministry of the Republic of Kazakhstan recorded 270 foreign channels, 185 of them Russian. <http://www.adilet.gov.kz/en/node/177605> (erişim tarihi: 28.03.2019)
- GOV. Akorda.kz. 2011. “Ukaz Prezidenta Respubliki Kazakhstan: O Gosudarstvennoy Programme Razvitiya I Funktsionirovaniya Yazykov V Respublike Kazakhstan Na 2011–2010 Gody” [Decree of the President of the Republic of Kazakhstan: On the State Program

- for the Development and Functioning of Languages in the Republic of Kazakhstan for 2011–2010]. Akorda.kz. https://web.archive.org/web/20170701235513/akorda.kz/upload/content_files/doc/ (erişim tarihi: 31.03.2019)
- GOV. Cooperation between Kazakhstan and the Republic of Korea in the field of education. Official website of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. http://www.edu.gov.kz/index.php?id=rk_and_koreia&L=1 (erişim tarihi: 24.05.2020)
- GOV. Mass Media. Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan <http://qogam.gov.kz/ru/kategorii/smi-3> (erişim tarihi: 02.25.2020)
- GOV. Official website of the President of Republic of Kazakhstan. International cooperation. The President of Kazakhstan took part in an extraordinary meeting of the Cooperation Council of Turkic-speaking states https://www.akorda.kz/ru/events/prezident-kazahstana-prinyal-uchastie-vo-vneocherednom-zasedanii-soveta-sotrudnichestva/tyurkoyazychnyh-gosudarstv#_ga=2.144444444.144444444.144444444.144444444.144444444.144444444.144444444.144444444.144444444.144444444 announces / 74afe5a0650034ee7b44e72b0681db22.jpg (erişim tarihi: 03.12.2020)
- GOV. State program for the development of education of the Republic of Kazakhstan for 2016 - 2019 // Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated March 1, 2016 No. 205 http://www.edu.gov.kz/sites/default/files/proekt_gpron_rus_0.pdf erişim tarihi: 25.09.2019
- GOV. Statistical Agency of the Republic of Kazakhstan. 2000. “Natsionalnyy Sostav Naseleniya Respubliki Kazakhstan, Tom 2: Naseleniye Respubliki Kazakhstan Po Natsional’nostyam v Vladeniye Yazykami—Itogi Perepisi Naseleniya 1999 Goda V Respublike Kazakhstan” [National Composition of the Population of the Republic of Kazakhstan, Volume 2: Population of the Republic of Kazakhstan by Nationality and Language Skills—Results of the 1999 Census in the Republic of Kazakhstan]. <https://web.archive.org/web/20180404182031/http://stat.gov.kz/getImg?id=WC16200032634> (erişim tarihi: 22.03.2019)
- GOV. Statistical Agency of the Republic of Kazakhstan. 2011. “Itogi Natsional’noy Perepisi Naseleniya Respubliki Kazakhstan 2009 Goda: Analiticheskii Otchet” [Results of the 2009 National Census of the Republic of Kazakhstan: Analytical Report]. <https://web.archive.org/web/20180814232734/http://stat.gov.kz/getImg?id=WC16200032648> (erişim tarihi: 22.03.2019)
- GOV. Uluslararası Öğrenci Değişim Programı (Global UGRAD) Kazakistan'daki ABD Büyükelçiliği ve Konsoloslugu'nun resmi web sitesi

<https://kz.usembassy.gov/ru/education-cultureru/opportunities-ru/the-global-underduate-exchange-program-global-ugrad-com.tr/> (erişim tarihi: 23.11.2019)

<https://docslide.us/documents/the-economist-star-of-islam.html> (01.04.2020)

Human Rights Watch. Nisan ayı sonlarında - Mayıs 2016 başında, Kazakistan'ın çeşitli şehirlerinde toplu protestolar yapıldı. "Kazakistan: Barışçıl protestolara baskı," İnsan Hakları İzleme Örgütü. (23 Mayıs 2016) <https://www.hrw.org/news/2016/05/23/kazakhstan-crackdown-peaceful-protest> (erişim tarihi: 13.05.2020)

Hursand Khurramov: "In the struggle for their rights. How the feminism movement is developing in Central Asia. " Radio Ozodi (March 24, 2019) <https://rus.ozodi.org/a/29838893.html> (erişim tarihi: 02.07.2020)

Independent, "John Lichfield: The death of French culture? I don't think so. " <https://www.independent.co.uk/voices/commentators/john-lichfield-the-death-of-french-culture-i-dont-think-so-763259.html> (erişim tarihi: 01.29.2019)

Inform Buro. The next concert of the Ninety One band was broken in Kyzylorda <https://informburo.kz/novosti/v-kyzylorde-sorvan-ocherednoy-koncert-gruppy-ninety-one-37588.html> (erişim tarihi: 05.19.2020)

Inform.kz. The works of Magzhan Zhumabaev were presented at UNESCO at inform.kz https://www.inform.kz/ru/proizvedeniya-magzhana-zhumabaeva-prezentovali-v-yunesko_a3237115 (erişim tarihi: 03.12.2020)

Internet World Stats // www.internetworldstats.com (02.25.2020)

IREX Strategic Plan 2020. (2005). <https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/irex-2020-strategic-plan.pdf> (erişim tarihi: 27.12.2019)

Joshua, K., "North Kazakhstan isn't the next Crimea- yet", Al Jazeera International, <http://america.aljazeera.com/articles/2014/6/19/north-kazakhstanisntthenextcrimeaayet.html> (erişim tarihi: 03.08.2019)

Kantar TNS, "only for cities of more than 100,000 inhabitants", <http://www.tns-global.kz> (erişim tarihi: 28.03.2019)

Kantar TNS. 2019. "TOP 10 Programm Za Nedelyu" [Top 10 Programs of the Week]. Kantar TNS. February 25–March 3. https://web.archive.org/web/20190313021918/http://www.tns-global.kz/ru/research/tv_index_l7.php (erişim tarihi: 12.04.2019)

Kashansky, A.Küreselleşme Kavramı "E Pluribus Harmonia" <http://www.trinitas.ru/eng/doc/0012/001d/00124043.htm> (erişim tarihi: 18.02.2019)

- Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Kararı. (04.25.2015). Devlet zorunlu ilköğretim standardı, Sa.327.
- Khabar.kz. Sing, conquer the audience and win the main prize - a trip to Korea. http://khabar.kz/rus/culture/Festivalj-konkurs_S_ljubovjju_iz_Korei_proshel_v_Astane.html (erişim tarihi: 24.05.2020)
- Kiselev, S. (2014). Zakon.kz. “Strana, Ne Zhelayushchaya Kormit’ Svoi SMI, Budet Smotret’ Chuzhie.”, <https://www.zakon.kz/4663099-sergejj-kiselev-strana-nezhelajushhaja.html> (erişim tarihi: 28.03.2019)
- Korytina, M.A. (2016). Cultural globalization: a phenomenon, essence, process contradictions. News of the Saratov University. New series. Series: Psychology. Philosophy. Pedagogy. T. 16, (4): 381. DOI: <https://doi.org/10.18500/1819-7671-2016-16-4-381-387> (erişim tarihi: 13.05.2020)
- Koznazarov, D. (12.09.2018). Timur Balymbetov reveals the problems of the show industry and Kazakhstani society. <https://the-steppe.com/lyudi/genprodyuser-gakku-timur-balymbetov-my-stali-takimi-melochnymi> (erişim tarihi: 19.05.2020)
- “Küreselleşme sorununun felsefi anlayışı”. <http://www.ronl.ru/referaty/filosofiya/220612/> (erişim tarihi: 02.09.2019)
- Mazorenko, D. (27.05.2016). <https://vlast.kz/jekonomika/17443-aleksandr-gabuev-ekspert-centra-karnegi-volatilnost-v-ekonomike-kitaa-nam-tolko-predstoit-uvidet.html> (erişim tarihi: 20.04.2020)
- MFA. Cooperation of Kazakhstan and the International Organization of Turkic Culture. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan. Officer website. <http://www.mfa.kz/ru/contentview/tyurksoj> (erişim tarihi: 03.12.2020)
- MFA. Cooperation of the Republic of Kazakhstan with the Republic of Turkey // Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan. Officer website. <http://www.mfa.kz/ru/> (erişim tarihi: 26.02.2020)
- MK Turkey: “Turkish television series took first place in the world market”. (17 ноября 2017). <https://mk-turkey.ru/culture/2017/11/17/teleserialy-zanyali-pervoe-mesto.html> (erişim tarihi: 26.03.2020)
- Nurgul Hairullin: “Tehlikeli olan Çin’in “yumuşak gücü” değil, rüşvet” <https://azh.kz/ru/news/view/64590> (09.05.2020)
- Nurlan Aliyev: “The Central Asia-Caucasus Analyst: “China’s soft power in Central Asia”. (December 19, 2019). The CACI Analyst <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13599-chinas-soft-power-in-central-asia.html> (erişim tarihi: 21.04.2020)

- Onedio.com K-Pop Çılgınlığını Örnek Alan Ata Toprağı Kazakistan'dan Gümbür Gümbür Gelen Akım: Q-Pop <https://onedio.com/haber/k-pop-cilginligini-ornek-alan-ata-topragi-kazakistan-dan-gumbur-gumbur-gelen-akim-q-pop-839899> (erişim tarihi: 19.05.2020)
- Paul Goble, With New Alphabet, Kazakhstan Moves Decisively Away from Russian World, The Jamestown Foundation, Global Research & Analysis, <https://jamestown.org/new-alphabet-kazakhstan-moves-decisively-away-russian-world/> (erişim tarihi: 28.24.2019)
- People's Daily. The newspaper "People's Daily" ON-LINE 2004: 02:20, <http://russian.people.com.cn/2345935.html> (erişim tarihi: 04.29.2020)
- Pravovoi media-tsentr. n.d. "Gosudarstvennoye Finansirovaniye SMI Kazakhstana" [State Financing of Kazakhstani Media]. Pravovoi media-tsentr. <http://lmc.kz/tenders/index.html> (erişim tarihi: 12.04.2019)
- Sound Board Asia. "Artist Spotlight: Ninety one". [soundboardasia. https://www.soundboardasia.com/single-post/2019/05/24/Artist-Spotlight-Ninety-one](https://www.soundboardasia.com/single-post/2019/05/24/Artist-Spotlight-Ninety-one) (erişim tarihi: 19.05.2020)
- Speech by Ileuova Gulmira, President of PFSPC Strategy, at the International Scientific and Practical Conference "Central Asia and Russia: Prospects for Mutually Beneficial Cooperation", Moscow, October 16, 2019 <https://ofstrategy.kz/ru/research/socialresearch/item/665-sovetskij-period-v-vospriyatii-kazakhstantsev> (erişim tarihi: 03.16.2019)
- Sputnik. 2017. "Rukovodstvo Russia Today Prokommentirovalo Prekrashheniye Veshhaniya v Kazakhstane" [Russia Today Leadership Commented on the Termination of Broadcasting in Kazakhstan]. Sputnik, October 9. <https://ru.sputniknews.kz/society/20171009/3451067/rukovodstvo-russia-today-prokommentirovalo-prekrashchenie-veshchaniya-v-kazakhstane.html> (erişim tarihi: 06.04.2019)
- State of the Union Address, January 28, 2000. https://www.youtube.com/watch?v=vg_ql3yzCLk (erişim tarihi: 05.05.2019)
- StrategEast (2020). StrategEast Westernization Index 2020 <https://www.strategeast.org/wp-content/uploads/2020/01/StrategEast-Westernization-Index-2020.pdf>). Washington, D. C. (erişim tarihi: 28.04.2019)
- Svistunova, I.A. (January 24, 2010) "Foreign Policy of the Republic of Turkey in 2010". Institute of the Middle East. <http://www.iimes.ru/rus/stat/2010/30-12-10.htm> (erişim tarihi: 03.12.2020)

- Tengri news. Seven “Hollywood films will be translated into Kazakh.” TengriNews.
<https://tengrinews.kz/cinema/sem-gollivudskih-filmov-perevedut-na-kazahskiy-yazyik-392258/> (erişim tarihi: 14.02.2020)
- Tengri News. 93 days of the Korean pavilion at Astana EXPO-2017 September 15, 2017
https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/93-dnya-pavilona-korei-na-astana-expo-2017-326550/ (erişim tarihi: 24.05.2020)
- The Economist. Star of Islam. (A Survey of Turkey). The Economist. (14 December 1991).
- The foreign relations Committee's Record in the 102d Congress and its Agenda for the 103d. October 08, 1992. Congressional Record. 102nd Congress. Vol. 138, № 144., P. S17724
- The Open Asia:KAZAKİSTAN'DA ÇİN'İN YUMUŞAK GÜCÜ: KOMŞU ÜLKEDEN KORKMAM GEREKİR Mİ? Haziran 8, 2016 <https://theopenasia.net/ru/post/myagkaya-sila-kitaya-v-kazakhstane-nuzhno-li-boyatsya-sosedney-strany> (erişim tarihi: 20.04.2020)
- Today.kz. Chinese media in Kazakhstan <http://today.kz/news/zhizn/2014-08-21/547050-kitajskie-mass-media-v-kazaxstane/> (erişim tarihi: 04.29.2020)
- Turkosfer. “Türkerin tarih, kültür ve medeniyet atmosferi”. <http://www.turkosfer.com/kazakistan-cumhuriyeti/> (erişim tarihi: 20.04.2020)
- U.S. Mission Kazakhstan Official Reports, Press Releases, U.S. & Kazakhstan (<https://kz.usembassy.gov/our-relationship/official-reports/>) (erişim tarihi: 09.09.2019)
- US Embassy. US Diplomatic Mission Launches Campaign “25 Years Together” Official website of the US Embassy and Consulate in Kazakhstan 2017. <https://kz.usembassy.gov/ru/s-ipldiplomatic-mission-launches-25-years-together-a-campaign-to-celebrate-25-years-of-uskazakhstan-relations-ru/> (erişim tarihi: 12.27.2019)
- WB, The World Bank, Country Context
<https://www.worldbank.org/en/country/kazakhstan/overview> (erişim tarihi: 03.05.2019)
- Weaver, G. Mosaic of American Culture .Kontinent Media Group
<https://www.kontinent.org/article.php?aid=460d686ac350e> (12.28.2019)
- Yunus Emre Enstitüsü 2018 Faaliyet Raporu
https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2018_faaliyet_raporu_rev_0111-db-250320.pdf (erişim tarihi: 15.03.2020)
- Zakon.kz “Dariga Nazarbayeva: Kazakistanlılar gelecekte Çince bilmek zorunda kalacaklar”.
<https://www.zakon.kz/4773378-dariga-nazarbaeva-kazakhstancam-v.html> (erişim tarihi: 20.04.2020)
- Zakon.kz. “ABD'nin Orta Asya'daki yeni stratejisi Kazakistan'a ne getirebilir?”
<https://www.zakon.kz/5010265-chto-mozhet-prinesti-kazahstanu-novaya.html> (erişim tarihi: 26.02.2020)

- Zakon.kz. 2012. “Zakon Respubliki Kazakhstan Ot 18 Yanvarya 2012 Goda No. 545-IV ‘O Teleradio Veshchaniy’ (s Izmeneniyami i Dopolneniyami Po Sostoyaniyu Na 24.05.2018g.)” [Law of the Republic of Kazakhstan of January 18, 2012, No. 545-IW ‘About TV and Radio Broadcasting’ (with Amendments and Additions as of 05. 24.2018)], Article 13. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31114820#pos=504;-107 (erişim tarihi: 12.04.2019)
- Zero.kz. n.d. “Kazakhstanskiy Reyting. Servis Internet-statistiki” [Kazakhstan Rating. Internet Statistics Service]. https://zero.kz/period_2592000/order_clients/direction_desc/ (erişim tarihi: 06.04.2019)

EKLER

- Ek 1- Kazakistan Cumhuriyeti'nin resmi bayrağı
- Ek 1- Kazakistan Cumhuriyeti'nin resmi arması
- Ek 3- Kazakistan'ın Dünya Haritasındaki Konumu
- Ek 4- Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen ilk izinli mitingi
- Ek 2- TÜRKSÖY Üye Ülkeleri
- Ek 6- TÜRKSÖY Üye Ülkeleri Video Konferans Toplantısı
- Ek 7- Dünya haritasında Yunus Emre Merkezleri
- Ek 8- Kazakistan'daki Konfüçyüs Enstitüleri
- Ek 9- Kazakistan'da Çin protestosu
- Ek 10- Kazakistan'da Q-Pop temsilcisi Ninety One- Doksan Bir

Ek 1- Kazakistan Cumhuriyeti'nin resmi bayrağı

Kaynak: https://www.akorda.kz/ru/state_symbols/kazakhstan_flag (erişim tarihi: 05.03.2019)

Ek 3- Kazakistan Cumhuriyeti'nin resmi arması

Kaynak: https://www.akorda.kz/ru/state_symbols/kazakhstan_emblem (erişim tarihi: 05.03.2019)

Ek 3- Kazakistan'ın Dünya Haritasındaki Konumu

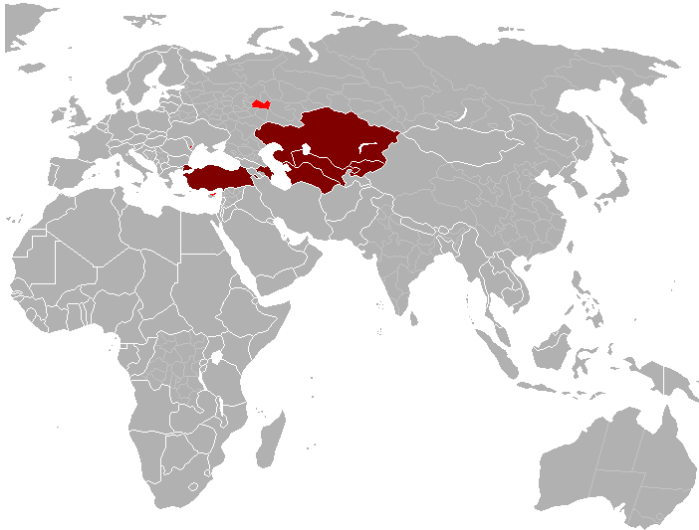
Kaynak: <https://www.turkosfer.com/kazakistan-cumhuriyeti/> (Erişim tarihi: 14.03.2019)

Ek 4- Kadın Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Destekleyen İlk İzinli Mitingi Almatı, 2019

Kaynak: <https://informburo.kz/novosti/pervyy-razreshyonnyy-miting-feministok-prohodit-v-kazahstane-.html> (Erişim tarihi: 07.02.2020)

Ek 4- TÜRKSOY Üye Ülkeleri

Üyeler:

- Azerbaycan
- Kazakistan
- Kırgızistan
- Özbekistan
- Türkiye
- Turkmenistan

Kaynak: www.turksoy.org (erişim tarihi: 10.03.2020)

Ek 6- TÜRKSOY Üye Ülkeleri Video Konferans Toplantısı

Kaynak: <https://www.akorda.kz/ru/events/prezident-kazahstana-prinyal-uchastie-vo-vneocherednom-zasedanii-soveta-sotrudnichestva-tyurkoyazychnyh-gosudarstv#/upload/anounces/74afe5a0650034ee7b44e72b0681db22.jpg> (Erişim tarihi:12.03.2020)

Ek 7- Dünya haritasında Yunus Emre Merkezleri

Kaynak: <https://www.yee.org.tr/tr/map> (Erişim tarihi:12.03.2020)

Ek 8- Kazakistan'daki Konfüçyüs Enstitüleri

Kaynak: <http://www.turkosfer.com/kazakistan-cumhuriyeti/> (erişim tarihi: 20.04.2020)

Ek 9- Kazakistan'da Çin protestosu

Kaynak: <https://www.euronews.com/2019/09/04/dozens-protest-against-chinese-influence-in-kazakhstan> (erişim tarihi:20.04.2020)

Ek 10- Kazaksitan’da Q-Pop temsilcisi Ninety One- Doksan Bir Grubu

Kaynak:<https://onedio.com/haber/k-pop-cilginligini-ornek-alan-ata-topragi-kazakistan-dan-gumbur-gumbur-gelen-akim-q-pop-839899> (Erişim tarihi: 19.05.2020).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Umit ZAKİR
Doğum Yeri ve Tarihi:	Kazakistan; 29 Ocak, 1995
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Turan Üniversitesi, Almatı/Kazakistan
Yüksek Lisans Öğrenimi:	Akdeniz Üniversitesi, Antalya/Türkiye
Bildiği Yabancı Diller:	Rusça, İngilizce, Türkçe
Bilimsel Faaliyetleri:	Lisans Tez Çalışması “Globalization and Regionalization in international relations: theory and practice”
İş Deneyimi	<i>Tercüman</i> GROWTECH Fuarı (25-29 Kasım,2019) <i>Tercüman</i> Antalya Old Town Festival (10-14 Ekim, 2019) <i>Tercüman (B2B)</i> HESTOUREX Antalya Dünya Sağlık, Spor, Alternatif Turizm Kongre ve Fuarı (5-8 nisan,2018) <i>Attache Görevlisi</i> (Universiade - 2017) International University Sports Federation, Almaty (Kazakhstan) (Aralık 2016-Şubat 2017) <i>Hotel Receptionist</i> HolidayInn Almaty (June 2016 -2017 December) <i>Tercüman</i> International Society of Camelid Research and Development 4th Conference of ISOCARD Kazakhstan (8-12 June,2015)
Stajlar:	University of Pecs, Academic Exchange Program 2015-2016, Hungary
İletişim:	+90 553 079 72 39
E-Posta Adresi :	zakir.umit@yandex.ru